

मैत्रायणीयं
वाराहश्रौतसूत्रम्

MEHAR CHAND LACHHMAN DAS
Sanskrit and Prakrit Series
VOLUME TWO

Published by
MEHAR CHAND LACHHMAN DAS
Sanskrit Book Depot,
Said Mitha Bazar, Lahore
(INDIA)

VĀRĀHA-ŚRAUTA-SŪTRA

BEING

THE MAIN RITUALISTIC SŪTRA
OF THE MAITRAYANI ŚĀKHA

CRITICALLY EDITED
FOR THE FIRST TIME

27171

DR. W. CALAND,
Emeritus Professor of
Sanskrit, Utrecht

PROF. RAGHU VIRA,
M. A., Ph. D., D. Litt. et Phil.,
S. D. College, Lahore

2223

33/36

200 COPIES

JUNE, 1933

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY NEW DELHI

No. 27171

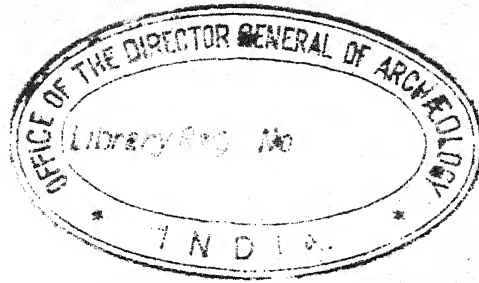
..... 15-7-57

No. Sa. 2 V. 51

Var/C.R.

Printed by

K. R. Jain at the Manohar Electric Press,
Said Mitha Bazar, Lahore
(INDIA)

PREFACE

121-30-16
Religion
I have great satisfaction in placing before the Sanskritists the second volume of this series. It was in 1927 that I was first introduced to this work in its relation to the Gṛhya.* The richness of its contents was fascinating and I immediately undertook the restoration of the text. Two years later Professor Caland joined me and long and laboriously we worked together for a year. Every page had its intricacies and problems. Whole sūtras had been distorted out of shape and single words, word-groups and phrases were often unrecognizable. Most patiently we struggled to stretch our eyes behind these corruptions to reach the true words. We succeeded in the main, though here and there we had to keep in our text doubtful or even entirely undeciphered readings. On the whole we claim no more than to present herewith a tentative text, which could certainly be improved by the discovery of fresh manuscripts.

The manuscript, upon which our edition is based, was very kindly lent to us by Dr. B. Bhattacharya of the Oriental Institute, Baroda. It is designated as "press-copy" on the cover-board. It was prepared some years ago at the instance of Dr. R. Sama Sastry. It is nothing more than a mere copy of a Devanāgarī ms., with variants (many of which are derived from the Āpastamba-

* For which see the Introduction to my edition of the Vārāha-Gṛhya-sūtra, published by the Panjab University, 1932.

Srautasūtra) noted above the lines from a second ms.* Both of these mss. are deposited in the Oriental Institute, Baroda. We, however, could not examine them, because the authorities did not permit their removal from the Institute Library. After closing the Śrauta proper the ms. goes on with the Pariśiṣṭas whose names are enumerated in the beginning of the Vārāha-Gr̥hyasūtra. In the near future I hope to be able to bring out the Pariśiṣṭas,† though I shall not have the pleasure of the cooperation of the great Dutch savant Prof. Caland.

Here I must offer a word of explanation as to why the usual introduction has been replaced by a short preface. The introduction had grown too long. Our text is new and unique, offering numerous points of interest in its details. These could not be elucidated by a miserly treatment. I might have appended here a summary of the results attained, but that would have rendered the main thesis insipid. So that now the introduction would appear as a separate volume, which would also contain an English commentary on the sūtras.

RAGHU VIRA

* In our footnotes to the text these variants are referred to as "second hand".

† A part of one of the Pariśiṣṭas "The Chandonukramanī of the Maitrāyaṇī Saṃhitā" was edited and annotated by me in the Journal of the Royal Asiatic Society, London, July, 1932.

CONTENTS

१ प्राक्सौमिकम्

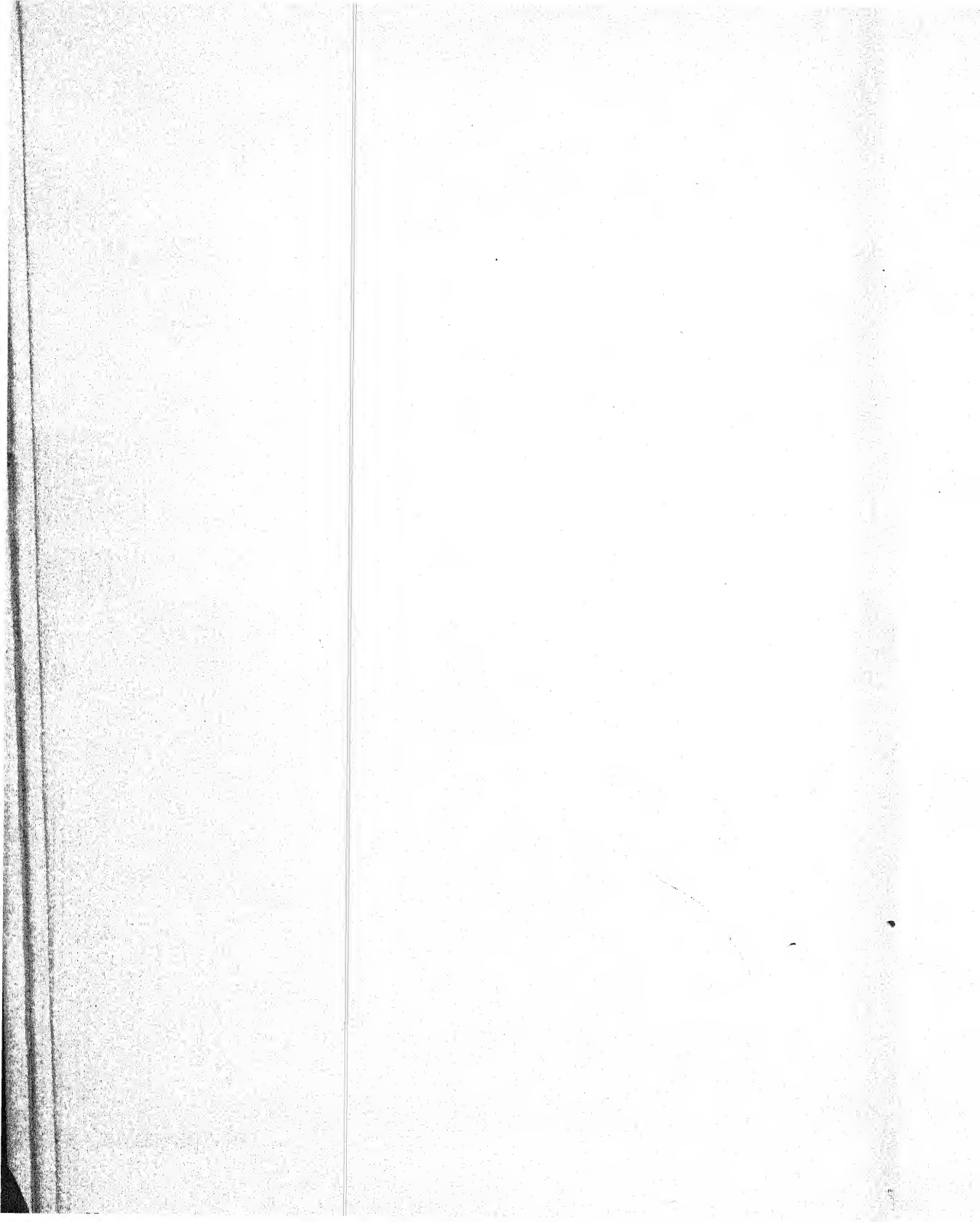
परिभाषा:	१. १
याजमानम्	१. २-४
ब्रह्मत्वम्	१. ५-६
दर्शपूर्णमासौ	२. १-३. ७
आधानम्	४. १-४
पुनराधेयम्	५. १
अभिहोत्रम्	५. २-३
अग्न्युपस्थानम्	५. ४
आग्रायणेष्टिः	५. ५
पशुबन्धः	६. १-७
चातुर्मास्यानि	७. १-५

२ अग्निचयनम्

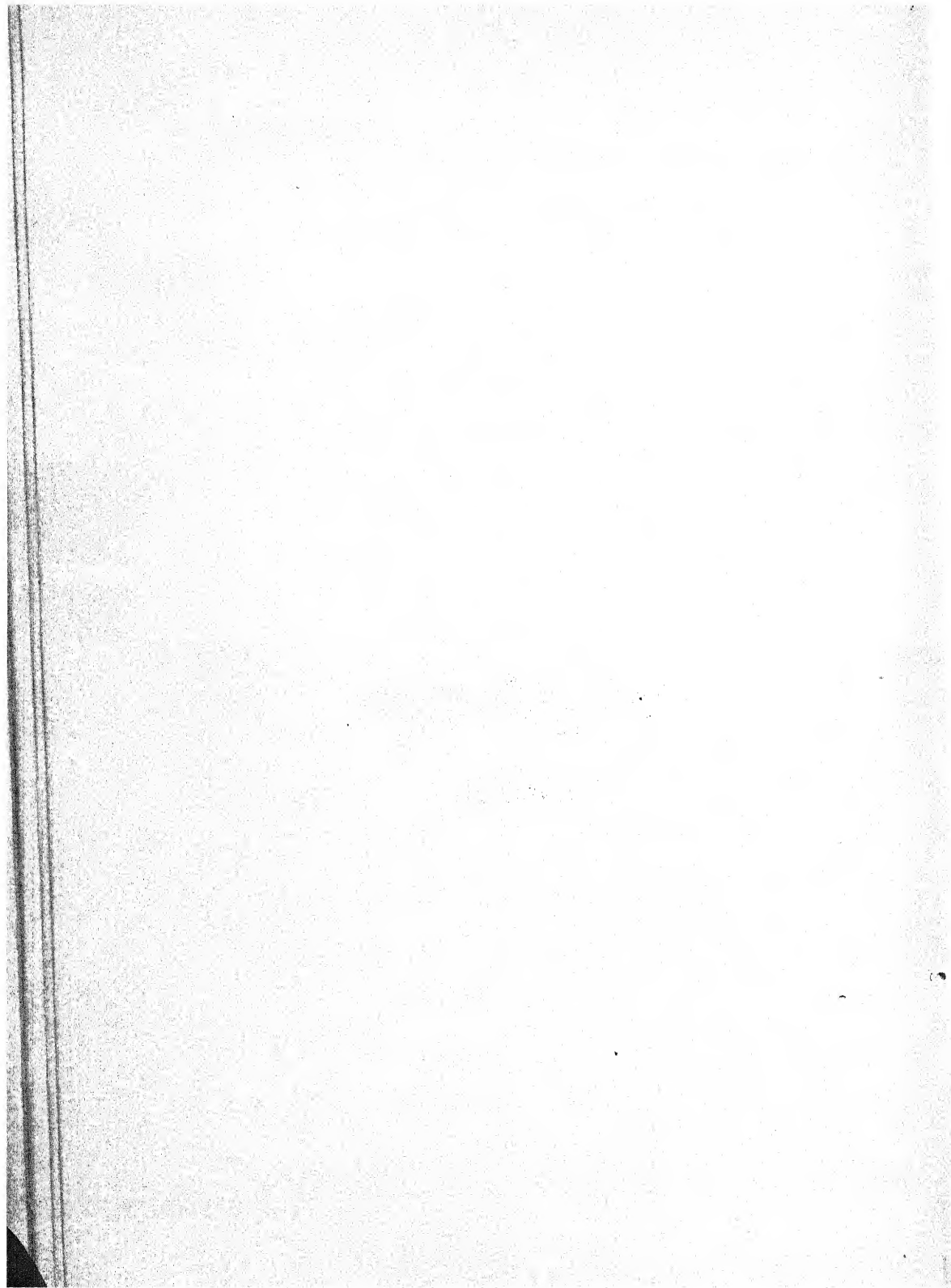
१. १-२. ५

३ वाजपेयादिकम्

वाजपेयः	१. १-२
द्वादशाहः	२. १-२
गवामयनम्	२. ३
उत्सर्गिणामयनम्	२. ४
महाव्रतम्	२. ५
एकादशिनी	२. ६
सौत्रामणी	२. ७-८
राजसूयः	३. १-४
अश्वमेधः	४. १-५

अथ
वाराहश्रौतसूत्रे
प्राक्सौमिकम्

ओम्

प्रयोगे पुरुषहितं यज्ञस्य च ज्ञाने ॥ १ ॥ तं व्याख्यास्यामः ॥ २ ॥ सर्वार्थं
धर्मं प्रथमम् । उपवादानुवदेत् ॥ ३ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यरथकाराणां यज्ञाः ॥ ४ ॥
निषादस्थपतेरिष्टयग्न्याधेयम् ॥ ५ ॥ अध्वर्युर्यजुर्वेदेन करोत्यृग्वेदेन होता साम-
वेदेनोद्गाता सर्वैर्ब्रह्मा ॥ ६ ॥ उच्चैर्ऋग्वेदसामवेदाभ्यामुपांशु यजुषोच्चैः संप्रैषैः^३
॥ ७ ॥ सँस्वारैकस्वर्यमिति शब्दन्यायः ॥ ८ ॥ प्राङ्मुखः कर्म कुर्यादा चतुर्था-
त्कर्मणः प्रसंपश्यन् ॥ ९ ॥ उत्तरत उपचारो विहारः ॥ १० ॥ न यज्ञाङ्गेनात्मान-
मभिविपरिहरेत् ॥ ११ ॥ न विहारादपपर्यावर्तेत ॥ १२ ॥ अन्तराणि यज्ञाङ्गानि
बाह्याः कर्तारः ॥ १३ ॥ कर्तृणां च प्रधानकारिणो ऽभ्यन्तरा बाह्या इतरे^४ ॥ १४ ॥
यज्ञोपवीती [दैवानि] कर्माणि कुर्यात्प्राचीनावीती पित्र्याण्याचान्तोदको ऽह-
सनं ॥ १५ ॥ मन्त्रान्तेन कर्म संनिपातयेत् ॥ १६ ॥ उत्तरमन्त्रस्यादिना पूर्वस्या-
न्तं विद्यात् ॥ १७ ॥ पूर्वाम्नानादङ्गानामानुपूर्व्यं पूर्वप्रकरणं चोदनाच्चानियमः
क्रतूनाम् ॥ १८ ॥ घृतमाज्यशब्देन प्रतीयते भार्या पत्नी जुह्वः [सुगग्निर् ?]
आहवनीय इति होमे ॥ १९ ॥ हिरण्यं^५ जातरूपम् ॥ २० ॥ गार्हपत्ये हविःश्रपणं
प्रक्षिपणं च ॥ २१ ॥ दक्षिणाग्नेरेकोल्मुकाहरणम् ॥ २२ ॥ ब्राह्मणा ऋत्विज
आर्षेया महान्तो युवानो बह्वपत्याः ॥ २३ ॥ जुहोतीति दर्विहोमचोदना ॥ २४ ॥
आज्यस्याधिभ्रयणं गार्हपत्ये ॥ २५ ॥ पर्यग्निकरणमुत्पवन्नं सुक्स्वसंमार्गः परि-
स्तरणं पर्युक्षणमाहवनीयस्येति ॥ २६ ॥ तूष्णीकां दर्विहोमधर्मः ॥ २७ ॥ अन-

1 The original reading was probably यज्ञः.

2 Cp MS II, 2, 4: 18, 15-16.

3 The ms संप्रैषाः. Cp MS IV, 8, 7:

4 This sentence has no parallel in other Śrautasūtras.

5 The last two words are peculiar to our Sūtra only.

6 The ms ०रये.

भस्तन्त्रम् (?) ॥ २८ ॥ आसीनो जुहुयाज्जान्वक्तो^१ निगद्य स्वाहाकारान्तम्
 ॥ २९ ॥ जमदग्नीनां पञ्चावत्तं चतुरवत्तमन्येषाम् । आमन्त्र्य जामदग्न्यमजाम-
 दग्न्यः पञ्चावत्ती स्यात् ॥ ३० ॥ माँससंहिताभ्यामङ्गुलीभ्यामङ्गुष्ठेन च पुरोडा-
 शस्यावद्येत्सुवेणाज्यपयसोर्मैक्षणेन चरोः स्वधितिना पशोर्दर्व्या सोमस्य^२ ॥ ३१ ॥
 यथादिष्टं हविर्भिर्देवता यजत्याज्येनेतराः ॥ ३२ ॥ ध्रौवस्याज्यार्थान्कुर्वीत ॥ ३३ ॥
 आज्यस्योपस्तीर्य हविषो ऽवदानमभिधारणं च ॥ ३४ ॥ अवदायावदाय हवि-
 र्धुवां प्रत्यभिधारयेदा स्विष्टकृदवदानात् ॥ ३५ ॥ आज्यस्थाल्या ध्रुवाम् ॥ ३६ ॥
 अङ्गुष्ठपर्वमात्राण्यवदानानि ॥ ३७ ॥ भूयः स्विष्टकृते भूयिष्ठमिडार्याः ॥ ३८ ॥
 मध्यादवदाय हविषः पूर्वार्धाद् द्वितीयमवद्येच्चतुरवदानस्य पश्चार्धात् तृतीयं
 पञ्चावदानस्य ॥ ३९ ॥ पूर्वार्धात्प्रथमं ज्येष्ठस्य ज्यैष्ठिनेयस्य गतश्रियो वा ॥ ४० ॥
 अपरं कनिष्ठस्य कानिष्ठिनेयस्य बुभूषतो वा ॥ ४१ ॥ सर्वेषां हविषां स्विष्टकृते सम-
 वद्येदुत्तरार्धात्सकृत्सकृच्चतुरवदानस्य द्विर्द्विः पञ्चावदानस्य ॥ ४२ ॥ द्विरभिधार-
 येत् ॥ ४३ ॥ यत्र याज्यास्तत्राश्रुतप्रत्याश्रुते च चतुरवत्तपञ्चावत्ते च ॥ ४४ ॥ दक्षिणेन
 दक्षिणातिक्रामेत्सव्येनोदङ् ॥ ४५ ॥ अवदाय ग्रहं वा गृहीत्वा दक्षिणातिक्रामन्सं-
 प्रेष्यति—अमुष्मा अनुब्रूहीति यथादेवतं संप्रैषयाज्ययोश्च ॥ ४६ ॥ अनुवाच्य वाग्यतो
 भवत्याश्रावणात् । आश्रुते चाग्नीध्र आ प्रत्याश्रावणात् । प्रत्याश्रुते चाध्वर्युरा
 यज यजेति ब्रूयात् ॥ ४७ ॥ अनुवाक्यान्ते प्रणवं दधाति होता । तमध्वर्युः प्रणवेनोप-
 संदधाति ॥ ४८ ॥ ओ आवयेत्यध्वर्युस्तु श्रौषडित्याग्नीध्रः प्रत्याश्रावयत्युत्तरतस्तिष्ठ-
 न्स्फ्यं चेध्मसंनहनानि चोद्यम्य ॥ ४९ ॥ अमुष्मै प्रेष्येति संप्रैष्यति याज्यावत्स्वा-
 हवनीयप्रधानस्थानेषु पशुसोमयोरसुं यजेत्यारात् ॥ ५० ॥ याज्यानुवाक्यावन्ति
 प्रधानान्याज्यभागादीनि स्विष्टकृदन्तानि पत्नीसंयाजेषु वाजिने च ॥ ५१ ॥
 दक्षिणं परिधिसंधिं प्रत्यवस्थाय वषट्कारान्ते पार्श्वेनापिदधदिवानासेकं^३
 हविषो ऽप्रक्षिणं न्जुहोति ॥ ५२ ॥ मुखेनासेकं^४ हविषो व्यृषण्यं द्विष्यात्तमा-
 हुतिषु द्वयमानासु मनसा ध्यायेत् ॥ ५३ ॥ याज्यावत्स्वाहवनीयप्रधानेष्वोकारे^५

1 The ms जान्वमौ Cp Ap X. 9. 2 clear. The punctuation is tentative.
 जान्वक, SatBr III. 2. 1, 5 जान्वाक.

2 Cp VārGr I. 5.

3 For स्वधितिना...सोमस्य no parallel
 sūtra has been found.

4 The ms स्विष्टकृदे (second hand °कृद्भ्यो)
 and °मिडार्या.

5 The meaning of आरात् (which re-
 curs many times) is not certain. Neither is the passage as a whole

6 ? The ms इवानासेव.

7 The ms प्रदक्षिणं. Cp MS I. 4. 13:
 63. 7 न प्रक्षिणतेव होतव्यम्, Ap II.
 19. 7, Hir II. 5: 195.

8 ? The ms मेखेनासेव.

9 The ms विवृषण्. Cp MS I. 4. 13:
 63. 8 व्यृषतेव होतव्यम्, Ap II. 19. 10.

10 ? The ms °प्वावकारे.

च दक्षिणातिक्रमणम् ॥ ५४ ॥ उपभृतमधस्तादुपयस्य प्रचरति वेदमुपयाम-
मन्यत्र दशा^१ सोमे ॥ ५५ ॥ समानं दर्शपूर्णमासयोर्विधानमन्यत्र निर्देशात् ॥ ५६ ॥
उभयत्राग्नेयः पुरोडाशः । अग्नीषोमीयो द्वितीयः पौर्णमास्यामैन्द्राग्नौ उमा-
वास्यायामसंनयतः ॥ ५७ ॥ सांनाय्येन समानदेवतः ॥ ५८ ॥ संनयत ऐन्द्रं
सांनाय्यं माहेन्द्रं वा ॥ ५९ ॥ अग्नीषोमीय उपांशुयाजः पौर्णमास्यां वैष्णवो
उमावास्यायाम् ॥ ६० ॥ एतदिज्याप्रधानम् ॥ ६१ ॥ तदङ्गानीतराणि ॥ ६२ ॥
अर्थकारणाद्धर्मानावर्तयेद्वचनाद्वा ॥ ६३ ॥ सोमेज्याग्निष्टोमे प्रधानम् ॥ ६४ ॥
दर्शपूर्णमासिकानां प्रधानानामिष्टिपशुवन्धे चोदना ॥ ६५ ॥ सोमस्यैकाहाही-
नसत्त्रेष्वङ्गानां च समन्वयः पिण्डपितृयज्ञवर्जम् ॥ ६६ ॥ प्रत्याज्ञायप्रतिषे-
धार्थलोपैरङ्गानिवृत्तिः सामान्यादर्थात्स्वाश्रुत्यादिति^३ ॥ ६७ ॥ धर्मविनि-
योगे ऽनाज्ञाते यथार्थं मन्त्रान्संनमयेत् ॥ ६८ ॥ द्रव्यालाभे तुल्यार्थानां यथा-
सदृशं प्रतिनिदध्याद्यथार्थमतुल्यार्थं ॥ ६९ ॥ प्रधानानां धर्मविप्रतिषेधे भूयस्त्वे-
न धर्मान्विनियच्छेत्तुल्यां पूर्वचोदनया ॥ ७० ॥ कर्मणां गणादेशे प्रत्युचं करोति
प्रतिपर्यायं च ॥ ७१ ॥ अमुष्मै प्रणीयमानायानुब्रूहीत्युक्ते त्रिरुक्तां करोति ॥ ७२ ॥
सोमे क्रीते हविर्धानप्रवर्तने च ॥ ७३ ॥ दर्भाः परिस्तरणे ॥ ७४ ॥ स्वाहाकारान्ताः
समिधः ॥ ७५ ॥ अग्निं सादयिष्यन्तुद्धृत्य लक्षणमद्भिरवोच्य सादयति ॥ ७६ ॥
संत[त]कर्मसु पुरस्तादारम्भं प्रदक्षिणं प्रागपवर्गाण्युदग्वा करोति ॥ ७७ ॥
प्रसव्यं पित्र्याणि ॥ ७८ ॥ मङ्गलानि लोकतः ॥ ७९ ॥ कर्माभ्यावृत्तौ कृतसंख्येषु
मन्त्रानावर्तयेत् ॥ ८० ॥ संप्रैषानुवचनेष्वाश्रुतप्रत्याश्रुतेषु च मन्द्रस्वारः ॥ ८१ ॥
सामिधेनाप्रभृत्याज्यभागान्तेषूर्ध्वमाज्यभागाभ्यामानुयाजेभ्यो मध्यमाः ॥ ८२ ॥
अनुयाजप्रभृत्युच्चैरा शैव्यन्तात् ॥ ८३ ॥ त्रिंशद्वर्षाणि दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत
यावज्जीवं वा ॥ ८४ ॥ पञ्चदश दाक्षायण्यज्ञेन दर्शपूर्णमासयोः स्थाने ॥ ८५ ॥
यावज्जीवमग्निहोत्रम् ॥ ८६ ॥ अनियमो ऽन्यत्र ॥ ८७ ॥

इतीष्टिसूत्रे प्रथमं खण्डम् ॥

चन्द्रादर्शनेनामावास्यामुपवसेत्संपूर्णेन पौर्णमासीं पूर्वं वा ॥ १ ॥ केश-
श्मश्रु वापयित्वा मांसमापलवणवर्जमश्रीतो यजमानः पत्नी चासुहितौ^४ ॥ २ ॥

अग्निं गृह्णामि सुरर्थं यो मयोभूर्य उद्यन्तमारोहति स्वर्विदेति ।

आदित्यं तेजसां तेज उत्तमं श्वेयज्ञाय चमतां देवताभ्यः ॥

1 Refers probably to दशापवित्रम्.

3 उदग् stands for उदगपवर्गाणि.

2 Prof. Caland suggests "because it
has a śruti, i. e. a brāhmaṇa of its
own."

4 The ms मंत्राणां व०.

5 The ms वासहितौ.

इमामूर्जं पञ्चदशीं याः प्रविष्टास्ता देवताः परिगृह्णामि सर्वाः ।

पौरुषमासं हविरिदं जुषन्तामामावास्थं हविरिदं जुषन्ताम् ॥

इति यथारूपं गार्हपत्यादाहवनीयं ज्वलन्तं प्रणीय ममाग्ने वचो विहवेष्वित्यन्वाद्धाति ॥ ३ ॥ उत्तराभ्यां वैहवीभ्यामपरयोरन्ववधाय व्रतमुपैति ॥ ४ ॥

पयस्वतीरोषधयः पयस्वद्वीरुधां पयः ।

अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र संसृज ॥

इति पाणी प्रक्षाल्याग्ने व्रतपते इत्याहवनीयं यजमान उपतिष्ठते ॥ ५ ॥

सम्राडसि व्रतपा असि व्रतपतिरसि व्रतं चरिष्यामि तत्ते ब्रवीमि तन्मे गोपाय तच्छक्रेयं तेन शक्रेयं तेन राध्यासमित्यादित्यम् । यद्यस्तमितः स्यादाहवनीयम् ॥ ६ ॥ पुरस्ता-

द्वर्हिंराहरणस्य पौरुषमास्थं व्रतमुपेयाद्वत्सापाकरणस्यामावास्यायाम् ॥ ७ ॥

उभयोः पूर्वेषुः समन्वाधानम् ॥ ८ ॥ नानृतं वदेन्न मांसं प्राश्नीयान्न स्त्रियमुपे-

यात् । माषवर्जं सायमारण्यमश्नीयात् ॥ ९ ॥ आरण्यहविश्चेत्स्यादुदकम् ॥ १० ॥

आहवनीयागारे यजमानो विहरति गार्हपत्यागारे पत्नी तयोर्दक्षिणौ ॥ ११ ॥

प्रत्यगाशिषो ऽकर्मयुक्ता मन्त्रा याजमानम् ॥ १२ ॥ दक्षिणत उपचारो यजमा-

नस्यापर[त]ः पत्न्याः ॥ १३ ॥ आमन्त्रिते प्रणवमुक्त्वा यथार्थमनुज्ञानम् ॥ १४ ॥

यथादेवतमाहुतिमनुमन्त्रयते यथाकर्मसंयोगमारात् ॥ १५ ॥ को वः प्रणयतीति

प्रणीयमाना भूर्ध्व कश्च वाक् च [ऋक्च] गौश्च वट् च खं च [धूश्च] नीर्ध्वं पूश्चैकाक्षराः

पूर्दशमा विराजो या इदं विश्वं भुवनं व्यानशुस्ता नो देवास्तरसा संविदानाः स्वस्ति यज्ञं नयत

प्रजानती[रिति] ॥ १६ ॥ ब्रह्मपूताः स्थेति सादने च ॥ १७ ॥ अग्निं होतारमिति

हविर्निर्वपणमभिमृशेन्निरुप्यमाणे वा जपेत् ॥ १८ ॥ पुरस्तात्स्तम्बयजुषो

ऽन्तर्वेद्युपविश्य

अथै वेदः पृथिवीमन्वविन्दद् गुहाहितां निहितां गह्वरेषु ।

स महां लोकं यजमानाय विन्दत्वच्छिद्रं यज्ञं भूरिरेताः कृणोतु ॥

इति वेदमादत्ते ११ ॥ १९ ॥

वेदेन वेदिं विविदुः पृथिव्याः सा पप्रथे पृथिवी पार्थिवानि ।

1 MS I. 4. 1.

2 Cp MS I. 4. 5: 52. 14-15.

3 I. e. to the south of these two fires.

This injunction is not found in any other Sūtra.

4 The ms मन्त्राति यजमानं. Cp Āp IV. 1. 3.

5 The meaning of आरात् is not certain.

6 The ms भूयश्च.

7 Āp IV. 4. 4, Hir VI. 1: 509 नूश्च.

8 The ms सद्नेन च.

9 MS I. 4. 1: 47. 4.

10 Cp MS I. 4. 5: 52. 17.

11 The ms वेदेन वेदिमादत्ते. Cp Mān I. 2. 4. 4.

गर्भं विभर्ति भुवनेष्वन्तस्ततो यज्ञस्तायते विश्वदानीम् ॥

इति त्रिवेदेन वेदिमभिमार्ष्टि^१ ॥ २० ॥ उभयत्राज्यवेक्षणम् ॥ २१ ॥

पञ्चानां त्वा वातानामित्यान्तादनुवाकस्याज्यग्रहान् ॥ २२ ॥ युनज्मि त्वेति^२ च परिधिषु परिधीयमानेष्वहवनीयम् ॥ २३ ॥ ध्रुवाकरणमुभयत्र ॥ २४ ॥ ममाग्ने वर्च^३ इत्यष्टाभिर्वैहवीभिर्वैवीष्यासन्नान्यभिमृशेत् ॥ २५ ॥ चतुर्होत्रा च पौर्णमास्यां^४ प्रजाकामः पञ्चहोत्रा चामावास्यायां स्वर्गकामः ॥ २६ ॥ चित्तिः क्षुंगिति दशहोतारं पुरस्तात्सामिधेनीनाम् ॥ २७ ॥

अङ्गिरसो मास्यै यज्ञस्य प्रातरनुवाकैरवन्तु ।

समिद्धो अभिराहुतः स्वाहाकृतः पिपर्तु नः ॥

इति समिद्धम् ॥ २८ ॥ मनो ऽसि प्राजापत्यं मनसा [मा] भूतेनाविशेति सुवाधारम् ॥ २९ ॥ वागस्यैन्द्री सपत्नक्षयणी वाचा मेन्द्रियेणाविशेति सौचम् ॥ ३० ॥ देवाः पितर इति प्रवरे प्रवर्यमाणे^५ ॥ ३१ ॥ पृथिवी होतेति^६ चतुर्होतारं पुरस्तात्प्रयाजानाम् ॥ ३२ ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीयं खण्डम् ॥

वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु ।

वसन्तस्याहं देवयज्यया तेजस्वान्पयस्वान्भूयासम् ॥

ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु ।

ग्रीष्मस्याहं देवयज्ययेन्द्रियवान्वीर्यवान्भूयासम् ॥

वर्षा ऋतूनां प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु ।

वर्षाणामहं देवयज्यया पुष्टिमान्पशुमान्भूयासम् ॥

शरदृतूनां प्रीणामि सा मा प्रीता प्रीणातु ।

शरदो ऽहं देवयज्ययाश्वान्वर्चस्वान्भूयासम् ॥

हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मा प्रीतौ प्रीणीताम् ।

हेमन्तशिशिरयोरहं देवयज्यया सहस्वोस्तपस्वान्भूयासम् ॥

इति प्रयाजान् ॥ १ ॥

1 The ms वेदिमभाष्टि.

2 उभयत्र can be interpreted as आध्व-
येवे च याजमाने च. Cp sūtra 24.

3 MS I. 4. 4: 51: 16.

4 MS I. 4. 1.

5 Cp MS I. 4. 5: 52. 18, Āp IV. 6.

4 beg.

6 The ms पौर्णमासे.

7 MS I. 9. 1: 131. 1.

8 The ms मे अयस्य.

9 Āp IV. 9. 2 adds इति सामिधेनीनां
प्रतिपदि जपति.

10 Cp MS I. 4. 11: 60. 6.

11 MS I. 9. 1: 131. 3.

अग्निना यज्ञश्चक्षुष्मानमेरहं देवयज्यया चक्षुषा चक्षुष्मान्भूयासम् ॥
 सोमेन यज्ञश्चक्षुष्मान्सोमस्याहं देवयज्यया चक्षुषा चक्षुष्मान्भूयासम् ॥
 इत्याज्यभागौ ॥ २ ॥ अग्निर्होतेति पञ्चहोतारं पुरस्ताद्विषाम् ॥ ३ ॥
 अग्निरन्नादो ऽमेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासम् ॥
 दधिर्धर्मासास्यदन्वो ऽहं भ्रातृव्यं दमेयम् ॥
 इत्युपांशुयाजौ ॥ ४ ॥
 अग्नीषोमौ वृत्रहणा अग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासम् ॥
 इन्द्राग्नयोरहं देवयज्ययेन्द्रियवानन्नादो भूयासम् ॥
 इन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियवान्भूयासम् ॥
 महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जिमानं महिमानं गमेयम् ॥
 इत्यौत्तरतनिकानप्यनुमन्त्रानधीयेत ॥ ५ ॥
 इन्द्रस्य वैमृधस्याहं देवयज्ययाऽसपत्नो भूयासम् ॥
 इन्द्रस्य त्रातुरहं देवयज्यया त्राता भूयासम् ॥
 पूषणो ऽहं देवयज्यया पुष्टिमान्पशुमान्भूयासम् ॥
 सरस्वत्या अहं देवयज्यया वाचमन्नाद्यं गमेयम् ॥
 अदितेरहं देवयज्यया प्र प्रजया पशुभिर्जनिषीय ॥
 विश्वेषां देवानामहं देवयज्यया प्राणैः सायुज्यं गमेयम् ॥
 द्यावापृथिव्योरहं देवयज्यया प्रजनिषीय प्रजया पशुभिः ॥

अमुष्ण्याहं देवयज्ययत्येनास्नाते ऽभ्यूहेत् ॥ ६ ॥ अग्निः स्विष्टकृद्यज्ञस्य प्रतिष्ठा
 तस्याहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्यग्निं स्विष्टकृतम् ॥ ७ ॥ अग्निर्मा दुरिष्टात्पातु
 सविताचरैसाद्यो नो अन्ति शपति तमेतेन जेषमिति प्राशित्रमवदीयमानम् ॥ ८ ॥
 इडायास्तूष्णीम् ॥ ९ ॥ उपहवे वसीयस्येहीति । चिदसत्युच्चैः^१ । घृतेन मा समुच्छते-
 त्यन्तम् । अस्मास्विन्द्र इति चै ॥ १० ॥ [आ]माशिर्षे इति नामग्राहे ॥ ११ ॥

इडा धेनुः सहवत्सा न आगादूर्जं दुहाना पयसा प्रपीना ।

सा नो अग्नेन हविषोत गोभिरिडा पिन्वतां पयसाभ्यस्मान् ॥

इतीडामार्जने ॥ १२ ॥ ब्रध पाहीति बर्हिषि हवीं व्यासन्नान्यभिमृशेत् ॥ १३ ॥
 आग्नेयं^२ चतुर्धा व्युद्दिशेत्—इदमग्नीध इदं ब्रह्मण इदं होतुरिदमध्वर्यो [इति] । इदं यजमान-
 स्येति यजमानभागम् ॥ १४ ॥ दिशां क्लृप्तिरसि दिशः प्रीणामि दिशो मा प्रीता अवन्त्विति

1 The ms. °मंत्रखन° first hand, मंत्रा-

mana I. 4, 5: 53. 4.

खान° second hand.

5 Cp MS I. 4, 12: 62, 4, Ap IV. 10.

2 The ms adds उपहवे.

9, Mān I. 4. 2. 11.

3 Cp MS I. 4, 5: 53. 2.

6 The ms adds च.

4 MS I. 4. 1: 47, 10. See also its brāh-

व्युद्दिष्टे दक्षिणां ददाति ॥ १५ ॥ दक्षिणाग्नौ यजमानो मन्त्रान्तमोदनं पक्त्वा
दक्षिणस्यां वेदिश्रोण्यामासाद्याभिमृशेत्—

इयं स्थाल्यमृतस्य पूर्णा सहस्रधार उत्सो अर्क्षीयमाणः ।

अनेनौदनेनाति मृत्युं तराम्यहम् ॥

प्रजापतेर्भागो ऽस्यूर्जस्वान्पयस्वान् । अक्षितो ऽस्यक्षित्यै त्वा । अक्षितो नामासि^१ मा मे
क्षेष्टा आ मा गम्याः ॥ प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाहुदानरूपे मे पाहि चक्षुःश्रोत्रे मे
पाहि ॥ ऊर्गस्यूर्जं मयि धेहि ॥ प्रजापतिरहं त्वया साक्षाद्व्यासमिति ॥ १६ ॥ अग्नेणोत्तरमु-
दञ्चमुद्रास्य दक्षिणतःसङ्ग्रह्य ऋत्विग्भ्यः परिहृत्यादध्यात् ॥ १७ ॥ सं मे संनतयः
संनमन्ताभिध्मसंनहने हुत इति संमार्गानाहितान् ॥ १८ ॥ महाहविर्होतिति^२ सप्तहोतारं
पुरस्तादनुयाजानाम् ॥ १९ ॥

इतीष्टिसूत्रे तृतीयं खण्डम् ॥

वर्हिषो ऽहं देवयज्यया प्रजावान्भूयासम् ॥

नराशंसस्याहं देवयज्यया वीर्यवान्भूयासम् ॥

अग्निः स्विष्टदृष्ट्यज्ञस्य प्रतिष्ठा तस्याहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम् ॥

इत्यनुयाजान् ॥ १ ॥ वाजवत्या उभयत्र ॥ २ ॥ सा मे सत्याशीरिति प्रस्तरे
प्रह्नियमाणे^३ ॥ ३ ॥ वस्विहागच्छत्विति^४ वरं वृणीते ॥ ४ ॥ वि ते मुञ्चामीति परिधिषु
प्रह्नियमाणेष्वाहवनीयम् ॥ ५ ॥ इष्टो यज्ञो भृगुभिरिति संस्त्रावभागान् ॥ ६ ॥ अदो
मागच्छत्विति^५ द्वितीयं वरमदो मागम्यादिति तृतीयम् ॥ ७ ॥ सुचोर्विमोचनमुभयत्र
॥ ८ ॥ पत्नी च पत्नीसंयाजाननुमन्त्रयते—

सोमस्याहं देवयज्यया विश्वं रेतो धेपीय ॥

त्वष्टुरहं देवयज्यया सर्वाणि रूपाणि पशूनां पुषेयम् ॥

देवानां पत्नीनामहं देवयज्यया पत्नीर्यज्ञस्य मिथुनं तासामहं देवयज्यया मिथुनेन
प्रभूयासम् ॥

1 The ms अग्ने०.

2 The ms adds स. Cp KS V. 5: 47. 13.

3 The ms गम्यात्. Cp KS ib.

4 Perhaps to be emended to परिहृत्य
दद्यात्.

Cp MS I. 4. 6: 54. 7-8.

5 MS I. 9. 1: 131. 10.

6 Cp MS I. 4. 1: 47. 12 and the
brāhmaṇa I. 4. 5: 53. 7-8.

7 MS I. 4. 1: 48. 7.

8 Cp MS I. 4. 1: 48. 2 and the brāh-
maṇa I. 4. 5: 53. 11-12.

9 Cp MS ib 48. 4, 53. 12.

10 MS I. 4. 1: 48. 7-8.

11 The mantra is not clear. Cp TS I.
6. 4. 4 देवानां पत्नीरभिर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथु-
नम् । तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्रभूया-
सम्.

राकाया अहं देवयज्यया वीरान्विदेयम् ॥

सिनीवाल्या अहं देवयज्यया पशून्विदेयम् ॥

कुह्वा अहं देवयज्यया प्रतिष्ठां गमेयम् ॥

अभिर्गृहपतिर्यज्ञस्य प्रतिष्ठा तस्याहं देवयज्यया यज्ञेन गृहैः प्रतिष्ठां गमेयम् ॥

इत्यग्निं गृहपतिम् ॥ ६ ॥

इडास्मं अनुवस्तां ऋतेन यस्याः पदे पुनते देवयन्तः ।

वैश्वानरी शकरी वावृधानोप यज्ञमस्थित वैश्वदेवी ॥

इतीडाम् ॥ १० ॥ दक्षिणाश्रिका होमा उभयत्र ॥ ११ ॥ या सरस्वती वेशभ-
गीनेति^१ मुखं विमृष्टे ॥ १२ ॥ प्रायश्चित्ताहुतयः समिष्टयजुः कपालानां विमोचनं
प्रणीतानां विमोचनमुभयत्र ॥ १३ ॥ सँ यज्ञपतिराशिषेति यजमानो यजमानभागं
प्राश्नाति^२ ॥ १४ ॥ यदि प्रवसेत्समिष्टयजुषा सह जुहुयात्—प्रजापतेर्विभात्रार्मे लोक-
स्तस्मै त्वा दधानि सह यजमानेनेति ॥ १५ ॥ सांताय्यस्य प्राश्नीयान्नात्राह्वणः ॥ १६ ॥
इदं हविरिति^३ ऋतस्य ॥ १७ ॥ दधिकाव्णो अकारिर्षमिति दध्नः ॥ १८ ॥ अन्तर्वेदि
प्रणीतास्ववमृश्य मार्जयन्त ऋत्विजो यजमानश्च ॥ १९ ॥ आसिच्यमान
उदके ऽविच्छिन्ने सदसीत्यभिमन्त्र्य दिङ्मन्त्रैः प्रतिदिशं व्युत्सिच्य

यदप्सु ते सरस्वति गोष्वश्वेषु यद्वसु ।

तेन मे वाजिनीवति मुखमङ्घ्रि सरस्वति वर्चसा ॥

इति मुखानि विमृजते ॥ २० ॥

समुद्रं वः प्रहिणोमि त्वाँ येनिमभिगच्छत ।

अरिष्टा अस्माकं वीरा मा परासेचि मत्पयो मा मा हिँसीस्त्वं धनम् ॥

इति प्रणीताशेषं निनीय

नमः कृताय कर्मणे अकृताय कर्मणे नमः ॥

अयाङ् यज्ञं जातवेदा अन्तरः पूर्वो ऽस्मिन्निषय ।

स त्वँ सनिँ सुविमुचा विमुञ्च धेह्यस्मासु द्रविणं जातवेदः ॥

इति ॥ २१ ॥ दक्षिणत आहवनीयमुपस्थाय विष्णुः पृथिव्याँ व्यक्रँस्तेति^४ पर्या-
यैर्यजमानस्त्रीन्क्रामति । विष्णुर्दिङ् व्यक्रँस्तानुष्टुमेन छन्दसेति चतुर्थम् ॥ २२ ॥ स्वयं-

1. Instead of the mantra कुह्वा अहं०
(substituted on the authority of
Mān. I. 4. 3. 1) the ms has: सपत्नी
पत्नी सं म समायुषा सं प्रजया समग्नेर्वर्चसा
पुनः सं पत्नी पत्याहं गच्छे समात्मा तन्वा
ममेति (cp Mān I. 3. 5. 18).

2 MS I. 4. 3: 51. 8.

3 Identical with MS I. 4. 6: 53. 16.

4 The ms प्रजापविभागानाम्.

5 MS III. 11. 10: 156. 16.

6 MS I. 5. 1: 66. 6.

7 MS I. 4. 2: 48. 9.

8 MS I. 4. 2: 48. 14.

9 MS I. 4. 2 prescribes only three
steps. For the fourth see KS V. 5:

47. 21. Cp Mān I. 4. 3. 11.

भूरसीत्यादित्यमुपस्थाय प्रत्यपक्रामति—

इदमहमाभ्यो दिग्भ्यो ऽस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्नो यं द्विष्मः ॥

[इदमहमस्या दिवो ऽस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्नो यं द्विष्मः ॥^१]

इदमहमस्मादन्तरिक्षादस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्नो यं द्विष्मः ॥

इदमहमस्याः पृथिव्या अस्मादज्ञाद्याद् भ्रातृव्यं निर्भजामि निर्भक्नो यं द्विष्मः ॥

इति ॥ २३ ॥ अगन्म स्वंः सं ज्योतिषाभूमेत्याहवनीयमुपस्थायेदमहममुष्य
प्राणं निवेष्टयामि^२ति पार्ष्ण्याभिदक्षिणं निवेष्टयति ॥ २४ ॥ यो अस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्म इत्याभिचरन् ॥ २५ ॥ तेजो ऽसी^३ त्याहवनीयम् ॥ २६ ॥ अग्ना आर्यूषि पवर्से इति
तिसृभिर्गार्हपत्यम् ॥ अग्ने गृहपतै इति च ॥ २७ ॥ असा अनु मा तन्वि^४ति नामग्राहं
पुत्रानन्वातयते (?) ॥ २८ ॥ ज्योतिषे तन्तवे त्वेत्यन्तर्वेद्युपविश्य ये देवा यज्ञहन्
इति यजमानस्त्रीनतिमोक्षान्जपति ॥ २९ ॥ वेदो ऽसीति^५ वेदमादत्ते ॥ ३० ॥ घृत-
वन्तं कुलायिनैमिति स्तृणाति संततं गार्हपत्यादध्याहवनीयार्त्तं ॥ ३१ ॥ गोमं अग्नै
इति प्राङ् प्रक्रम्य जपति ॥ ३२ ॥ अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तं ते प्रावोचं तदशकं तेनाशकं
तेनारात्समित्याहवनीयम् ॥ ३३ ॥ सम्राडसि व्रतपा असि व्रतपतिरसि व्रतमचारिषं तत्ते
प्रावोचं तदशकं तेनाशकं तेनारात्समित्यादित्यम् ॥ ३४ ॥

यज्ञो बभूव स उ वावभूव स प्रजज्ञे स उ वावृधे पुनः ।

स प्रजानामधिपतिर्वभूव सो अस्मासु द्रविणमादधातु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥

इति जपित्वा सर्वेषु समिध आधाय तेन धर्मेण पर्युक्षति ॥ ३५ ॥

इतीष्टिसूत्रे चतुर्थं खण्डम् ॥

तन्त्रादिषु ब्रह्मिष्ठं ब्रह्माणं वृणीते—भूपते भुवनपते महतो भूतस्य पते ब्रह्माणं
त्वा वृण इति ॥ १ ॥ वृतो जपति—देव सवितरेतं त्वा वृणते बृहस्पतिं ब्रह्माणं तदहं
मनसे^६ प्रब्रवीमि मनो वाचे वाग्गायत्र्यै गायत्री त्रिष्टुभे त्रिष्टुब् जगत्यै जगत्यनुष्टुभे ऽनुष्टुप्
पङ्क्तये पङ्क्तिः प्रजापतये प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो [विश्वे देवा बृहस्पतये] ॥ बृहस्पतिर्देवानां
ब्रह्माहं मनुष्याणां बृहस्पते यज्ञं गोपायाहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं महतो भूतस्य पतिः ॥ महो
मे ऽवोचो यशो मे ऽवोचो भर्गो मे ऽवोचः स्तोमं मे ऽवोचो ऽज्ञाय मे ऽवोचः प्रजां मे ऽवोचः
प्रतिष्ठां मे ऽवोच इति ॥ २ ॥ दक्षिणतः कर्माण्यनुतिष्ठेत् ॥ ३ ॥ ब्राह्मौदनस्य

1 Cp TS I, 6, 6, 1.

2 The ms ऩस्वः, thus retaining the Samhitā accent.

3 MS I, 4, 2.

4 MS I, 5, 1: 66, 8.

5 MS I, 4, 3.

6 Cp MS I, 4, 8: 56, 7.

In Mān I, 3, 5, 19, Āp III, 10, 5 and other Sūtras it is the Hotṛ who performs this act.

7 The ms मनसा.

प्राशिष्यन्नोदनस्यादायौदनेन जुहोति—ओदनौदनस्यै त्वा संजुहोमि स्वाहेति ॥ ४ ॥ अग्ने ऽङ्गिरो ऽहुताद्यान्मा पाहिं सुत्रामणिस्त्वादधानीति प्राश्नाति ॥ ५ ॥ दर्शपूर्णमासयोः परिस्तीर्णे विहारे तीर्थेन प्रपद्य दक्षिणत आहवनीयस्य सँस्तीर्णमभिमन्त्रयते—अग्ने दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सद्ने सीद यो ऽस्मत्पाकतर इति ॥ ६ ॥ सव्येन तृणं प्रच्छिद्य प्रत्यग्दक्षिणा निरस्यति—निरस्तः परावसुः [सह] पाप्मनेति ॥ ७ ॥ इदमहमर्वाग्वसोः सद्ने सीदामि देवेन सवित्रा प्रसूत इत्यपः स्पृष्ट्वोपविशति ॥ ८ ॥ अहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं महतो भूतस्य पतिः ॥ तदग्नये प्रब्रवीमि तद्वायवे तत्सूर्याय ॥ सूर्यो दिवो यज्ञं पातु वायुरन्तरिक्षाद्यज्ञपतिं पात्वग्निर्मां पातु मानुषमिति जपति ॥ ९ ॥ आमन्त्रितो ऽपः प्रणेप्यन्तमनुजानाति—भूमवः स्वः प्रणय यज्ञं देवता वर्धय त्वं नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानो ऽस्तु ॥ सप्तऋषीणां सुकृतां यत्र लोकस्तत्रेमे यज्ञं यजमानायै धेहि ॥ देवस्य सवितुः प्रसवे बृहस्पतिप्रसूतः^३ ॥ ओं प्रणयेति ॥ १० ॥ अनामन्त्रितो हविः प्रोक्षिष्यन्तमनुजानात्यामन्त्रित उत्तरान्परिग्राहानिध्मावर्हिश्चानामन्त्रितः सामिधेनीप्रवरौ चामन्त्रित आश्रावणाय समिधे च—प्रोक्ष यज्ञं बृहस्पते परिगृह्याण वेदिं प्रोक्ष यज्ञं प्रजापते ऽनुब्रूहि यज्ञं प्रवृणीष्व यज्ञं वाचस्पते वाचमाश्रावयैतामाश्रावय यज्ञं देवेभ्यः प्रजापते प्रतिष्ठ यज्ञमिति यथारूपम् ॥ ११ ॥ देवता वर्धय त्वमित्यनुषजेत् ॥ १२ ॥ व्याहृतीः^४ पुरस्तात्प्रणवं चोपरिष्ठात् ॥ १३ ॥ अनूच्यमानासु सामिधेनीषु वाचं यच्छेत्प्रयाजानुयाजेष्विज्यमानेषु प्रधानेषु च परिहृते प्राशिष्य आ प्रस्थानात् ॥ १४ ॥ यदि वाचं विसृजेत्—इदं विष्णुः ॥ अग्नाविष्णुः ॥ पावका नः सरस्वती^५ ॥ बृहस्पतिः^६ हवामर्ह इति निगद्य वाचं यच्छति ॥ १५ ॥ मार्जिते ऽग्नेणाहवनीयं प्राशिष्यमाह्वियमाणं प्रतीक्षते—मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रतीक्ष इति ॥ १६ ॥ प्रतीक्ष्य सावित्रेण प्रतिगृह्यादित्यास्त्वा पृष्ठे सादयामीति^७ भूमौ प्रतिष्ठाप्य सुपर्णस्य त्वा गरुत्मतश्चक्षुषावेक्ष इत्यवेद्याङ्गुष्ठेनोपमध्यमया च प्राश्नात्यनुपस्पृशन्तान्—अग्नेष्ववास्येन प्राश्नामीति । ब्राह्मणस्योदरेण बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति ॥ १७ ॥ प्राचीरप उत्सिच्याचामति—सत्येन त्वाभिजिषमीति हृदयदेशमभिमृशति । इन्द्रस्य त्वा जठरे दधामीति नाभिदेशम् ॥ १८ ॥ वाङ् म आसन् नसोः प्राणो ऽक्ष्योर्ध्वक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं बाह्वोर्बलमूर्वोरोजो ऽरिष्टा विश्वज्ञानि तनुर्मे तन्वा सहेति सर्वाणि गात्राणि ॥ १९ ॥ आहितामनुयाजसमिधमनुमन्त्र-

1 The ms °दन ओदनस्य.

5 MS I. 2. 9: 18. 17.

2 The other texts °मानं च.

6 MS IV. 10. 1: 142. 3, 5.

3 For देवस्य° op MS IV. 9. 2: 123. 5

7 MS ib 7.

°बृहस्पतिप्रसूता (var lect बृहस्पतिः

8 MS IV. 12. 1: 178. 3.

प्रसूता). Āśv I. 12. 12 reads with the Vār बृहस्पतिप्रसूतः.

9 The ms adds बृहस्पतिब्रह्मण after सादयामि.

4 The ms व्याहृतिभिः.

10 The ms प्राणोक्ष्यो°.

यते—एषा ते अग्ने समित्तया त्वँ वर्धस्व चाप्यायस्व वर्धिषीमहि च वयमा च प्यायिषीमहि
च स्वाहेति ॥ २० ॥

इतीष्टिसूत्रे पञ्चमं खण्डम् ॥

वासिष्ठः सोमे ब्रह्मा ॥ १ ॥ आसन्नेष्वग्नीषोमीय आज्येषु दक्षिणत
आहवनीयस्यान्तर्वेदि मन्त्रोपवेशनं प्रातरनुवाककाले च ॥ २ ॥ न धिष्ण्यान्व्य-
वेयात् ॥ ३ ॥ तीर्थेन प्रपद्य प्रायश्चित्ताहुतयः पवमानान्वारम्भणं धिष्ण्यो-
पस्थानमिति क्रियेत ॥ ४ ॥ आमन्त्रिते स्तोत्रानुज्ञानम्—भूभुवः स्वर्देवस्य सवितुः
प्रसवे बृहस्पते स्तुत रश्मिना क्षयाय क्षयं जिवेत्युत्तर उत्तरश्च स्तोमभागैः ॥ ५ ॥
स्तुते^१ ग्रहोपस्थानकलशोपस्थानान्तं कृत्वा सदः प्रविशत्यपरेण द्वारेण पश्चार्धेन
विहारस्य द्वार्ये संमृश्य यथापूर्वे

उरं नो लोकमनुनेषि विद्वांस्त्वर्विज्ज्योतिरभयँ स्वस्ति ।

ऋष्या त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उपस्थेयाम शरणा बृहन्ता ॥

इति प्रपद्य दक्षिणतो मैत्रावरुणधिष्ण्यस्य मन्त्रोपवेशनम् ॥ ६ ॥ पूर्वेषु
द्वारेण दक्षिणा यथेत^२ निष्क्रमणम् ॥ ७ ॥ विसमाप्ते सवनेऽपरेण ॥ ८ ॥ सवन-
संस्थासु यथाप्रसृतम् ॥ ९ ॥ स्तुतशस्त्रेष्ववा वषट्काराद्वाचं यच्छेदुपाकृते प्रात-
रनुवाक उपाश्वन्तर्यामयोर्होमाद्धोमात् ॥ १० ॥

इतीष्टिसूत्रे षष्ठं खण्डम् ॥

इति प्रथमोऽध्यायः ॥

1 Cp MS IV, 9, 10: 131, 8-9.

2 The ms ०ज्ञातम्.

3 The ms ०भागं.

4 The ms सुतेति (for स्तुतेति ?).

5 The ms यथार्थ.

6 The ms प्रसु०.

7 Probably to be emended to औ०

(=आ उ०).

सर्वकामस्य दर्शपूर्णमासौ ॥ १ ॥ व्रतोपेते यजमाने

देवा गातुविदो गातुं यज्ञाय विन्दत ।

मनसस्पतिना देवेन वातायज्ञः प्रयुज्यताम् ॥

इति जापित्वा शाखामाहरति । शमीशाखां पलाशशाखां वा बहुपलाशाम-
प्रतिशुष्काग्रां प्राचीमुदीचीं वाहानाम् ॥ २ ॥ इषे त्वेति^३ छित्त्वा सुभूतायेति^३ संन-
मति ॥ ३ ॥ इमां प्राचीमुदीचीमिषमूर्जमभि संस्कृतां^५ बहुपर्णामशुष्काग्रां हरामि पशुपामह-
मित्याहरति^५ ॥ ४ ॥ तथा सदर्भपिञ्जूलयां षड् वत्सानपाकरोति—वायवः स्थेति^३
॥ ५ ॥ देवो वै इत्येकैकां संस्पर्शयन्नाः प्रकालयति ॥ ६ ॥ आप्यायध्वमध्या देवेभ्या
इन्द्राय भागमित्याप्यायति । महेन्द्रायेति महेन्द्रयाजिनः ॥ ७ ॥

शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः शतमिन्द्राय शरदो दुहानाः ।

रुद्रस्य हेतिः परि वो वृणक्नु ॥^५

इति व्रजन्तीरनुमन्त्रयते ॥ ८ ॥ पूषा वः परस्पा अदितिः प्रेत्वरीषां इन्द्रो वो

1 In Mān I. 1. 1, 12 the line is to be corrected after Vār.

2 The ms वाहानम्, the Mān mss वाहनां, Hir I. 4: 76 वाहीनां. वाहानां (=वा आहानां) may be right, वाहानं (adj. to वृद्धं) recurs in I. 6. 1, where it is corrected by the second hand into वाहीनं. Mān. I. 8. 1. 5 has instead प्रहाणं "bent". Thus आहानां may equally well mean प्रहाणां or आनतां.

3 MS I. 1. 1.

4 The ms first hand संभूतां.

5 Note that आहरति has already been

read in sūtra 2.

6 The ms second hand पुङ्गी^०, which is after Āp I. 2. 3, 5.

7 The mantra is partly taken over from MS IV. 1. 1.

8. The mantra is taken from MS IV. 1. 1: 2. 6, which reads प्रेत्वरीया. Perhaps the Vār is correct—प्रेत्वरी +पाः. For प्रेत्वरी see Acta Orientalia V. 252. If प्रेत्वरीया be the right form we should expect प्रेत्वरीयेन्द्रो. प्रेत्वरीपाः may mean "she who protects the cows when they start for the meadows". प्रेन्वनीया of Pāpini

ऽव्यक्तो ऽनष्टः पुनरेतेति च ॥ १० ॥ ध्रुवा अस्मिन्निति यजमानं प्रेक्षते गृहान्वाभिपर्या-
वर्तते ॥ १० ॥ यजमानस्य पशून्पाहीत्यग्निष्टे ऽनस्यग्न्यगारे वा पुरस्तात्प्रतीचीं
शाखामुपकर्षति ॥ ११ ॥ असिदं दात्रं पश्चाद् गार्हपत्यस्य सावित्रेणादत्ते
ऽश्वपरशुं वा—देवस्य त्वेति प्रभृतिनाददै इत्यन्तेन ॥ १२ ॥ गोषर्दसीति गार्हपत्यं
प्रेक्षते ॥ १३ ॥ प्रत्युष्टं रक्षं इत्याहवनीये प्रतितप्योर्वन्तारिक्तं वीहि ॥ प्रेयमर्गोदिति
प्राग्वोदग्वाभिप्रव्रज्य यतः कुतश्चिद्बर्मान्वर्हिंराहरति ॥ १४ ॥ देवानां परिषृतमसीति
परिषूय विष्णोः स्तुषं इति स्तम्बं गृहीत्वातिसृष्टो गवां भार्गो इत्येकां शुष्टिं द्वे वा
विस्सृजति ॥ १५ ॥ देवेभ्यस्त्वोर्ध्वबर्हिर्भ्य इत्यूर्ध्वमुन्मृज्य माधो मोपरि परस्त ऋध्यासै-
मिति दात्रमुपहृत्य विशाखानि प्रति लुनाति सावित्रेण दामीत्यन्तेन ॥ १६ ॥ प्रथ-
मलूनं संनखं प्रस्तरं कृत्वा पृथिव्याः संपृचः पाहीति तृणमन्तर्धाय सादयति ॥ १७ ॥
आच्छेत्ता ते मा रिषमिति प्रभूतं लूत्वा जपति ॥ १८ ॥ अतस्त्वं बर्हिरित्यालवानभि-
मृशति ॥ १९ ॥ सहस्रवल्शो इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशति ॥ २० ॥ अपः स्पृष्ट्वा-
युपिता योनिरिति शुल्वं प्रतिधायदित्यौ रात्रासीत्यावेष्टयति त्रिधातु पञ्चधातु
सप्तधातु वा ॥ २१ ॥ एवं धातुसंभरणास्तरणयोः ॥ २२ ॥ सुसंमृतां त्वा संभरामीति
शुल्वे बर्हिः संभरति ॥ २३ ॥ अलुभिता योनिरिति प्रस्तरमाधायेन्द्राण्याः संनहर्न-
मित्यन्तावभिसमायच्छति ॥ २४ ॥ पूषा ते ग्रन्थि ग्रथ्नात्विति ग्रन्थि करोति
॥ २५ ॥ स ते मा स्थादिति पश्चात्प्राञ्चमुपकर्षति ॥ २६ ॥

आपस्त्वामश्विनौ त्वामृषयः सप्त मामृजुः ।

बर्हिः सूर्यस्य रश्मिभिरुषसां केतुमारभे^{१२} ॥

इत्यारभ्येन्द्रस्यै त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छं इत्युद्यच्छति ॥ २७ ॥ बृहस्पतेर्मूर्ध्ना हरा-
मीति शिरस्याधायोर्वन्तारिक्तं वीहीति व्रजति ॥ २८ ॥ अदित्यास्त्वा पृष्टे साद-

VIII. 4. 2 Vārttika is a different word.

1 MS I. 1. 1.

2 The ms first hand ०परश्वं, second hand ०पशुं.

3 MS IV. 1. 2: 2. 12.

4 MS I. 1. 2.

5 Derived from KS XXXI. 1: 1. 11.

6 The mantra and its viniyoga occur only in Hir I. 5: 82.

7 MS IV. 1. 2: 3. 9.

8 MS IV. 9. 3: 123. 8, TS I. 1. 2. 2.

9 MS IV. 1. 2: 3. 10-11 मार्षम्. Cp TS ib.

10 The ms अदित्यै (influenced by TS).

11 Mān I. 1. 1. 42 सुसंमृते is to be emended. Cp TS I. 1. 2. 2, from where the mantra is derived.

12 Though derived from MS IV. 1. 2: 3. 20-21 it is read sakalapāthe-
na both here and in Mān.

13 ? The ms. इत्यारभन्तीन्द्रस्य first hand,
इत्यारभनिन्द्रस्य second hand.

यामीति^१ पश्चादाहवनीयस्य पारीधिदेशे ऽनघं: सादयित्वा [बर्हिरसि^२] देवंगममि-
त्युपरि निदधाति ॥ २६ ॥ पालाशं खादिरं वाष्टादशदारुभिर्ध्मं संनहति त्रींश्च
परिधीन्सहशल्कान्कार्भ्यर्मयान्बिल्वपलाशखदिररोहीतकोदुम्बराणां वा ॥ ३० ॥
स्थविष्ठो मध्यमो वर्षीयानणीयान्दक्षिणाध्यो हसिष्ठो ऽणिष्ठ उत्तरार्ध्यः ॥ ३१ ॥

यत्कृष्णो रूपं कृत्वा प्राविशस्त्वं वनस्पतीन् ।

ततस्त्वामेकविंशतिधा संभरामि सुसंभृता ॥

इति संभृत्य यज्ञायुरनुसंचरानिति सहमूलैर्दभैः संनहति ॥ ३२ ॥ कृष्णो
ऽस्याखरेष्टाः ॥ देवपुरश्चरस ऋध्यासं त्वेत्युपरि निदधाति ॥ ३३ ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीयाध्याये प्रथमं खण्डम् ॥

दर्भाणां वेदं करोति वत्सङ्गं पशुकामस्य त्रिवृत्तं ब्रह्मवर्चसकामस्य मृत-
कार्यमन्नाद्यकामस्य ॥ १ ॥ [प्र]सव्यं शुल्वं कृत्वा वत्सङ्गं निवेष्ट्य वेदाग्रे शुल्वं
निधाय त्रिवेदशिरः संनहत्युत्तरमुत्तरं प्रदक्षिणम् ॥ २ ॥ प्रादेशमात्रे शुल्वात्परि-
वास्योत्करे मूलानि गमयति ॥ ३ ॥ अत्रैवामावास्यायां वेदिं करोति सर्वं^४ सद्यः
पौर्णमास्याम् ॥ ४ ॥ शाखाया अन्तर्वेदि पलाशानि विशात्य मूलतः प्रच्छिद्या-
न्तर्वेदि न्यस्येदुपवेशं च कुर्वीत ॥ ५ ॥ शाखाया दर्भमयं पवित्रं करोत्यग्रन्थिं
त्रिवृदविदलम् ॥ ६ ॥ हुते ऽग्निहोत्रे परिसमूह्य परिस्तीर्योत्तरतो गार्हपत्यस्य
पात्रेभ्यः संस्तीर्य द्वंद्वं सांनय्यपात्राणि प्रयुनक्ति दोहनं निदाने कुम्भीं^५ शाखा-
पवित्रं च ॥ ७ ॥ बर्हिषः पवित्रे कुरुते समावप्रच्छिन्नप्रान्तौ दर्भौ प्रादेश-
मात्रौ ॥ ८ ॥ पवित्रे स्थो वैष्णवे^६ इत्योषध्यां छित्त्वा विष्णोर्मनसा पूते स्थं^७ इत्यद्भि-
स्त्रिरन्मृज्य प्रोक्षणीः संस्कुरुते ॥ ९ ॥ देवो वः सवितोत्पुनात्विति^८ गायत्र्या त्रिः
पच्छ उत्पूय देवीरापो ऽप्रेयं^९ इत्यभिमन्त्र्य शुन्धध्वं दैव्याय कर्मशीं इति पात्राणि
त्रिः प्रोक्षति ॥ १० ॥ उपसृष्टां मे प्रवृतात् ॥ विहारं च गां चोपसृष्टामन्तरेण मा संचा-
रिषुरिति^{१०} संप्रेष्यति ॥ ११ ॥ निष्टप्तं रक्षो निष्टप्ता अरातय इति कुम्भीं निष्टप्य वसूनां

1 MS I. 1. 2.

9 The ms वैष्णव्या.

2 Mān I. 1. 1. 50 अनो ऽथो वा is cor-
rupt.

10 In Mān I. 1. 3. 12 ओषध्या वैष्णवे
स्थ इति छिनत्ति the word ओषध्या
does not form a part of the mantra.

3 The majority of Mān mss also
leave out बर्हिरसि.

11 MS IV. 1. 6: 7. 15.

4 MS IV. 1 2: 4. 4.

12 MS I. 1. 6: 3. 8.

5 The ms first hand भूत्वा.

13 MS I. 1. 4: 2. 12.

6 MS I. 1. 11: 7. 6.

14 MS I. 1. 3: 2. 5.

7 MS IV. 9. 1: 122. 6.

15 Thus the ms first hand; second
hand चारिष्ठेति (after Āp I. 12. 12).

8 The ms प्रायं.

पवित्रमसीति^१ प्रागग्रं पवित्रमवदधाति ॥ १२ ॥ द्यौरसीत्यभिमन्त्र्य मातरिश्वनो धर्मं
इत्यधिश्रयति ॥ १३ ॥ अन्वारभ्य वाचं यच्छति ॥ १४ ॥ न रिक्तमवसृजति ॥ १५ ॥
पोषाय त्वेति^२ वत्समवसृज्यमानमनुमन्त्रयते ॥ १६ ॥ अयक्ष्मा वः प्रजया संसृजामि
रायस्पोषेण बहुला भवन्विति संगच्छमानाम् ॥ १७ ॥ अदित्यो राक्षासीति^३ निदीयमा-
नाम् ॥ १८ ॥ ऊर्जस्वतीधृतवत्पिन्वमाना जीवा जीवन्तीरुप वः सदेमेत्युपसन्नम् ॥ १९ ॥

उत्सं दुहन्ति कलशं चतुर्विंशमिडां धेनुं^४ मधुमतीं^५ स्वस्तये ।

तदिन्द्राग्नी जिन्वतां सूततावत्तयजमानमपि स्वर्गे लोके दधातु ॥

इति धाराघोषम् ॥ २० ॥ दोग्धारं पृच्छति कामधुञ्च इति । अमूमिति
नामादिशति ॥ २१ ॥ सा विश्वायुरस्त्वसाविति^६ नामग्राहमनुमन्त्रयते । सा विश्वभूरिति
द्वितीयाम् । सा विश्वकर्मैति^७ तृतीयाम् ॥ २२ ॥ दुग्धमवनयति ॥ २३ ॥ तिस्रो
यजुषा दोहयति तिस्रस्तूष्णीम् ॥ २४ ॥ तिसृषु दुग्धासु त्रिरुच्चैर्वाचं^८ विसृजते
॥ २५ ॥ बहु दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हविरिति संप्रेष्यति । महेन्द्रायेति महेन्द्रयाजिनः ॥ २६ ॥
विसृष्ट्वागनन्वारभ्योत्तरा दोहयति ॥ २७ ॥

संपृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणां^९ मधुमत्तमाः ।

पृच्छतीः पयसा पयो मन्द्रा धनस्य सातये^{१०} ॥

इति कुम्भ्यां संचालनमानयति ॥ २८ ॥ हुतः स्तोक इति स्कन्नप्रायश्चित्तं
जपति ॥ २९ ॥ वर्त्म कुर्वन्नुदगुद्रासयति—इह गा इह गोपति मा ते^{११} यज्ञपती रिष-
दिति ॥ ३० ॥ शीतबुध्नं दधातनक्लि द्वयोरेकस्या वा दुग्धेन पूर्वैद्युर्निहि-
तेन ॥ ३१ ॥ इन्द्राय त्वा भागं सोमेनातनच्मीत्येतानक्लि । महेन्द्रायेति महेन्द्रया-
जिनः ॥ ३२ ॥ यवागूरग्निहोत्रम् । तस्याः पिरुडं प्रतिनयति—अदस्तमसि विष्णवे
त्वेति^{१२} ॥ ३३ ॥ विष्णो हव्यं रक्षस्वेति^{१३} निधायपो^{१४} जायतेति^{१५} सोदकेन पात्रेणामृन्म-
येनापिदध्यात् ॥ ३४ ॥ यदि मृन्मयं स्यात्तृणं काष्ठं वावदध्यात् ॥ ३५ ॥ तेन
धर्मेण प्रातर्दोहाय वत्सानपाकरोति ॥ ३६ ॥ सोमयाजिनो ऽमावास्यायां
नित्यं संनयनं यथाकाम्यसोमयाजिनः ॥ ३७ ॥ शुश्रुवान्ग्रामणी राजन्यं इति
गतश्रियः ॥ ३८ ॥ और्वो गौतमो भारद्वाज इति महेन्द्रं यजेरन्गतश्रियश्च ॥ ३९ ॥

1 MS I. 1. 3.

the Taittiriya.

2 The ms अदित्यै (influenced by TS).
So also once before.

6 The mantra though read sakalapā-
thena is from MS IV. 1. 3: 5, 8-9.

3 The ms •संनाम्, but the substan-
tive referred to is दोग्धारम्. Cp
Mān I. 1. 3, 18.

7 Other Sūtras वो.

8 MS IV. 1. 3: 5, 12.

9 The ms second hand निधाय हविषु.

4 The ms second hand देवी.

10 Derived from TS II, 5, 4, 4.

5 The ms •रूर्मिणी, which is after

इतरे सैवत्सरमिन्द्रमिष्ट्वाग्नये व्रतपतये ऽष्टाकपालं निरुप्य महेन्द्रं यजेरन् ॥ ४० ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीये ऽध्याये द्वितीयं खण्डम् ॥

अमावास्यायामपराह्णे पिण्डपितृयज्ञाय प्राग्दक्षिणैकोल्मुकं प्रणयेत्—
अपेतो^१ यन्वसुराः पितृरूपा ये रूपाणि प्रतिमुच्याचरन्ति ।

परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निघ्नान्लोकात्प्रणुदात्वस्मात् ॥

इति ॥ १ ॥ उत्तरतः प्रणीतस्य वेदिमुद्धन्तिं स्फयेन सकृत्पराचीन-
मपेतो यन्वसुरा ये पितृषद इति ॥ २ ॥ प्राग्दक्षिणाग्रैर्दक्षिणाग्निं परिस्तीर्य दक्षिणतो
ऽग्नेरेकैकं पात्राणि प्रयुनक्ति चरुं मेक्षणं पिण्डनिधानमुलूखलमुसलं कृष्णाजिनं
शूर्पम् ॥ ३ ॥ सकृदाङ्घ्रिन्नस्य बर्हिष एकपवित्रं कृत्वा तूष्णीं प्रोक्षणीं^२ संस्कृत्य
पात्राणि सकृत्प्रोक्षति ॥ ४ ॥ एकपवित्रमन्तर्धायाग्निष्ठादधि चरुणा व्रीहीन्निर्वपति
पूरयित्वा निमृज्य^३ कृष्णाजिने ऽध्यवहन्ति प्राग्दक्षिणमुखा परापावर्म् ॥ ५ ॥ सकृ-
त्फलीकृतान्दक्षिणाग्नौ श्रपयति प्रसव्यमुदायावं जीवतण्डुलम् ॥ ६ ॥ शृतं प्रतिन-
यति ॥ ७ ॥ घृतेनानुत्पूतेन नवनीतेन वोत्पूतेन शृतमभिघार्य दक्षिणत उद्वांस्यै-
कस्फयायामांसिच्य सकृदाङ्घ्रिन्नं प्रोक्षति ॥ ८ ॥ एकस्फयामास्तीर्य चरुं मेक्षणं
पिण्डनिधानमित्येकैकं बर्हिष्यासादयति ॥ ९ ॥ परिश्रयत्यादित्यसकाशात् ॥ १० ॥
कशिपुं सोपधानं पश्चादग्नेरास्तीर्य पितृनावाहयति—एत पितर इति ॥ ११ ॥ यज्ञो-
पवीती मेक्षणेन तिस्र आहुतीर्जुहोति—सोमाय पितृमते स्वधा नमः ॥ यमायाङ्गिरस्वते
स्वधा नमः ॥ अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नम इति दक्षिणां दक्षिणाम् ॥ १२ ॥ उदकलेपं
मेक्षणमग्नावनुप्रहरति ॥ १३ ॥ यजमानो ऽत ऊर्ध्वं परेतन पितरं इति त्रिरपः परि-
षिञ्चति त्रिः पात्रं प्रतिपरिहरति ॥ १४ ॥ व्रीनुदकाञ्जलीन्नियति—आचामन्तु
पितर इति ॥ १५ ॥ बर्हिषि व्रीन्पिण्डाग्निदधाति दक्षिणं दक्षिणम्—एतत्ते मम पितर-
साविति पितुर्नाम गृहीत्वैतत्ते मम पितामहासाविति पितामहस्यैतत्ते [मम] प्रपि-
तामहासाविति प्रपितामहस्य ॥ १६ ॥ ये चात्र त्वामनु तेभ्यः स्वधेत्यनुषजेत् ॥ १७ ॥
एतत्ते ऽमुष्य पितरेतत्ते ऽमुष्य पितामहैतत्ते ऽमुष्य प्रपितामहेति प्रवसति यजमाने ऽध्वर्युः
॥ १८ ॥ यदि नामानि न जानीयात्स्वधा पितृभ्यः पृथिवीषद्भ्यः स्वधा पितृभ्यो ऽन्तरिक्ष-
सद्भ्यः स्वधा पितृभ्यो दिविषद्भ्य इति निदध्यात् ॥ १९ ॥ लुप्येत जीवत्पितुः पिण्ड-

1 The ms second hand अप, which is

3, Ap I. 7. 8.

the reading of the Taittiriya and
of Mān I. 1. 2. 8.

4 The ms ०मुखो नपावत्रम्.

5 The ms ०स्फयामा०.

2 The ms वेदिमूर्ध्व त्रिः. Cp Ap I. 8. 8.

6 ? The ms हविष्या० (for हविश्वा० ?).

3 The ms विसृज्य. Cp Mān I. 1. 2.

7 MS I. 10. 3; 143. 8.

निधानम् ॥ २० ॥ न जीवन्तमतिदद्यात् ॥ २१ ॥ जीवत्पितामहश्चेत्पितुरेकः
 पिण्डः ॥ २२ ॥ लेपः पित्रे ॥ २३ ॥ तथोदकमाञ्जनाभ्यञ्जने च ॥ २४ ॥ बर्हिषि
 लेपं निमार्ष्टि—यात्र पितरः स्वधा तथा यूयं यथाभागं मादयध्वमिति ॥ २५ ॥ अत्र पितरो
 मादयध्वमिदं युद्धावृत्त्या तमितोरासित्वा येह पितर ऊर्कस्यै वयं ज्योर्जीवन्तो भूया-
 स्मेत्यमीमदन्त पितर इति परिश्रितं प्रपद्याञ्जनाक्ताः शलाकाः प्रतिपिण्डं निद-
 धाति—आङ्त्वासावित्याञ्जनेनाभ्यङ्त्वासावित्यभ्यञ्जनेन च ॥ २६ ॥ एषा युष्माकं
 पितर इत्यूर्णां दशां वा न्यस्यति । इमा अस्माकमित्यवशिष्टा अव्येक्षते ॥ २७ ॥ लोमो-
 त्तरवयसि न्यस्येत्—अतो नः पितरो ऽन्यन्मा योष्टेति^१ ॥ २८ ॥ तेन धर्मेण परिषिच्य
 मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां पितामहा मार्जयन्तां प्रपितामहा इति बर्हिषि त्रीनुदकाञ्जली-
 च्छिनीय निहनुते ऽञ्जलिं कृत्वा नमो व पितरो मन्यवे^२ । नमो वः पितर इषे । नमो वः
 पितर ऊर्जे । नमो वः पितरः शुष्माय । नमो वः पितरो रसाय । नमो वः पितरो बलाय । [नमो वः
 पितरो यज्जीवं तस्मै । नमो वः पितरो यद्धोरं तस्मै । स्वधा वः पितरो नमो^३] नमो वः पितरः ॥
 ये ऽत्र पितरः प्रेता युष्मांस्ते ऽनु य इह पितरो जीवा अस्मांस्ते ऽनु ॥ ये ऽत्र पितरः प्रेता यूयं तेषां
 वसिष्ठा भूयास्थ य इह पितरो जीवा अहं तेषां वसिष्ठो भूयासमिति ॥ २९ ॥ शेषमवजिघ्रेत् ।
 आमयान्यन्नाद्यकामो वा प्राश्नीयात् ॥ ३० ॥ प्रजापते न त्वदित्युत्तिष्ठति^४ ॥ ३१ ॥
 परेतनेति^५ यजमानः प्रवाहणीं जपति ॥ ३२ ॥ उभौ मनस्वतीर्मनो न्वाहुवामहं इति
 तिस्रः ॥ ३३ ॥

वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु विभ्रतः ।

प्रजावन्तः सचेमहि^६ ॥

इति च । अक्षत्रमीमदन्तेति^७ च ॥ ३४ ॥ प्राप्य^८ ते अग्न इधामहीति^९ गार्हपत्य-

1 The ms second hand लोपः.

2 MS I. 10. 2.

3 The ms पितरो न्या मा यूष्टेति first hand, पितरो मा योष्टेति second hand.

4 This formula as well as नमो वः बलाय are not from MS. The rest upto नमो नमो वः पितरः is derived from MS I. 10. 3: 143. 3-6.

5 The words enclosed within brackets are supplied on the authority of Hemādri, Śrāddhakalpa page 1460 (See Prof. Raghu Virā's edition of VārGr, Introduction p 3) and MS ib.

6 MS II. 6. 12: 72. 4.

7 Hemādri, Śrāddhakalpa p 1474

०दित्युत्तिष्ठते.

8 Hemādri ib परेत पितर इति०. Cp Ap I. 10. 7.

9 The ms first hand and Hemādri न्वाह०. The second hand न्वाहु० is after the Samhitā.

10 MS I. 10. 3: 143. 15.

11 The verse is nowhere else applied in Pīṇḍapitṛyajña.

12 MS I. 10. 3: 143. 12.

13 Perhaps प्राप्य means the same as प्रत्येत्य.

14 MS II. 13. 7: 156. 14.

मुपतिष्ठते ॥ ३५ ॥ मध्यमं पिण्डं पत्नी प्राश्नीयात् —

आधत्त पितरो गर्भं कुमारं पुष्करस्रजम् ।

यथायं पुमान्स्यात् ॥

इति । इतरावशावनुग्रहरेद् ब्राह्मणो वाश्नीयादपो वा गमयेत् ॥ ३६ ॥ द्वे द्वे अभ्युक्ष्य पात्राणि प्रत्याहरति ॥ ३७ ॥ औपासनं गार्हपत्यदक्षिणाग्निस्थानीयं कृत्वाप्यनाहिताग्निः पिण्डपितृयज्ञं कुर्वीत ॥ ३८ ॥

इतीष्टिसूत्रे द्वितीये ऽध्याये तृतीयं खण्डम् ॥

प्रातर्हुते ऽग्निहोत्रे वेषाय वामिति^१ पाणी प्रक्षाल्याग्नीन्परिस्तीर्य दक्षिणतो ब्रह्मयजमानाभ्यां स्तीर्त्वा संततं पृष्ठ्यां स्तृणाति गार्हपत्यादध्याहवनीयाद् यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा संतत्यै स्तृणामीति ॥ १ ॥ उत्तरतः पृष्ठयायाः पात्रेभ्यः सँस्तीर्य द्वंद्वं पात्राणि प्रयुणक्ति स्फ्यं कपालान्यँग्निहोत्रहवणीं^२ शूर्पं कृष्णाजिनं शम्भ्यामुलूखलमुसलं दृषदुपलं खादिरं सुवं पालाशीं जुह्माश्वत्थीमुपभृतं वैक-
ङ्कतीं ध्रुवां शमीमयीर्वारत्निमात्रीः ॥ २ ॥ वरणमयानि शिष्टानि पात्राणि ॥ ३ ॥ पात्रीमिडाचमसँ वेदं वेदप्रवरौन्कुटरुमाज्यस्थालीं चरुं प्राशिन्नहरणं प्रणीता-
पात्रं पत्नीयोक्तं प्रातर्दौहिकानि ॥ ४ ॥ चमसेनापः प्रणयति । काँस्येन ब्रह्म-
वर्चसकामस्य दोहनेन पशुकामस्य मृन्मयेन प्रतिष्ठाकामस्यायसेनाभिचरतः
॥ ५ ॥ वानस्पत्यो ऽसीति चमसमादाय देवेभ्यः शुन्धत्वेति^३ चमसं प्रक्षालयति ॥ ६ ॥ पार्थिवमसि ॥ देवेभ्यः शुम्भस्वेतीतरान् ॥ ७ ॥ पश्चाद् गार्हपत्यस्य पवित्रान्तरापो गृह्णीति पृथिवीं मनसा ध्यायन्—

यद्वो रेवती रेवत्यँ यद्वो हविष्या हविष्यम् ।

यद्व ओजो यच्च नृम्णं तँ व ऊर्मिं मधुमन्तं देवयज्यायै जुष्टं गृह्णामि ॥

इति ॥ ८ ॥ प्रोक्षणीर्थमैः सँस्कृत्य ब्रह्मजपः प्रणेष्यामीत्यामन्यावधाय पवित्रे स्फ्येन सह प्रणयति समं प्राणैर्धारयमाणः—को वः प्रणयति स वः प्रणयतु ॥ कस्मै वः प्रणयति तस्मै वः प्रणयतु ॥ बृहस्पतिर्वः प्रणयतु ॥ पोषाय त्वेति^४ ॥ ९ ॥ उत्तरत आहवनीयस्य स्फ्येनोद्धृत्य सादयति—को वो युनक्ति स वो युनक्तु ॥ कस्मै वो युनक्ति तस्मै वो युनक्तु ॥ बृहस्पतिर्वो युनक्तु ॥ विश्वेभ्यः कामेभ्यो देवयज्याया इति ॥ १० ॥

1 MS I. 1. 4: 2 12.

2 The ms कपालम०.

3 Thus the ms. It is the same as

वेदप्रलवान्.

4 MS I. 2. 8.

5 Cp MS I. 4. 10: 59. 5 यर्हपो गृह्णी-
यादिमां तर्हि मनसा ध्यायेत्.

6 ? Probably पोषाय व इति. Cp Ap I.

16. 3 end, पोषाय त्वा is from MS
I. 1. 3: 2. 7.

अध्वर्युयजमानौ वाचं यच्छेतामा हविष्कृतः ॥ ११ ॥ परिस्तरणैः स्वाङ्गाद्य
पवित्रपाणिः पात्राणि संमृशति—संसीदन्तां दैवीर्विशं इति ॥ १२ ॥ वानस्पत्यासीत्य-
ग्निहोत्रहवर्णमादत्ते ॥ १३ ॥ वर्षवृद्धमसीति^१ शूर्पम् ॥ १४ ॥ उर्वन्तरिचं वीहीति^२
व्रजति ॥ १५ ॥ प्रत्युष्टं रक्षं इत्याहवर्णीये प्रतितप्य यजमान हविर्निर्वप्यामीति यज-
मानमामन्त्रयते ॥ १६ ॥ यदि प्रवसेदग्ने [हविर] निर्वप्यामीति ब्रूयात् ॥ १७ ॥
व्रीह्याग्रयणेनेष्ट्वा व्रीहिभिर्यजेता यवेभ्यो^३ यवैर्वा व्रीहिभ्यः^३ ॥ १८ ॥ पश्चादग्निष्टं
शकटं योग्यकृतं^४ छुदिष्मत्सपरिणदकम् ॥ १९ ॥ तस्मादधि निर्वपति ॥ २० ॥
पात्र्या वा स्फ्यमवधायानसान्मन्त्रान्जपन् ॥ २१ ॥ धूरसीति^५ धुरमभिर्मृशति ॥ २२ ॥
देवानामसि वहितममित्युत्तरामीषामालभ्य जपति ॥ २३ ॥ विष्णोः क्रमो ऽसीति^६
पादमादधाति ॥ २४ ॥ अहुतमसीत्यारोहति ॥ २५ ॥ उरु वातायेत्यवसारयति ॥ २६ ॥
मित्रस्य वश्चक्षुषा प्रेक्षं इति हविष्यान्प्रेक्षते ॥ २७ ॥ अग्निहोत्रहवण्यामवधाय
मुष्टिना निर्वपत्यग्निहोत्रहवण्याः शूर्पे—देवस्य वै इत्यग्नये वो जुष्टानिर्वपाम्यमुष्मै वो
जुष्टानिति^७ यथादेवतम् । त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थम् ॥ २८ ॥ इदं देवानामिति^८ निरुता-
नभिमृशति । इदमु नः सहेत्यवशिष्टान् ॥ २९ ॥ गोपीथाय त्वा रक्षायै त्वा नारात्या इति
निरुतान् ॥ ३० ॥ दँहन्तां दुर्यां इत्यवरोहति ॥ ३१ ॥ स्वाहा वावापृथिवीभ्यामिति^९
स्कन्नप्रायश्चित्तं जपति ॥ ३२ ॥ निर्वरुणस्येति^{१०} शकटं निष्कामयति ॥ ३३ ॥
स्वरभिव्यर्कशमित्याकाशं प्रेक्षते ॥ ३४ ॥ ज्योतिर्वैश्वानरमित्याहवर्णीयम् ॥ ३५ ॥
उर्वन्तरिक्षमन्विहि ॥ अदित्यास्तोपस्थे सादयामीति पश्चाद् गार्हपत्यस्य सादयति ॥ ३६ ॥
अग्ने हव्यं रक्षस्वेति पुर उपसादयति^{११} ॥ ३७ ॥ अनिर्मृष्टायामग्निहोत्रहवण्यां
प्रोक्षणीं^{१२} संस्कृत्य हविष्यं प्रोक्षत्यनभिप्रोक्षन्नग्निम्—अग्नये वो जुष्टान्प्रोक्षाम्यमुष्मै वो

1 MS I. 1. 4.

2 ? Thus tentatively emended. The ms देवेभ्यो.

3 ? The ms यवे सव्रीहिभ्यः first hand, यवैर्वा व्रीहिभिः second hand.

As emended the meaning might be: he should use rice as sacrificial substance until (the ripening of) the barley, or (likewise) barley till (the ripening of) rice.

4 ? The ms योग्यकर्त first hand, योग्या-कर्त second hand. The idea meant to be communicated is नद्वयुगम्.

5 आनसान्मन्त्रान् are those formulas

with which the śakata (or anas) is addressed. Cp Mān I. 2. 1. 23 अनोमन्त्रान् and Āp I. 18. 7 शकट-मन्त्रान्.

6 The ms first hand धुरावभि०.

7 MS I. 1. 5.

8 Thus the ms first hand, the second hand स्फात्यै त्वा नारात्या.

9 The ms ०क्षं first hand, अभि-विख्येयम् second hand. Cp TS I. 1. 4. 2 अभिविख्येषम्.

10 The sūtra is verbally taken over from MS IV. 1. 5: 7. 14.

जुष्टानिति^१ यथादेवतम् । त्रिर्यजुषा तूर्णानि चतुर्थम् ॥ ३८ ॥ पात्राणि च यद्वो
 ऽशुद्ध आलेभं इति त्रिरुत्तानानि पर्यावर्त्य ॥ ३९ ॥ अदित्यास्त्वगसीति^२ कृष्णाजिनमा-
 दायावधूतं रक्षं इत्युत्करे त्रिरवधूतोत्युपरिष्ठाद्ग्रीवमुदगाशसनम् ॥ ४० ॥ अदित्या-
 स्त्वगसि प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तिवति ॥ ४१ ॥ पश्चादुत्करस्यास्तृणाति प्रत्यग्रीवमुत्त-
 रलोम प्रत्यग्नैसदमभिभुजन् ॥ ४२ ॥ अनुत्सृजन्^३ कृष्णाजिनमुल्लुखलमादधाति—
 पृथुप्रावासीति^४ ॥ ४३ ॥ न रिक्तमवसृजति^५ ॥ ४४ ॥ अग्नेर्जिह्वासीति^६ हविष्यान्वपति ।
 त्रिर्यजुषा तूर्णानि चतुर्थम् ॥ ४५ ॥ बृहद्ग्रावासीति^७ मुसलमादाय । ऊर्ध्वसूर्वा नस्पत्य
 इति वा ॥ ४६ ॥ अपहृतं रक्षो हविष्कंदेहीत्येवहन्ति । अपहृतो ऽपहृतो हविष्कंदेहीति
 द्वितीयम् । अपहृता यातुधाना हविष्कंदेहीति तृतीयम् ॥ ४७ ॥ हविष्कृदागहीति
 राजन्यस्य हविष्कृदाव्रवेति वैश्यस्य ॥ ४८ ॥ पत्न्यवहन्ति ॥ ४९ ॥ कुटररसीत्याग्नीध्रः
 कुटररुमादायेषमावदेति^८ दृषदमाहन्ति । ऊर्जमावदेति^९ द्वितीयं रायस्पोषमावदेत्युपलाम्
 ॥ ५० ॥ त्रिरेतेन धर्मेण ॥ ५१ ॥ वर्षवृद्धमसीति^{१०} शूर्पमादत्ते ॥ ५२ ॥ वर्षवृद्धाः स्थेति
 हविष्यान्प्रेक्षते ॥ ५३ ॥ प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तिवत्युद्वपति ॥ ५४ ॥ परापूतं रक्षं इत्युत्करे
 निष्पुनाति ॥ ५५ ॥ पुरोडाशकपाले तुषानोप्याधस्तात्कृष्णाजिनस्योपास्यति—
 प्रविद्धो रक्षसां भागं इति ॥ ५६ ॥ इदमहं रक्षो ऽवबाध इदमहं रक्षो ऽधमं तमो नयामीति
 पाष्यर्या तुषानवबाधते ॥ ५७ ॥ अपः स्पृष्ट्वा विविनक्ति—देवो वः सविता
 विविनक्तु [सु]विचा विविच्यध्वमिति^{११} ॥ ५८ ॥ विविक्तानावपति ॥ ५९ ॥ देवेभ्यः शुन्धध्व-
 मिति त्रिः फलीकरोति ॥ ६० ॥ तेन धर्मेणानभिभुजन्कृष्णाजिनमास्तीर्य धिषणासि
 पार्वतीति^{१२} दृषदमादधाति ॥ ६१ ॥ धिषणासि पार्वती प्रति त्वा पार्वती वेत्तिवत्युपलाम्
 ॥ ६२ ॥ अदित्याः स्कम्भो ऽसीति^{१३} शम्यामुपकर्षति पश्चादुदीचीनकुम्बाम् (?) ॥ ६३ ॥
 धान्यमसीत्यधिपति त्रिर्यजुषा तूर्णानि चतुर्थम् ॥ ६४ ॥ प्राणाय त्वेति^{१४} प्राचीमुपलानं
 प्रकर्षत्यपानाय त्वेति^{१५} प्रतीचीं व्यानाय त्वेति^{१६} मध्ये व्यवधारयति ॥ ६५ ॥ दीर्घामनु

1 MS I. 1, 6.

2 The ms उपरिष्ठाद्ग्रीवमुद्राशसनम् first hand, उपरिष्ठाद्ग्रीवं विशसनम् second hand.

3 The ms भसदमभिभुजमनभिभुजन् first hand, भसदमनुत्सृजन् second hand. See also sūtra 61 and the corresponding Mān passage.

4-4 The ms ऽपसतं रक्षोवहविष्कृ० first hand, ऊर्ध्वसूरासि वानस्पत्य इति वाव

रक्षो हविष्कृ० second hand. For the reading of second hand see Hir I. 17: 126.

5 MS IV. 1. 6: 8. 8.

6 The ms second hand अरमानमा०.

7 MS I. 1. 7.

8 MS IV. 1. 7: 9. 1-3.

9 Thus emended after Āp I. 21. 3.

The ms पश्चादुदीचीन्युलमान्.

प्रसूतिमिति^१ संस्थापयति ॥ ६६ ॥ मित्रस्य वश्चक्षुषावेक्षे इति पिष्टान्यवेक्षते ॥ ६७ ॥
 देवो वः सविता हिरण्यपाणिरुपगृह्णातिव्यवशीर्यमाणान्युपगृह्णाति ॥ ६८ ॥ दासी
 पिनाष्टि पत्नी वा ॥ ६९ ॥ अणूनि कुरुतादिति संप्रेष्यति ॥ ७० ॥

इतीष्टिसूत्रे [द्वितीये ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

इति द्वितीयो ऽध्यायः ॥

1 The ms प्रसि०, perhaps under the 2 MS I. 1. 7.
 influence of TS.

वृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेत्युपवेशमादाय गार्हपत्यादङ्गारौ निर्वर्तयति—अपामे ऽग्नि-
मामादं जहीति^१ ॥ १ ॥ निष्कव्यादं नुदस्वेत्यन्यतरं निरस्यति ॥ २ ॥ आग्ने^२ देवयजनं
वहेति^३ द्वितीयमवस्थाप्य तस्मिन्कपालमुपदधाति—शुक्मसि पृथिवीं दहेति^४ ॥ ३ ॥
अनभिसृजन्कपालमङ्गारमधिवर्तयति—निर्दग्धं रक्षे इति ॥ ४ ॥ धरुणमसीति^५
पूर्वमुपदधाति^६ । धर्ममसीति^७ पूर्वार्धम् । धर्मासीति^८ मध्यमादक्षिणम् । चिदसीत्यु-
त्तरम् । परिचिदसीति^९ दक्षिणार्धात्पूर्वम् । विश्वासु दिक्षु सीदेत्यपरम् । सजातानस्मै यज-
मानाय परिवेशय सजाता इमं यजमानं परिवशन्तिर्वत्युत्तरार्धात्पूर्वम् ॥ ५ ॥ अष्टाकपाल
आग्नेय एकादशकपाल पेन्द्राग्र पेन्द्रश्च ॥ ६ ॥ एतेन धर्मेणोत्तरस्मिन्नष्टाबुप-
धाय चितः स्थ परिचितः स्थेति^{१०} शेषमुपदधाति ॥ ७ ॥ वसूनां रुद्राणामित्यङ्गारानध्यू-
ह्य तप्ताभ्यश्चरुमधिश्रित्य प्रातर्दोहं दोहयति यथा सायंदोहम् ॥ ८ ॥ उद-
गग्रं^{११} पवित्रमवदधाति ॥ ९ ॥ शृतं करोति नातनक्ति ॥ १० ॥ उद्धास्य प्रातर्दोहं
पिष्टानि संवपति निष्टप्योपवातायां पात्र्यां पवित्रे अवधाय वाग्यतो देवस्य वै
इत्यमये [वो] जुष्टान्संवपाम्यमुष्मै वो जुष्टानिति यथादेवतं त्रियंजुषा तूर्णां चतुर्थम्
॥ ११ ॥ तप्ता अपो^{१२} मदन्तीरुत्पूय हविरुत्पुनाति पच्छो गायत्र्या ॥ १२ ॥ आह-
रति सुवेण प्रणीतानां वेदमुपर्यामं कृत्वा ॥ १३ ॥ ताभिः संसृजति—समापा ओष-

1 MS. I. 1. 8.

2 The ms, MS Padapāṭha and Mān

I. 2. 3. 3 अग्ने.

3 The ms ०मप०.

4 MS IV. 1. 8: 10. 9-10.

5 Cp I. 2. 2. 12 प्रागग्रं.

6 The ms निष्टप्योपवातायां first hand,
निष्टप्योपवातायां second hand. Cp
Mān I. 2. 3. 10 निष्टप्यमानायां,

Ap I. 24. 1 निष्टोपवातायां. Hir the
same as the emendation above.

7 MS I. 1. 9: 4. 16.

8 The ms आपो.

9 The ms वेदमुपर्यां first hand, वेदेनो-
पयस्य second hand. Cp Ap I. 24.

5 वेदेनोपयस्य (for वेदमुपर्यामं कृत्वा),
Mān I. 2. 3. 13 वेदोपर्यामः सुवेण
प्रणीतानामाहरति.

धीभिरिति^१ ॥ १४ ॥ अद्भिः^२ परिप्रजाताः स्थ समद्भिः पृच्यध्वामिति मदन्तीभिः ॥ १५ ॥
सीदन्तु विशं इति संनयति ॥ १६ ॥ मखस्य शिरो ऽसीति^३ पिरडमभिमन्त्र्य पूषा वाँ
विश्ववेदा विभजतु यथाभागं व्यावर्त्तयामिति समौ करोति ॥ १७ ॥ इदमग्नेरित्याग्नेयमिद-
मग्नीषोमयोरित्य[ग्नीषोमीयम्]भिमन्त्र्य पौर्णमास्याम् ॥ १८ ॥ यथादेवतममावा-
स्यायाम् ॥ १९ ॥ घर्मो ऽसीत्यधिश्चयति ॥ २० ॥ उरु प्रथस्वेति^४ प्रथयति यावत्क-
पालं कूर्मस्यानुरूपमश्वशफमात्रम् ॥ २१ ॥ सं ते तन्वा तन्वः पृच्यन्तामित्यविज्ञा-
र्यन्लेपेन परिमार्ष्टि ॥ २२ ॥ दक्षिणत आज्यं निर्वपति ॥ २३ ॥ अदितिरसि नाङ्घ्रि-
जपत्रेत्याज्यस्थालीमादाय दक्षिणाग्नौ विलाप्य पवित्रान्तरा पृष्ठेः पयो ऽस्यग्रेयुवस्तस्य
ते ऽक्षीयमाणस्य पिन्वमानस्य जिन्वमानस्येष ऊर्जे जुष्टं निर्वपामि देवयज्याया इति^५ ॥ २४ ॥
परि वाजपतिरित्याज्यं हविश्च त्रिः पर्यग्निं करोति सह लेपेन ॥ २५ ॥ देवस्त्वा सविता
श्रपयत्वित्युल्मुकेनाभिताप्याग्ने ब्रह्म गृहीष्वेत्युल्मुकमवसृज्य^६ दर्भैस्त्वचं ग्राहयति—
अग्निष्ठे त्वचं मा हिंसीदित्यनपोहज्ज्वालान् ॥ २६ ॥ सं ब्रह्मणा पृच्यस्वेति वेदेन सहा-
ङ्गारं भस्माभ्यूहति ॥ २७ ॥ अविदहन्तः श्रपयतेत्यङ्गारानभ्यूह्य वाचं विसृजते ॥ २८ ॥
अन्तर्वेदि प्रागुदीचीः स्फथेन तिस्रो लेखाः कृत्वा [ता]सु लेपं निनयत्यसंसार-
यन्—एकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय स्वाहेति पर्यायैराहवनीयादुल्मुकेनाभि-
ताप्य ॥ २९ ॥ वेदिं करोति ॥ ३० ॥ खादिरं स्फथं भृष्टिलमौदत्ते [सा]वित्रेण^७
॥ ३१ ॥ इन्द्रस्य बाहुरसीति^८ दर्भेण संमृज्य पृथिव्या वर्मासीति पूर्वस्मिन्वेदितृतीये
दर्भे^९ निधाय स्फथेन तिर्यक्छिनत्ति त्रिचतुर्थं—पृथिवि देवयजनीति^{१०} ॥ ३२ ॥ व्रजं
गच्छ गोस्थानमिति^{११} तृणाग्रमादत्ते पांसूँश्चाखात्वा ॥ ३३ ॥ वर्षतु ते पर्जन्य इति वेदि-
मवेक्षते ॥ ३४ ॥ बधान देव सवितरिति^{१२} स्फथेन सतृणान्पांसून्हरति ॥ ३५ ॥
उत्तरत आग्नीध्रस्तृणान्वेदमूलानीत्युत्करं परिगृह्णाति ॥ ३६ ॥

1 MS I. 1. 9.

7 The mantra is to be construed with

2 It is very striking that even Āp I.

दक्षिणत आज्यं निर्वपति of sūtra 23.

24, 5 has the faulty reading अद्भिः

8 The ms second hand पर्यग्निं.

instead of अद्भ्यः, and this against

9 ? The original was perhaps अवसज्य.

its own Samhitā. Mān I. 2. 3. 14

10 =असंस्यन्दयन् of Āp I. 25. 15.

has preserved the correct form.

11 The word occurs here for the first time. The sense is clear.

3 MS IV. 1. 9: 11. 5-6.

4 The ms •मित्येवक्षीरयन् first hand,

12 The ms second hand omits [सा]-
वित्रेण.

•मित्यतिक्षीरयन् second hand.

5 The mantra occurs in VārGr I. 13 MS I. 1. 10.

12. In Mān I. 2. 3. 24 the reading
is corrupt.14 The ms दर्भन् first hand, दर्भान्
second hand.

6 So also Mān ib.

इदं तस्मै हर्म्यं करोमि यो वो देवाश्चरति ब्रह्मचर्यम् ।

मेधावी दिक्षु मनसा तपस्व्यन्तर्दूतश्चरति मानुषेषु ॥

इति तस्य पाणिकोष्ठे निवपति ॥ ३७ ॥ यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म
इत्यभिचरन् ॥ ३८ ॥ मा वः शिवा ओषधर्यं इति द्वितीयम् ॥ ३९ ॥ द्रप्सस्तं इति
तृतीयम् ॥ ४० ॥ एतेन धर्मेण त्रिर्यजुषा हरति तूष्णीं चतुर्थम् ॥ ४१ ॥ अपवाढं
रक्षो ऽपवाढो ऽघशंसो ऽपवाढा यातुधाना इति स्फुट्येनोत्करमपिधत्ते ॥ ४२ ॥ अग्रेण
गार्हपत्यमपरेणाहवनीयं स्फुट्येन वेदिं परिगृह्णाति यजमानमात्रां प्राचीं यथा
हवीं ध्यासन्नानि संभवेयुस्तावतीं तिरश्चीम् ॥ ४३ ॥ सत्यसदसीति पश्चार्धा-
दुदीचीं लेखां लिखति । ऋतसदसीति दक्षिणार्धात्प्राचीम् । धर्मसदसीत्युत्तरार्धा-
त्प्राचीम् ॥ ४४ ॥ खेयां प्रतिष्ठाकामस्य कुर्यात् ॥ ४५ ॥ अपाररुमिति द्रव्यङ्गुलं
खात्वा स्फुट्येन मूलान्युद्धत्योत्करे निवपति ॥ ४६ ॥ आहार्यपुरीषां पशुका-
मस्य कुर्यात् ॥ ४७ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

इमां नरः कृणुत वेदिमेत्य देवेभ्यो जुष्टामदित्या उपस्थे ।

तां विश्वे देवा [अ]जुषन्त सर्वे रायस्पोषा यजमानं संविशन्तु ॥

इति संमृष्टामाहवनीयलक्ष्म्यै प्राश्नावसावुन्नयति प्रतीची ओषी प्रागु-
दक्प्रवर्णां संनतमध्यामन्तिकजघनाम् ॥ १ ॥ एतदन्तं पूर्वेद्युः करोति ॥ २ ॥ पाणी
प्रक्षाल्य स्फुटं प्रक्षालयत्यप्रतिमुशन्नग्रम् ॥ ३ ॥ वेदिमवोक्ष्य ब्रह्मन्तुत्तरं [परिग्राहं]
परिगृह्णीष्यामीत्यामन्त्र्य परिगृह्णाति—वसवस्त्वेति पश्चाद् रुद्रास्त्वेति दक्षिणत
आदित्यास्त्वेत्युत्तरतः ॥ ४ ॥ धा असि स्वधा असि ॥ उर्वी चासि वस्वी चासि रन्ती चासि ॥
पुरा कूरस्थेति च स्फुट्येन वेदिं संमृज्यापरस्मिन्वेदितृतीये तिर्यञ्च स्फुट्यं
स्तब्ध्वां प्रोक्षणीरासादयेध्माबर्हिषसादय सुवं [च] सुचश्च संमृड्ढि पत्नी संनह्याज्येनोदे-

1 MS I. 1. 10.

2 The ms तावतीतिरश्चीः.

3 1 The ms second hand लेखाम्.

4 The ms द्रव्यङ्गुलान्.

5 The ms second hand इमां.

6 Cp KS I. 9, Mān I. 2. 4. 19 इमां देवा अजुषन्त विश्वे.

7 1 The ms second hand संमृष्टावा०.

8 1 The ms first hand लक्ष्म्येन.

9 The ms ०प्रवर्णा.

10 The ms ०मध्याव०.

11 1 The last three adjectives are float-
ing in the air. These along with
the next, sūtra are inserted by
second hand.

12 The ms ०न्तां.

13 The ms ०त्तरान्.

14 The ms ० मृज्य पर०.

15 The ms स्तीर्त्वा.

16 The ms इध्मं व०.

हीति संप्रेष्यति ॥ ५ ॥ आग्नीध्रो यथाप्रेषितं करोति ॥ ६ ॥ प्रोक्षणीरभ्युत्पूर्य
स्फ्यन्ने उप उपनिनीयोदञ्च स्फ्यमवकृष्य स्फ्यस्य वर्त्मन्सादयति ॥ ७ ॥ पुरा-
सदनात्स्फ्यमुद्यच्छेत् ॥ ८ ॥ स्फ्येनोत्करमवहन्ति—द्विषतो वधो ऽसीति पुरस्ता-
त्प्रत्यञ्चम् ॥ ९ ॥ अभ्युक्ष्य प्रत्यासादयति ॥ १० ॥ उत्तरर्त आहवनीयस्य दक्षिण-
मिध्ममुत्तरं बर्हिः^१ ॥ ११ ॥ वेदप्रवरैः^२ सुचः संमार्ष्टि चतुर्धा विभज्याविभज्य वा
॥ १२ ॥ आहवनीये गार्हपत्ये वा प्रत्युष्टं रक्षे इति^३ प्रतितप्याभ्यग्रे सपार्श्वार्थै-
र्मुखानि मूलैर्दण्डान् ॥ १३ ॥ आयुः प्राणमिति^४ सर्वतः सुवमग्रेष्वा तेजिष्ठस्य
तेजसा निष्टपामीति संमार्गे निष्टपति ॥ १४ ॥ चक्षुः श्रोत्रमिति^५ जुहूमभ्यन्तरं प्राचीं
प्रतीचीं बाह्यतः ॥ १५ ॥ वाचं पशुनिर्त्युपभृतमभ्यन्तरं प्रतीचीं प्राचीं बाह्यतः
॥ १६ ॥ यज्ञं प्रजामिति^६ सर्वतो ध्रुवाम् ॥ १७ ॥ अभ्युक्ष्य संमार्गान्नावनुप्रहरति—
दिवः^७ शिल्पमवततं पृथिव्याः ककुभिः^८ श्रितम् ।

तेना सहस्रकारणेन द्विषन्तं तापयामसि ॥

द्विषन्नस्तप्यतां बहु मा न आगात्ताप्यौषधयः स्वाहा ॥

इति ॥ १८ ॥ अग्रे गृहपत उप मा ह्यस्व देवानां पत्नीरुप मा ह्यध्वमिति पत्नी गार्ह-
पत्यमुपतिष्ठते । पत्नीलोकं च—पत्नि पत्न्येष ते लोको नमस्ते अस्तु मा मा हिंसी-
रिति^९ ॥ १९ ॥

सुप्रजसस्त्वा वयं सुपत्नीरुपसेदिम ।

अग्रे सपन्नदम्भनं सुवीरासो अदाभ्यम् ॥

इति दक्षिणतः पश्चाद्गार्हपत्यस्योपविशति प्रभुज्यं जानुनी ॥ २० ॥

योक्त्रेण पत्नी संनह्यते^{१०} ऽन्तर्वस्त्रम्—

आशासाना सौमनसं प्रजौ सौभाग्यं तनूम् ।

अग्रेरनुवता भूत्वा संनह्ये सुकृताय कम् ॥

1 Hir I. 22 अपकृष्य.

2 The ms पुनरा०.

3 The ms ०मप०.

4 The ms उत्तरम्.

5 The verb उपसादयति to be supplied.

6 The ms second hand ०प्रवरैः. प्रव
occurs as a variant of प्रलव in Mān
I. 2. 5. 2. वेदप्रवर means the same
as वेदप्रान्त or वेदाग्र.

7 MS I. 1. 11.

8 The ms adds आहवनीये.

9 ? The ms प्रतितप्याभ्यसुप्रार्श्वार्थै० first
hand, प्रतितप्याभ्यग्रे सुपार्श्वार्थै० sec h.

10 The ms प्रजापति०. See MS ib.

11 The ms first hand दिवि, which is
also the reading of Mān I. 2. 5. 8.

12 ककुभिः of TB III. 3. 2. 1 and Mān
ib is to be corrected.

13 MS I. 4. 3: 51. 7.

14 The ms second hand पत्नीं संनह्यति.

15 The ms first hand ०तर्वसुम् which is
struck off by the second hand.

इति ॥ २१ ॥ पूषा ते ग्रन्थिं प्रथ्नात्विति^१ ग्रन्थिं करोति ॥ २२ ॥ स ते मा
 स्थादिति^२ दक्षिणतो ग्रन्थिमभ्यूहति ॥ २३ ॥ अपः स्पृष्ट्वा वेदेनाज्यमुपहरति
 ॥ २४ ॥ तदन्वारभ्याभिसंमील्यावेक्षते—अदब्धेन त्वा चक्षुषावेक्षे रायस्पोषाय सुप्रजा-
 स्त्वार्यै ॥ आदितिरिव सुपुत्रेन्द्राणीवाविधवा सुप्रजाः प्रजया भूयासमिति ॥ २५ ॥ इदं विष्णु-
 रिति^३ गार्हपत्यदक्षिणाग्न्योरधिभ्रयति ॥ २६ ॥ तेजो ऽसीति^३ द्वितीयं पश्चाद्गार्हप-
 त्यस्य ॥ २७ ॥ तेजो ऽनुप्रच्यवस्वेति हरति ॥ २८ ॥ अग्नेष्टे हरो मा विनैदित्याहवनीये-
 ऽधिभ्रित्योत्तरतः प्रोक्षणीनां स्फ्यस्य वर्त्मन्सादयति ॥ २९ ॥ तेजो ऽसीति^३ पर्या-
 यैस्त्रिराज्यमुत्पूयाप उत्पुनाति पच्छो गायत्र्या ॥ ३० ॥ अमृतमसीत्यैराज्यमवे-
 क्षते ॥ ३१ ॥ अन्तर्वेद्याज्यानि स्रुवेण गृह्णाति वेदमन्तर्धीय पवित्रे अवधाय
 धामासीति गृह्णैश्चतुर्जुह्वां गृह्णाति । अष्टौ गृह्णन्नुपभृति कनीयश्चतुर्ध्रुवायाम् ॥ ३२ ॥
 भूयिष्ठं पञ्चमं पशुकामस्य ॥ ३३ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

आपो रेभत पिपृत मध्वा समक्ता निषाद स्था यामन्वाहार्यमार्गा इति प्रोक्षणीरभि-
 मन्त्रयते । देवीरापः शुद्धा यूयमिति^३ च ॥ १ ॥ ब्रह्मभिध्मं वेदिं बर्हिः प्रोक्षिष्यामीत्यामन्त्र्य
 विस्त्रस्येध्ममृते परिधिभ्यः प्रोक्षति ॥ २ ॥ कृष्णो ऽस्याखरेष्टे इतीध्मं वेदिरसीति^३
 वेदिं बर्हिरसीति^३ बर्हिस्त्रिस्त्रिः प्रोक्षति ॥ ३ ॥ देवंगममसीत्यन्तर्वेद्यासाद्य बर्हिस्त्रिः
 प्रोक्षति—दिवे त्वेत्यग्रमन्तरिक्षाय त्वेति मध्यं पृथिव्यै त्वेति मूलम् ॥ ४ ॥ अग्रायु-
 पपाय्य ग्रन्थिं परिषिच्य मूलान्युपसिञ्चति ॥ ५ ॥ ऊर्ध्वं बर्हिषद्भ्यः ॥ स्वाहा
 पितृभ्यो धर्मपावभ्यै इति दक्षिणतो वेद्याः प्रोक्षणीशेषं निनीय पूषा ते ग्रन्थिं विष्य-
 त्विति^३ ग्रन्थिं विस्त्रस्य यजमाने प्राणापानौ दधामीति प्रस्तरे पवित्रे विस्त्रज्य विष्णोः
 स्तूपो ऽसीति^३ प्रस्तरं सहपवित्रमाहवनीयतो ऽभिगृह्णात्यविधून्वन्नसंमार्गम् ॥ ६ ॥
 अग्नेर्याहवनीयं परिहृत्य दक्षिणतो ब्रह्मणे यजमानाय वा प्रयच्छति—प्राणापा-
 नाभ्यां त्वा सतनुं कृणोमीति ॥ ७ ॥ मायि प्राणापानाविति प्रतिगृह्णाति ॥ ८ ॥ दर्भा-

1 MS I. 1. 2.

2 The ms °मप° first hand, °मा°
second hand.

3 MS I. 1. 11.

4 MS I. 2. 9.

5 The ms first hand वर्त्मनि. Op Ap
II. 6. 5.

6 The verse is corrupt. Hir I. 25:

165 has preserved the verse more
carefully : आपो रेफत पिप्रीत मध्वा
समङ्कानिषद स्था यामन्नहृणीयमानाः.

7 MS I. 1. 12.

8 The ms स्तु°.

9 1 The ms °विधूनुयन्नसंमा° first hand,
°विधूनुयन्नसंमा° second hand, Op MS
IV. 1. 13: 17. 15 न विधूनुयात्.

नन्तर्धाय दक्षिणतः शुल्बं स्तृणायुत्तरमसमभि^१ स्तृणन्बर्हिः स्तरणमन्त्रेण ॥ ६ ॥
 पश्चार्धादुदगग्रमपत्नीकस्य निदध्यात् ॥ १० ॥ उरु प्रथस्वेति^२ स्तरणम् ॥ ११ ॥
 पूर्वं पूर्वं धातुमपरमपरं वा स्तृणाति ॥ १२ ॥ छादयन्मूलानि^३ प्राचीनमन्तर्दधाति
 वेदिम् ॥ १३ ॥ प्रस्तरहस्तः परिधिभिराहवनीयं परिदधाति—गन्धर्वो ऽसीति^४
 पश्चार्धस्य मुदश्चमिन्द्रस्य बाहुरसीति^५ दक्षिणार्धस्य^६ प्राञ्चं मित्रावरुणौ त्वेत्युत्तरार्धस्य^७ प्राञ्चम्
 ॥ १४ ॥ अर्वकृष्याग्रतरमिध्मादूर्ध्वं समिधावादधाति—नित्यहोतारं त्वेति^८ ।
 तूष्णीमुत्तराम् ॥ १५ ॥ सूर्यस्त्वारिभिरित्याहवनीयमुपस्थाय पुरस्तादग्रच्छि-
 न्नप्रान्तौ दर्भावनन्तर्गर्भावुदगग्रौ बर्हिषि वितनोति—विश्वजनस्य विधृती स्थं इति^९
 ॥ १६ ॥ विधृत्योः प्रस्तरं सादयति दक्षिणार्धे बर्हिषः—वसूनां रुद्राणामिति^{१०} ॥ १७ ॥
 द्यौरसीति^{११} प्रस्तरे जुह्वम् ॥ १८ ॥ समं प्रस्तरमूलैर्दण्डं करोति ॥ १९ ॥ अन्तरिक्षमसी-
 त्युत्तरामुपभृतमधस्ताद्विधृत्योः । पृथिव्यसीत्युत्तरां ध्रुवामुपरिष्ठाद्विधृत्योः ॥ २० ॥
 असंस्पृष्टाः सादयत्यनूचीः ॥ २१ ॥ ऋषभो ऽसीति^{१२} दक्षिणतो जुह्वाः पूर्णसुर्वं
 सादयति ॥ २२ ॥ ध्रुवा असदन्नित्याज्यानि संमृशति ॥ २३ ॥ स्योनं ते सदन् कृणोमि^{१३}
 धृतस्य धारया सुशेवं कल्पयामीति पात्र्यामुपस्तीर्याभिघार्य हवीं^{१४} ध्रुवांसयति—आर्द्रः
 पृथस्तुर्भवनस्य गोपाः श्रुतिं उत्क्रातुं जनिता मतीनाम् [इति] ॥ २४ ॥ सुरूपं त्वा वसुविदं
 पशूनां तेजसाग्नेये त्वां जुष्टमभिघारयामीत्याग्नेयमभिघारयति यथादेवतमुत्तरम् ॥ २५ ॥
 अनभिघ्नन्नपर्यावर्तयन्वेदेन प्रमृज्य पात्र्यामवदधाति ॥ २६ ॥ इरा भूतिः पृथिव्यौ
 रसो मोत्कमीदिति^{१५} कपालान्यभिघार्य पुरोडाशावलं करोति ॥ २७ ॥ तृप्तिरसि
 गायत्रं छन्दस्तर्पय मा तेजसा ब्रह्मवर्चसेन । तृप्तिरसि त्रैष्टुभं छन्दस्तर्पय मेन्द्रियेण वीर्येण ।
 तृप्तिरसि जागतं छन्दस्तर्पय मा प्रजया पशुभिः ॥ खमद्द्व त्वचमद्द्व सर्वमात्मानमद्द्वेति
 स्वक्तमनीकाशमनक्ति ॥ २८ ॥ अधस्तादुपाज्य दोहावलं करोति—

यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टो देवानां वेष्टोमनु यो विचष्टे^{१६} ।

1 The ms स्तृणायुत्तरमसमभि first hand,

8 The ms विधृता स्थेति.

स्तृणायुत्तरमसमभि second hand.

9 The ms कृणोमीति.

2 MS I. 1. 9: 5. 5.

10 The ms श्रित.

3 अग्नेः to be supplied—अग्नेर्मूलानि छाद-
यन्.

11 त्वा is struck off by second hand, but
cp Mān I. 2. 6. 18.

4 "He covers the vedi (with the
grass) from west to east" ?

12 The ms second hand पृथिव्यै.

5 MS I. 1. 12.

13 The ms first hand रसेनोत्कामदिति.

6 In all the three instances the ms
reads 'rdh' for 'rdhy'. Cp Hir

14 Thus the ms. All the Mān mss

I. 25: 171.

अनिकाषं Ap II. 11. 3 अशिकाषं.

7 Perhaps to be emended to अप°.

15 The ms second hand विष्टा°.

16 The ms विवस्मे first hand, विवस्थे
second hand.

आत्मन्वान्सोम घृतवानिहेहि^१ स्वर्विन्द यजमानाय मह्यम् ॥

इति ॥ २६ ॥ पश्चात्सुचां प्रत्यग्दण्डां पात्रीमासादयत्यग्रेण सुचः कुम्भ्यौ
संधाय दक्षिणस्यां वेदिश्रोण्यां शृतमुत्तरस्यां दध्यग्रेण सुचो वेदं सादयति ॥ ३० ॥
वेद्यन्तान्परिस्तीर्य होतृषदनमास्तीर्याग्रे समिध्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ ३१ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] तृतीयं सप्तमम् ॥

प्रणवे प्रणवे समिधमादधात्यनुयाजसमिधमवशिष्य ॥ १ ॥ समिद्धमग्निं
त्रिवेदेनोपवाजयत्यग्रं वेद्याः संमार्गम् ॥ २ ॥ ध्रुवायां पूर्णसुवमवनीय ध्रुवाया
उपहृत्योत्तरेण परिधिसंधिनान्ववहृत्य दक्षिणाप्राञ्चमाधारमाधारयति—प्राजा-
पत्ये स्वादेति मनसा ॥ ३ ॥ अग्नीत्परिधीं^२श्चाग्निं च त्रिस्त्रिः संमृद्धीति संप्रेष्यति
॥ ४ ॥ स्फयेन संमार्ष्टीं^३धमसंनहनैश्च परिधीन् । श्रुते स्फयादग्निमिधमसंनहनैः
संमार्ष्टि—आग्निं त्वाने सरिष्यन्तं सनिं^४ सनिष्यन्तं वाजं जेष्यन्तं देवेभ्यो हव्यं वक्ष्यन्तं
वाजिनं त्वा वाजजित्यायै संमार्जिम ॥ अग्रे वाजं जयेति ॥ ५ ॥ सप्रथा नम इति पुरस्ता-
ज्जुह्वपशृतोरञ्जलिं करोति ॥ ६ ॥ जुह्वामिष्ट्वा हयति देवान्यक्ष्यावो देवयज्यर्यो [इति
जुह्वमादत्ते । उपशुदेहि देवस्त्वा सविता हयति देवान्यक्ष्यावो देवयज्यर्यो] इत्युपशृतम् ॥ ७ ॥
सुयमे मे अद्य स्तमित्यभिर्मन्त्राभाविष्युं इत्यतिक्रामति ॥ ८ ॥ विष्णोः स्थामासीत्यव-
तिष्ठते ॥ ९ ॥ अन्तर्वेदि दक्षिणः पादो भवत्यवघ्न इव सव्यः ॥ १० ॥ अथाधार-
माधारयति—ऊर्ध्वो अर्ध्वं इति प्रागुदञ्चं संततसूर्ध्वं^५ स्वर्गकामस्य न्यञ्चं द्वेष्यस्यं
॥ १२ ॥ असंस्पर्शयन्सुचौ प्रत्यतिक्रामति—पाहि मामे दुश्चरितादा मा सुचरिता-
द्वेजेति ॥ १३ ॥ जुह्वा ध्रुवां त्रिः समनक्ति—

समकृमग्निना हविः समकं हविषा घृतम् ।

समन्तरिक्षमर्चिषा सं ज्योतिषा ज्योतिः ॥

1 For इहेहि the ms येहि first hand, हि
(= Āp II. 10. 5) second hand.

2 The ms संमार्ग.

3 The ms अप०.

4 The ms second hand adds ध्यायन्.

5 MS IV. 1, 14: 19. 3-4.

6 MS I. 1, 13.

7 The ms second hand सुयमे मेद्य घृताची

भूयास्तमित्यभि०.

8 The ms दक्षिणमादो भवत्यवघ्न इव सव्यो
याधारम् first hand, दक्षिणं पादमव-
घ्नसव्यं कृत्वाधारम् second hand.

9 This is derived from MS I. 4. 12:
61. 6-7.

10 This very faulty reading is in Mān
I. 3. 1, 18.

11 This line is MS IV. 1, 14: 19. 15.
The ms second hand has a dif-

इति ॥ १४ ॥ ध्रुवामभिघार्यायतने सुचौ सादयति ॥ १५ ॥ उज्जीतं राय
इति ध्रुवाया आज्यमुन्नयति । सुवीराय स्वाहेति जुह्माप्याययति ॥ १६ ॥ यज्ञेन
यज्ञः संतत इति जुह्वा ध्रुवां प्रत्यभिघारयति ॥ १७ ॥ उत्तरतः प्रवरायावतिष्ठते ।
स्पर्धसंमार्गं^१ पारणौ कृत्वापर आग्नीध्रो^२ वेद्यास्तृणमव्यन्तैमपादायाह—क इदमध्वर्यु-
र्भविष्यति^३ स इदमध्वर्युर्भविष्यति^४ ॥ यज्ञो यज्ञस्य ॥ विष्णोः स्थाने तिष्ठामि ॥ वागात्विज्यं
करोतु मन आर्विज्यं करोतु ॥ वाचं प्रपद्ये ॥ भूर्भुवः स्वः ॥ ब्रह्मन्प्रवरायाश्रावयिष्यामीत्या-
मन्त्याश्राव्य प्रत्याश्रुत आह—अग्निदेवो दैव्यो होता देवान्यक्षद्विद्रोश्चिकित्वांन्मनुष्वद्भर-
तवदमुवदमुवदिति ॥ १८ ॥ ऊर्ध्वानृषीन्मन्त्रकृतो यजमानस्य^५ प्रवृणीति ॥ १९ ॥
पुरोहितप्रवरेणाब्राह्मणस्य ॥ २० ॥ ब्रह्मणवदा च वक्तृब्राह्मणा अस्य यज्ञस्य प्रावितार
इति ॥ २१ ॥ होतुरूपांशु नामादिशति मातृष इत्युच्चैः ॥ २२ ॥ घृतवतीति^६ संप्रेष्य-
ति ॥ २३ ॥ सुचावादार्यं समिधो यजेति प्रथमे^७ संप्रेष्यति यज यजेत्युत्तरान् ॥ २४ ॥
त्रीनिष्द्वोपभृतो ऽर्धं जुह्मामानीयोत्तरौ यजति ॥ २५ ॥ पञ्च प्रयाजानुत्तरेणा-
धारसंभेदं^८ समानत्र यजति^९ ॥ २६ ॥ ध्रुवादीनि^{१०} हवीं^{११}प्यभिघारयत्युपभृतमन्ततः
॥ २७ ॥ ज्योतिष्मत्याज्यभागौ यजत्यग्नेयमुत्तरार्धे सौम्यं दक्षिणार्धे^{१२} ऽग्नेया-
धारसंभेदमतिक्रामर्म् ॥ २८ ॥ प्रधानाहुतीः पूर्वा पूर्वा संहिताम् ॥ २९ ॥ आग्ने-
येन प्रचर्योपांशुयज्ञेन प्रवरति ॥ ३० ॥ उपांशु देवतामाहोच्चैरन्यत् ॥ ३१ ॥
सांनान्येन समानदेवतस्य दोहयोश्च समवदाय प्रवरति ॥ ३२ ॥ पुरस्तात्स्विष्ट-
कृतः सुवेण पार्वणौ होमौ जुहोति—

ऋषभं वाजिनं वयं पूर्णमासं हवामहे ।

स नो दोहतां सुवीरं रायस्पोषं सहस्रिणम् ॥

पूर्णमासाय सुराधसे स्वाहेति पौर्णमास्याम् ॥ ३३ ॥ अमावास्या सुभगा सुशेवा

ferent reading, which is common
with Hir: समकृमभिनाष्टतं समकं हविषा
हविः.

1 ? The ms स्पर्धं संमार्गं.

2 The ms adds पश्चार्धे होता.

3 The ms ०मव्यक्त०. But cp Ap II.
I5. 1.

4 The ms ०मवदायाह.

5 The ms second hand इदमग्नीध्राविष्यति.

6 The ms adds ऋषीन्.

7 The meaning is : The Hotr pro-

nounces his sampraiṣa in which the
word घृतवती is contained.

8 The ms सचावसादय.

9 We expect प्रथमं. प्रथमे recurs at
the end of khaṇḍa 5.

10 Cp MS I. 4. 12: 61. 14-15.

11 The ms ०दीति.

12 Cp MS ib 62. 2.

13 Ib 61. 15-16.

14 The ms ०क्रामौ.

धेनुरिव पयो भूर्य आप्यायमाना ।

सा नो दोहतां सुवीरं रायस्पोषं सहस्रिणम् ।

अमावास्यायै सुराधसे त्वाहा ॥

इत्यमावास्यायाम् ॥ ३४ ॥ उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽग्निं स्विष्टकृतम[सं]सृजन्य-
जतिं ॥ ३५ ॥ आयतने स्रुचौ सादयति ॥ ३६ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

आग्नेयमध्यादधिहृत्पाङ्गुष्ठेनोपमध्यमया च यवमात्रं प्राशित्रमवद्यति
॥ १ ॥ अनुपस्तृणन्नभिघार्याग्नेणोत्तरं वेद्यं समप उपनिनीयं व्यूहौषधीः साद-
यति ॥ २ ॥ सर्वेषां हविषां^१ द्विर्द्विरिडां समवदाय सादयति ॥ ३ ॥ आग्नेयस्य
दक्षिणार्धादवदाय पूर्वार्धादणुं दीर्घं^२ यजमानभागमवद्यति ॥ ४ ॥ मध्यात्संभिन्द-
न्दितीयामिडाम् ॥ ५ ॥ अग्नेण हवीं^३पि पश्चार्धेन स्रुचः परिहृत्य प्रत्यङ्मुख
आसीनो होत्र इडां प्रयच्छति ॥ ६ ॥ अग्नेण होतारमपरेणेडां दक्षिणातिक्रम्या-
नतिक्रम्य वा होतुरङ्गुलिपर्वणी अनक्तयपरं पूर्वम् ॥ ७ ॥ इडाया होत्रे ऽवान्त-
रेडां हस्ते ऽवद्यति होता पूर्वमध्वर्युरुत्तरम् ॥ ८ ॥ अध्वर्युराग्नीध्रो ब्रह्मयज-
मानावित्यन्वारभन्ते ॥ ९ ॥ उपहृतायामिडायां दक्षिणतः परीतोत्तरतः परीतेति
संग्रेष्यति ॥ १० ॥ यजमानपञ्चमा ऋत्विजो व्यतिक्रम्य भक्षयित्वेडां प्रस्तरे
मार्जयन्ते—

मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यस्य विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु ।^४

बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो यज्ञं विश्वे देवा इह सादयन्ताम् ॥

इति ॥ ११ ॥ व्युद्दिष्टस्य द्वैधमाग्नीध्रभागं पृथक्पाण्योरवद्यति—उपहृता
पृथिवी मातोप मां^५ पृथिवी माता ह्ययतामभिराग्नीध्रात्स्वाहा ॥ उपहृतो द्यौः पितोप मां^६ द्यौः
पिता ह्ययतामभिराग्नीध्रात्स्वाहेत्युपहृत्य पृथिव्यास्त्वा दात्रा प्राश्नाम्यन्तरिक्षस्य त्वा दात्रा प्राश्नामि
दिवस्त्वा दात्रा प्राश्नामि दिशां त्वा दात्रा प्राश्नामीति प्राश्नाति ॥ १२ ॥ वेदेन ब्रह्मभाग-
यजमानभागावग्नेणाहवनीयं परिहृत्य दक्षिणतः प्राशित्रहरणे ऽन्तर्वेदि ब्रह्मभागं
सादयत्यपरं बहिर्वेदि यजमानभागम् ॥ १३ ॥ अन्वाहार्यमनु हवीं^७प्युद्रासयति

1 The ms second hand strikes off

पयो भूर्य.

2 Op MS I. 4. 13: 63, 11-12.

3 The ms अग्नेयं म०.

4 1 Perhaps to be corrected to ०दवि-
हृत्पा०.

5 The same as Mān I. 3. 3. 1 अग्ने-

क्षिते.

6-6 ? Thus tentatively emended. The

ms सर्वेषां युदयति first hand, सर्वेषा-
मुपोहति second hand.

7 The ms ०मिडायाम्.

8 This line is MS I. 7. 1: 109 4.

9 The ms first hand मा.

॥ १४ ॥ अनुयाजसमिधमादायाह—ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायामीत्परिधीं^१ आग्निं च सकृत्सकृत्संमृड्डीति संप्रेष्यति ॥ १५ ॥ इध्मसंनहनैः संमार्ष्टि—आजि त्वाग्ने ससु-
वाँसँ सनि^२ ससनिवाँसँ वाजँ जिगिवाँसँ देवेभ्यो हव्यमूर्हिवाँसँ वाजिनं त्वा वाजजितँ संमाज्म्यग्ने
वाजमजैषीरिति ॥ १६ ॥ विस्त्रस्याभ्युदय संमार्गानग्नावनुप्रहरति—

यो भूतानामधिपती रुद्रस्तन्तिचरो वृषा ।

पशूनस्माकं मा हिँसीरेतदस्तु हुतं तव स्वाहा ॥

इति ॥ १७ ॥ औपभृतं जुह्वामानीय त्रीननुयाजान्यजति—देवान्यजति
प्रथमे^३ यज यजेत्युत्तरौ ॥ १८ ॥ समिध्यपरमपरमिष्ट्वोत्तमेनेतरावनुसंभिद्या-
यतने स्रुचौ सादयति ॥ १९ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

वाजस्य मेति^३ जुह्वं सहप्रस्तरामुदगृह्णाति । अथा सपत्नानिन्द्रो मै इत्युपभृतम-
वगृह्णाति । उद्ग्राभयेति^३ जुह्वम् । निग्राभयेत्युपभृतम् । अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मै इति
विषूची करोति ॥ १ ॥ अग्नेरुजितिमन्त्रजेषमिति प्राचीं जुह्वं प्रकर्षति ॥ २ ॥ देवस्तँ
सविता प्रतिनुदतु यो अस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्युपभृतं प्रतीचीं बहिर्वेदि निरस्यति
॥ ३ ॥ अभ्युदय प्रत्यासादयति ॥ ४ ॥ जुह्वा परिधीननक्ति—वसुरसीति^३ मध्यममुपा-
वसुरिति^३ दक्षिणं विश्वावसुरित्युत्तरम् ॥ ५ ॥ संजानाथां यावापृथिवी इति बर्हिषि विधृ-
ती विसृज्य प्रस्तरमनक्ति—पृथिव्यामब्द्वेति ध्रुवायां मूलमन्तरिक्षे ऽब्द्वेत्युपभृति
मध्यं दिव्यद्द्वेति जुह्वामग्रम् ॥ ६ ॥ प्रत्यवरोहैः पुनरक्त्वायुषे त्वेति^५ प्रस्तरानृण-
मपादाय मूलैः प्रतिष्ठाप्य प्रस्तरमासीन आश्राव्य प्रत्याश्रुत आह—इषिता दैव्या
होतारो भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ ७ ॥ अस्यामृधे-
क्षेत्रार्यामित्युच्यमाने सहशाखं^७ प्रस्तरमग्नावनुप्रहरति ॥ ८ ॥ अप्तुभी रिहार्णौ इति
नियतं^८ प्राञ्चमनुप्रहृत्यैनान्यवसृजति^८ ॥ ९ ॥ अग्नीद्रमयेति संप्रेष्यति ॥ १० ॥ आग्नी-
ध्रस्त्रिः पाणिना गमयति ॥ ११ ॥ अनुप्रहर सँवदस्वेत्याग्नीध्रः संप्रेष्यति ॥ १२ ॥

1 The ms हव्यसु०, as against Mān
हव्यसो०.

2 We expect प्रथमं. See I. 3. 4. 24.

3 MS I. 1. 13.

4 "With the same mantras but now
in reversed order."

5 MS II. 8. 3: 108. 19.

6 The ms ०मृधे होत्रायाम्. The Samhitā

ms (IV. 13. 9: 212. 9) reading is
as adopted above.

7 The ms second hand सह शाखया. But
our text has a predilection for com-
pounds beginning with सह.

8 ? Perhaps to be emended to न्यञ्चं.

9 ? The ms ०त्येनान्ववसृजति first hand,
०त्येतान्य० second hand.

अहीनः प्राण इत्युपांशु तृणमनुप्रहरति ॥ १३ ॥ एतदिति त्रिरङ्गुल्यानुदिशति ॥ १४ ॥ आयुर्धा अग्ने ऽसीति^१ यथारूपं गात्राणि संमृशति ॥ १५ ॥ ध्रुवासीति^२ पृथिवीम-
भिमृश्यार्चिरौलभ्य चक्षुषी आलभेत—

पुनर्यमश्चक्षुरदात्पुनरग्निः पुनर्भगः ।

पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुराधत्तमक्षयोः ॥

इति ॥ १६ ॥ अपः स्पृष्ट्वा मध्यमं परिधिमन्वारभ्याह—अगाऽनग्नीदिति ।
अगन्नित्याग्नीध्रः । आवयेत्यध्वर्युः । श्रौषडित्याग्नीध्रः प्रत्याश्रावयति ॥ १७ ॥ स्वगा
दैव्याहोतृभ्यः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः शंयोर्ब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १८ ॥

यं पारधिं पर्यधत्वा अग्ने देव पणिभिर्वीयमाणः ।

तं त एतमनु जोषं भरामि नेदेष युष्मदपचेतयातै ॥

इति परिधीननुप्रहरति ॥ १९ ॥ उपकर्षत्युत्तरार्ध्यम् ॥ २० ॥ जुह्वासुपभृतमा-
धार्यं सैत्तावभागाः स्थेति^३ परिधीनभिहुत्यं सुचौ विमुञ्चति ॥ २१ ॥ अग्नेर्वो ऽपन्नगृहस्य
सदसि सादयामीति^४ हविर्धानं च^५ कस्तम्भदेशे सुचौ सादयति ॥ २२ ॥ घृताची यजमा-
नस्य धुर्यौ पातामिति^६ धुरोपकर्षति^७ वेद्यंसयोर्वा ॥ २३ ॥ न विमुक्ते^८ बर्हिषि प्रत्या-
सादयति ॥ २४ ॥

इतीष्टिसूत्रे [तृतीये ऽध्याये] षष्ठं खण्डम् ॥

जुहुं वेदोपयाममध्वर्युरादाय प्रत्यक्क्रामति सहस्रवामाज्यस्थालीं^९
होता स्फ्यमाग्नीध्रः ॥ १ ॥ गार्हपत्ये पत्नीः सैयाजयन्त्यपरो^{१०} होता दक्षिणे
ऽध्वर्युरुत्तर आग्नीध्रः पश्चार्धे होतुः^{११} पत्नी ॥ २ ॥ आसीना ध्वनः सना

1 MS I, 5, 2: 67, 16.

2 MS II, 7, 6: 80, 14.

3 The meaning of अर्चिः here is unknown. The uniformity of the

Vārāha tradition is shown by its occurrence in the Gṛhya (V, 37).

4 The ms ०र्धम्.

5 The ms ०दाय.

6 MS I, 1, 13: 9, 3.

7 The ms परिधीनुपहृत्य. The emenda-

tion is suggested by Mān I, 3, 4, 27.

8 MS I, 3, 1: 29, 1.

9 Prof. Caland suggests हविर्धानस्य for हविर्धानं च.

10 ? Perhaps the original was धुरोः प्रकर्षति. Cp Ap III, 8, 4 युगधुरोः प्रोहति.

11 The ms नावमुक्ते.

12 The ms second hand ०परेण.

13 ? The ms होता.

भवति' ॥ ३ ॥ उत्तरार्धे सोमं यजति दक्षिणार्धे त्वष्टारम् ॥ ४ ॥ परिश्रिते देवानां पत्नी राकाँ सिनीवालीमिति यजति ॥ ५ ॥ पुरस्ताद्देवपत्नीनां पशुकामस्य सिनीवाली^१ यजत्युपरिष्ठाद्राकाँ वीरकामस्य ॥ ६ ॥ सं पत्नी पत्येति^२ पत्नीमन्वारभ्यै सुवेण जुहोति—

आरमेथामनुसँरमेथौ समानं पन्थामपथा घृतस्य ।

यद्वां परिविष्टं यदग्नौ तस्य क्लृप्त्यै दम्पती अनुसँरमेथौ स्वाहा ॥

इति ॥ ७ ॥ उत्तरार्धपूर्वार्धे अग्निं गृहपतिम् ॥ ८ ॥ चतुरिडामवद्यति षदकृत्वो अग्निर्धे^३ ॥ ९ ॥ प्रत्यवरोहेणाङ्गुलिपर्वणी अनक्ति प्रत्यवरोहेणाग्निध्र उपह्वयते ॥ १० ॥ व्याख्यातं भक्षणम् ॥ ११ ॥ इधमपरिवासनान्युपसमाधाय दक्षिणाग्नौ चतुर्गृहीत आज्ये फलीकरणान्यावापं जुहोति—अग्नेऽदब्धायोऽदब्धमनो पाहि मा दिवः^४ पाहि प्रसित्याः^५ पाहि दुरिष्ट्याः पाहि दुरध्न्या आविषं नः पितुं कृधि सुधी^६ योनिं सुषदां पृथिवीं स्वाहेति^७ ॥ १२ ॥ इन्द्रोपानस्यकेहमनसो वेशान्कृधि^८ सुमनसः सैजातान्स्वाहेति द्वितीयां ग्रामकामस्य ॥ १३ ॥

उलूखले मुसले यत्कपाल उपलायां दृषदि धारयिष्यति ।

अँवप्रुषो विप्रुषः संयजामि विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताँ स्वाहा ॥

इति पिष्टलेपम् ॥ १४ ॥ या सरस्वती वेशयमनी^९ ॥ या सरस्वती वेशभगीनेत्यौ-ज्याहुती ॥ १५ ॥ होता पत्न्यै वेदं प्रयच्छति^{१०}—वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयं प्रजाम् ॥ कर्मासि करणमसि क्रियासँ सुकृतम् ॥ सनिरसि सनितासि सनेयं पशूनिति त्रिः प्रतिमन्त्रमुपस्थ आस्यते^{११} ॥ १६ ॥

इमँ विष्यामि वरुणस्य ग्रन्थिँ यजग्रन्थ सविता सत्यधर्मा ।

अतस्य योनौ सुकृतस्य लोके ऽरिष्टाहँ^{१२} सह पत्या भूयासम् ॥

इति शुल्वं विस्रस्यँ वेदमञ्जलिनाधस्ताद्योक्त्रमुपयच्छति ॥ १७ ॥ पूर्णपात्रे

1 ? Thus the ms first hand. The second hand; आसीना ध्वानेनोपांशु वा, which is from Ap III. 8. 8.	7 Thus the ms first hand. The second hand makes corrections after TS.
2 MS I. 4. 3: 51. 4.	8 The ms second hand कुरु.
3 =पत्नीमन्वारम्भयित्वा ?	9 The ms सु०.
4 The ms मीध्रे first hand, मीध्रो second hand.	10 The ms अवि०.
5 The ms second hand साय दिवः. Cp VS II. 20 मा दिवोः.	11 MS I. 4. 3: 51. 7-8.
6 The ms प्रसृप्त्याः first hand, प्रसित्यै second hand.	12 Derived from MS I. 4. 8: 56. 2.
	13 Derived from MS ib 4.
	14 Thus tentatively emended. The ms रिष्टाहवीं.
	15 The ms विस्रस्य.

पत्नी^१ वाचयति यथा याजमानम् ॥ १८ ॥ समायुषेत्यन्ततः पूर्णपात्रस्य जपति
 ॥ १९ ॥ प्रायश्चित्तहुतीर्जुहोति^२—इष्टेभ्यः स्वाहा । स्विष्टेभ्यः स्वाहा वषट् ।
 अनिष्टेभ्यः स्वाहा भेषजम् । दुरिष्टेभ्यः स्वाहा । इष्ट्यै स्वाहा । स्विष्ट्यै स्वाहा । निष्कृत्यै स्वाहा ।
 निष्कृत्यै दुरिष्ट्यै स्वाहा । दुराद्व्यै स्वाहा । दैवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा । मानुषीभ्यः स्वाहा ।
 अतिरिक्तं न्यूने जुहोमि स्वाहा । न्यूनमतिरिक्ते जुहोमि स्वाहा । समं समे जुहोमि स्वाहा । भूः
 स्वाहा । भुवः स्वाहा । स्वः स्वाहा । भूर्भुवः स्वः स्वाहेति । त्वं नो अग्ने^३ ॥ स त्वं नो अग्ने^३ ॥
 मनो ज्योतिः^३ ॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवैः ॥ अयाश्वाग्ने ऽसीति^४ च ।

अश्रावितमत्याश्रावितं वषट्कृतमवषट्कृतमननूक्तमत्यनूक्तं च यज्ञे ॥

अतिरिक्तं कर्मणो यच्च हीनमग्निघ्नानि प्रयुज्येतु 'कल्पयन्स्वाहा ॥

इति ।

अनाज्ञातं यदाज्ञातं यज्ञस्य क्रियते मिथुं ।

सर्वं तदग्ने कल्पय त्वं हि वेत्थ यथायथं स्वाहा ॥

इति ।

इष्टिश्च स्विष्टिश्च ये यज्ञमभिरक्षतः ।

प्रजामन्या नः पातु यज्ञमन्याभिरक्षतु स्वाहा ॥

इति ।

यज्ञो गृहं भयमागादबुद्धं यद्देवतः पितृतो यन्मनुष्यतः ।

अभिर्यविष्ठः प्रणुदातु तद्भयं शं नः प्रजाभ्यः शमु नः पशुभ्यः स्वाहा ॥

इति ॥ २० ॥ आज्यस्थाल्या ध्रुवामाप्याययति—

आप्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञिया यज्ञं^५ प्रति देवयज्ञयः ।

सूर्याया ऊधो ऽदितेरुपस्थ उरुधारौ पृथिवी यज्ञे अस्मिन् ॥

.....

[इति तृतीयोऽध्यायः]

1 The ms °हुति जुहोति.

2 MS IV, 10, 4: 153, 12-15.

3 MS I, 7, 1: 109, 1-6.

4 MS I 4, 3: 51, 10.

5 The ms मिथः.

6 The ms यज्ञायज्ञीयं.

7 The ms °धारे.

8 Here is a lacuna in the ms.

पौर्णमास्याममावास्यायाँ वा वसन्ते ब्राह्मण आदधीत । ग्रीष्मे राजन्यः शरदि वैश्यो वर्षासु रथकारः ॥ १ ॥ सार्ववर्णिकं शिशिरम् ॥ २ ॥ ऋतुनक्षत्र-पर्वसंनिपात आदधीत ॥ ३ ॥ सर्व[त्र] सोमेन यक्ष्यमाणः ॥ ४ ॥ केशश्मश्रु वापयित्वा क्षौमे आह्लाद्यौषवत्समशनमश्नीतः ॥ ५ ॥ देवयजनस्य त्रीनुदीचो वैशानुकृत्वाग्रेण मध्यमं वैशमपराह्णे प्राचीनप्रवण औपासनमाधायामिजुहोति—

प्र वेधसे कवये वेद्यायै वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे ।

यतो भयमभयं तन्नो अस्त्वव देवानां यजे हेड्यानि स्वाहा ॥

इति^१ कूष्माण्डैश्च ॥ ६ ॥ तस्मिन्निशायां ब्रह्मौदनं श्रपयत्यानडुहे चर्मण्य-वहत्य चतुःशरावं चतुर्ध्वदपात्रेषु पयसि वा जीवितण्डुलम् ॥ ७ ॥ उद्धृत्या-भ्याज्यं^२ कृत्वा तं चत्वार ऋत्विज आर्षेयाः सकृदवदाय प्राश्नन्ति ॥ ८ ॥ तेभ्यो वरं ददाति ॥ ९ ॥ शेषे तिस्रः समिधः प्रादेशमात्रीरुद्गृह्यादधाति चैत्र्यस्यां^३ श्व-तथस्य हरिणीः सहपलाशाः स्तिविगवतीः—प्र वो वाजा अभिद्यवै इति गायत्रीभि-ब्राह्मणस्य । आ त्वा जिघर्मि^४ ॥ आ विश्वतः^५ ॥ यस्ते अयेति^६ राजन्यस्य । सप्त ते अग्ने^७ ॥ जनस्य गोपाः ॥ उपक्षरन्ति सिन्धवै इति वैश्यस्य ॥ १० ॥ सँवत्सरं ब्रह्मौदनिकं भृत्वाग्नीनादधीत । द्वादशरात्रं त्रिरात्रमेकरात्रं वा ॥ ११ ॥ नानृतं वदेन्न माँस-

1 We expect the locative. Perhaps some word (e. g. मध्ये) has fallen out.

2 Based on MS I. 6. 13: 107. 19-20.

3 The ms वेदाय first hand, मेध्याय second hand.

4 The ms second hand हेड्यानिति.

5 Based on MS I. 6. 12: 104. 9-10.

6 The word is unknown from else-where. Probably it may mean आज्योत्सिह्मं.

7 The ms चैतस्या० first hand, चित्रि-यस्या० second hand, Cp Mān I. 5. 1. 24.

8 MS I. 6. 1: 84. 14.

9 MS II. 7. 2: 76. 3-6.

10 MS II. 7. 9: 87. 1.

11 MS I. 6. 2: 88. 3.

12 MS II. 13. 7: 156. 2.

13 MS IV. 11. 2: 165. 5.

14 The ms न०.

मश्रीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य वासः पल्पूलनेन पल्पूलयेयुर्नास्याग्निं गृहाद्धरेयु-
र्नान्यत आहरेयुर्न प्रयायान्नानुगच्छेत् ॥ १२ ॥ यदि प्रयायादनु वा गच्छेदोदनं
चतुःशरावं पक्त्वा समिधः पुनरादध्यात् ॥ १३ ॥ यस्तँ श्वो ऽग्निमाधास्यन्
[स्यात्] प्रजा अग्ने इति निशायां कल्माषमजं बध्नाति ॥ १४ ॥ अरणिपाणिर्य-
जमानो जागर्ति ॥ १५ ॥

शल्कैरग्निमिन्धान उभौ लोकौ सनोम्यहम् ।

उभयोलोकयोर्ऋधोभि मृत्युं तराम्यहम् ॥

इति शल्कैरग्निमिन्धीत ॥ १६ ॥ उपव्युषमरणी निष्टपति ॥ १७ ॥ अयं ते
योनिर्ऋत्विर्य इत्यरण्योरग्निं समारोपयति ।

जातवेदो भुवनस्य रेत इह सिद्ध तपसो यज्जनिष्यते ।

अभिमश्वत्थादाधि हव्यवाहं शमीगर्भाज्जनयन्त्यो मयोभूः ॥

इति च ॥ १८ ॥

ऋत्वियवती स्थो अभिरेतसौ रेतो धत्तं पुष्ट्यै प्रजननम् । तत्सत्यं यद्वीरं बिभृतो वीरं
जनयिष्यतस्ते मत्प्रातः प्रजनयिष्येते । ते मा प्रजाते प्रजनयिष्यतः प्रजया पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेने-
त्यरणी अभिमन्त्र्य यजमानाय प्रयच्छति ॥ १९ ॥

मही विश्वली सदनी ऋतस्वार्वाची एतं धरुणे रयीणाम् ।

अन्तर्वती जन्यं जातवेदसमध्वराणां जनयतं पुरोगाम् ॥

इति प्रतिगृह्णाति ॥ २० ॥ प्रतिगृह्य वाचं यच्छति—अमृतात्सत्यमुपैमि मानुषादैवं
दैवीं वाचं यच्छामीति ॥ २१ ॥ अनुगमयन्त्यग्निमुद्धरन्ति भस्म ॥ २२ ॥ ब्राह्मौदनि-
कलक्षणे गार्हपत्यमादधाति पुरस्तादाहवनीयमष्टसु प्रक्रमेषु ब्राह्मणस्यैकादशसु
राजन्यस्य द्वादशसु वैश्यस्यापरिमिते वा ॥ २३ ॥ वितृतीयमात्रे दक्षिणाग्निं
दक्षिणतः पुरस्ताद्गार्हपत्यस्य ॥ २४ ॥ आधानानुपूर्वेण संभारान्निवपत्यर्धानाह-
वनीयलक्षणे ऽर्धानितरयोः ॥ २५ ॥

इत्याधाने [चतुर्थे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

1 The same expression occurs in TS II, 5. 5. 6.

2 नास्याग्निं...आहरेयुः is derived from MS I. 6. 12: 105. 12.

3 Identical with KS VIII. 12: 95. 18.

4 MS I. 6. 1: 85. 5.

5 Based on KS VIII. 12: 95. 16, 17.

6 MS I. 5. 1: 66. 4.

7 The ms second hand ०थस्ते, follow-
ing TB I. 2. 1. 14.

8 The ms second hand ०थे, again after
TB ib.

9 The ms second hand ०थः, after TB
ib.

10 The ms ब०.

उत्समुद्रान्मधुमं ऊर्मिरोगात्साम्राज्याय प्रतरं दधानः ।

अमी च ये मधवानो वयं चेषमूर्जं मधुमत्संभरेम ॥

इत्यौत्समुदकम् ॥ १ ॥

यत्पर्यपश्यत्सलिलस्य मध्य उर्व्या स्थानं जगतः प्रतिष्ठाम् ।

तत्पुष्करस्यायतनाद्विजातं पर्णं पृथिव्याः प्रथनं हरामि ॥

इति पुष्करपर्णं निधाय

इयत्प्र आसीदतो देवी प्रथमाना पृथग्यदिति वराहविहृतम् ॥ २ ॥ वल्मीक-

वपां न्युप्योषान्निवप्स्यन्ध्यायति—यददश्चन्द्रमसि कृष्णं तदिहास्तिवति ॥ ३ ॥

यददो दिवो यदिदं पृथिव्याः समानं योनिमभिसंबभूवधुः ।

तस्य पृष्ठे सीदतु जातवेदाः शिवः प्रजाभ्य इह राये अस्तु ॥

इति निवपति ॥ ४ ॥

चन्द्रमसि चन्द्ररथं हरित्रतं वैश्वानरमप्सुषदं स्वर्विदम् ।

विगाहं तूणीं तविषीभिरावृतं भूणीं देवास इह सुश्रियं दधुः ॥

इति प्रवाहो सिकताः ॥ ५ ॥ शर्करा निवप्स्यन्द्रेष्यं मनसा ध्यायेत् ॥ ६ ॥

अदहथाः शर्कराभिस्त्रिविष्टप्यजयो लोकान्प्रदिशश्चतस्रः ।

इति निवपति ॥ ७ ॥

उदेहमे अधि मातुः पृथिव्या विश आविश महतः सधस्तात् ।

आशुं त्वाजो दधिरे देवयन्तो हव्यवाहं भुवनस्य गोपाम् ॥

इत्याखुकिरिं न्युप्य पिपीलिकाकिरिं गोष्ठात्करीषाणि लोहशकलान्यश्व-
त्थमुदुम्बरं विकङ्कतं शमीमशनिहतं वृक्षं पलाशमिति न्युप्य संसृजति—

सं वः सृजामि [हृदयं संप्रिया] हृदयानि वः ।

आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तन्वो मम ॥

इति ॥ ८ ॥ प्रादुर्भूतेषु रश्मिषु गार्हपत्यं मथित्वा दधाति । उदिते

ऽनुदिते व्युदिते वा । उदित इतरौ ॥ ९ ॥ इतो यज्ञ इति गार्हपत्यलक्षणे ऽरणी

आधायारणिसंभारमभिमन्त्रितं येन रुते ऽरणिर्गोनितरयोर्दशहोत्रारणी समव-
दधाति ॥ १० ॥ चित्तिः सुगित्यनुवाकं यजमानं वाचयति ॥ ११ ॥ यो नो अग्निः^१ ॥

मयि गृह्णामीति^२ मथिष्यन्जपति ॥ १२ ॥ सहामे ऽग्निना जायस्व सह रय्या सह पोषेण

1 ? The ms मधुमद्दूर्मि० first hand, 7 Perhaps originally the two KS
मधुमौ ऊर्मि० second hand. verses VII. 12: 73, 17-20 were in-

2 The ms यददः.

tended, Cp also TB I, 2. 1, 17, Mān

3 The ms निर्वपति.

I, 5, 2, 19.

4 ?

8-84

5 The ms second hand आशुं.

9 MS I, 9, 1.

6 The ms त्वाद्यो.

10 MS I, 6, 1.

सह प्रजया सह ब्रह्मवर्चसेनेति मन्यति ॥ १३ ॥ जातमभिप्राणिति—प्रजापतेस्त्वा प्राणे-
नाभिप्राणिमि पूष्णः पोषेणेति ॥ १४ ॥ जाते वरं ददाति ॥ १५ ॥

अजीजनन्नमृतं मर्त्यासो ऽस्तेमाणं तरणिं वीलुजम्भम् ।

दश स्वसारो अम्रुवः समीचीः पुमोंसं जातमभिसंभन्ताम् ॥

इत्यादत्ते ॥ १६ ॥ उपास्यति ब्रह्मा दक्षिणत आसीन उत्तरतो हिरण्य-
शकलम् ॥ १७ ॥ अतिप्रयच्छति यजमानो द्वेष्याय रजतम् ॥ १८ ॥ यदि द्वेष्यो
न विद्येतापविध्येत् ॥ १९ ॥ सर्वत्रोपासनातिप्रदानम् ॥ २० ॥ आधानमन्त्रा-
न्निगद्योपस्थकृत आदधाति ॥ २१ ॥ आयं गौरिति^१ सार्षपाज्ञी^२ ॥ २२ ॥

इत्याधाने [चतुर्थे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

यत्पृथिव्या अनामृतं संबभूव त्वे सत्त्वा ।

तदभिरमये ददत्तस्मिन्नाधीयतामयम् ॥

इति प्रभृतिना तेन रुचा रुचमशीर्था इत्यन्तेन भूर्भुवो ऽङ्गिरसां त्वा देवानां व्रतेनादधा-
नीत्याङ्गिरसो ब्राह्मण आदधीत । मृगणां त्वेति भार्गवो मृगवङ्गिरसां त्वेति भार्गवाङ्गि-
रस आदित्यानां त्वा देवानामित्यन्ये । अमेष्ट्वा देवस्येति^३ च । इन्द्रस्य त्वेति^४ राजन्यो
मनोष्ट्वेति^५ वैश्य ऋभूणां त्वेति रथकार आच्छदि त्वेति^६ सर्वेषाम् ॥ १ ॥ उभावाधा-
नमन्त्रानादधानीत्यध्वर्युरादध इति यजमानः ॥ २ ॥ ज्वलन्तमाधायेषे राये रमस्वे-
त्यभिमन्त्र्य सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावतामित्यन्तेनाम्ना आयूषि पर्वसं इति तिसृभिस्तिस्र
आश्वत्थीः समिध आदधाति^७ ॥ ३ ॥ गार्हपत्यादक्षिणाग्निमादधाति ॥ ४ ॥
समयाध्वं गते^८ त्वाहवनीये मथ्यमाहार्यं^९ वा ॥ ५ ॥ अष्टादन्नाद्यकामस्य^{१०} ॥ ६ ॥
त्रिंशद्दामेति^{११} सार्षपाज्ञी ।

यदन्तरिक्षस्यानामृतं संबभूव त्वे सत्त्वा ।

तदभिरमये ददत्तस्मिन्नाधीयतामयम् ॥

भुव इति व्याहृतिः^{१२} । यथर्ष्यध्वर्युरादधाति ॥ ७ ॥ गार्हपत्ये ऽग्निप्रणयना-

1 Note वीलु० for वीडु०.

8 MS I, 6, 1: 86. 7-9.

2 The ms अभि०, but cp अतिप्रदानं in
sūtra 20.

9-9 MS I, 8, 8: 127. 14-16.

10 MS I, 5, 1: 66. 8.

3 The ms ०निप्र०.

11 Derived from MS I, 6, 5: 95. 3.

4 MS I, 6, 1.

12 See MS I, 6, 6: 95. 17.

5 The ms ०ज्ञीः.

13 See MS I, 6, 11: 103. 7-8.

6 MS I, 6, 1: 86. 4.

14 The ms बभूव इति० first hand, भूर्भुवः

7 The ms second hand ०मी०. Cp MS
ib 7 व्रतेनादधे.

स्वरिति व्याहृतयः second hand, Cp Mān
I, 5, 4, 5.

न्याधाय रथ्यमैश्वं पुरस्तात्प्रत्यञ्चमवस्थाप्य तस्य दक्षिणकर्णे जपति—या वाजि-
 ज्ञेयैरिति^१ ॥ ८ ॥ ओजसे बलाय त्वेत्यग्निमुद्यच्छति ॥ ९ ॥ शूर्पे पाँसून्पुण्याधस्ता-
 दुपयमनीरुपयच्छति ॥ १० ॥ प्राचीमनुप्रदिशमिति^२ प्रणयति ॥ ११ ॥ अश्वमग्नतो
 नयति^३ ॥ १२ ॥ कुल्फदग्ने हरति जानुदग्ने नाभिदग्ने ऽसदग्ने कर्णदग्ने^४ ॥ १३ ॥
 न कर्णदग्नेमत्युद्यच्छति^५ ॥ १४ ॥ दक्षिणतो हरति समं प्राणैर्धारयमाणः ॥ १५ ॥
 समयाध्वे वरं ददाति ॥ १६ ॥ प्रणीयमाने दक्षिणतो ब्रह्मा धूर्गृहीतं रथं वर्त-
 यति ॥ १७ ॥ यः सपत्नवान्भ्रातृव्यवान्वा स्यात्तस्य रथचक्रेण विहारं त्रिरनु-
 परिवर्तयेयुः^६ ॥ १८ ॥ अभ्यस्तौ विश्वौ इति पुरस्तात्प्रत्यञ्चमश्वमाहवनीयलक्षणमा-
 क्रामयति ॥ १९ ॥ न प्राञ्चमवसृजेत्^७ ॥ २० ॥ तमनिधायैवेति^८ ब्राह्मणव्याख्या-
 तम् ॥ २१ ॥ अन्तश्चरतीति^९ सारपराङ्गी ।

यद्विवो ऽनामृतं संबभूव त्वे सचा ।

तदग्निरग्नये ददत्तस्मिन्नाधीयतामयम् ॥

भूर्भुवः स्वरिति^{१०} व्याहृतिर्यथर्ष्यग्ने हव्याय वोढवै इत्यन्तेन ॥ २२ ॥ पुरस्ता-
 त्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्पार्श्वतः पदस्याधेयेषे राये रमखेत्यभिमान्य सारस्वतौ त्वोत्सौ
 प्रावतामित्यन्तेनाश्वेनोपघ्रापयेत्^{११} ॥ २३ ॥ अरण्योर्निहितो जातवेदी इत्येतस्यौ साम
 गायेति ब्रूयादरण्योर्निहितयोः ॥ २४ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिरित्येतस्यौ साम गायेति
 ब्रूयात्समवहितयोः ॥ २५ ॥ त्वेष्टे धूम ऋणवतीत्येतस्यौ साम गायेति ब्रूयाद्भूमे
 ॥ २६ ॥ अदर्शि गातुवित्तमै इत्येतस्यौ साम गायेति ब्रूयाज्जाते ॥ २७ ॥ रथन्तरं
 गायति गार्हपत्य आधीयमाने ॥ २८ ॥ बृहदाहवनीय उद्भिन्नयमाणे ॥ २९ ॥
 वामदेव्यमाधीयमाने । यज्ञायज्ञियं च ॥ ३० ॥ निहिते वारवन्तीयं घरण-
 पाँणिर्निहिते श्यैतम् ॥ ३१ ॥ पुरस्तात्सभार्यौ आहवनीयात्सभ्यमाग्निमा-
 दधाति ॥ ३२ ॥ तस्य पश्चाच्चतुःशतमक्षान्निवपति ॥ ३३ ॥ सभ्यात्पूर्वमाव-
 सथ्यम् ॥ ३४ ॥ अग्नेर्मन्त्रं इत्यजं विमुच्य वाचं विसृज्य दक्षिणा ददाति
 ॥ ३५ ॥ अश्वं वहिनं ब्रह्मणे ऽध्वर्यवे वा ॥ ३६ ॥ अजमग्नीध उपबर्हणं

1 The ms रथम०.

2 MS I. 6, 2.

3 See MS I. 6, 4: 92, 3.

4 See MS I. 6, 6: 96, 4-7.

5 Nearly identical with MS ib 14-15.

6 See MS I. 6, 4: 92, 6.

7 MS I. 6, 6: 96, 10.

8 MS I. 6, 1: 85, 13.

9 MS I. 8, 8: 127, 14, 16.

10 That the horse should smell the

newly established āhavanīya fire
is not prescribed elsewhere.

11 RV III. 29, 2, SV I. 79.

12 RV VII. 1, 1, SV I. 72.

13 RV VI. 2, 6, SV I. 83.

14 RV VIII. 103, 1, SV I. 47.

15 See MS I. 6, 7: 98, 5-6.

16 An interpolation ?

17 MS III. 16, 5: 190, 6.

च सर्वसूत्रम् ॥ ३७ ॥ क्षौममिदमध्वर्यवे ॥ ३८ ॥ पुरस्ताद्विहारस्यानइवाहं
धेनुं च पश्चात्परीत्य होत्रे ॥ ३९ ॥ द्विहायनमिथुनौ रथ इति सर्वेषामविनि-
र्दिष्टम् ॥ ४० ॥ षड्द्वादशचतुर्विंशत्यपरिमितगवां संख्याविकल्पः ॥ ४१ ॥ अनु-
तवदनं ब्राह्मणोपवासनं स्वकृत इरिणे ऽवसानमन्तर्नाव्युदकाचमनमृबीसपका-
शनं क्लिन्नकाष्ठाभ्याधानमिति वर्जयेत् ॥ ४२ ॥ अग्नीनुपतिष्ठते यजमानः ॥ ४३ ॥

इत्याधने [चतुर्थे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

पशून्मे शंस्य पाहीत्याहवनीयं प्रजां मे नर्यं पाहीति^१ गार्हपत्यमन्नं मे बुध्य पाहीति^२
दक्षिणाग्निं^३ सप्रथः सभां मे पाहीति सभ्यमहिर्बुध्न्य मन्त्रं मे पाहीत्यावसथ्यम् ॥ १ ॥
आहवनीये नानावृक्षीयाः समिध आदधाति—तां सवितुर्वरेण्यस्येति शमीमयीं^४
विधेम तं इति वैकङ्कतीं प्रेद्धो अग्ने इत्यौदुम्बरीम् ॥ २ ॥ या ते अग्ने पवमाना पशुषु
प्रिया तनूर्या पृथिव्यां याग्नौ या रथन्तरे या गायत्रे छन्दसीदं ते तामवरुद्धे तस्यै ते स्वाहा ॥
या ते अग्ने पावकाप्सु प्रिया तनूर्यान्तरिक्षे या वाते या वामदेव्ये या त्रैष्टुभे छन्दसीदं ते
तामवरुद्धे तस्यै ते स्वाहा ॥ या ते अग्ने सूर्ये शुचिः प्रिया तनूर्या दिवि [यादित्ये] या बृहति^५ या
स्तनयिन्नौ या जागते छन्दसीदं ते तामवरुद्धे तस्यै ते स्वाहेति तिस्र आहुतीः ॥ ३ ॥ समुद्रा-
दूर्गिरिति^६ तिसृभिस्तिस्त्रः शमीमयीर्घृताक्ताः समिध आदधाति ॥ ४ ॥ ये अग्नयः
समनसं इत्यौदुम्बरीमनकात् ॥ ५ ॥ जुञ्च सेदिश्च निहितिश्च सदान्वा चानामतिश्चानाहुतिश्च
निर्ऋतिरेतास्ते अग्ने तन्वो वर्तिमतीस्तास्तं गच्छन्तु यं द्विष्म इति द्वेष्ट्यं मनसा ध्यायन्-
जमानो जपति ॥ ६ ॥ चतुर्गृहीतमाज्यं पूर्णाहुतिमग्रेणाहवनीयं गत्वोदङ्मा-
वृत्य सप्त ते अग्ने इति जुहोति ॥ ७ ॥ हुतायां धेनुं ददाति ॥ ८ ॥ ये अग्नयो दिव्ये
इति द्वितीयाम् ॥ ९ ॥ प्रतिपरीत्य सम्राट् च स्वराट् चेति^७ पर्यायैराहवनीयमुप-
स्थायान्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ॥ १० ॥ उपसन्ने^८ हविष्यप्रोक्षिते^९ निषसाद धृतव्रतं
इति समूहान्निहरणं निधाय^{१०} मध्याधिदेवने राजन्यस्य जुहुयात्^{११} ॥ ११ ॥

1 The ms second hand सा०, but cp MS I. 6. 4: 92. 21.

2 We expect dual क्षौमे. See MS I. 6. 4: 93. 7-8.

3 The ms second hand विशतिर०.

4 The ms first hand धासनं. Cp Mān I. 5. 6. 13.

5 MS I. 5. 14.

6 MS II. 10. 6.

7 The ms बृहस्पति first hand, बृहस्पती second hand.

8 MS I. 6. 2.

9 The ms first hand उपवसन्ने.

10 The ms adds जुहोति, perhaps under the influence of KS VIII. 7: 90. 7.

11 From MS I. 6. 11: 104. 3.

12 Ib 1-2.

गामस्य तदहः सभायाँ विदीव्येयुः^१ ॥ १२ ॥ तत्र शतमक्षान्यजमानाय प्रयच्छति^२
 ॥ १३ ॥ तत्कृतं विचिनुयात् ॥ १४ ॥ अहिँ सन्तः परूषि विशँस्युः^३ ॥ १५ ॥
 ताँ सभासद्भ्य उपहरेत् ॥ १६ ॥ तथा यदन्नं जयेत्तद्वाहणेभ्यो दद्यात् ॥ १७ ॥
 उतो नो ऽहिर्वुर्ध्न्य इति सभावसथ्ययोरुहोति ॥ १८ ॥ प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिरिति^४
 हिरण्यं निधाय मध्ये परिषदः ॥ १९ ॥ धर्मः शिरँ इति गार्हपत्यमुपतिष्ठते ऽर्को-
 ज्योतिरिति^५ दक्षिणाग्निँ वातः प्रार्ण इत्याहवनीयम् ॥ २० ॥ अविषं नः पितुं पवेति^६
 सर्वत्रानुषजेत् ॥ २१ ॥ कल्पेतां द्यावापृथिवी^७ इति क्लृप्तिसामनसीभ्याँ विहारम्
 ॥ २२ ॥ समाप्येष्टिमग्नये पवमानायाष्टाकपालं निर्वपेत् ॥ २३ ॥ त्रिँशन्मानं
 हिरण्यं दक्षिणा ॥ २४ ॥ द्विहविषं द्वितीयमग्नये पावकायाग्नये च शुचये ऽष्टा-
 कपालौ ॥ २५ ॥ त्रिँशन्मानं पूर्वस्य दक्षिणा चत्वारिँशन्मानमुत्तरस्य ॥ २६ ॥
 चतुर्विँशमुत्तमम् ॥ २७ ॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्विष्णवे च शिपि-
 विष्टाय ज्युद्धौ धृते चरुमदित्यै धृते चरुमग्नीषोमीयमेकादशकपालम् ॥ २८ ॥
 सद्यो निर्वपेद् द्वादशाहे सवत्सरे वा ॥ २९ ॥ सोमेनायक्ष्यमाणस्योत्तरासां
 तिसृणाँ विकल्पः^८ ॥ ३० ॥ फलीकृतानां पूषा वँ इति चरव्याँस्तरेण्डुलानावपति
 ॥ ३१ ॥ ध्रुवमसीति^९ प्रथमेन कपालमन्त्रेण चरुमुपदधाति ॥ ३२ ॥ मेक्षणेन
 द्वितीयाँ स्विष्टकृतः पञ्चावदानस्य चरोरवद्यति ॥ ३३ ॥ शँष्वन्ते^{१०} ऽग्नेणाहव-
 नीयमादित्यं ब्रह्मणे परिहरेयुः^{११} ॥ ३४ ॥ तं चत्वार ऋत्विज आर्षेया द्वौ द्वौ
 सह प्राश्नन्ति^{१२} ॥ ३५ ॥ तेभ्यः साण्डँ वत्सतरं ददाति धेनुं च ॥ ३६ ॥ द्वादश-
 रात्रमजसेष्वग्निष्वाज्येनाग्निहोत्रं जुहुयात् ॥ ३७ ॥ पूर्वस्मिन्पर्वणीष्टिपशु-
 वन्धानां कालः ॥ ३८ ॥ पौर्णमास्यारम्भणौ दर्शपूर्णमासौ ॥ ३९ ॥ पौर्णमास्या-
 मादधानः पूर्वा पौर्णमासीमग्न्याधेयायोपवसेदुत्तरामन्वारम्भणीयायै पौर्णमासीं
 च ॥ ४० ॥ उपवसथे ऽन्वारम्भणीयायाः सप्ताज्याहुतीर्जुहोति—

निवेशनी संगमनी वसूनाँ विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती ।

सहस्रपोषँ सुभगे रराणा सा न आगाद्वर्चसा सँविदाना ॥

1 The ms चिदीव्येयुः first hand, दीव्येयुः second hand.

In MS mss (I. 6. 11: 104. 6) both the forms are found.

2 See MS ib 4.

3 See MS ib 6. The ms second hand विशासतेति.

4 Identical with MS ib 6-7.

5 See MS ib 7.

6 MS I. 6. 2.

7 See MS I. 6. 8: 98. 21.

8 Nearly identical with MS ib 99. 5-7, 10.

9 Cp MS I. 6. 11: 103. 11-12.

10 MS IV. 1. 1: 2. 6.

11 The ms ध्रुवोसीति. Cp I. 3. 1. 3. MS I. 1. 8: 4. 8.

12 The ms second hand strikes off the word.

13 Based on MS I. 6. 8: 99. 16-17.

इति ।

अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून् रुद्रानादित्यानिह जिन्वताम् ।

माध्यं हि पौर्णमास्यं जुषेतो ब्रह्मणा वृद्धौ सुकृतेन स्याताम् ।

अथास्मभ्यं सर्ववीरं रयिं नियच्छतम् ॥

इति पार्वणौ च होमौ । या सरस्वती वेशयमनी या सरस्वती वेशभगीनेति^१ चतु-
होत्रा च मनसा ॥ ४१ ॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदग्नये च भगिने
ऽष्टाकपालं यः कामयेत भग्यन्नादः स्यामिति^२ ॥ ४२ ॥ सरस्वत्यै चरुः सरस्वते
द्वादशकपालं इति हवींषि^३ ॥ ४३ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो जयैर्जुहोति ॥ ४४ ॥
आकृताय स्वाहाकृतये स्वाहेति^४ द्वादश पर्यायाः ॥ ४५ ॥ प्रजापतिः प्रायच्छदिति^५ त्रयो-
दशीम् ॥ ४६ ॥ अग्ने बलदेति चतुर्दशी^६ यः कामयेत चित्रमस्यां जनतायां
स्यामिति^७ ॥ ४७ ॥ चित्रमस्यां भवति^८ ॥ ४८ ॥ मिथुनौ गावौ दक्षिणां ॥ ४९ ॥

इत्याधाने [चतुर्थे ऽध्याय] चतुर्थं खण्डम् ॥

इति^९ चतुर्थो ऽध्यायः ॥

1 MS I, 4, 3: 51, 7-8.

2 Identical with MS I, 4, 14: 63, 13.

3 From MS I, 4, 15: 64, 14-15.

4 From MS ib 65, 2-3.

5 See MS I, 4, 14: 63, 17 sqq.

6 MS ib 64. 6.

7 See MS ib 8.

8 Derived from MS I, 4, 14: 64, 9-12

9 Identical with TS III, 5, 1, 4.

10 The ms adds प्राक्सौमिके.

यस्यै गार्हपत्याहवनीयावनुगतावभिनिप्रोचेदभ्युदियाद्वा पुनराधेयं
 कुर्वीतात्मना वा यत्र विधुरत्वं नीयादराणिनाशे वा समारूढेष्वग्निषु नष्टाग्नेः
 ॥ १ ॥ उत्सादनीयामिष्टिं निर्वपत्यग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालम् ॥ २ ॥ पुर-
 स्तात्स्विष्टकृत उत्सादनीयान्होमान्जुहोति—या ते अग्ने उत्सीदतः पवमाना पशुषु
 प्रिया तनूस्तया सह पृथिवीमारोह गायत्रेण [च] छन्दसा । या ते अग्ने उत्सीदतः पावकाप्सु
 प्रिया तनूस्तया सहान्तरिक्षमारोह त्रैष्टुभेन च छन्दसा । या ते अग्ने उत्सीदतः सूर्ये शुचिः प्रिया
 तनूस्तया सह दिवमारोह जागतेन च छन्दसेति ॥ ३ ॥ ज्वलत उत्साद्य सँवत्सर आद-
 धीत ॥ ४ ॥ रोहिरयनूराधापुनर्वसुस्तेषामेकस्मिन्वर्षासु शरदि वा पर्वण्या-
 दधीत ॥ ५ ॥ सर्वं पुनराधेये यथान्याधेयं इष्टिवर्गम् ॥ ६ ॥ संभारान्युप्यो-
 पोल्पाँन्दर्भाँन्निवपति ॥ ७ ॥ सार्षपाङ्गीभिर्गार्हपत्यं नित्येन चादधाति ॥ ८ ॥
 आहितानुपोल्पाँन्दर्भाँन्समिन्द्रे यजमानः—यत्वा क्रुद्धः परोवापेति^१ गार्हपत्यं
 यत्ते मनुपरोपस्येति^२ दक्षिणाग्निं यत्ते भामेन विचकार^३ ॥ पुनस्त्वादित्यौ^४ इत्याहवनीयम्
 ॥ ९ ॥ पुरस्तात्पूर्णाहुतेः संततिहोमान्जुहोति—त्रयस्त्रिंशत्तन्तर्वे^५ इति पञ्चभिः
 पञ्चाहुतीः ॥ १० ॥ आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्पञ्चकपालं वा ॥ ११ ॥ पुनरूर्जा
 निवर्तस्वेति^६ पुरस्तात्प्रयाजानां जुहुयात् सह रय्या निवर्तस्वेत्युपरिष्टादनुयाजानाम्
 ॥ १२ ॥ अग्नाग्नेऽग्नाग्नेऽग्निनाग्नेऽग्निनाग्ने देवेऽग्नौ देवोऽग्निरिति विभक्तयः^७ ॥ १३ ॥
 तासाँ होता चतुर्षु प्रयाजेषु चतस्रो विदधाति द्वयोरनुयाजयोर्द्वे ॥ १४ ॥ सर्व-
 माग्नेयं कुर्वन्त्युपाँश्वोत्तमादनुयाजात् ॥ १५ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सलिलः सलीर्गं

1 The ms अस्य.

2 The ms ०धेयम् first hand, ०धेये second hand.

3 The word is from MS I, 7, 2:110,15.

4 MS I, 7, 1 has परोवप, and विचकर in the third mantra.

5 MS I, 7, 4.

6 The entire sūtra is identical with MS ib : 112, 11-16.

7 The six vibhaktis are referred to in MS I, 7, 3: 112, 1.

8 The ms second hand सल्लिग. MS mss (I, 7, 1: 110, 3) also show both the forms.

इत्यादित्यनामानि जुहोति ॥ १६ ॥ पुनरुत्स्यूतं वासो दक्षिणा पुनर्नवो^१ रथः
पुनरुत्स्यूतो ऽनङ्गवान्शतमानं हिरण्यम् ॥ १७ ॥ उभयीर्दक्षिणा ददाति ॥ १८ ॥
समाप्येष्टिमाग्निवारुणमेकादशकपालं निर्वपेत् ॥ १९ ॥ तृतीयाधेये ऽग्न्याधेये
ऽग्निमाधायोपरिष्ठात्पूर्णाहुतेरादित्यनामानि जुहोति ॥ २० ॥

इति पुनराधाने^५ [पञ्चमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

सायं प्रातरग्निहोत्राय गार्हपत्यादाहवनीयं ज्वलन्तं प्रणयेत् ॥ १ ॥
गृहीयाद्वा नक्तम् ॥ २ ॥ वाचा त्वा होत्रा प्राणेनोद्वात्रा चक्षुर्षाध्वर्युणा मनसा ब्रह्मणा^६
श्रोत्रेणाम्रीश्रेणैतैस्त्वा पञ्चभिर्देवैर्ऋतिभिस्सुद्धरामीत्युद्धरति ॥ ३ ॥

उद्धृत उद्धर पाप्मानं^७ मा यदविद्वान्यच्च विद्वान्श्चकार ।

अह्ना यदेनः कृतमस्ति पापं सर्वस्मादुद्धृतो मा पाप्मनो मुञ्च तस्मात् ॥

इत्यपराह्णे । रात्र्या यदेनः कृतमस्तीति प्रातः ॥ ४ ॥

अमृताहुतिममृतायां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै ।

तेनाग्ने काममिमं जयामसि प्रजापतिर्यः प्रथमो जिगायाग्निमग्नौ स्वाहा ॥

इत्यपराह्णे । सूर्यमग्नौ स्वाहेति प्रातः ॥ ५ ॥ गतश्रियो नित्यधारणमाहवनी-
यस्य यथाकाम्यगतश्रियः ॥ ६ ॥ प्रदोषमग्निहोत्रं जुहुयान्नक्षत्रं दृष्ट्वानस्तमिते
वा ॥ ७ ॥ व्युच्छ्रन्त्यां प्रातर्व्युष्टायामुदिते ऽनुदिते वा ॥ ८ ॥ सायमारम्भणम-
ग्निहोत्रं प्रागपवर्गम् ॥ ९ ॥ अरक्षिमात्री वैकङ्कत्यग्निहोत्रहवणी स्थात्यार्यकृत्यूर्ध्व-
कपालाचक्रवृत्तां ॥ १० ॥ तस्यां दोहयति दक्षिणतो ऽन्येन शूद्रादुदीचीमवस्थाप्य
॥ ११ ॥ पूर्वौ स्तनौ ज्येष्ठस्य ज्यैष्ठिनेयस्य वा गतश्रियो वापरौ कनिष्ठस्य कानि-
ष्ठिनेयस्य बुभूषतो वा । सर्वानितरेषाम् ॥ १२ ॥ अनुसंसृशति ॥ १३ ॥ अग्ने शुन्ध-
स्वेत्याहवनीयं परिसमूह्यग्ने गृहपते शुन्धस्वेति गार्हपत्यमग्ने वह्ने शुन्धस्वेति दक्षिणा-
ग्निम् ॥ १४ ॥ अग्नीन्परिस्तीर्य यजमानाहृतं महान्तमिधममुपसमाधाय पर्युक्षत्
—ऋतसत्याभ्यां त्वा पर्युक्षामीति सायं सत्यऋताभ्यां त्वा पर्युक्षामीति प्रातः ॥ १५ ॥ संव्रता-
मुदकधारौ स्नावयति गार्हपत्यादध्याहवनीयात्—यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा सं-

1 The ms second hand ०रुवो. MS

mss show both the forms.

2 Derived from MS I. 7. 2: 110.
12-13.

3 See MS I. 7. 5: 113, 20.

4 The ms ०मारुण० first hand, ०मारुत०
second hand. Cp Ap V. 29. 9.

5 The ms पुनराधेये.

6-6 The ms first hand मनसाध्वर्युणा.
In that case the original must have
been चक्षुषा ब्रह्मणा मनसाध्वर्युणा.

7 The ms first hand ०र्दिव्यै०.

8 To be emended to पाप्मनो ?

9 Based on MS I. 8. 3: 118. 2-3.

ततथे नयामीति ॥ १६ ॥ अपोढं जन्मं भयमपोढाः सेना अभीत्वरीरिति गार्हपत्यादुदीचो
ऽङ्गारानपोह्याधिश्रयति—

इडायास्पदं घृतचक्षराचरमग्ने हविरिदं जुषस्व ।

ये ग्राम्याः पशवो ये चारण्यास्तेषां सर्वेषामिह पुष्टिरस्तु ॥

इति ॥ १७ ॥ उद्भवः स्थोदहं प्रजया पशुभिर्मूयासमिति^१ ज्योतिषावेक्षते ॥ १८ ॥
हरस्ते मा विनैषमिति स्तुवेणोदविन्दुं प्रतिनयति दध्याज्ययोः^२ ॥ १९ ॥ तेन धर्मेण
पुनरवोदयान्तरितं रक्षोऽन्तरिता अरातय इति तृणेन त्रिः पर्याग्निं कृत्वा वर्त्म कुर्व-
न्नुदगुद्रासयति—धर्मो ऽसि रायस्पोषवनिरिहोर्जं^३ श्रयस्वेति ॥ २० ॥ प्रत्यूढं जन्मं भयं
प्रत्यूढाः सेना अभीत्वरीरित्यङ्गारान्प्रत्यूह्य निष्टमं रक्षो निष्टता अरातय इति स्तुवं निष्टप्य
प्रणवमुक्त्वोज्ञेयामीति यजमानं सायमामन्त्रयत उज्यामीति प्रातः ॥ २१ ॥ अग्नये
च त्वा पृथिव्यै चोन्नयामि । वायवे च त्वान्तरिक्षाय चोन्नयामि । सूर्याय च त्वा दिवे चोन्न-
यामि । अद्भ्यश्च त्वौषधीभ्यश्चोन्नयामीति चतुर्नयति ॥ २२ ॥ सर्वान्पूर्णान्यथालाभं
वा ॥ २३ ॥ यं कामयेतानुज्येष्ठं प्रजया ऋधुयादिति^४ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ २४ ॥
उज्जीया होमाद्वाचं यच्छेत् ॥ २५ ॥ पशून्मे यच्छेत्यभिहित्य सादयति ॥ २६ ॥
दशहोत्राभिमृश्य सजूर्देवैः सायँयावभिरिति सायमुज्जीतमभिमृशति सजूर्देवैः प्रात-
र्यावभिरिति प्रातः ॥ २७ ॥ इदं देवानामित्युज्जीतमभिमृशतीदमु नः सहेत्यवशि-
ष्टम् ॥ २८ ॥ उर्वन्तरिक्षं वीहीति^५ समया गार्हपत्यं हरति^६ ॥ २९ ॥ स्वाहामये वैश्वा-
नराय स्वाहेति समयाध्वे^७ नियच्छति ॥ ३० ॥ वायवे त्वेत्युद्यच्छति ॥ ३१ ॥ आयुर्मे
यच्छेति^८ पश्वादाहवनीयस्य दर्भेषु सादयति ॥ ३२ ॥ एषा ते अग्ने समिदित्याहवनीये
प्रादेशमार्त्रीं पालाशीं^९ समिधमादधाति ॥ ३३ ॥ द्व्यङ्गुले ज्वलन्तीमभि-
जुहोति—भूर्भुवः स्वर्मिहोत्रं^{१०} होत्रांमिज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति^{११} सायँ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः
सूर्यः स्वाहेति^{१२} प्रातः ॥ ३४ ॥ इषे त्वेत्यवाचीनं^{१३} सायँ लेपमवमार्ष्ट्यूर्जे त्वेत्यूर्ध्वं

1 MS I. 8. 4: 119. 12.

8 MS I. 2. 3: 12. 14.

2 दध्याज्ययोः is not clear.

9 MS I. 8. 4: 120. 10.

3 MS I. 8. 4: 119. 18-19.

10 MS I. 8. 5: 120. 21.

4 MS I. 1. 5: 3. 5.

11 MS I. 8. 1: 115. 10.

5 MS I. 1. 2: 2. 4.

12 For होत्रा 'op Hir III. 18: 348 होत्रा

6 Cp MS I. 8. 4: 120. 8 समयाग्निं

भूर्भुवः०.

हरन्ति.

13 MS I. 8. 5: 121. 1.

7 ? The ms समयाज्ये first hand, सम-

14 MS I. 6. 10: 102. 12.

योज्ये second hand, Mān I. 6. 1. 31

15 The ms first hand अवाचं.

समयार्धे.

16 MS I. 2. 1: 10. 3.

प्रातः^१ ॥ ३५ ॥ वर्चो मे यच्छेति^२ सादयति ॥ ३६ ॥ ओषधीभ्यस्त्वेति^३ धर्मेणु लेपं
निमार्ष्टि ॥ ३७ ॥ प्रजापते पशून्मे पाहीति गार्हपत्यमवेक्षते ॥ ३८ ॥ पूर्वामसँसक्तां
भूयसीं द्वितीयामाहुतिं जुहोति^४—प्रजापतये स्वाहेति मनसा ॥ ३९ ॥ अनाभो मृड
धृतं^५ इति त्रिरुदीचीं^६ सुचमुद्धरति ॥ ४० ॥ तेन धर्मेणोन्मृज्यावमृज्य वा प्रजां
मे यच्छेति सादयति ॥ ४१ ॥ पितृञ्जिन्वेति दक्षिणतः पृथिव्यां लेपं निमार्ष्टि ॥ ४२ ॥
अपः स्पृष्ट्वा पूषासीति^७ द्विरङ्गुल्या प्राश्नाति ॥ ४३ ॥ न दतो गमयेत् ॥ ४४ ॥
उदग्दण्डया सुचान्तर्वेदि भक्षयति गर्भान्प्रीणाति—गर्भेभ्यः स्वाहेति ॥ ४५ ॥
निरस्य लेपं परिस्तरणैः सुचं प्रक्षाल्योत्करं प्रदार्य पूरयित्वा प्रागुदीचीमु-
त्सिञ्चति सर्पान्पिपीलिकाः प्रीणाति—सर्पेभ्यः पिपीलिकाभ्यश्च स्वाहेति ॥ ४६ ॥
द्वितीयं पश्चादाहवनीयस्य—पृथिव्याममृतं जुहोमि स्वाहेति ॥ ४७ ॥ सुचं निष्ट्यं
हस्तमवधायोत्तरतो निदधाति सप्तऋषीन्प्रीणाति—सप्तऋषेभ्यः स्वाहेति ॥ ४८ ॥
यथाकाम्यपरयोर्होमो ऽमे गृहपते परिषद्य जुषस्व स्वाहेत्येकंसुचं विगृह्णाति दक्षि-
णाग्नौ चाग्नये पुष्टिपतये स्वाहेति प्राजापत्य उत्तरे^{११} ॥ ४९ ॥ अन्तर्वेदि प्रक्षालनं निन-
यति सर्पदेवैर्जनान्प्रीणाति—सर्पदेवैर्जनेभ्यः स्वाहेति ॥ ५० ॥ दीदिहि दीदाय दीदि-
दाय स्वाहेति पर्यायैः सर्वेषु समिध आधाय तेन धर्मेण पर्युक्षति ॥ ५१ ॥

इति पुनराधौ [पञ्चमे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

पयसा जुहुयात्पशुकामस्य यवाग्वा ग्रामकामस्याज्येन तेजस्कामस्य दध्ने-
न्द्रियकामस्य तण्डुलैर्बलकामस्य ॥ १ ॥ द्वादशरात्रमाज्येन दध्ना द्वादशरात्रम्
॥ २ ॥ नित्यं पयो यवागुश्च ॥ ३ ॥ पयोऽभावे यवागुरशुष्का ॥ ४ ॥ द्वयोर्गवोः^{१४}
स्थाल्या दोहनेन च दोहयित्वा पशुकामस्य जुहुयात् ॥ ५ ॥ सजूर्जातवेदो दिवा पृथिव्या
जुषाणो अस्य हविषो वीहि स्वाहेति^{१५} जुहुयाद्यत्र रुद्रः पशून्भिमन्येत ॥ ६ ॥ आज्य-
मग्निहोत्रम् ॥ ७ ॥ यदि नारमेदमे दुःशीर्तनो जुषस्व स्वाहेति^{१६} जुहुयात् ॥ ८ ॥ यदि
नारमेद् द्वादशरात्रं सायं सायं जुहुयात् ॥ ९ ॥ अनर्हतो राजन्यस्य पर्वस्व-
ग्निहोत्रं जुहुयान्नान्तराले ॥ १० ॥ सायं प्रातरग्रं भक्तस्य ब्राह्मणकुलं हरेदैन्यु-

1 See MS I. 8. 5: 121. 12-13.

2 MS I. 8. 4.

3 MS I. 2. 18: 28. 3.

4 Cp MS I. 8. 5: 121. 4 अतिहाय पूर्वा-
माहुतिमुत्तरा होतव्या.

5 MS ib 10.

6 MS ib 122. 1.

7 Identical with MS ib 121. 20.

8 The sense is not clear.

9 See MS ib 122. 3-4.

10 MS ib 9.

11 The sūtra is not clear.

12 Perhaps to be emended to सर्वदेव०.

13 The ms पुनराधौ.

14 See MS I. 8. 6: 122. 17, 123. 4.

15 MS ib 123. 1-2.

16 Based on MS ib 7.

17 See MS I. 8. 7: 127. 2.

पस्थानं च वाचयेत् ॥ ११ ॥ संततमर्हतो जुहुयात् ॥ १२ ॥ सायं पत्न्यन्वास्ते न प्रातः ॥ १३ ॥ हिंकृत्य स्त्रियमुपेयात् ॥ १४ ॥ सूर्योदमतिथिं नापैरुन्धीत ॥ १५ ॥ न सायमहुते ऽग्निहोत्रे ऽश्रीयान्न प्रातः ॥ १६ ॥ वसन्ता शिशिरे कक्षं दहेत् ॥ १७ ॥

इति पुनराधाने [पञ्चमे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

अधिष्ठिते ऽग्निहोत्रे ममाग्रे वर्च इति चतसृभिर्वैहवीभिर्हस्तावनेनिजीर्तं पुरस्तादग्नीषोमीयायां उत्तराश्वतस्रो जपेत् ॥ १ ॥ विषुदसि विद्य मे पाप्मानमित्यप उपस्पृश्य तिष्ठेत् ॥ २ ॥ उन्नीयमाने वाचं यच्छति ॥ ३ ॥ अभ्युदाहृत उपविश्य दशहोत्राभिमृश्योत्तरामाहुतिमुपोत्थायोपप्रयन्तो अध्वरमिति प्रागुदङ्मुखश्चतुर्भिर्-
रनुवाकैराहवनीयमुपतिष्ठेत् ॥ ४ ॥ अग्नीषोमीयया पूर्वपक्षे पेन्द्राग्न्यापरपक्षे ॥ ५ ॥ अग्रा आर्युषि पर्वसं इति षड्भिराहवनीयं नित्यं सँवत्सरे सँवत्सरे गार्ह-
पत्यम् ॥ ६ ॥ अग्नेः समिदसीति^{१२} पर्यायैराहवनीये समिध आदधाति^{१३} ॥ ७ ॥ चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीर्यार्वाग्वसो स्वस्ति ते पारमशीयेति^{१४} त्रिजपति । प्रातरुपस्थाने चाम्भः स्थाम्मो वो भक्षीयेति^{१५} गृहानुपतिष्ठते ॥ ८ ॥ रेवती रमध्वमित्यन्तराग्नी तिष्ठन्जपति ॥ ९ ॥ संहितासि विश्वरूपेति^{१६} वशामालभते वत्सं वा ॥ १० ॥ उप त्वाग्ने दिवे दिवे इति गार्हपत्यम् । अभ्यस्थौं विश्वौ इत्याहवनीयम् ॥ ११ ॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्येति^{१७} गृहान्पशून्भिवीक्षते ॥ १२ ॥ इडाः स्थेति^{१८} गामालभते भुवनमसीति^{१९} वत्सम् ॥ १३ ॥ निम्रोदो ऽसीति^{२०} ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ १४ ॥ प्राची दिगिति^{२१} पर्यायैर्-
दिश उपतिष्ठते ॥ १५ ॥ अग्ने गृहपते इति गार्हपत्यं यथा याजमाने ॥ १६ ॥ ज्योतिषे तन्तवे त्वेत्यन्तर्वैद्युपविश्याहवनीये ऽभ्याधाय वृष्टिरसि वृश्च मे पाप्मानमित्यप उपस्पृशेत् ॥ १७ ॥ प्रातरवनेगेनं प्रातरुपतिष्ठेत् ॥ १८ ॥ अपां पते यो ऽपां भागः

1 See MS I. 6. 10: 103. 3-4.

2 From MS I. 8. 7: 126. 7.

3 The ms नाव०.

4 Based on MS I. 5. 7: 75. 3-4.

5 MS I. 4. 1: 47. 1.

6 Derived from MS I. 5. 7: 75. 6.

7 See MS I. 5. 12: 81. 12-13.

8 MS I. 5. 1: 65. 6.

9 MS I. 5. 1-4.

10 Derived from MS I. 5. 7: 75. 10-12.

11 MS I. 5. 1: 66. 8.

12 MS I. 5. 2: 67. 15.

13 See MS I. 5. 8: 76. 11 sqq.

14 MS I. 5. 2.

15 MS I. 5. 3.

16 MS I. 5. 11: 79. 19 sqq.

17 MS I. 5. 4: 71. 9.

18 MS I. 5. 11: 80. 14.

19 MS ib. 16.

20 The ms प्रातरवनेन first hand, प्रातर-
वनेकेन second hand. But cp MS I.
5. 7: 75. 5.

21 Based on MS ib.

स त एष इति प्रागुदञ्चमुदकाञ्जलिमुत्सिच्य प्रतिषिक्त्वा अरातय इति त्रिः प्रत्युक्षति ॥ १९ ॥ कालाय वामिति पाणी प्रक्षालयेदमहं दुरघ्न्यां निष्णावयामीत्याचम्य निष्ठीवति^१ ॥ २० ॥ आतृव्याणो सपत्नानामिति पाणी प्रक्षालयते^२ ॥ २१ ॥ इन्द्रियवैतीमवेति यथारूपं गात्राणि संस्मृशति ॥ २२ ॥ अदो मा मा हासिष्ठेति पाणी प्रक्षालयते^३ ॥ २३ ॥ सूर्यपत्नीरित्यभिषिञ्चन्पुरुष्यवानो महिष इति च हुते चतस्रो वैहवीरुक्त्वा घर्मो^४ जठरे^५ इत्यनुवाकेनाहवनीयमुपतिष्ठेत् ॥ २४ ॥ असौ स्वस्ति ते ऽस्त्वसौ स्वस्ति ते ऽस्त्विति नामग्राहं पुत्रानन्वातयते^६ ॥ २५ ॥ अग्नीन्समाधेहीत्याह प्रवत्स्यन् ॥ २६ ॥ भास्वत उपतिष्ठेत् । पशून्मे शंस्य पाहीत्याहवनीयं प्रजां मे नर्य पाहीति^७ गार्हपत्यमञ्चं मे बुध्य पाहीति^८ दक्षिणाग्निं सप्रथः सभां मे पाहीति सभ्यमहिर्बुध्य मन्त्रं मे पाहीत्यावसथ्यम् ॥ २७ ॥ इमान्मे मित्रावरुणौ गृहान्नोपायतं युवमित्यन्तराग्नी तिष्ठन्जपति ॥ २८ ॥

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्नर्धने^९ ।

तत्त्वं विष्टुहि पुनरा ममैतोस्तन्वाहमग्ने बिभराणि नाम ॥

इत्याहवनीयम् ॥ २९ ॥

मा प्रगाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः ।

मान्तः स्थुनो अरातयः ॥

यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्व्राततः ।

तमाहुतं नशीमहि^{१०} ॥

इति व्रजति ॥ ३० ॥ सकाशे वाचं यच्छत्यसकाशे विसृजते ॥ ३१ ॥ यथाकालमग्न्युपस्थानयाजमाने जपेत् ॥ ३२ ॥ प्रोष्य समिध आहरति ॥ ३३ ॥ असकाशे वाचं यच्छति सकाशे विसृजते ॥ ३४ ॥ अग्नीन्समाधेहीत्याह । प्रोष्य भास्वतं उपतिष्ठेत् ॥ ३५ ॥ अग्नेः समिदसीति^{११} पर्यायैः सर्वेषु समिध आधाय

1 † The ms °यामीत्यान्वनिष्ठीवति first hand, °मामीति निष्ठीवति second hand. 7 MS I. 5. 14.

Cp Hir VI, 21: 540.

2 The ms second hand °यति.

3 The ms second hand इन्द्रिया° (after Āp VI, 20, 2).

4 † Thus the ms first hand, the second hand corrects after Āp VI, 21, 1

घर्मा जठराच्चादम्.

5 Cp I, 1, 4, 28.

6 Against the Samhitā अग्निं (I, 5, 14: 83, 20). So also in sūtra 35.

8 The ms यदधधुत्वमे first hand, यदध-तुर्यदग्ने second hand.

9 The ms °हुतमसि.

10 The ms यच्छत्यस°.

11 † Thus emended. The ms भस्म त्व or भस्म त्वा (=MS I, 5, 14: 83, 20-84, 1). Cp Hir VI, 22: 542 भास्वत(ः), and Āp VI, 24, 2 ज्वलत(ः).

विश्वदानीमाभरन्तो^१ ऽनातुरेण मनसा ।

अग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम ॥

इत्याहवनीयं पशून्मे शंस्याजुगुपे इति च । प्रजां मे नर्याजुगुपे इति गार्हपत्यमन्त्रं
म बुध्याजुगुपे इति दक्षिणाग्निं सप्रथः सभां मे ऽजुगुपस्तां मे पुनर्देहीति^३ सभ्यमहिर्बुध्य
मन्त्रं मे ऽजुगुपस्तं मे पुनर्देहीत्यावसथ्यम् ॥ ३६ ॥ इमान्मे मित्रावरुणौ गृहानजुगुपतं^४ युवे-
मित्यन्तराग्नी तिष्ठन्जपति ॥ ३७ ॥

मम च नाम तव च जातवेदो वाससी इव विवसानौ चरावः ।

ते विभृतो महसे जीवसे च यथायथं नौ तन्वौ जातवेदः ॥

इत्याहवनीयम् ॥ ३८ ॥ नव रात्रीः परार्धाः प्रोष्याहुतिं^५ जुहोति—

विश्वकर्मन्हविषा घृतेन विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु ।

या इष्टा उषसो याश्च याज्यास्ताः संदधामि मनसा घृतेन ॥

इति ॥ ३९ ॥ नव रात्रीः परार्धाः^६ उषित्वा सहगृहः^{१०} प्रयास्यन्युक्तेषु
चक्रावत्सु^{११} वास्तोष्पत्यं जुहोति^{१२} ॥ ४० ॥ न हीनमन्वाहरेयुः^{१३} ॥ ४१ ॥ अमीवहा
वास्तोष्पते^{१४} ॥ वास्तोष्पते इत्येताभ्यामाहुती^{१५} हुत्वायं ते योनिर्ऋत्विर्^{१६} इत्यरण्योरग्निं^{१७}
समारोपयति गार्हपत्याहवनीयौ गतश्रियो गार्हपत्यमगतश्रियः ॥ ४२ ॥ दक्षि-
णाग्निर्यदि मर्थ्यः समारोपयेत् ॥ ४३ ॥ यद्यरण्योर्नाशमाशङ्केत सद्देहि या ते^{१८} यज्ञिया
तनूस्तेष्वारोहेत्यात्मनि विहारं समारोपयति ॥ ४४ ॥ न सहाग्निर्ऋते गृहेभ्यः
प्रवसेत् ॥ ४५ ॥ नासंदद्यावक्षाणानि^{१९} प्रयायात् ॥ ४६ ॥

उपावरोह जातवेदो^{२०} देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ।

1 The ms आरभन्ते.

2 MS I, 5, 14.

3 In the previous mantras 'पुन-
र्देहि' was not added, because of their
being pratikas from the Samhitā.

4 The Samhitā (ib 84. 9) गृहान्जुगुपतं.

5 The ms 'हुतीर'.

6 We expect the nominative.

7 The ms या३ज्या°, thus retaining a
trace of the Samhitā accent,

8 Except for the first word the verse
is MS I. 7. 1: 109, 8,

9 The ms रात्रीष्यरार्धाः first hand, रात्रीः
परार्धाः second hand,

10 The ms सगृहं.

11 ? Perhaps to be read as चक्रावत्सु.

12 Cp MS I, 5, 13: 82, 8.

13 MS ib 11-14.

14 MS I. 5, 1: 66, 4.

15 The ms मध्यः.

16 The ms सस्वेद्याते first hand, सस्वेयाते
second hand. Other Śrautasūtras
also have corrupt readings. See
KapKāṭh Samhitā I. 16: 12. 13 and
the note thereon.

17 The ms नासदद्यावक्षाणेति.

18 The ms second hand adds पुनस्त्वं.

आयुः प्रजाँ रयिमस्मासु धेह्यरिष्टो^१ दीदिहि नो दुरोणे ।
इत्युपावरोह्य मन्येत् ॥

इति पुनराधाने [पञ्चमे ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

श्यामाकान्बुभुक्षमाणः पुराणानाँ व्रीहीणामग्नेयमष्टाकपालं निर्वपे-
त्सौम्यं च श्यामाकं चरुम् ॥ १ ॥ बभ्रुः पिशङ्गो दक्षिणा वसनं वा ॥ २ ॥ व्रीही-
णामग्रपाकस्य यजते यवानां च ॥ ३ ॥ नानिष्ट्वाग्रायणेन नवस्याश्नीतं ॥ ४ ॥
ऐन्द्राग्नेकादशकपालं निर्वपेदाग्नेन्द्रं वा ॥ ५ ॥ वैश्वदेवः पयसि चरुः श्यामा-
कश्चरुः । न यवाग्रायणे । द्यावापृथिवीय एककपालं इति हवींषि ॥ ६ ॥
पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽज्यानीर्जुहोति^५—

शतायुधाय शतवीर्याय शतोतये ऽभिमातिषाहे ।

शतं यो नः शरदो ऽनयदिन्द्रो [विश्वस्य] दुरितस्य पारं स्वाहा ॥

ये चत्वारः पथयो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति ।

तेषामज्यानीं यतमो न आवहत्तस्मै नो देवाः परिदत्त सर्वे स्वाहा ॥

वसन्तो ग्रीष्मो मधुमन्ति वर्षाः शरद्धेमन्तः सुषिते दधात नः ।

तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम स्वाहा ॥

स्वस्ति सँवत्सराय परिवत्सरायेदावत्सरायोद्वत्सराय कृणुता बृहन्नमः ।

तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां निवात एषामभये स्याम स्वाहा ॥

इयं स्वस्ति सँवत्सरीया परिवत्सरीयेदावत्सरीयोद्वत्सरीया ।

सा नः पिपर्वहृणीयमानेनाहेदहारम(?)शीय स्वाहा ॥^५

इति । आ नः प्रजां जनयत्विति^६ षष्ठी ॥ ७ ॥ इडां भक्षयति—

भद्राक्षः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा ।

स नो मयोभूः पितुराविवेश शिवस्तोकाय तन्वो न एधि ॥

इति व्रीहीणाम् ।

अग्निः प्राश्नातु प्रथमः स हि वेद यथा हविः ।

शिवा अस्मभ्यमोषधीः कृणोतु विश्वचर्षणिः ॥

1 The ms ०रिष्टा first hand, धेह्यजस्रो
second hand. Cp ŚāṅkhŚr II. 17. 8.

2 Based on KS XII. 7: 169. 21-22.

3 The sense is not clear. The ms
द्यावापृथिवीय द्यावापृथिवीय एकादशकपाल
first hand, द्यावापृथिव्यं यद्यावापृथिवीय
एकादशकपाल second hand.

4 Cp Mān I. 6. 4. 21 षडाज्याहुतीर्जुहोति.

5 In these verses the ms second hand
has made certain changes after the
Taittirīyas. For the text above see
KS XIII. 15: 197. 20 sqq, Mān
ib.

6 MS II. 13. 23: 169. 4.

इति श्यामाकानाम् ।

एतमु त्वं मधुना संयुतं यवै सरस्वत्या अधि मनावचकृषुः ।

इन्द्र आसीत्सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसन्मरुतः सुदानवः ॥

इति यवानाम् ॥ ८ ॥ वत्सः प्रथमजो दक्षिणा वत्सः प्रथमजो
दक्षिणा ॥ ९ ॥

इति पुनराधाने [पञ्चमे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति पञ्चमो ऽध्यायः ॥

—

उदगयनस्याद्यन्तयोरैन्द्राग्नेन पशुना यजेत सँवत्सरे सँवत्सरे वा ॥ १ ॥
 षड्भोत्रा मनसा जुहोति—वाग्धोता दीक्षा पत्न्यापो ऽध्वर्युर्वातो ऽभिगरः प्राणो हविर्मनो
 ब्रह्मा तपसि जुहोमि स्वाहेति ॥ २ ॥ ग्रहेण द्वितीयाम्—वाचस्पते ऽद्धिद्रया वाचाऽद्धिद्रया
 जुह्वा दिवि देवामृदं होत्रामैरयं स्वाहेति ॥ ३ ॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति
 वैष्णवीं वा पूर्णाहुतिम् ॥ ४ ॥ उर विष्णो विक्रमस्वेति वैष्णव्या हुत्वा यूपमच्छैति
 बिल्वपलाशखदिररोहितकोदुम्बराणामेकम् ॥ ५ ॥ वैल्वं ब्रह्मवर्चसकामः कुर्वीत
 ॥ ६ ॥ पञ्चारत्न्यादिप्रमाणमनघिशाल्यमृजुमूर्ध्वशल्कमुपरिष्ठादुपावनतं बहु-
 पलाशशाखमप्रतिशुष्काग्रं प्राञ्चं प्रत्यञ्चं वाहानम् ॥ ७ ॥ अत्यन्यानगामित्यभि-
 मन्त्र्य विष्णवे त्वेत्याज्येन पर्यनक्ति ॥ ८ ॥ ओषधे त्रायस्वेनमिति दर्भमन्तर्दधाति ॥ ९ ॥
 स्वधिते मेन हिंसिरिति परशुना प्रहरति ॥ १० ॥ प्रथमशल्कमुपयम्य भूमिसमं
 वृश्चति ॥ ११ ॥ यं त्वामयं स्वधितिरिति प्राञ्चं प्रहापयति ॥ १२ ॥ वनस्पते शतवल्शो
 विरोहेत्याम्रश्चने जुहोति ॥ १३ ॥ सहस्रवल्शो इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशति ॥ १४ ॥
 अष्टाश्रिं तक्षति गोपुच्छमतष्टमूलम् ॥ १५ ॥ अग्रतो ऽग्निघ्रां पृष्ठतः सूर्य-
 स्थाम् ॥ १६ ॥ अग्रस्य चषालं पृथमात्रमष्टाश्रि मध्ये संगृहीतम् ॥ १७ ॥ इध्मा-
 बर्हिः संनह्य वेदं कृत्वा रथमात्री वेदिं करोति शम्यामात्रीमुत्तरवेदिम् ॥ १८ ॥
 यत्प्रागुत्तरस्मात्परिग्राह्यात्तत्कृत्वा सावित्रेणाभिमादायाभिरसि नारिरसीत्यभि-
 न्योत्तरत उत्तरवेद्यन्तात्प्रक्रममात्रे चात्वालं परिलिखति—तप्तायनी मे ऽसीति^{१२}

1 ? The ms ग्रहेति first hand, सग्रहं

जुहोति second hand.

2 MS I, 2, 13: 22, 8.

3 Cp TS VI, 3, 3, 1 वैष्णव्यर्चा हुत्वा
यूपमच्छैति.

4 Based on MS III, 9, 3: 116, 14.

5 See MS III, 9, 2: 115, 2 sqq.

6 Ib 114, 14-15.

7 MS I, 2, 14.

8 From MS III, 9, 2: 114, 12.

9 The ms प्रातर्यतीति. See MS III, 9,
3: 116, 1.

10 ? The ms यत्प्रागुत्तरस्यस्य परिग्राहेभ्यस्त-
त्कृत्वा.

11 MS I, 2, 10: 19, 15.

12 MS I, 2, 8: 17, 8.

पर्यायैर्दिक्षु शम्यां निधायानुशम्यमभ्रथा व्यर्वालिखति ॥ १६ ॥ जानुदम्नं चतु-
 रश्रं स्वात्वेोत्तरवेद्यै^३ पाँसून्हरति ॥ २० ॥ विदेरमं इति खनति ॥ २१ ॥ अग्ने अङ्गिरं
 इत्यवदायं वसवस्त्वा हरन्तिर्वेति हरति ॥ २२ ॥ वित्त्वं यज्ञपतेरिति^४ पश्चाद्यूपावटस्य
 निवपति ॥ २३ ॥ एतेन धर्मेणोत्तराभ्यां पर्यायाभ्यां त्रिर्यजुषा हरति तूष्णीं
 चतुर्थम् ॥ २४ ॥ समानः खननो निवपनश्च ॥ २५ ॥ देवेभ्यः प्रथस्वेत्युत्तरवेदिं
 प्रथयति^५ ॥ २६ ॥ देवेभ्यः कल्पयस्वेति कल्पयति^६ ॥ २७ ॥ चतुरश्रामुत्तरवेद्यां प्रादे-
 शमात्रं नाभिं कृत्वा सिँहीरसि महिषीरसीत्यभिमान्य देवेभ्यः शुन्धस्वेत्युत्तरवेदिं
 प्रोक्षति ॥ २८ ॥ देवेभ्यः शुम्भस्वेति^७ सिकताभिः प्ररोचयति ॥ २९ ॥ अङ्गिर्निः-
 सारयति संततामुदकधारां स्वावयन्स्फ्येन वर्त्म कृत्वा समयोत्तरावसावापो
 रिप्रं निर्वहतेति ॥ ३० ॥ प्रोक्षणीः संस्कृत्योत्तरवेदिं प्रोक्षति—इन्द्रघोषास्वेति^८ पर्या-
 यैरनुपरिक्रामन् ॥ ३१ ॥ पितृणां भागधेयीः स्थेति दक्षिणत उत्तरवेद्याः प्रोक्षणीशेषं
 निनीय पञ्चगृहीतेनाज्येनोत्तरवेदिं^९ व्याधारयति हिरण्यं निधाय—सिँहीरसि
 सपत्नसाही स्वाहेति^{१०} पर्यायैरक्षया श्रोण्यंसेषु ॥ ३२ ॥ मध्ये पञ्चमेन ॥ ३३ ॥ भूते-
 भ्यस्वेति^{११} त्रिरुदीचीं सुचमुद्दिशति ॥ ३४ ॥ नाभ्यां पौतुद्रवान्परिधीन्परिद-
 धाति प्रादेशमात्रान्—विश्वायुरसीति^{१२} पर्यायैः ॥ ३५ ॥ अवेरनाच्छिन्नस्तुकस्यान्त-
 रा शृङ्गादूर्णास्तुकां केरुगुल्फुद्विवति^{१३} नाभ्यां संभाराश्विवपति ॥ ३६ ॥ अग्ने-
 र्भस्मासीति^{१४} पर्यायैर्विभ्राड् बृहदित्यान्तादनुवाकस्योत्तरवेदिमभिमृश्याहवनीयादग्निं
 प्रणयति ॥ ३७ ॥

इति पशुषु [षष्ठेऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

यत्ते पावक चक्रमा कच्चिदागः पूर्वो यः सन्नपरो भवति ।

घृतेनाग्ने तन्वं वर्धयस्व मा मा हिँसीरधिगतं पुरस्तात् ॥

इत्युद्यतेऽग्नावाहवनीये जुहोति ॥ १ ॥ अग्नये प्रणीयमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति

॥ २ ॥ उपयच्छत्युपयमनीः ॥ ३ ॥ ऊर्णावन्तर्मित्युच्यमाने

यज्ञः प्रत्यष्टात्सुमतिः सुमेधा आ त्वा वसूनि पुरोधार्हन्ति ।

दीर्घमायुर्यजमानाय कृणवन्नथासृतेन जरितारमद्धि^१ ॥

1 The ms ० मभ्राव्यव ० first hand, ० सद्रया

6 See KS XXV. 6: 109. 16.

अव ० second hand.

7 ? Cp Mān I. 7. 3. 24, Āp VII. 4. 5.

2 MS III. 8. 5: 100. 3.

8 The ms अवैद ०.

3 Instead of ० वेद्याः.

9 ? The ms second hand केरंगुलन्विति.

4 MS I. 2. 8.

10 MS IV. 10. 4: 152. 4.

5 We expect इत्यपदाय. Cp Hir IV. 3:

11 The ms second hand follows in its

इति संभारेष्वध्वर्युरग्निं सादयति ॥ ४ ॥ यस्मादधि प्रणयति तस्मिन्ना-
हपत्यकर्माणि कुर्वीताग्निहोत्रं च जुहुयादौत्तरवेदिके ॥ ५ ॥ बह्वणप्रघासेष्वग्नि-
होत्रं प्रणयनी पूर्णाहुतिरिति यथाग्न्याधेये^१ ॥ ६ ॥ अतिमुक्तीर्जुहोति—

अग्निर्यज्ञं नयतु प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन् ।

देवेभ्यो यज्ञं नयतात्प्र प्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥

इति । वायुः सूर्यो यज्ञं नयत्विति समानम् ॥ ७ ॥ प्रणीति ऽग्न्यन्वाधानं
व्रतोपायनम् ॥ ८ ॥ पाणिप्रक्षालनप्रभृति समानमा पात्रप्रयोगात् ॥ ९ ॥ एका-
दशकपालः पुरोडाशो द्वादशकपालो वा ॥ १० ॥ द्वे जुहे वसाहोमहवनी
द्वितीया । द्वे उपभृतौ पृषदाज्यधानी द्वितीया । द्वे आज्यस्थाल्यौ । यूपशल्कम् ।
शूलम् । पशूखाम्^२ । कार्मर्यमय्यौ वपाश्रपण्यौ । द्विशृङ्गैकशृङ्गे । औदुम्बर-
मास्यदग्नं मैत्रावरुणदण्डम् । दर्भाणां रशने द्विगुणं द्विव्यायामां त्रिगुणं
त्रिव्यायामां सँसाद्य प्रोक्ष्य पात्राण्याज्यं निर्वपति दधि च ॥ ११ ॥ पृषदाज्य-
धूमैर्दधि सँस्करोत्युपभृद्धमैः पृषदाज्यधानीं पात्राणि च पात्रधर्मैः द्वितीयानि
॥ १२ ॥ स्फ्यप्रक्षालनप्रभृति समानमाज्यग्रहेभ्यः^३ ॥ १३ ॥ चतुरूपभृति गृहीत्वा
पञ्चगृहीतं पृषदाज्यधान्यामाज्येन संनीय महीनां पयो ऽसि विश्वेषां देवानां तनूरसि ।
ऋध्यासमद्य पृषतीनां ग्रहम् । पृषतीनां ग्रहो ऽसि विष्णोर्हृदयमसीति पर्यायैः^४ ॥ १४ ॥
सन्नेष्व्याज्येषु यूपावटं परिलिखति—इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपिङ्गतामीति^५ पूर्वस्य
वेद्यन्तस्य मध्ये ऽर्धमन्तर्वेद्यं बहिर्वेदि ॥ १५ ॥ उत्तरतश्चत्वालस्य शामित्र-
लक्षणमुद्धन्ति ॥ १६ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

यत्ते शोचिः परावधीत्तच्चा हस्तेन वास्या ।

आपस्तत्पावकाः शुन्धन्तु शुचयः शुचिर्म^६ ॥

इति छातं यूपं तीर्थेनोपसाद्य तूष्णीकाँ^७ यवमतीः प्रोक्षणीः सँस्कृत्य

1 The sense of the passage is not clear.

2 The ms प्रणीतिऽग्निन्वाधानव्रतोपा० first hand, प्रणीति ऽग्नीन्पस्तीर्याधानव्रतोपा० second hand.

3 The ms पशुशृङ्गाम् first hand, पशूशृङ्गाम् second hand.

4 In this sūtra the nominatives are mixed up with accusatives. The ms second hand corrects all the nomi-

natives into accusatives.

5 The ms सँस्कृत्यादुप० first hand, संस्कृ-
र्यादुप० second hand.

6 The ms समानमाज्यधर्मैर्ग्रहेभ्यः.

7 The sentence is not complete.
MS I. 2. 10: 19. 15.

8 The ms second hand after Āp VII.
9. 9.

10 Thus also I. 1. 1. 27.

यूपं प्रोक्षति—पृथिव्यै त्वेति^१ मूलमन्तरिक्षाय त्वेति^२ मध्यं दिवे त्वेत्यग्रम् । शुन्धन्तां लोकां इति यूपावटम् ॥ १ ॥ यवो ऽसीति^३ यवानवदधाति ॥ २ ॥ पितृषदनं त्वेति^४ दर्मैरवस्तृणाति ॥ ३ ॥ स्वावेशो ऽसीति^५ प्रथमशल्कमवधाय घृतेन द्यावापृथिवी^६ इति स्तुवेणाभिजुहोति ॥ ४ ॥ पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यजमानो यूपमनक्ति ॥ ५ ॥ यूपायाज्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ ६ ॥ आन्तमविच्छिन्नमनक्ति ॥ ७ ॥ देवस्त्वा सविता मध्वानक्विति^७ यूपाग्रमनक्ति । सर्वं^८ सहचषालमनक्ति—इन्द्रस्य चषालमसीति^९ ॥ ८ ॥ चषालं प्रतिमुच्य सुपिप्पला ओषैधीरित्यैङ्गुलिमात्रमूर्ध्वं चषालाद्यूपाग्रं कनीयो वा ॥ ९ ॥ यूपायोच्छ्रीयमाणायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १० ॥ दिवमप्रेणोत्तमानेत्युच्छ्रयति ॥ ११ ॥ ता ते धामानीत्यवदधाति ॥ १२ ॥ विष्णोः कर्माणीत्यवस्थापयत्यग्निमभिमुखीमग्निष्ठाम् ॥ १३ ॥ न तष्टस्य निखनति ॥ १४ ॥ नातष्टस्याविः करोति^{१०} ॥ १५ ॥ ब्रह्मवनि त्वेति^{११} पांसुभिः परिवपति ॥ १६ ॥ ब्रह्म दँहं क्षत्रं दँहेति^{१२} यजमानो मैत्रावरुणदण्डेन परिदँहयति ॥ १७ ॥ प्रोक्षणीशेषेण परिषिच्य तद्विष्णोरिति^{१३} स्वरुरशनेन समुन्मार्ष्टि ॥ १८ ॥ दिवीव चक्षुराततमिति^{१४} संमितमभिमन्त्रयते ॥ १९ ॥ त्रिवृता यूपं परिव्ययत्यग्रतो रशनायास्त्रिः परिहरणाय यूपायावशिष्य शेषं द्वैधं संभुज्योत्तरतः सूर्यस्थाया नाभिमात्रे संभोगं प्रतिष्ठाप्य यूपाय परिवीयमाणायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ २० ॥ परिवीरसीति^{१५} त्रिः परिव्ययत्युत्तरमुत्तरं प्रदक्षिणं संभोगे रशनाग्रमतिहृत्य मूलतो निरायम्यान्तात्प्रवेष्टयति ॥ २१ ॥ अणीयसी^{१६} स्थवीयस्युपकर्षति ॥ २२ ॥ यदि कामयेत वर्षेत्पर्जन्य इति^{१७} ॥ २३ ॥ अञ्जनादि^{१८} यजमानो यूपं नापरिवीतमवसृजति^{१९} ॥ २४ ॥ दिवः सानूपेषेत्युत्तमे रशनगुणे स्वरुमुपकृष्याजमुपाकरोति श्वेतं लोहितं द्विरूपं वा श्मश्रुलम् ॥ २५ ॥ कूटाकर्षणाकाणखण्डवण्डापन्नदन्तं इति प्रतिषिद्धाः ॥ २६ ॥ उत्तरतो यूपस्य प्रत्यञ्चं पशुमवस्थाप्याहुती^{२०} जुहोति ॥ २७ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

— प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः ।

1 MS I. 2. 11.

(MS III, 9. 4: 118. 14).

2 MS I. 2. 14.

7 The ms अंजनादीन्. Cp Ap VII.

3 Here the ms adds यजमानो मत्रावरुण-
दँहं परिदँहति.

10. 5.

8 Based on KS XXVI. 6: 128, 15.

4 Cp MS III, 9. 4: 119. 4, Mān I. 8.

9 Thus the ms second hand. The

1. 17, Ap VII. 3. 6.

first hand °काणलगवण्डापन्नदन्त. Cp

5 Cp MS ib 118. 6, Ap VII. 10. 12.

MS III, 9. 5: 122. 4.

6 We expect here इति ब्राह्मणव्याख्यातम्

10 The ms °हुतीर्.

ता अस्मै प्रतिवेदय चिकित्वमनुमन्यताम् ॥

इमं पशुं पशुपते ते ऽद्य बध्नाम्यग्ने सलिलस्यै मध्ये ।

अनुमन्यस्व सुयजा यजेह जुष्टं देवेभ्य इदमस्तु हव्यम् ॥

इति ॥ १ ॥ इषे त्वेति^१ दर्भावादत्ते ॥ २ ॥ उपावीरसीति^२ मक्षशाखाँ हरिणीं पलाशवतीम् ॥ ३ ॥ तथा दर्भाभ्यां च पशुमुपाकरोति—उपो देवानिति^३ ॥ ४ ॥ प्रत्यञ्चं पशुमनुमार्ष्टि—अमुष्मै त्वा जुष्टमिति^४ यथादेवतम् ॥ ५ ॥ अभिधानप्रोक्षणावपोत्वेदनाभिधारणेषु ॥ ६ ॥ पश्चान्मध्यमस्य परिधेरधिमन्थनं शकलं प्रयुनक्ति—अग्नेर्जनित्रमसीति^५ वृषणौ स्थं इत्यप्रच्छिन्नप्रान्तौ दर्भौ ॥ ७ ॥ तयोरध्वुर्वश्यसीत्युदककूलां प्रत्यक्प्रजननामधारारणिम् ॥ ८ ॥ आयुरसीत्याज्यस्थाल्यामुत्तरारणिमनक्ति संपादयति च ॥ ९ ॥ पुरुरवा असीत्याभिमन्थ्य गायत्रमसीति^६ पर्यायैस्त्रिरभिमथ्यामये मथ्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १० ॥ अग्नये जातायेति जाते ॥ ११ ॥ अग्नये प्रहियमाणायेति प्रहरिष्यन् ॥ १२ ॥ अग्नेःशोत्तरं परिधिमुत्तरेण वा परिधिसंधिनाव्वहृत्यै भवतं नः समनसावित्यनुप्रहृत्याग्ना अभिरिति^७ सुवेणाभिजुहोति ॥ १३ ॥ सावित्रेण रशनामादाय बाहुं पशोर्मेध्यपाशेनं परिहृत्य दक्षिणार्धशिरो^८ ऽक्षया पाशेनाभिर्दधाति—अतस्य त्वा देवहविरिति^९ ॥ १४ ॥ धर्षा मातुर्गो इति यूपे नियुनक्ति ॥ १५ ॥ प्रोक्षणीः संस्कृत्य पशुं प्रोक्षति—अद्भ्यस्त्वौषधीभ्ये इति ॥ १६ ॥ अनु त्वा माता मन्यतामिर्त्यभिमन्थ्यापां पेरसीति^{१०} पाययति ॥ १७ ॥ स्वात्तं सद्धविरिति^{११} शेषेण सर्वत उपोक्ष्य संमृश्याज्यानि वेद्यन्तान्परिस्तीर्य होतृषदनानास्तीर्यामये^{११} समिध्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १८ ॥ सौचमाधार्य ध्रुवां समज्य पशुं समनक्ति—सं ते वायुरिति^{१२} प्राणदेशं सँ यजत्रैरज्ञानीति^{१३} कुकुब्देशं स यज्ञपतिराशिषेति^{१४} भसदेशम् ॥ १९ ॥ प्रयाजेषु समिद्धयः प्रेष्येति प्रथमे संप्रेष्यति प्रेष्य प्रेष्येत्युत्तरान् ॥ २० ॥ चतुर्थे चतुर्थे समानयति ॥ २१ ॥ दशभिः प्रचर्य स्वहं स्वधितिधारां च जुह्वामक्त्वा स्वरुणा स्वधितिमन्तर्धाय पशोरन्तराशृङ्गमनक्ति—घृतेनाह्नौ पशून्वायेथामिति^{१५} ॥ २२ ॥ आयतने सुचौ सादयति ॥ २३ ॥ आहवनीयादुल्मुकमुपयम्य पर्यग्नये क्रियमाणायानुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ २४ ॥ शामित्रं

1 The ms second hand चिकित्वान०.

2 The ms second hand सुकृतस्य.

3 The ms second hand यजे हि. This and the preceding variants agree with Mān I. 8. 3. 1.

4 MS I. 2. 15.

5 MS I. 2. 7.

6 The ms ०स्थाल्या उ०.

7 The alternative is based on KS XXVI. 7: 131. 12.

8 1 The ms first hand ०मोघापाशेन.

9 The ms second hand दक्षिणार्धशिरो.

10 The ms पाशेनापिद०.

11 The ms adds देवेभ्यः.

चात्वालं पशुमाहवनीयं यूपमाज्यानीत्याग्नीध्रस्त्रिः पर्यग्निं कृत्वाहवनीय उल्मु-
कमवसृज्य त्रिः प्रतिपर्येति^१ ॥ २५ ॥ ये बध्यमानमिति^२ पशुप्रमोचनीया जुहोति
॥ २६ ॥ रेवतीति^३ वपाश्रपणीभ्यां पशुमन्वारभते यजमानश्च ॥ २७ ॥ तदेवो-
ल्मुकमुपैयम्याग्नीध्रो ऽग्रतः प्रतिपद्येत ॥ २८ ॥ अन्वारभ्याश्रावयति ॥ २९ ॥
उल्मुकपाणिराग्नीध्रः प्रत्याश्रावयति—उपप्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्यं इति संप्रेष्यति
॥ ३० ॥ उरो अन्तरिक्षेत्यग्निमुखास्तीर्थेनोदञ्चो व्रजन्ति ॥ ३१ ॥ शामित्रलक्षणे
ऽग्निं सादयति ॥ ३२ ॥ तस्मिन्पशुं श्रपयति ॥ ३३ ॥ पश्चाच्छामित्रस्य याभ्यां
दर्भाभ्यां पशुमुपाकरोति तयोरन्यतरमधस्तादुपास्यति—समस्य तन्वा भवेति^४
॥ ३४ ॥ वर्षाणो वर्षाण्यसै इति यजमानो जपति ॥ ३५ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

नाना प्राणो यजमानस्य पशुना यज्ञो देवेभिः सह देवयानः ।

सम्यगायुर्यज्ञो यज्ञपतौ दधातु ॥

इति पर्यावृत्येह प्रजा विश्वरूपा रमन्तामिति^५ पृषदाज्यमवेक्षते यजमानश्च
॥ १ ॥ प्रत्यक्षिशरसमुदीचीनपादं संक्षपयन्ति ॥ २ ॥ स्वर्विदसीति^६ यजमानः
संक्षप्यमानमनुमन्त्रयते ॥ ३ ॥ न वा एतन्मित्रसै इत्यध्वर्युः ॥ ४ ॥

यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पङ्क्तिरहते ।

अग्निर्मा^७ तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वहसः ॥

इति संक्षप्ते जुहोति ॥ ५ ॥ शमितार उपेतनेति^८ संप्रेष्यति ॥ ६ ॥ पश्चात्पशु-
मिति^९ पाशेषु प्रमुच्यमानेषु जपति ॥ ७ ॥ एकशृङ्गया पाशांश्चात्वाले ऽनुग्रह-
यति ॥ ८ ॥ यो नो द्वेष्ट्यधरः स पद्यतामिति^{१०} यद्यभिचरेत् ॥ ९ ॥ स्तम्भं^{११} स्थाणुं
वापिदध्यात्—

शतेन पाशैर्वरुणाभिधेहि मा ते मोच्यन्तुतवाङ् नृचक्षुः ।

आस्तां जारुम उदरं^{१२} सैस्यित्वा कोश इवाबन्धः^{१३} परिकृत्यमानः ॥

इति ॥ १० ॥ नमस्त आतनेति^{१४} पत्न्यादित्यमुपतिष्ठते ॥ ११ ॥ अनर्वा प्रेही^{१५}-
त्येनामभ्युदानयते ॥ १२ ॥ देवीरार्पं इत्यध्यधि चात्वालं पत्न्यपो ऽवमर्शयति^{१६}

1 The ms first hand पर्यग्निं.

2 MS I, 2, 15.

3 The ms उल्मुक उप०.

4 MS IV, 13, 4: 203, 6.

5 The ms पर्यवृत्तेह.

6 MS IV, 2, 10: 32, 14.

7 The ms षड्भिरा० first hand, पङ्क्तिरा० second hand.

8 The second hand अग्निर्नस्.

9 The ms स्थवं first hand, स्तम्भं second hand.

10 The ms first hand जीप्ल्यमुदरं.

11 The ms first hand कोशेवाधः.

12 MS I, 2, 16.

13 1 The ms ऽवमर्शयति first hand, ऽवमृशति second hand.

॥ १३ ॥ ताभ्यः^१ पत्नी पशोः प्राणान्प्रक्षालयत्यध्वयुवा ॥ १४ ॥ अन्यतरो
ऽभिषिञ्चेत् ॥ १५ ॥ वाचमस्य मा हिँसीरिति^२ यथारूपं गात्राणि संमृशति ।
यत्ते कूरं यदास्थितमिति^३ पूर्वश्चानुषेजेत् ॥ १६ ॥ गात्राण्यस्य मा हिँसीरिति^३ ग्रीवाः
पृष्ठदेशं शमद्भ्यं इति शेषेण सर्वतः ॥ १७ ॥ उत्तानं पर्यावृत्योपाकरणं दर्भमन्त-
र्दधाति ॥ १८ ॥ ओषधे त्रायस्वेनमिति^४ दर्भमन्तर्दधाति ॥ १९ ॥ स्वधिते मैत्रं हिँसी-
रित्येनक्ततः^५ स्वधितिना तिर्यगाञ्जयति ॥ २० ॥ उपयच्छति तृणाग्रम् ॥ २१ ॥
लोहिताक्तं प्रत्यग्दक्षिणा निरस्यति—पृथिव्यै त्वा रक्षसां भागो ऽसीति^६ ॥ २२ ॥
इदमहं रक्षो ऽवबाध इदमहं रक्षो ऽधमं तमो नयामीति^७ पाण्यं तृणमवबाधते ॥ २३ ॥
अपः स्पृष्ट्वेषे त्वेति^८ वपासुत्विदति ॥ २४ ॥ ऊर्जे त्वेति^९ तनिष्ठ एकशृङ्गायोप-
तृणत्ति^{१०} ॥ २५ ॥ देवेभ्यः शुन्धस्वेति^{११} वपां प्रक्षालयति ॥ २६ ॥ देवेभ्यः शुम्भस्वेति^{१२}
लोहितं प्रत्यूहति ॥ २७ ॥ घृतेन यावापृथिवी^{१३} इति द्विशृङ्गां प्रच्छाद्योत्कृत्य^{१४} नमः
सूर्यस्य संदश^{१५} इत्यादित्यमुपस्थायोर्वन्तरिक्षं वीहीति^{१६} व्रजति ॥ २८ ॥ प्रत्युष्टं रक्षं इति
शामित्रे वपां प्रत्योषति^{१७} ॥ २९ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

त्वा मु ते दधिरे देवयन्तो हव्यवाहँ शृतं कर्तारमुत यज्ञियं च ।

अग्निः सुदक्षः सुतनुर्ह भूत्वा देवेभ्यो हव्या वह जातवेदः ॥

इति स्नुवेणाभिघार्य स्तोकेभ्यो ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यति ॥ १ ॥ श्येनीं^१ शृतानं
बर्हिष्यासादयति—सुपिप्पला ओषधीस्कृधीति^२ ॥ २ ॥ वपाश्रपण्यौ विप्रमुच्योत्तमेन
प्रयाजेन प्रचरति ॥ ३ ॥ स्वाहाकृतिभ्यः प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ४ ॥ हुत्वा ध्रुवां
पृषदाज्यं वपामित्यभिघारयति ॥ ५ ॥ यथाकाम्याज्यभागयोर्होमः^६ ॥ ६ ॥ सर्व-
हुतं वपां जुहोति ॥ ७ ॥ अभितो वपां हिरण्यशकलाववद्यति ॥ ८ ॥ स्वाहा
देवेभ्यः^९ इति पुरस्ताद्वपायाः स्नुवेण जुहोति विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्युपरिष्ठात् ॥ ९ ॥
इन्द्राग्निभ्यां छागस्य वपाया मेदसो ऽनुब्रूहि^{१०} । इन्द्राग्निभ्यां छागस्य वपाया मेदसः प्रेष्येति
संप्रेष्यति ॥ १० ॥

जातवेदो वपया गच्छ देवाँस्त्वं हि होता प्रथमो बभूव ।

1 We would expect ताभिः.

second hand.

2 MS I. 2. 16.

7 ? The ms प्रत्युषति first hand, निष्ठपति

3 To be emended to पर्यावृत्योपा० ?

second hand.

4 "With the unanointed side (of the
svadhiti)" ?

8 MS I. 2. 2: 11. 7.

9 The ms ०होमे.

5 The ms first hand तन्निष्ठत्येकशृङ्गयेति
यद्.

10 MS III. 10. 1. : 130. 17.

11 The ms second hand adds इति.

6 The ms ०कृत first hand, ०कृतं

घृतेनाग्ने तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥

इति वर्षां हुत्वा स्वाहोर्ध्वनभसमिति^२ व्यत्यस्ते वपाश्रपण्यावनुप्रहरति प्राचीमेकशृङ्गां प्रतीचीं द्विशृङ्गाम् ॥ ११ ॥ संपातेनाभिहुत्यायतने स्रुचौ साद-
यति ॥ १२ ॥ चात्वालं आपोहिष्टीयेन जृचेन मार्जयन्ते सहयजमानपत्नीकाः^३
॥ १३ ॥ अत्रैव मधुमन्थानां कालः ॥ १४ ॥ मुष्टिना शमिता वपोद्धरणमभि-
धायास्त आ वपाया होमात् ॥ १५ ॥ उखायां पशुं श्रपयति शूले हृदयम् ॥ १६ ॥
न गुदं निर्बलेष्वेव वनिष्ठम् ॥ १७ ॥ मेदो मूत उपनह्यति ॥ १८ ॥ ऊवध्यगोहं
खात्वोवध्यं गूहति^४ ॥ १९ ॥ व्रीहीणां पशुना समानदेवतं पशुपुरोडाशं श्रपयति
॥ २० ॥ [शृत] पशौ पशुपुरोडाशेन प्रचरति ॥ २१ ॥ इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्या-
नुबृहि^५ । इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्य प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ २२ ॥ अग्नये ऽनुबृहीति । अग्नये
प्रेष्येति स्विष्टकृते ॥ २३ ॥ इडान्तं कृत्वा पृषदाज्यस्य स्रुवेणोपहत्य परैति^६ ॥ २४ ॥
शृतं हविः शमिता^७ इति पृच्छति ॥ २५ ॥ शृतमिति^८ शमिता प्रत्याह ॥ २६ ॥
समयाध्वे द्वितीयम् । प्राप्य तृतीयम् ॥ २७ ॥ उत्तरतो ऽवस्थायं हृदयमवधाय
जुष्टं देवेभ्य^९ इत्यभिघार्य विवाजिनं कृत्वान्तरा यूपाहवनीयावतिहत्य दक्षिणतः
पञ्चहोत्रोपसादयति ॥ २८ ॥ जुहूपभृतोर्वसाहोमहवन्त्यां समवत्तधान्यामित्यु-
पस्तीर्य सप्तशाखायां हृदयमवधायान्तराव[द्य]न्मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानु-
बृहीति संप्रेष्यति ॥ २९ ॥

इति पशुषु [षष्ठे ऽध्याये] षष्ठं खण्डम् ॥

हृदयस्य जिह्वायाः क्रोडस्य सव्यस्यै कपिललाटस्य पार्श्वयोर्यत्नो वृक्कयो-
र्दक्षिणस्याः श्रोण्याः^{१०} गुदतृतीयमिति द्विर्द्विरवदाय जुह्वामवद्याति ॥ १ ॥ त्रिधा
गुदं विच्छिद्यास्याणीयसो देवताभ्यो ऽवद्याति ॥ २ ॥ स्थविष्ठगुदस्योपयद्भ्यो
निदधाति ॥ ३ ॥ दक्षिणस्य कपिललाटस्य पूर्वार्धान्मध्यमं गुदतृतीयं सव्यायाः
श्रोण्या जघनार्धात्सकृत्सकृदुपभृति स्विष्टकृते ॥ ४ ॥ यूषे मेदः परिप्लाव्य त्रैधं

1 The ms second hand घृतस्याग्ने तन्वा
संभव.

2 MS III. 10. 1 : 131. 2.

3 The ms चात्वालम्.

4 The ms second hand °पत्नी.

5 ? The ms ऊवध्यगोह खात्वोवध्य शुपति

first hand, ऊवध्यं गर्ते प्रविध्यति । अव-

दानानि श्रपयति second hand.

6 The ms second hand adds इति.

7 Derived from MS III. 10. 2: 132. 3.

8 MS ib 4.

9 Ib 6.

10 The ms second hand °स्थाप्य, but
cp Mān 1. 8. 5. 13.

11 MS I. 2. 27: 17. 2.

12 The ms मध्यस्य.

13 The ms second hand श्रोणेः.

विच्छिद्य जुहूपभृतौ प्रच्छादयति ॥ ५ ॥ शेषमिडायामभितो दैवतानि हिरण्य-
शकलाववद्यति ॥ ६ ॥ रेडसीति^१ स्वधितिना वसाहोमं प्रयौति ॥ ७ ॥ प्रयुता द्वेषासी-^२
ति पार्श्वेनापस्त्वा समरिखन्निति^३ गृहीत्वा पार्श्वेनापिदधाति ॥ ८ ॥ अनुसुं षडि-
डमवद्यति वनिष्ठुं सप्तमम् ॥ ९ ॥ क्लोमानं^४ पुरीततमिति संकृत्यं वर्धयित्वेडां
यूपेणोपसिच्य प्रतिपरीत्य प्रचरति ॥ १० ॥ इन्द्राग्निभ्यां छागस्य हविषो ऽनुब्रूहि ।
इन्द्राग्निभ्यां छागस्य हविषः प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ११ ॥ घृतं घृतपावानं इत्यर्धर्चे^५ याज्यार्या
वसाहोमं जुहोति ॥ १२ ॥ पृषदाज्येन सकृदेव तेन वनस्पतिं^६ यजति ॥ १३ ॥
वनस्पतये ऽनुब्रूहि । वनस्पतये प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ १४ ॥ वसामशेषेण^७ दिशः प्रति
यजति—दिशः स्वाहेति^८ पर्यायैः प्रतिदिशम् ॥ १५ ॥ मध्ये पञ्चमेन पूर्वार्धे^९ षष्ठेन
॥ १६ ॥ औपभृतं जुह्वामवनीय स्विष्टकृता प्रचरति ॥ १७ ॥ ऐन्द्रः प्रार्णं इति
यजमानः पशुं संमृशत्यवदानवन्तम् ॥ १८ ॥ उपहूतायामिडायामध्यधी^{१०} होत्रे
हरन्तिं^{११} ॥ १९ ॥ वनिष्ठुमग्नीध आदधाति यथाग्नीध्रभागम् ॥ २० ॥ दक्षिणा-
सन्मार्जनसंप्रेषमुक्त्वाग्नीधौपयजाङ्गारानाहरोपयष्टरुपसीदस्वेति संप्रेष्यति ॥ २१ ॥ शा-
मित्रादाग्नीध्रो ऽङ्गारान्पश्चार्धे वेद्या व्यूहोपसमादधाति ॥ २२ ॥ उत्तरतो
दक्षिणामुख उपविश्य तस्मिन्प्रतिप्रस्थातोपयजति गुदकाण्डमेकादशधा संभि-
न्दन्नवदाय वषट्कारान्तेष्वनुयाजानामेकैकं हस्तेन जुहोति ॥ २३ ॥ समुद्रं गच्छ
स्वाहेति^{१२} पर्यायैरेकादश हुत्वा मनो हार्दिं^{१३} यच्छेति^{१४} हृदयदेशमभिमृशति ॥ २४ ॥
ओषधीभ्यस्त्वेति^{१५} दर्भेषु निमार्ष्टि ॥ २५ ॥ अपः स्पृष्ट्वा पृषदाज्येनानुयाजान्यजति
॥ २६ ॥ देवेभ्यः प्रेष्येति प्रथमे संप्रेष्यति प्रेष्येत्युत्तरान् ॥ २७ ॥ एकादशभिः
प्रचर्य स्वहं जुह्वां त्रिरुपरिष्ठां त्रिरधस्तादक्त्वा दधाति—दिवं ते धूमो गच्छत्विति^{१६}
॥ २८ ॥ ऊर्ध्वं^{१७} स्वरहोमात्प्रागनुदेशाद्यूपो नोपस्पृश्यः^{१८} ॥ २९ ॥ सूक्ताके सूक्ता
प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ३० ॥ जाधन्या पत्नीः संयाजयत्युत्तानाया देवानां पत्नीभ्यो
ऽवद्यतीडां चाग्नये गृहपतये चाग्नीध्रे च ॥ ३१ ॥ यज्ञं गच्छ स्वाहेति^{१९} पर्यायैस्त्रीणि

1 MS I. 2. 17.

2 MS I. 2. 16: 27. 1.

3 1 The ms अनुसुंदिडा० first hand,
वनिष्ठुं षडिडा० second hand.4 Perhaps ग्रीहानं has fallen out, Cp
Ap VII. 24. 12.

5 1 The ms second hand संस्कृत्य.

6 The ms याज्यया.

7 Perhaps to be emended to वसाशेषेण.
Cp Mān I. 8. 5. 29.

8 The ms पूर्वार्धे—.

9 The ms अवतानवन्त.

10 From MS III. 10. 4: 135. 1.

11 The ms यथा अग्नीध्रभाग first hand,

यथाग्नीध्रभाग second hand.

12 MS I. 2. 18.

13 The ms त्रिः पुरस्तात्.

14 MS I. 2. 14: 24. 6.

15 Based on MS III. 9. 4: 120. 6.

समिष्टयजूषि जुहोति ॥ ३२ ॥ पुरस्तान्नित्यस्य तृतीयः स्वाहाकारः पूर्णपात्र-
स्थाने^१ ॥ ३३ ॥ श्लेनावभृथं यन्ति ॥ ३४ ॥ पैरोगोष्ठं यदार्द्रमनुदकैर्मनौषधिकं
च तस्मिन्शमितोपवपति ॥ ३५ ॥ शुगसि यं द्विष्मस्तमभिशोचेत्युपोप्यमानमनुमन्त्र-
यते ॥ ३६ ॥ धात्रो धात्रो राजन्नित्यन्तादनुवाकस्याध्याधि [चात्वालं] मार्जयित्वा^२
समिधः कृत्वानपेक्षमाणाः प्रत्यायन्ति—एषो ऽस्येधिषीमहि^३ स्वाहेत्याहवनीये
समिधमादधाति ॥ ३७ ॥ समिदसि समेधिषीमहीति^४ द्वितीयाम् ॥ ३८ ॥.....^५

इति षष्ठोऽध्यायः ॥

—————

1 There is nothing in the kindred texts to explain this sūtra.

2 The ms पु०.

3 MS III. 10, 7: 139. 11 has अनूदकं.

4 MS I. 2, 18.

The ms साश्रपयित्वा.

6 MS I. 3, 39: 46. 11.

7 The remaining part of the Paśu-bandha is missing.

विच्छिद्य जुहूपभृतौ प्रच्छादयति ॥ ५ ॥ शेषमिडायामभितो दैवतानि हिरण्य-
शकलाववद्यति ॥ ६ ॥ रेडसीति^१ स्वधितिना वसाहोमं प्रयौति ॥ ७ ॥ प्रयुता द्वेषासी-^२
ति पार्श्वेनापस्त्वा समरिणवन्निति^३ गृहीत्वा पार्श्वेनापिदधाति ॥ ८ ॥ अनुसुं षडि-
डामवद्यति वनिष्ठुं सप्तमम् ॥ ९ ॥ क्लोमानं^४ पुरीततमिति संकृत्य^५ वर्धयित्वेडां
यूषेणोपसिच्य प्रतिपरीत्य प्रचरति ॥ १० ॥ इन्द्रामिभ्यां छागस्य हविषो ऽनुब्रूहि ।
इन्द्रामिभ्यां छागस्य हविषः प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ११ ॥ घृतं घृतपावानं इत्यर्घ्यं याज्यार्या
वसाहोमं जुहोति ॥ १२ ॥ पृषदाज्येन सकृदेव तेन वनस्पतिं^६ यजति ॥ १३ ॥
वनस्पतये ऽनुब्रूहि । वनस्पतये प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ १४ ॥ वसामशेषेणं दिशः प्रति
यजति—दिशः स्वाहेति^७ पर्यायैः प्रतिदिशम् ॥ १५ ॥ मध्ये पञ्चमेन पूर्वार्धे^८ षष्ठेन
॥ १६ ॥ औपभृतं जुह्वामवनीय स्विष्टकृता प्रचरति ॥ १७ ॥ ऐन्द्रः प्रार्णं इति
यजमानः पशुं संमृशत्यवदानवन्तम् ॥ १८ ॥ उपहूतायामिडायामध्यधीं^९ होत्रे
हरन्ति ॥ १९ ॥ वनिष्ठुमग्नीध आदधाति यथाग्नीध्रभागं^{१०} ॥ २० ॥ दक्षिणा-
सन्मार्जनसंप्रेषमुक्त्वाग्नीदौपयजाङ्गारानाहरोपयष्टरूपसीदस्वेति संप्रेष्यति ॥ २१ ॥ शा-
मित्रादाग्नीध्रो ऽङ्गारान्पश्चार्धं वेद्या व्यूह्योपसमादधाति ॥ २२ ॥ उत्तरतो
दक्षिणामुख उपविश्य तस्मिन्प्रतिप्रस्थातोपयजति गुदकाण्डमेकादशधा संभि-
न्दन्नवदाय वषट्कारान्तेष्वनुयाजानामेकैकं हस्तेन जुहोति ॥ २३ ॥ समुद्रं गच्छ
स्वाहेति^{११} पर्यायैरेकादश हुत्वा मनो हार्दिं^{१२} यच्छेति^{१३} हृदयदेशमभिमृशति ॥ २४ ॥
श्रोषधीभ्यस्त्वेति^{१४} दर्भेषु निमार्ष्टि ॥ २५ ॥ अपः स्पृष्ट्वा पृषदाज्येनानुयाजान्यजति
॥ २६ ॥ देवेभ्यः प्रेष्येति प्रथमे संप्रेष्यति प्रेष्येत्युत्तरान् ॥ २७ ॥ एकादशभिः
प्रचर्य स्वरं जुह्वान् त्रिरुपरिष्ठोत्त्रिरधस्तादक्त्वा दधाति—दिवं ते धूमो गच्छत्विति^{१५}
॥ २८ ॥ ऊर्ध्वं^{१६} स्वरहोमात्प्रागनुदेशाद्यूपो नोपस्पृश्यः^{१७} ॥ २९ ॥ सूक्तावाके सूक्ता
प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ ३० ॥ जाघन्या पत्नीः सँयाजयत्युत्तानाया देवानां पत्नीभ्यो
ऽवद्यतीडां चान्नये गृहपतये चाग्नीध्रे च ॥ ३१ ॥ यज्ञं गच्छ स्वाहेति^{१८} पर्यायैस्त्रीणि

1 MS I. 2. 17.

2 MS I. 2. 16; 27. 1.

3 1 The ms अनुसुंदिडा० first hand,
वनिष्ठुं षडिडा० second hand.4 Perhaps झीहानं has fallen out, Cp
Ap VII. 24. 12.

5 1 The ms second hand संकृत्य.

6 The ms याज्यया.

7 Perhaps to be emended to वसाशेषेण.
Cp Mān I. 8. 5. 29.

8 The ms पूर्वार्धं—

9 The ms अवतानवत.

10 From MS III. 10. 4: 135. 1.

11 The ms यथा अग्नीध्रभाग first hand,
यथार्मोध्रभाग second hand.

12 MS I. 2. 18.

13 The ms त्रिः पुरस्तात्.

14 MS I. 2. 14: 24. 6.

15 Based on MS III. 9. 4: 120. 6.

समिष्टयजूषि जुहोति ॥ ३२ ॥ पुरस्तान्नित्यस्य तृतीयः स्वाहाकारः पूर्णपात्र-
स्थाने^१ ॥ ३३ ॥ शूलेनावभृथं यन्ति ॥ ३४ ॥ पैरोगोष्ठं यदार्द्रमनुदकैर्मनौषधिकं
च तस्मिन्शमितोपवपति ॥ ३५ ॥ शुणसि यं द्विष्मस्तमभिशोचैत्युपोष्यमानमनुमन्त्र-
यते ॥ ३६ ॥ धाम्नो धाम्नो राजन्नित्यान्तादनुवाकस्याध्याधि [चात्वात्] मार्जयित्वा^२
समिधः कृत्वानपेक्षमाणाः प्रत्यायन्ति—एषो ऽस्येधिषीमहि^३ स्वाहेत्याहवनीये
समिधमादधाति ॥ ३७ ॥ समिदसि समेधिषीमहीति^४ द्वितीयाम् ॥ ३८ ॥.....^५

इति षष्ठोऽध्यायः ॥

1 There is nothing in the kindred texts to explain this sūtra.

2 The ms पु०.

3 MS III. 10. 7: 139. 11 has अनूदकं.

4 MS I. 2. 18.

The ms माश्रपयित्वा.

6 MS I. 3. 39: 46. 11.

7 The remaining part of the Paśu-bandha is missing.

तत्सत्यं तच्छक्यं तेन शक्यं तेन राध्यासमिति यजमानो जपति ॥ चतुरो
मासान्न मांसमश्नीयान्न स्त्रियमुपैति नोपर्यास्ते जुगुप्सेतानृतात्प्राङ् शेते ॥
मध्वश्चात्पृतौ भार्यामुपैति ॥ सर्वेष्वन्तरालव्रतानि वैश्वदेवोत्तराणि सह-
पञ्चसंचराणि ॥ पर्वाणि व्याख्यातानि ॥ विकारान्व्याख्यास्यामः ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

चतुर्षु मासेषु वरुणप्रधासाः ॥ १ ॥ प्रतिप्रस्थतामिक्षायै मारुत्यै वत्सान-
पाकरोत्यध्वर्युर्वाहयै ॥ २ ॥ प्रतिप्रस्थातुः पयसि ॥ ३ ॥ पूर्वकर्माध्वर्योरारात्
॥ ४ ॥ पूर्वैश्वराग्निप्रणयनम् ॥ ५ ॥ वेदी कुरुत उत्तरामध्वर्युर्दक्षिणां प्रतिप्रस्थाता
॥ ६ ॥ असंभिन्ने समे ॥ ७ ॥ पृथमात्रमन्तरा ॥ ८ ॥ उत्तरस्यामन्तरवेदिसंभारा-
न्युप्याहवनीयादग्नी प्रणयतः ॥ ९ ॥ अग्निभ्यां प्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीति संप्रेष्यति
॥ १० ॥ अग्नेणोत्तराँ वेदिं प्रतिप्रस्थातान्तरा वेदी प्रतिप्रस्थाता ॥ ११ ॥ पात्राणि
प्रयुनक्ति ॥ १२ ॥ अविनिर्देशे समानमुभयोः कर्म ॥ १३ ॥ यथा वैश्वदेवे हवीँष्यो-
षधपात्राणि ॥ १४ ॥ आमन्त्रणादि प्राणीताः संप्रैषान्मारुतीवर्जं निर्मन्थ्यं प्रच-
रतिमिडामित्यध्वर्युरेव पत्नीसँयाजप्रभृति ॥ १५ ॥ समानो होता ब्रह्माग्नीध्रः
उत्करः ॥ १६ ॥ पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नौ द्वादशकपालो मारुत्यामिक्षा वारुण्या-
मिक्षा काय एककपालो वाजिनमिति हवीँषि ॥ १७ ॥ निरुप्तेषु प्रतिप्रस्थाता

1 The beginning of the Cāturmāsya is lost in the lacuna.

2 The ms सर्वेप्य०.

3 The ms संचा०.

4 The ms पूर्वैश्वरभिप्र०.

5 See MS I. 10, 13: 153, 4-5.

6 The ms वेदिः.

7 The sūtra is corrupt. Cp Ap VIII. 5, 24, Hir V. 4: 460.

8 The sūtra is corrupt.

तूष्णीको यवान्युप्यामपेषाणां^१ करम्भपात्राणि करोति प्रतिपुरुषं यजमानस्यैकं चाङ्गुष्ठपर्वमात्राण्येकोद्धीनि ॥ १८ ॥ शमीपर्यैः पूरयित्वा शेषस्य मेघं च मेघीं च कुरुतः^२ ॥ १९ ॥ निष्काभिरूर्णाभिरावेष्ट्य परःशतानि शमीपर्णानि घासं निवपतः ॥ २० ॥ उत्तरैः परिग्राहैः परिगृह्य दक्षिणस्या वेद्या उत्तरस्याः श्रोण्या अध्युत्तरस्या आ दक्षिणादंसात्स्फथेन वेदी संभिनत्ति ॥ २१ ॥ पृषदाज्ये गृह्णीतः सकृदुपस्तीर्य द्विर्दधि द्विरभिघारयेत् ॥ २२ ॥ उद्भासनवेलायामभिक्षयोः खर्जूरसक्तूनावपतः ॥ २३ ॥ मासृत्यां प्रतिप्रस्थाता मेघमवदधाति वारुण्यामध्वर्युर्मेषीम् ॥ २४ ॥ आसादयन्तौ विपरिहरतः ॥ २५ ॥ वारुणीनिष्काषं निदधाति ॥ २६ ॥ उत्तरस्मिन्नग्नौ संमृष्टे ऽसंमृष्टे दक्षिणस्मिन्प्रतिप्रस्थाता पत्नीं पृच्छति कतिभिर्मिथुनमचर इति^३ ॥ २७ ॥ सत्यं विवाचयिषेत् ॥ २८ ॥ यान्निर्दिशेत्तान्वरणो गृह्णाविति ब्रूयात् ॥ २९ ॥ प्रधास्यान्हवामर्ह इति करम्भपात्राण्यादाय यजमानः पत्नीं चापरेण विहारमनुपरिक्रम्य पुरस्तात्प्रत्यङ्मौ तिष्ठन्तौ शिरस्याधाय दक्षिणस्मिन्नग्नौ शूर्पेण जुहुतः ॥ ३० ॥ सो षू र्यं इति यजमानः पुरोऽनुवाक्यां जपति ॥ ३१ ॥ यद् ग्रामं इत्युभौ याज्यां निगद्य जुहुतः ॥ ३२ ॥ अकन्कमेति^४ व्युत्क्रामन्तावनुमन्त्रयेते ॥ ३३ ॥ अध्वर्युर्वा जुहुयादन्वारभेयातामेतौ ॥ ३४ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्य स्रक्पाणिः प्रतिप्रस्थाताकाङ्क्षति यावदध्वर्युरेन्द्राग्नपष्ठैः प्रचरति ॥ ३५ ॥ मासृत्याः प्रतिप्रस्थाता पूर्वेणावदानेन सह मेषीमवद्यति वारुण्या अध्वर्युरुत्तरेण सह मेषम् ॥ ३६ ॥ इडावत्सरीयां स्वस्तिमाशास इति यजमानो जपति ॥ ३७ ॥ मिथुनौ गावौ दक्षिणा ॥ ३८ ॥ समवनीय वाजिनं भक्षयत्युपास्ते प्रतिप्रस्थाता ॥ ३९ ॥ पत्नीसंयाजान्समिष्टयजुरध्वर्युर्जुहोति यथा पशुबन्धे ॥ ४० ॥ तूष्णीं प्रतिप्रस्थाता स्रुचं विचारयति ॥ ४१ ॥ वारुणीनिष्काषेण^५ तुषैश्चावभृथं यन्ति यथा सोमे साम ऋजीषभक्ष्णं स्नानमिति परिहाप्य ॥ ४२ ॥ निवर्तयते—

यद् धर्मः पर्यावर्तयदन्तानृथिव्या आधि ।

अग्निस्तिग्मेनेति^६ समानम् ॥ ४३ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

चतुर्थे मासेषु साकमेधाः ॥ १ ॥ पूर्वो पौर्णमासीमानीकवतायोपवसेदु-

1 The ms ०येवानां first hand, पेषाणां यवनां second hand.

2 The ms कुरुते.

3 The ms ०मचरदिति.

4 MS I. 10. 2.

5 The ms मासृत्य first hand, मासृत्यां second hand.

6 The ms निष्काशेण first hand, निष्कासेण second hand.

7 MS II. 10. 2: 132. 16.

त्तरां क्रैडिनीयार्य ॥ २ ॥ अग्नयेऽनीकवते प्रातरष्टाकपालो मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यो मध्यन्दिने चरुर्मरुद्भ्यो गृहमेधेभ्यः सर्वासां दुग्धे सायमोदन इन्द्रस्य निष्काषः ॥ ३ ॥ यजुषा वत्सानपाकरोति ॥ ४ ॥ अपवित्रे दोहयति ॥ ५ ॥ नेध्माबर्हिः संनहति ॥ ६ ॥ नोपभृत्याज्यं गृह्णाति ॥ ७ ॥ ओदनस्य शरोनिष्काषं निदधाति ॥ ८ ॥ त्रीनोदनानुद्धृत्योत्पूतान्करोति ॥ ९ ॥ न सामिधेनीरन्वाहं ॥ १० ॥ न प्रयाजान्यजतिं ॥ ११ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्यादनानां सकृत्सकृत्समवदाय प्रचरति ॥ १२ ॥ इडान्ता भवति ॥ १३ ॥ अमात्येभ्य ओदनानुपहरन्ति ॥ १४ ॥ प्रतिवेशमोदनं पचति ॥ १५ ॥ तस्य पत्न्यश्नाति ॥ १६ ॥ आज्याभ्यज्य सुहिता वसन्ति ॥ १७ ॥ ओदनान्प्रतिवेशा पचन्ते गाश्च घृते ॥ १८ ॥ सवत्सा गावो वसन्ति ॥ १९ ॥ प्राचीनरात्रे ऽभिवान्याया अग्निहोत्र्याश्च वत्सौ बध्नन्ति ॥ २० ॥ पुरा प्रातरग्निहोत्राद्गार्हपत्ये शरोनिष्काषपूर्णं दर्वी [पूर्णं दर्वं] परापतेर्त्यृषभमाह्वयते ॥ २१ ॥ यदृषभो न रूयाद् ब्रह्मा ब्रूयाज्जुहोतीति ॥ २२ ॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः साकं रश्मिभिः सप्तकपालं निर्वपेत्प्रचरेद्वा ॥ २३ ॥ महाहविषा यजते सोत्तरवेदिमग्निं प्रणीय ॥ २४ ॥ पञ्च संचरायैन्द्राग्नौ द्वादशकपाल इन्द्राय वृत्रघ्ने चरुवैश्वकर्मण एककपाल इति हवींषि ॥ २५ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽग्ने वेहोत्रमित्यंभिधारयति ॥ २६ ॥ ऋषभो दक्षिणा ॥ २७ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

पितृयज्ञे ऽग्रेण दक्षिणा[ग्निं] वेदिमुद्धरति ॥ १ ॥ अखाता भवति ॥ २ ॥ प्रागुदीचीनं स्तम्बयजुर्हरति ॥ ३ ॥ समं चतुरश्रं परिश्रयति ॥ ४ ॥ उत्तरां प्रति वेदिश्रोणिं द्वारं कुर्वन्ति ॥ ५ ॥ एकोल्मुकं मध्ये वेद्याः सादयति ॥ ६ ॥ स आहवनीयः ॥ ७ ॥ वर्षीयो नित्याद्वर्हिरुपमूललूनं वर्षीयानिधमः ॥ ८ ॥ अग्रेण नित्यमाहवनीयमतिहारः ॥ ९ ॥ उत्तरतो वेद्याः पात्राणि प्रयुनक्ति ॥ १० ॥ दक्षिणतो निर्वपति ॥ ११ ॥ सोमाय पितृमते षट्कपालः पुरोडाशः पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो घानाः पितृभ्यो ऽग्निष्वात्तेभ्यो मन्थः ॥ १२ ॥ तू[ष्णी]कांस्त्र्यम्बकान्पुरोडाशानेककपालान्प्रतिपुरुषं यजमानस्यैकाधिकान् ॥ १३ ॥ प्रोक्षणीस्तिप्रान्यवानव-

1 The ms first hand क्रैडिनीयामये. The second hand makes worthless changes.

2 The ms ओमोदनं, but cp MS I, 10, 1: 140. 13-15.

3 The ms ०त्योत्पुलं first hand, ०त्योत्कपालं second hand.

4 Derived from MS I, 10, 15: 155. 3.

5 Ib 1.

6 The ms second hand परा०.

7 The ms second hand बध्नाति.

8 MS I, 10, 2: 142. 6.

9 See MS I, 10, 1: 141. 1-3.

10 MS I, 10, 2. 141. 7.

11 ? The ms ०ष्णीः स्तिप्रान् first hand, प्रोक्षणीयुदेकेण second hand.

घ्नन्ति ॥ १४ ॥ दक्षिणार्धे गार्हपत्यस्य पुरोडाशं श्रपयत्युत्तरार्धे त्र्यम्बकान्
 ॥ १५ ॥ दक्षिणाग्नौ यवान्भृजति^१ ॥ १६ ॥ पेषणवेलायां धाना मन्त्रेण विभजति
 ॥ १७ ॥ अभिवान्यायाः पयसि^२ मन्थं दोहन इक्षुशलाकया प्रसव्यमालोडयति
 ॥ १८ ॥ शलाकास्थं मन्थं करोति^३ ॥ १९ ॥ चतुर्गृहीतान्याज्यान्यध्यधि गार्हपत्यं
 गृह्णाति ॥ २० ॥ तूर्ण्यं प्रस्तरमुद्धवमादत्ते ॥ २१ ॥ समन्तं वह्निस्त्रिः स्तृणन्पर्ये-
 त्यया विधेति^४ ॥ २२ ॥ त्रिरस्तृणन्प्रतिपर्येति ॥ २३ ॥ एकैकमभ्युदाहरत्युदकुम्भ-
 माज्येनाग्रतः परिषेचनाय ॥ २४ ॥ अग्नये देवेभ्यः पितृभ्यः समिध्यमानायानुब्रूहीति
 संप्रेष्यति ॥ २५ ॥ उशान्तस्त्वा हवामह इत्येका सामिधेनी ॥ २६ ॥ तस्यां त्रिरुक्तायां
 सकृदिधममादधाति ॥ २७ ॥ न होतारं वृणीते नार्धेयम् ॥ २८ ॥ अपवर्हिषः
 प्रयाजान्यजति ॥ २९ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्य प्राचीनावीतानि कुर्वते ॥ ३० ॥
 विपरिहरन्ति हवींषि ॥ ३१ ॥ विपरियन्त्युत्विजः ॥ ३२ ॥ यथास्थानं जुहुः
 ॥ ३३ ॥ उपभृद्भुवे दक्षिणे ॥ ३४ ॥ यथास्थानं पुरोडाशं दक्षिणां धाना मन्थं
 दक्षिणतः ॥ ३५ ॥ आग्नीध्रः प्रत्याश्रावयति ॥ ३६ ॥ अपरो यजमानः ॥ ३७ ॥
 दक्षिणतो ऽध्वर्युरवद्यति^५ त्रिश्चतुरवदानस्य चतुः पञ्चावदानस्य ॥ ३८ ॥ उद-
 ङ्ङतिक्रामं^६ सोमाय पितृमते ऽनु स्वधेत्यनुवाचयति ॥ ३९ ॥ ओ^७ स्वधेत्याश्रावयति
 ॥ ४० ॥ अस्तु स्वधेति प्रत्याश्रावयति ॥ ४१ ॥ सोमं पितृमन्तं स्वधेति संप्रेष्यति ॥ ४२ ॥
 स्वधा नम इति वषट्कारः^८ ॥ ४३ ॥ दक्षिणामुखो^९ दक्षिणार्धे जुहोति ॥ ४४ ॥ एतेन
 धर्मेण स्विष्टकृदन्तैः प्रचरति ॥ ४५ ॥ अग्निः कव्यवाहन इति स्विष्टकृत् ॥ ४६ ॥
 मन्थादीनामिडामवद्यति ॥ ४७ ॥ ब्रह्माग्नीध्रो यजमान इत्यवघ्रेण भक्षयित्वेडां
 हविःशेषांश्च त्रीन्पिण्डान्कृत्वा स्रक्लिषु प्रसव्यं निदधाति यथा पिण्डपितृयज्ञ
 उत्तरां श्रोणीं परिहाप्य ॥ ४८ ॥ तस्यां लेपान्निमार्ष्टि ॥ ४९ ॥ अत्र पितरो मादयध्व-
 मित्युक्त्वा परेत्य सुसंहशं त्वा वयमित्याहवनीयमुपतिष्ठन्ते ॥ ५० ॥ योजा न्विन्द्र
 ते हरोमिति^{१०} प्रणवेन ताम्यन्ते ॥ ५१ ॥ यदन्तरिक्षमिति^{११} गार्हपत्यम् ॥ ५२ ॥ अग्नी-
 मदन्त पितरं इति परिश्रितं प्रपद्याञ्जनाभ्यञ्जनदशानिहवनमिति कृत्वा परेतन पितरं
 इति त्रिरपः परिषिञ्चन्पर्येति ॥ ५३ ॥ अया विधेति^{१२} त्रिरपरिषिञ्चन्प्रतिपर्येति ॥ ५४ ॥

1 The ms भृजति.

2 The ms अभिनवान्यायपयति.

3 ? The ms मन्थं शलाकां कुर्वती.

4 Based on MS I, 10, 17: 157, 12.

5 MS I, 10, 3.

6 The ms दक्षिणं.

7 Based on MS I, 10, 18: 158, 6.

8 The ms second hand ओं.

9 From MS ib 15.

10 The ms repeats the word.

11 MS I, 10, 3: 142 12.

हरोम्=हरी+ओम्.

12 The ms त्रिरपः परिषिञ्चन्.

अज्ञममीमदन्तेति^१ पत्न्याग्निं^२ मनस्वतीश्च प्रत्यायन्ति ॥ ५५ ॥ अग्ने तमद्याश्वमिति^३
गार्हपत्यमुपतिष्ठते ॥ ५६ ॥ अपवर्हिषावनुयाजौ यजति देवौ यज यजेति संप्रे-
ष्यति ॥ ५७ ॥ न पत्नीः सँयाजयन्ति न समिष्टयजुर्जुहोति ॥ ५८ ॥ समाप्येष्टिं
प्रागुदञ्चस्व्यम्बकैर्यजन्ति ॥ ५९ ॥ मूते पुरोडाशानुपवपन्ति ॥ ६० ॥ एकोल्मुकं
पराचीनं धूपायमानं हरन्ति ॥ ६१ ॥ आखुं ते रुद्र पशुं करोमीत्यारुकिरौ^४ पुरोडा-
शमेकमुपवपति ॥ ६२ ॥ एकोल्मुकं चतुष्पथ उपसमाधाय पुरोडाशानां सक्क-
त्सकृत्समवदायारण्येन पलाशपर्णेन मध्यमेन जुहोति— एष ते रुद्र भार्गव इति ॥ ६३ ॥
अवाम्ब रुद्रमदिमहीति^५ यजमानो ऽमात्यैः सहार्गिं पर्येति ॥ ६४ ॥ पतिकामापि
यायात् ॥ ६५ ॥ भगो ऽसि भगस्येषं इत्युदस्य प्रतिलभ्य यजमानाय समावपन्ति
॥ ६६ ॥ पतिकामापि वर्यं ॥ ६७ ॥ त्रिरेतेन धर्मेण ॥ ६८ ॥ यथास्वमुपयामम् ॥ ६९ ॥
भेषजं गवै इति द्वितीयं परियन्ति ॥ ७० ॥ त्र्यम्बकं यजामहं इति तृतीयम् ॥ ७१ ॥

सुगन्धिं पतिवेदनम् ।

उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्^६ ॥

इति पतिकामा ॥ ७२ ॥ यथाम्नातमितरे ॥ ७३ ॥ मूत उपनह्य वृक्ष आस-
जति—रुद्रैष ते भार्गव इत्युभयतः ॥ ७४ ॥ अनपेक्षमाणाः प्रत्यायन्ति ॥ ७५ ॥
मार्जनं समिदाधानमिति यथा पशुबन्धे ॥ ७६ ॥ प्राप्यादित्यं घृते चरुं निर्व-
पति ॥ ७७ ॥ क्रैडिनिप्रभृत्यादित्यान्तं^७ प्रागस्तमयात्क्रियेत ॥ ७८ ॥ सँस्थितायां
पौर्णमासी^८ सँस्थाप्य निवर्तयते—

यो ऽस्याः पृथिव्या अधि त्वचि निवर्तयत्योषधीः ।

अग्निस्तिग्मेनेति^९ समानम् ॥ ७९ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

चतुर्षु मासेषु शुनासीर्य^{१०} सद्यश्चतुरहे मासे वा ॥ १ ॥ पञ्च संचराणि
वायव्या यवागूः प्रतिधुग्वेन्द्राय शुनासीराय द्वादशकपालः सौर्य एककपाल
इति हवीं^{११} ॥ २ ॥ सीरं द्वादशयोगं दक्षिणोष्टारो वानड्वान्^{१२} ङ्योगं सीरमु-

1 MS I. 10. 3.

2 † The ms second hand प्रत्याग्निं.

3 MS I. 10. 4.

4 The ms °खुकरैः first hand, °खूत्करि second hand. Cp MS I. 10. 20 : 160. 3.

5 † Perhaps to be emended to भगस्येश (=भगस्येशे).

6 † The ms second hand पतिकासा वास्.

7 The Samhita पुष्टिवर्धनम्.

8 The ms मूतमुप०.

9 The ms °दित्याजं.

10 MS II. 10. 2: 132. 16.

11 See MS I. 10. 1: 141. 4-5.

12 Identical with MS . 6. 2: 64. 16.

शारौ वानङ्वाहौ ॥ ३ ॥ निवर्तयते—

यत्र मासा अर्धमासा ऋतवः परिवत्सराः ।

येन तेन प्रजापतय ईजानः संनिवर्तयन् ।

तेनाहमस्मि ब्रह्मणा निवर्तयामि जीवसे^१ ॥

इति । अग्निस्तिग्मेनेति^२ समानम् ॥ ४ ॥ वैश्वदेवेनैव यजेत पशुकामः सहस्रं पशून्प्राप्योत्तरैः^३ ॥ ५ ॥ शुनासीर्येण ग्रामकामो ऽन्नाद्यकामो वृष्टिकामः पशुकामः स्वर्गकामो वा ॥ ६ ॥ उदकमन्ववसाय तस्योदकार्थान्कुर्वीत^४ ॥ ७ ॥ सौवत्सरीकाणि ॥ ८ ॥ अत्र पञ्च सौवत्सराण्येतेन धर्मेण फाल्गुनारम्भणान्फाल्गुनीसमापनौखीन्सौवत्सरानिष्ट्वा चैत्र्यारम्भणौ चैत्रीसमापनौ द्वौ यजेत ॥ ९ ॥ अथ पशुमन्ति ॥ १० ॥ वैश्वदेवे सन्नेषु हविःषु यूपाय वैश्वदेवं पशुमुपाकरोति ॥ ११ ॥ यथाकालमविप्रतिषिद्धान् ॥ १२ ॥ पशुना चातुर्मास्यकान्धर्मान्करोति ॥ १३ ॥ समानं पशुकर्मोत्तमात्प्रयाजात् ॥ १४ ॥ उत्तमेन प्रयाजेन प्रचरति ॥ १५ ॥ ध्रुवादीनि हवींष्यभिघारयति ॥ १६ ॥ सहामिक्षावपामभिघारयति ॥ १७ ॥ आज्यभागाभ्यां प्रचर्य हविर्भिः प्रचरति ॥ १८ ॥ सहामिक्षावपेन प्रचरति ॥ १९ ॥ वपायाः संप्रैषाः ॥ २० ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतः पशुपुरोडाशेन प्रचरति ॥ २१ ॥ सहस्विष्टकृतप्रैषवन्त्सहेडा ॥ २२ ॥ समानमन्तात्पशुकर्म ॥ २३ ॥ एतेनोत्तराणि सहपञ्चसंचराणि पर्वाणि व्याख्यातानि ॥ २४ ॥ विकारान्व्याख्यास्यामः ॥ २५ ॥ वरुणप्रघासेषूभयत्र यूपौ ॥ २६ ॥ मारुतं प्रतिप्रस्थाता पशुमुपाकरोति वारुणमध्वर्युः ॥ २७ ॥ प्रतिप्रस्थातुः पशौ पूर्वं कर्माध्वर्योरारात् ॥ २८ ॥ प्रतिप्रस्थातामिक्षावपेन पूर्वं प्रचरति ॥ २९ ॥ समानमुभयोः कर्म ॥ ३० ॥ एका मनोता ॥ ३१ ॥ प्रतिप्रस्थाता पशुना पूर्वं प्रचरति ॥ ३२ ॥ पशुवर्जमध्वर्योः संप्रैषाः ॥ ३३ ॥ समानेडा ॥ ३४ ॥ साकमेधेष्विन्द्राय वृत्रघ्ने पशुः ॥ ३५ ॥ वायवे नियुत्वते शुनासीर्ये ॥ ३६ ॥ समानमन्यत्समानमन्यत् ॥ ३७ ॥

इति चातुर्मास्ये [सप्तमे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति^५ सप्तमो ऽध्यायः ॥

1 The mantra is corrupt. Cp Mān I.

7. 8. 8.

2 MS II, 10, 2: 132. 16.

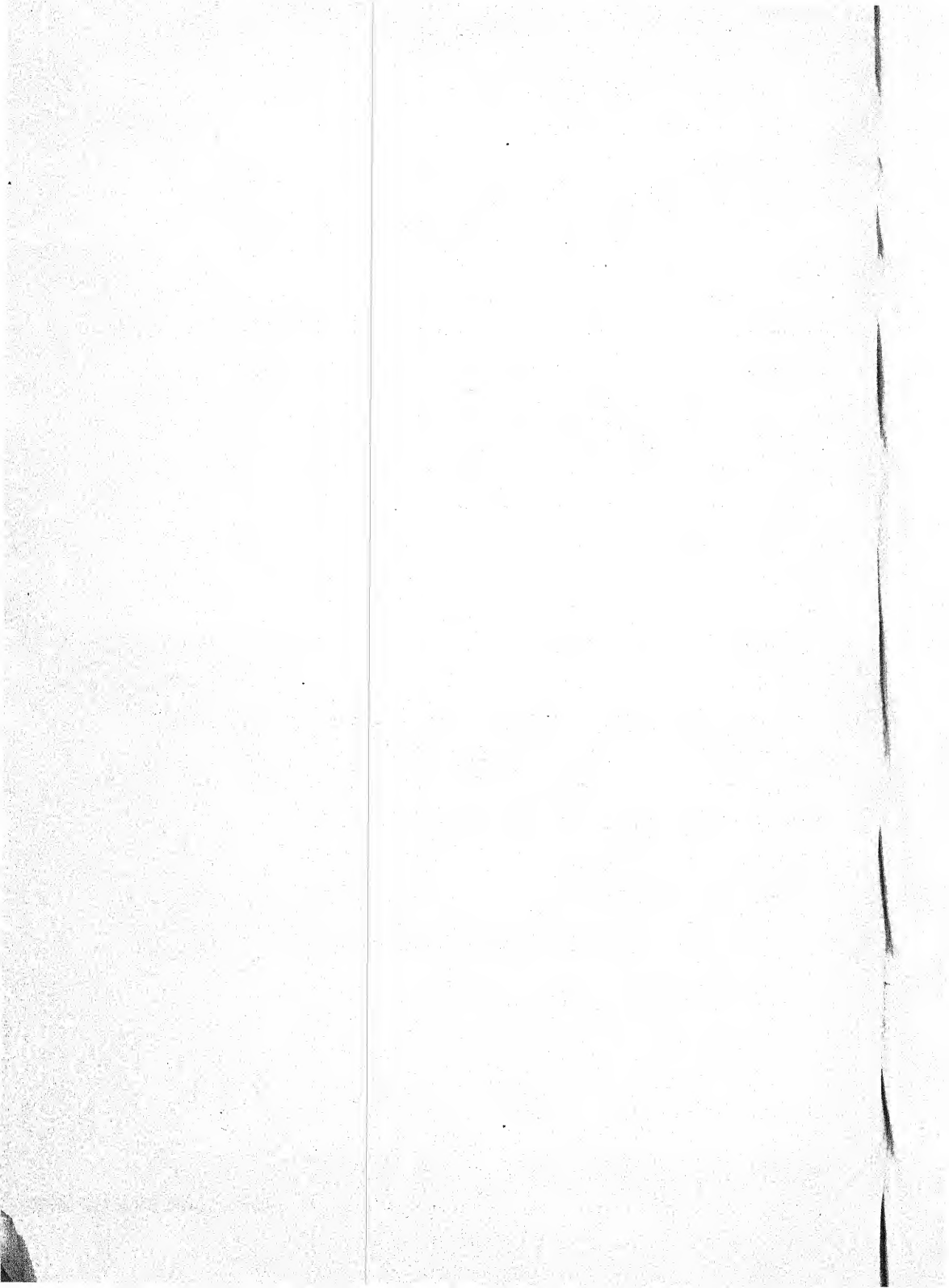
3 Cp MS I, 10, 8: 148. 20-149. 1.

4 Cp MS IV, 3, 3: 42 4. वर्ष्य उदके

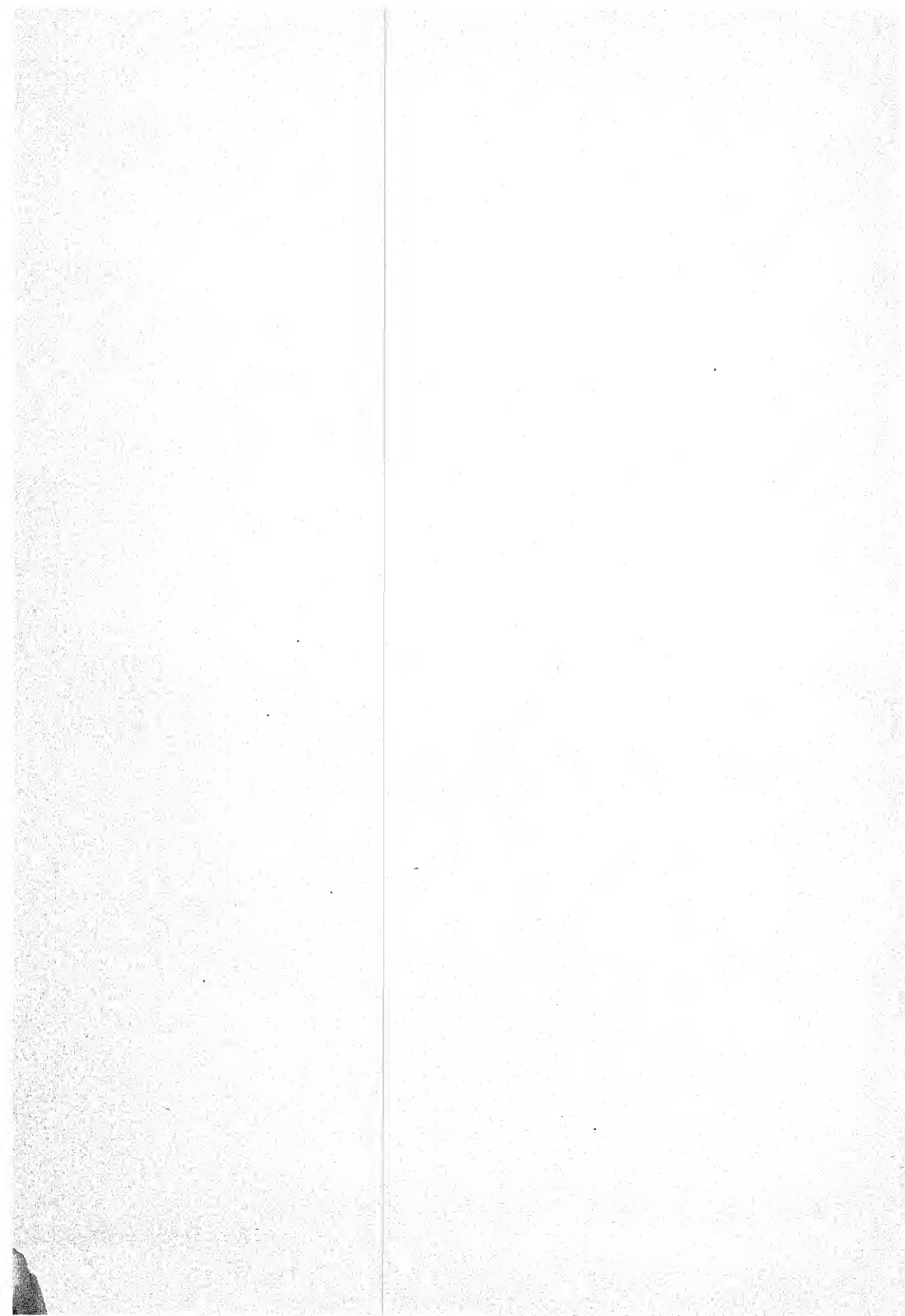
यजेत, Ap VIII, 22, 5, 6.

5 The ms पशुकामोत्तमात्.

6 The ms adds प्राक्सौमिके.

अथ
वाराहश्रौतसूत्रे
चयनम्

प्राकृतीषु संस्थासु षोडशिवर्जमग्निमुत्तरवेद्यां चिन्वीत ॥ १ ॥ सावि-
 त्रनाचिकेतो वानश्रिर्वोत्तरवेदिं चिन्वीत सत्त्राहीनेषु ॥ २ ॥ तं चेप्यमाणो
 ऽमावास्यायामुपनीय हविर्जुह्वं प्रथमं संमृज्यास्तगृहीतेनाज्येन युजानः प्रथममिति^१
 सावित्रायूध्वस्तिष्ठन्जुहोत्युचा स्तोममिति^२ द्वितीयां पूर्णाहुतिं पूर्णाम् ॥ ३ ॥
 वैणवीमग्निं कल्माषीं सुषिरां सावित्रप्रभृतिभिरादत्ते फलप्रहेर्वा वृक्षस्य ॥ ४ ॥
 इमामगृभ्णन्नित्यश्वाभिधानीमादाय प्रतूर्तं^३ वाजिन्नित्यश्वमभिदधाति ॥ ५ ॥ युजार्थं
 रासमं युवमित्युत्तरं गर्दभम् ॥ ६ ॥ योगे योगं इत्यश्वपूर्वा वल्मीकामभियन्ति^४ ॥ ७ ॥
 अग्निं पुरीष्यमज्जिरस्वदच्छेमं इति^५ पुरुषमायान्तमनुमन्त्रयते येन संगच्छेत्^६ ॥ ८ ॥
 तमिति निर्दिशति ॥ ९ ॥ आगत्य वाज्यध्वानमिति^७ मृदं प्राप्य जपति ॥ १० ॥ आक्रम्य
 वाजिन्नित्यश्वेन मृदमाक्रमयति ॥ ११ ॥ यं द्विष्यात्तं ब्रूयादमुमभितिष्ठेति^८ ॥ १२ ॥
 यौस्ते पृष्ठमित्यश्वस्य पृष्ठमभिमुशति ॥ १३ ॥ उत्कामं^९ उदकमीदित्युत्क्रान्ते^{१०} जपति
 ॥ १४ ॥ आ त्वा जिघर्माति^{११} पदे हिरण्यं निधायाभिजुहोति ॥ १५ ॥ परि वाजपतिरि^{१२}-
 त्यभ्रया पदं परिलिखति ॥ १६ ॥ देवस्य त्वेति^{१३} खनति ॥ १७ ॥ अपां पृष्ठमसीति^{१४}
 पुष्करपर्णमाहरति ॥ १८ ॥ शर्म च स्थं इति कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च संस्तु-
 णाति^{१५} ॥ १९ ॥ व्यचस्वती संवसेथामित्युत्तरलोमं कृष्णाजिनमधस्तादधिपुष्करपर्णे
 ॥ २० ॥ तयोर्मृदं संभरति पुरीष्यो ऽसीति^{१६} यजुरुत्तराभिर्गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्योत्तरा-
 भिस्त्रिष्टुब्भी^{१७} राजन्यस्योत्तराभिर्जगतीभिर्वैश्यस्य ॥ २१ ॥ सर्वत्र यजुः ॥ २२ ॥
 यं कामयेत ऋध्नुयादिति तस्य गायत्रीभिश्च त्रिष्टुब्भिश्चाष्टभिश्च संभरेत्

1 MS II. 7. 1.

6 The ms वा संगच्छे (for येन संगच्छेत्)..

2 MS III. 12. 1: 159. 13. Properly the mantra is for the Aśvamedha.

7 The ms ता०.

8 Identical with MS III. 1. 4: 5. 7.

3 MS II. 7. 2.

9 The ms उदक्रान्ते.

4 1 The ms वल्मीकायवत्य्.

10 MS II. 7. 3.

5 Very probably one sūtra is missing in our text. Cp Mān VI. 1. 1. 11, 12.

11 Identical with MS III. 1. 5: 6. 4-5.

12 The ms second hand ऋभी.

॥ २३ ॥ अयं ते योनिर्ऋत्विर्य इति संभृतमभिमृश्यापो देवीरिति^१ स्फ्येनै खनति^२ ॥ २४ ॥
 वल्मीकवपामाधाय सुजातो ज्योतिषेति^३ मौञ्जेन दादोपनह्यत्यर्कमयेण वा^४ ॥ २५ ॥
 उदु तिष्ठ स्वध्वरेत्युर्ध्वच्छति ॥ २६ ॥ सजातो गर्भ^५ इति हरति ॥ २७ ॥ स्थिरो भव वी-
 ड्वङ्ग इति गर्दभ आदधाति^६ ॥ २८ ॥ भरन्नमिमिति^७ यन्ति ॥ २९ ॥ ओषधयः प्रति-
 गृह्णीतेति^८ परिस्तृणाति ॥ ३० ॥ दर्भेषु सादयति ॥ ३१ ॥ वि पाजसेति^९ विस्सयति ।
 वि ते मुञ्चामीति^{१०} च ॥ ३२ ॥ आपो हि ष्टैर्यद्विद्रुपसृजति ॥ ३३ ॥ अजलोमभिः
 कृष्णाजिनलोमभिरर्मकपालैः^{११} शर्कराभिः सिकताभिर्वैणवङ्गारैरिति लोमवर्जं चूर्ण-
 कृतैर्मित्रः संसृज्येति^{१२} संसृजति ॥ ३४ ॥ संसृष्टासो ग्वा पत्नी करोति^{१३} ॥ ३५ ॥
 मखस्य शिरोऽसीति^{१४} पिण्डमभिमन्त्र्य वसवस्त्वा कृणवन्त्विति^{१५} त्र्युद्धि चतुरथां^{१६} करोति
 ॥ ३६ ॥ उत्तमे तृतीयेऽदित्या रास्नासीति^{१७} रास्नां करोति ॥ ३७ ॥ अश्रीणां रास्ना-
 याश्च समवाये^{१८} स्तनौ कृत्वादितिष्ठे बिलं गृह्णात्विति^{१९} द्वारं करोति ॥ ३८ ॥ कृत्वाय
 सा महीमित्यभिमन्त्र्य सिकतासु विषर्जति ॥ ३९ ॥ शेषस्याषाढां त्र्यालिखिता-
 मिष्टकां करोति ॥ ४० ॥ शुष्कामुखां वसवस्त्वा धूपयन्ति^{२०} त्वयश्चशकेन गार्हपत्ये
 धूपयति ॥ ४१ ॥ अदितिष्वेति^{२१} गर्तं खात्वा देवानां त्वा पत्नीरित्येवदधाति ॥ ४२ ॥
 तूष्णीमुखां^{२२} पचनेन पर्युक्ष्य धिषणा त्वा देवीत्यग्निना समिन्दे ॥ ४३ ॥ मास्त्वा देवी-
 रिति^{२३} पच्यमानानामनुमन्त्रयते । मित्रैतां त उखां परिददाम्भित्त्या^{२४} एषा मा भेदीति^{२५} च
 ॥ ४४ ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतं इत्यागाममं ॥ ४५ ॥ देवस्त्वा सवितोद्वपत्विति^{२६} पक्वामुद्व-
 पति ॥ ४६ ॥ उत्तिष्ठ बृहती भवेत्युच्छ्रयति ॥ ४७ ॥ मित्रैतां त^{२७} इत्यभिमन्त्र्य वसवस्त्वा-
 च्छन्दन्वित्यजज्ञरिणाच्छृणोति चतुः ॥ ४८ ॥ वैश्यस्य राजन्यबन्धोर्वा शिर

- 1 MS II. 7. 3.
- 2 MS II. 7. 4.
- 3 The ms adds योनिरिति.
- 4 This is not clear, as the digging has already been done. The original ms has खति, which is changed to खनति by the second hand.
- 5 The ms च.
- 6 The ms उदु तिष्ठ स्व-रित्युद्य० first hand, उदु तिष्ठस्व इत्यु० second hand.
- 7 Identical with MS III. 1. 6 beg.
- 8 MS II. 7. 5.
- 9 MS II. 12. 3: 147. 1.
- 10 † The ms ०रर्माकपालिनीकाभि first hand, ०रर्मकपालैः second hand.
- 11 The ms second hand चूर्णाकृ०.
- 12 The sūtra is hopelessly corrupt. We could have something like this: संसृष्टामिति परन्यै प्रयच्छति । सोखां करोति.
- 13 MS II. 7. 6.
- 14 The ms second hand ०श्रीं.
- 15-15 The ms first hand अग्निकृ-समवाये (pointing to अशिरास्नासमवाये ?).
- 16 The ms विसृ०.
- 17 The ms ०मुखाया first hand, ०मुखायाः second hand.
- 18 The ms first hand मित्रैता त्वा उप चाभित्या.
- 19 The ms first hand मभिनर्ति च.
- 20 † The ms second hand इति उखां.

आहरतीपुहतस्याशनिहतस्य वा ॥ ४६ ॥ सप्त माषानुपन्युष्य यमगाथा गायति—

यो ऽस्य कौष्ठ्य जगतः पार्थिवस्थैक इद्वशी ।

यमं भङ्गश्रवो गाय यो राजानपरोध्यः ॥

यमं गाय भङ्गश्रवो यो राजानपरोध्यः ।

अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं यमः ॥

वैवस्वतो न तृप्यति सुराया इव दुर्मदः ।

येनापो नद्यो धन्वानि येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा ॥

इति ॥ ५० ॥ वल्मीकवपाँ सप्तधा वितृण्णाँ शिरसः स्थाने प्रतिनिद-

घाति ॥ ५१ ॥

अयँ यो ऽसि यस्य त इदँ शिर एतेन त्वँ शीर्षणवानेधि ।

इदमस्माकं भुजे भोग्याय भूयात् ॥

इति शिर आददीत ॥ ५२ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

हिरण्यकेशान्सुधुरान्दिरण्याक्षानयःशफान् ।

अश्वाननश्वतो दानँ यमो राजाधितिष्ठति ॥

इत्याहरति ॥ १ ॥ पूर्वमुख्याद्वृत्तिः ॥ २ ॥ पौर्णमास्यां पञ्च पशूनालभते^३

ऽश्वमृषभं वृष्णि वस्तं प्राजापत्यं तूपरमिति मुष्करान् ॥ ३ ॥ उपाकरोति—

अग्निभ्यः कामाय जुष्टमिति ॥ ४ ॥ वैश्वानरीयो द्वादशकपालः पशुपुरोडाशः ॥ ५ ॥

चतुर्विंशति^४ सामिधेनीः पराचीरन्वाह ॥ ६ ॥ एकादश नित्या उपेमसृक्षीति^५

तिस्रः समास्त्वामँ इति दर्श ॥ ७ ॥ अमुत्रभूयादित्यामयाविनः^६ ॥ ८ ॥

राये अग्ने महे त्वा दानाय समिधीमहि ।

ईडिष्वा हि महि वृषन्नग्ने^७ होत्राय पृथिवीम् ॥

इत्यनामयाविनः ॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भं^८ इत्याधारः ॥ १० ॥ ऊर्ध्वा अस्य समिधे

इत्याग्नीः ॥ ११ ॥ पुरुषशिरसा सह पर्यग्निं^९ कृत्वा तान्पर्यग्निकृतानुत्सृज्य प्राजा-

पत्यवर्जं^{१०} शिराँसि प्रच्छिद्य यस्माद्भूदादिष्टकाः करिष्यन्स्यात्तस्मिन्शरीराणि

न्यस्य बह्व्यं^{११} मृदा शिराँसि प्रलिप्य प्राजापत्येन तन्त्रं^{१२} संस्थापयन्ति ॥ १२ ॥

1 After इदं the ms adds अहं.

7 MS III. 4. 6: 51, 15-16.

2 † The ms first hand पूर्वशि०.

8 The ms second hand द्यावा.

3 The ms ०नायजते.

9 MS II. 7. 15: 96. 13.

4 MS IV. 12. 4: 187. 17.

10 MS II. 12. 6: 149. 14.

5 MS II. 12. 5: 148. 11.

11 The ms second hand पर्यग्नि.

6 The ms second hand दशभिर्कीः

12 The ms तस्मात्सरीरास्यस्य बहुन्य.

यद्येतान्नालभेत वायवे नियुत्वते श्वेतं तूपरमजमालभेत ॥ १३ ॥ प्राजापत्यो
द्वादशकपालः पशुपुरोडाशः ॥ १४ ॥ समानमन्यत् ॥ १५ ॥ आग्नावैष्णव एका-
दशकपाल आदित्येभ्यो घृते चरुरग्नये च वैश्वानराय द्वादशकपाल इति दीक्ष-
णीया ॥ १६ ॥ समानमा दीक्षाहुतिभ्यः पूर्णाहुतिवर्जम् ॥ १७ ॥ आध्वरिकीर्तु-
त्वाकृतमभिमिति^१ षडाग्निकीर्तुहोति ॥ १८ ॥ अन्त[त]: पूर्णाहुतिः ॥ १९ ॥ पुरस्ता-
द्वाचोयमस्याहवर्णाय उखां प्रवृणक्ति—मा सु भित्थां इति ॥ २० ॥ जातमवदध्यादित्या-
स्नातानि काम्यानि ॥ २१ ॥ आयन्नग्नौ^२ समिध आदधाति द्वृक्षं इति कुमुकं घृता-
क्रमं ॥ २२ ॥ प्रजाते परस्या अधि सँवर्त इत्यौदुम्बरीम् ॥ २३ ॥ परमस्याः परावर्त
इति वैकङ्कतीम् ॥ २४ ॥ यदग्ने यानि कानि चेति^३ पञ्चभिः पञ्चौदुम्बरीरपरशुवृक्षाणां
॥ २५ ॥ ये जनेषु मलिम्लव इति वैकङ्कतीम् ॥ २६ ॥ दँष्ट्राभ्यामित्याश्वत्थीम् ॥ २७ ॥
यो अस्मभ्यमरातीयादिति^४ तैलवकीं यद्यभिचरति ॥ २८ ॥ उदेषां बाहुर्न ॥ सँशितं मे
इत्यौदुम्बर्यां^५ यजमानं वाचयति ॥ २९ ॥ ब्रह्म चत्रमित्यनादिष्टवृक्षाम् ॥ ३० ॥
उख्ये अग्रिमाणे वृष्टिकामस्य याः सौरी रश्मिवतीस्तासां तिसृभिस्तिस्त्र
आश्वत्थीः समिध आदध्याद् आजस्वतीभिः सौरीभिरवृष्टिकामस्य^६ ॥ ३१ ॥
यदि पशुपतिरभिमन्येत भिषग्वतीभिराग्नेयीभिः^७ ॥ ३२ ॥ यदि नश्येदग्नेऽभ्यावर्ति-
र्न ॥ अग्नेऽङ्गिरः ॥ पुनरूर्जा^८ ॥ सह रघ्येत्युपतिष्ठते ॥ ३३ ॥ सौवर्णं^९ रुक्मं पाशवन्तमे-
कविं^{१०} शतिनिर्वाधम् ॥ ३४ ॥

इति चयने [प्रथमेऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

दशानो रुक्मं इत्युपरिष्ठान्निर्वाधं प्रतिमुञ्चते ॥ १ ॥ नक्षोषासेति^१ कृष्णाजि-
नम् ॥ २ ॥ सुपर्णोऽसि गरुत्मानित्यभ्युद्यच्छति ॥ ३ ॥ प्रादेशमात्रपादारत्निमात्रशी-
र्षण्या मौञ्जशिक्यौदुम्बर्यासन्दी फलकास्तीर्णा ॥ ४ ॥ तस्यां^२ षडुद्यावं मौञ्जशि-
क्यमवधाय^३

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निं स्वे योनौ बिभर्तुखाम् ।

[तां] विश्वदैवैर्ऋतुभिः सँविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्तु ॥

इत्यादधाति ॥ ५ ॥ विश्वा रूपाणीति^४ शिक्यपाशं प्रतिमुञ्चते ॥ ६ ॥

1 MS II. 7. 7.

2 MS III. 1. 9: 11. 19 sqq.

3 ? The ms first hand आयासमौ.

4 See MS ib 12. 4.

5 Here the Sūtrakāra deviates from his Samhitā (ib 9).

6 The ms रश्मिवती यासां.

7 The sūtra is based on KS XXII.

12: 67. 16. The mantras alluded to are found neither in MS nor in KS.

8 MS I. 7. 1.

9 MS II. 7. 8.

10 The ms तस्या.

11 The ms अवदायाह.

नक्षोषासेति^१ कृष्णाजिनम् ॥ ७ ॥ सुपर्णो ऽसि गरुत्मानित्युख्यमुद्रच्छन्नुपरि-
नाभि विपरिवर्तयति^२ ॥ ८ ॥ विष्णोः क्रमो ऽसीति^३ पर्यायैर्यजमानश्चतुरः
क्रमान्क्रामति ॥ ९ ॥ अक्रन्ददग्निरिति^४ क्रमाणां पारे जपति ॥ १० ॥ दक्षिणा-
वर्तते—[अग्ने] ऽभ्यावर्तिन्निति^५ ॥ ११ ॥ आ त्वा हार्षमित्यावृत्य जपति ॥ १२ ॥
उदुत्तममिति^६ शिष्यपाशमुन्मुञ्चते ॥ १३ ॥ अग्ने बृहन्नुषसामित्युन्मुञ्च्य
जपति ॥ १४ ॥ हंसः शुचिषदित्यादधाति ॥ १५ ॥ सन्नवतीभिरुपतिष्ठते । दिवस्प-
रीति^७ च वात्सप्रेण ॥ १६ ॥ रुक्मप्रतिमोचनादि वत्सप्रान्तं यजमानः करोति
॥ १७ ॥ अनुगम[यत्याहवनीयम्] ॥ १८ ॥ मुष्टिकरणाद्याध्वरिकेण दीक्षो-
पायो व्याख्यातः ॥ १९ ॥ व्यत्यासं क्रमणं वात्सप्रेण करोति पूर्वद्युः क्राम-
त्युत्तरेद्युर्वात्सप्रम् ॥ २० ॥ येन देवा ज्योतिषेत्यहरहर्घृताकां समिधमादधाति
॥ २१ ॥ अन्नपतं इति व्रतकालेष्वन्नात्काम् ॥ २२ ॥ समिधामिमिति^८ चानक्राम
॥ २३ ॥ गायत्र्या ब्राह्मणस्यादध्यात् प्र प्रायमग्निरिति^९ त्रिष्टुभा राजन्यस्य द्वाभ्यां
गायत्रीभ्यां वैश्यस्य ॥ २४ ॥ प्रयास्यन्ननसि विहारमादधाति ॥ २५ ॥ उदु त्वा
विश्वे देवा इत्यग्निमुद्यच्छति ॥ २६ ॥ हंसः शुचिषदित्यादधाति ॥ २७ ॥ सन्नवती-
भिरुपतिष्ठते ॥ २८ ॥ प्रेदमं इति प्रयापयति ॥ २९ ॥ अक्रन्ददग्निरिति^{१०} सर्जदभि-
मन्त्रयते ॥ ३० ॥ यद्युखा भस्मना प्रतिपूर्येतेष्टकासु कार्यम् ॥ ३१ ॥ पुरीषे
पशुकामः कुर्वीत ॥ ३२ ॥ अप्सु यायावरः प्रवपेत् ॥ ३३ ॥ आपो देवीरिति^{११}
प्रथयति ॥ ३४ ॥ प्रसद्य भस्मना ॥ पुनरासद्येति^{१२} भस्ममुष्टी प्रत्यावपति ॥ ३५ ॥
पुनरूर्जा^{१३} ॥ सह रभ्येति^{१४} निवृत्त्य बोधा मे अस्येत्युपतिष्ठते ॥ ३६ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

दीक्षितस्येष्टकाः कुर्वन्त्यदीक्षितस्य वा ॥ १ ॥ न त्वेवानालब्धप्राजाप-
त्यस्य ॥ २ ॥ मृन्मयीस्त्र्यालिखिताश्चतुरश्चा दक्षिणावृतः सव्यावृत ऋजुले-
खाश्च निर्मन्थ्येन लोहिनीः^{१५} पचन्त्यन्वाहार्यपचनेन वा ॥ ३ ॥ समाप्तासु
दीक्षासु क्रमवात्सप्रे ॥ ४ ॥ तस्या एतत्तिनति (?) देवयजनमध्यवस्यति^{१६}

1 MS II. 7. 8.

8 MS II. 6. 12: 71. 14.

2 ? The ms विपरिवर्ति first hand, धारय-
माणो second hand.

9 ? The ms second hand अक्षशब्दमभि०.

3 MS II. 7. 9.

10 ? The ms विवृत्यसन्न first hand, विह-
त्य second hand.

4 The ms first hand क्रम वत्स०. The
second hand is worthless.

11 In the ms लोहिनीः is put after त्र्या-
लिखिता.

5 MS II. 7. 12: 91. 9.

12 Cp KS XX. 1: 18. 7 अपेत वीत वि च
सर्पतात इति देवयजनमध्यवस्यति.

6 MS II. 10. 1: 132. 5.

7 MS II. 7. 10.

॥ ५ ॥ आहवनीयदेशे गार्हपत्यं चिनोति ॥ ६ ॥ मण्डलं चतुरश्रं वा व्यायाममात्रं विमायोद्धत्याङ्गिरवोक्ष्य यो नो अग्निः^१ ॥ मयि गृह्णामीति^२ जपति ॥ ७ ॥ चितः स्थ परिचितः स्थेत्येकैविंशत्या शर्कराभिः परिश्रयति ॥ ८ ॥ अग्नेर्भस्मासीति^३ सिकता निवपति ॥ ९ ॥ संज्ञानमसीत्यूषान्युप्य व्यूहति ॥ १० ॥ अयं सो अग्निरिति^४ प्रभृतिभिश्चतस्रो मध्ये प्राचीरुपदधाति ॥ ११ ॥ इडामग्ने^५ ॥ अयं ते योनिर्ऋत्विर्ये इति द्वे समीची पुरस्ताच्चिदसि तथा देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रवासीदेति^६ ॥ १२ ॥ परिचिदसीति^७ द्वे समीची पश्चात् ॥ १३ ॥ त्रयोदश च लोकं पृष्ठाः ॥ १४ ॥ पृष्ठे दिवीति^८ चात्वालेदेशात्पुरीषमाहृत्य व्यूहति ॥ १५ ॥ एवं सर्वाश्चिनोति ॥ १६ ॥ पञ्चचितिकं प्रथमं त्रिचितिकं द्वितीयमेकचितिकं तृतीयम् । सर्वत्र वैकचितिकम् ॥ १७ ॥ संचिते समितं संकल्पेयामित्युख्यं निवपति ॥ १८ ॥ मातेव पुत्रमिति^९ शिष्यादुखां विमुञ्चते ॥ १९ ॥ न रिक्तमवेक्षते ॥ २० ॥ प्रत्यग्दक्षिणा नैर्ऋतीभिर्यन्ति ॥ २१ ॥ यदस्य पारं इति शिष्यमादत्ते ॥ २२ ॥ तिस्रस्तुषपकाः कृष्णा इष्टकाः^{१०} स्वकृत इरिणे ऽमुन्वर्तमिति^{११} तिसृभिः परां परामुपदधाति ॥ २३ ॥ न तथादेवतं करोति ॥ २४ ॥ यं ते देवीति^{१२} शिष्यमधिवपति^{१३} ॥ २५ ॥ रुक्मसूत्रमासन्दीमिति निधाय यदस्य पारे रजसं इत्यपः परिषिञ्चन्पर्येति ॥ २६ ॥ भूत्यै नम इत्युक्त्वा निवृत्य

शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये ।

शं योरभिस्रवन्तु नः ॥

इति परोगोष्ठं मार्जयन्ते^{१४} ॥ २७ ॥ अनपेक्षमाणाः प्रत्यायन्ति ॥ २८ ॥ निवेशनं इति गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते ॥ २९ ॥ येन देवा ज्योतिषेत्याहवनीयं यजमानः समिन्दे ॥ ३० ॥ प्रायणीयाप्रभृति समानमोपसद्भ्यः ॥ ३१ ॥ पूर्वाह्निकीमुपसदं कृत्वा यूपं छित्त्वा वेदिं कृत्वाग्निं विदधाति सप्तपुरुषं त्रीन्प्राचश्चतुरस्तिर्यक्^{१५} ॥ ३२ ॥ पुरुषमात्राणि पक्षपुच्छानि भवन्ति ॥ ३३ ॥ आत्मा चतुःपुरुषो^{१६}

1 MS I. 6. 1.

2 MS II. 7. 11.

3 The ms first hand यश्च, which is struck off by the second hand.

4 MS II. 13. 11: 161. 14.

5 The ms पुरीषमसीति ह्ययं first hand, पुरीषमसीति पुरीषमाहृत्य second hand.

6 The ms वैक०.

7 The ms न निरुक्कम०.

8 MS II. 7. 12.

9 The ms इष्टकास्तिस्रः.

10 The ms शुषध्व०.

11 ? The ms शिष्यं नाभिनयति.

12 The ms adds इत्युभयतो.

13 The ms second hand उदीचः (for तिर्यक्).

14 The ms adds अग्निर्.

भवति ॥ ३४ ॥ अरलिं पक्षयोरत्युपदधाति^१ ॥ ३५ ॥ प्रादेशमात्रं पुच्छे^२ वितस्तिं
वा ॥ ३६ ॥ प्रजापतिष्टवा सादयतु तथा देवतयाज्ञिरस्वदधुवा सीदेति विहितस्य मध्यं^३
विमृश्य सज्जरब्दं इति दर्भस्तम्बे हिरण्ये च मध्ये ऽग्निं जुहोति ॥ ३७ ॥ द्वादशयु-
क्तेन सीरेणाग्निं कृषति षड्युक्तेन वा ॥ ३८ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

सं वरत्रा दधातन निराहावान्कृणोतन ।

सिन्धामहा अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहाजसमक्षितम् ॥

निष्कृताहावमवटं सुवरत्रं सुषेचनम् ।

उद्रिणं सिन्धे अक्षितम् ॥

इति युगवरत्राणि संबध्नाति ॥ १ ॥ पूषा युनक्तिवति^४ युनक्ति ॥ २ ॥ लाङ्गलं
पवीरवमिति^५ कृषति ॥ ३ ॥ पुच्छादधि शिरः शिरस्तः पुच्छं पुच्छतः शिरस्तिष्ठः
सीताः संपादयति ॥ ४ ॥ एतेन धर्मेण दक्षिणावर्तो दक्षिणस्मात्पक्षादुत्तरमुत्तर-
स्याः श्रोण्या दक्षिणमसं दक्षिणस्या उत्तरम् ॥ ५ ॥ द्वादश सीताः संपाद्य प्राच
उत्सृजन्ति—विमुच्यध्वमर्घ्या इति ॥ ६ ॥ विसृज्याध्वयवे वैकर्षणान्ददाति ॥ ७ ॥
कृष्टे^६ सर्वान्नानि यवांश्च मधूद्युतान्वपति—या ओषधय इति चतुर्दशभिः ॥ ८ ॥
यस्य न वपेत्तन्मनसा ध्यायेत् ॥ ९ ॥ तस्येध्मे ऽपि^७ कुर्यात् ॥ १० ॥ ये वनस्पती-
नामाप्तफलास्तेषामग्नीषोमीयायेध्मे संनह्येत् ॥ ११ ॥ शिष्टान्मनसा ध्यायेत् ॥ १२ ॥
व्युत्कृष्टो लोष्टादिस्तेभ्यो यथाहतां मध्याय संभरति—मा नो हिंसीदिति^८ चत-
सृभिः ॥ १३ ॥ यां जनतां क्षुध्यन्तीमिच्छेत्तां प्रतीषमूर्जमि^९त्युक्त्वाददीत ॥ १४ ॥
यथा मन्येत तस्यां निहनिष्यतीत्येवमुपक्रमेत ॥ १५ ॥ कामं कामदुषे धुक्वेति^{१०} लोष्टा-
न्कृष्टां चाभिमृशति ॥ १६ ॥ व्याघारणान्तामुत्तरवेदिं करोति ॥ १७ ॥ अग्निरुत्त-
रवेदिः ॥ १८ ॥ एतेन धर्मेणापरिमिताभिः शर्कराभिरग्निं परिश्रयति ॥ १९ ॥

व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्म सीव्यध्वं बहुला पृथूनि ।

1 Nearly identical with MS III. 2.

(पुच्छादंसतः second hand).

4: 21. 2.

8 The ms ०जंते. Cp MS III. 2. 3:

2 The ms पुच्छं.

21. 9.

3 The ms मध्यम first hand, मध्यमं
second hand.

9 1 The ms सर्वे कृष्टे.

10 MS II. 7. 13.

4 MS II. 12. 3: 146. 2.

11 The ms निवपेत् (for न वपेत्).

5 The ms second hand विश्वाहादस्त०.

12 1 The ms इमव (for तस्येध्मे ऽपि). Cp

6 MS II. 7. 12.

MS III. 2. 4: 21. 17.

7 The ms पुच्छादधि शिरस्कतः पुच्छंसुतः 13 MS II. 7. 14.

पुरः कृणुध्वमयसीरधृष्टा मा वः सुतोच्चमसो दँहत तम् ॥

परि त्रिविष्टपध्वरं यात्यग्री रथीरिव ।

आ देवेषु प्रयो दधत् ॥

परि वाजपतिरिति परिश्रितमभिमन्य्याने तव श्रवो वयं इति सिकता निवपति ॥ २० ॥ संज्ञानमसीत्येषान्युप्याप्यायस्व ॥ सं ते पर्योसीति^१ व्यूहति ॥ २१ ॥ सीतामध्ये कुम्भेष्टकां उपदधाति षट् कुम्भा द्वे द्वे कृषं च कृष्णी [च] चतस्रो उपचतः स्वयमातृणालोके द्वे दिक्षु समन्या यन्तीति^२ यजुषो षट् ॥ २२ ॥ प्रथमया-
द्भिः पूरयित्वोत्तराभिर्द्वादशोपधाय द्वाभ्यामुपतिष्ठेत् ॥ २३ ॥ दिवि श्रयस्वेति^३ नैवारं चरं पयसि श्रुतमुपदधाति ॥ २४ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

सूददोहसा सह लोकंपृणाः सर्वेष्टकासु तथा देवतया करोति ॥ १ ॥ शीर्षान्वयसेस्थाप्ययं इति लोको मध्ये स्वयमातृणालोकः ॥ २ ॥ वर्जयेत्कृष्णां भिन्नामलक्ष्मीमिति^४ ॥ ३ ॥ दक्षिणावृद्धिर्दक्षिणं पुच्छमुपदधाति सव्यावृद्धि-
रुत्तरमृजुलेखाभिर्दोषम् ॥ ४ ॥ अग्रेणाहवनीयमानड्डे चर्मणि मुख्याश्चितीना-
मासाद्य संप्रेष्यति—चित्यभिभ्य इत्युपांशु प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीत्युच्चैः ॥ ५ ॥ प्राची-
मनु प्रदिशमिति^५ प्रणयति ॥ ६ ॥ अश्वपूर्वा यन्ति ॥ ७ ॥ उत्तरं पुच्छाप्ययं प्रत्या-
क्रम्यैन्द्र सानसि^६ रयिमिर्त्याक्रमणमुपदधाति ॥ ८ ॥ पुरस्तात्प्राचीनास्तेन स्वय-
मातृणालोकमभ्यस्थौ विश्वा इत्याक्रमयति ॥ ९ ॥ प्राञ्चं प्रक्रमय्य प्रत्यञ्चमभ्या-
वर्तयति ॥ १० ॥ तपो योनिरसीति^७ पदे पुष्करपर्णमुपदधात्यपां पृष्ठमसीति^८ च ॥ ११ ॥ अधस्तान्नाभिपुष्करपर्णे रुक्मं ब्रह्म जज्ञानमिति^९ पश्चात्पाशमधस्तान्निर्वाधं सा-
दयति^{१०} ॥ १२ ॥ कृणुध्व पाजं इति पञ्चभिरक्षयया व्याधारयति ॥ १३ ॥ हिरण्यगर्भं^{११}
इति रुक्मे सौवर्णं पुरुषमुत्तानमुपदधाति ॥ १४ ॥ द्रप्सश्चस्कन्देत्यभिमन्य्य नमो ऽस्तु
सर्वेभ्य इति तिसृभिरनुदिशति व्याधारयति च यथा रुक्मम् ॥ १५ ॥ अयमग्निः

1 This verse occurs in MS IV. 13. 4: Mān VI. 1. 6. 18-20.

203. 3 without any variations, and 7 ?

there also it is followed by परि 8 ? The ms लक्ष्मीति.

वाजपतिः.

9 MS I. 6. 2.

2 MS II. 7. 14.

10 MS IV. 12. 3: 184. 13.

3 MS II. 7. 11: 89. 6.

11 MS II. 13. 2: 153. 6.

4 The ms रुमष्टका first hand, अभीष्टका second hand.

12 MS II. 7. 3: 76. 16.

13 MS II. 7. 15.

5 MS II. 13. 1.

14 ? The ms पश्चाभ्यसमधस्तान्निर्वाग्ध.

6 The sūtra is hopelessly corrupt. Cp

सहस्रिणं इति स्रुचं कार्मर्यमयीं घृतस्य पूर्णां दक्षिणतः सादयति भुवो यज्ञस्येति^१
 दध्न औदुम्बरीमुत्तरतः ॥ १६ ॥ तेजो ऽसीति^२ हिरण्येष्टकां शर्करां स्वयमातृणांभवे-
 नोपघ्राप्य भूर्भुवः स्वरित्यभिमन्त्र्य ध्रुवासि धरुणेति^३ चाविदुषा सह ब्राह्मणेन
 प्रजापतिष्ट्वा सादयत्विति पुरुषे सादयति ॥ १७ ॥ पुरुषस्यास्ये छिद्रं करोति ॥ १८ ॥
 भूरिति प्राचीमुद्वेदिति^४ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ १९ ॥ चित्ति जुहोमीत्यातृण्ये जुहोति
 ॥ २० ॥ पृथिवीमाकमिषमिति यजमानं वाचयति ॥ २१ ॥ यजमानो ऽविदुषे वरं
 ददात्यविद्वानध्वर्यवे ॥ २२ ॥ यास्ते अग्न आर्द्रा योनर्यं इति कुलायिनीम् ॥ २३ ॥
 काण्डात्काण्डादिति^५ दूर्वेष्टकां लोष्टं दूर्वामिश्रं संसृष्टं स्वयमातृणायाः ॥ २४ ॥
 यास्ते अग्ने सूर्ये र्वं इति वामभूतं हिरण्यशकलावध्युह्यं ॥ २५ ॥ विराड् ज्योतिरधा-
 रयद्भूरसि भुवनस्य रेतं इति रेतःसिचम् ॥ २६ ॥ स्वराड् ज्योतिरधारयद्भूरसि भुवनस्य
 रेतं इति द्वितीयाम् ॥ २७ ॥ सम्राड् ज्योतिरधारयदिति^६ तृतीयाम् ॥ २८ ॥ प्रथमायां
 चितौ यून उपदध्यान्मध्यमायां विवयसो विहृता स्थविरस्य ॥ २९ ॥ पुत्री चि-
 न्वीतेति द्वयोर्ब्राह्मणम् ॥ ३० ॥ बृहस्पतिष्ट्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीमिति^७
 विश्वज्योतिषम् ॥ ३१ ॥ उदपुरा नामासीति^८ मण्डलामवदध्यात् ॥ ३२ ॥ ऋतव्या
 उपदधाति—मधुश्च माधवश्चेति^९ पर्यायेद्वे द्वे चित्यां चित्यां चतस्रो मध्यमायाम्
 ॥ ३३ ॥ द्वे द्वे पर्यायेणाग्नेरन्तःश्लेषो ऽसीत्यनुषजेत् ॥ ३४ ॥ घर्मेष्टका उपधाया-
 षाढासीत्येषाढाम् ॥ ३५ ॥ कूर्मे कच्छपं मत्स्यं दध्ना मधुना घृतेन मधु वाता ऋता-
 यतं इति तिसृभिः समाज्यापां त्वा गङ्गात्सादयामीत्यभिमन्त्र्य मही यौरिति^{१०} पुरस्ता-
 त्प्रत्यञ्चं सादयति ॥ ३६ ॥ औदुम्बरमुलूखलमुसलं प्रादेशमात्रं चतुःशक्ति ॥ ३७ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] षष्ठं खण्डम् ॥

यच्चिद्धि त्वं गृहे गृहे उलूखलक युज्यसे ।

इह युमतमं वद जयतामिव दुन्दुभिः ॥

इति ब्रीहिनवहत्य सहब्रीह्युपदधाति—इदं विष्णुरिति^{११} दक्षिणतः पुरस्ता-
 त्स्वयमातृणायाः ॥ १ ॥ उखां सिकताभिः पूरयति दध्ना मधुना घृतेन वा—
 अग्ने युक्त्वा हि ये तव ॥ युक्त्वा हि देवदूतमानिति^{१२} संहिताभ्यामभिजुहोति ॥ २ ॥ वि-

1 MS II. 7. 15.

2 The ms adds सह.

3 MS III. 2, 6: 24. 15.

4 MS II. 10. 6: 139. 8.

5 The ms ददाति । स विद्वा०.

6 MS II. 7. 16.

7 ! Thus the ms second hand. The first hand ०शकलावहत्य मूभिः.

8 "According to the Brāhmaṇa (III. 2, 6: 25. 8) there may be only two of these iṣṭakās" ?

9 MS II. 8. 14: 117. 7.

10 MS II. 8. 12.

11 MS II. 7. 17.

12 The ms inserts अग्ने before युक्त्वा.

Cp MS ib: 101. 10.

षाद्य नक्षोषासा^१ ॥ स्युता देवेभिरित्यादत्ते ॥ ३ ॥ पृथिवि पृथिव्यां सीदेति^२ सादयत्यु-
त्तरतः पुरस्तात्स्वयमातृणाया यावत्युलूखलम् ॥ ४ ॥ समित्स्ववन्तीति^३ दध्ना
मधुमिश्रेण शिरांसि पूरयित्वा छिद्रेषु हिरण्यशकलानप्यस्यति— ऋचे त्वेति^४
दक्षिणस्मिन्कर्णच्छिद्रे रुचे त्वेति^५ सव्ये भासे त्वेति^६ दक्षिणस्मिन्नक्षिच्छिद्रे ज्योतिषे
त्वेति^७ सव्ये ऽभूदिदमिति^८ दक्षिणस्मिन्नासिकाच्छिद्रे ऽग्नेर्वैश्वानरस्येति^९ सव्ये ऽग्निस्ते-
जसेत्यास्ये रुक्मो वर्षसेत्येवकर्तने ॥ ५ ॥ सहस्रदा असीति^{१०} पुरुषशिरो ऽभिमन्या-
दित्यं गर्भमित्युखायामुत्तानमुपदधाति पश्चादवकर्तनतः ॥ ६ ॥ चित्रं देवाना-
मित्यर्धर्चाभ्यामक्षिच्छिदयोर्हुत्वा पश्चात्पुरुषशिरसः पुरुषचितिमुपदधाति
पुरुषस्य प्रतिमाम् ॥ ७ ॥ मा छन्दं इति द्वादश पर्यायाः ॥ ८ ॥ तेषां
तिस्रस्तिस्त्र एकैकेन ॥ ९ ॥ तेन छन्दसेत्यनुषजेत् ॥ १० ॥ वातस्य जूतिमिति^{११} पूर्वार्धे
ऽश्वशिर उत्तराभिस्तिस्त्रभिर्यथासमाम्नातमितराणि पश्चार्धे गोशिरो दक्षिणार्धे
ऽविशिर उत्तरार्धे [वस्त]शिरः ॥ ११ ॥ इमं मा हिंसीरिति^{१२} पञ्चभिरुत्सर्गैरुपधा-
नानुपूर्वेषोपतिष्ठेत ॥ १२ ॥ यद्येकं स्यादनुपरिहारमुपदध्याल्लोकान्वोपतिष्ठे-
तोत्सर्गैश्च ॥ १३ ॥ उत्तरमैसं स्वयमातृणायान्तरेण संचरेदसशिरांसि—
त्वं यविष्ठेति^{१४} सैवत्सरीं जपति^{१५} ॥ १४ ॥ सर्पशिर उत्तरस्मिन्नस उपधाय नमो ऽस्तु
सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुदिशति ॥ १५ ॥ अपां त्वेमन्तादयामीति^{१६} पञ्चदशापस्याः
पञ्च पञ्चामित उपदधाति ॥ १६ ॥ छन्दस्याः पञ्चोत्तरतः ॥ १७ ॥ अयं पुरोभू-
रिति^{१७} पञ्चाशतं प्राणभृतः पञ्चभिः पर्यायैर्दश दशैकेन ॥ १८ ॥ प्रथमं दशवर्गं
पुरस्तादुपदध्यात्यथ द्वितीयं पश्चात्तृतीयं दक्षिणतश्चतुर्थमुत्तरतो मध्ये पञ्चमम्
॥ १९ ॥ आयुषे प्राणः संततः प्राणापानं संतन्वति पञ्चाशतं सैयतो दशभिः पर्यायैः
पञ्च पञ्चैकेन ॥ २० ॥ प्राची दिगित्यतिमात्रा यथा प्राणभृतः पञ्चाशतमुपधाय
व्रतमुपदधाति ॥ २१ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] सप्तमं खण्डम् ॥

1 MS II. 7. 16.

2 MS II. 7. 17.

3 MS I. 3. 37: 43. 8.

4 MS II. 8. 3: 108. 11.

5 MS II. 13. 14: 163. 7.

6 ? Thus the ms first hand. The second hand °मातृणायामन्तरेण (to be read as °मन्तरे न ?).

7 MS II. 13. 11: 162. 1.

8 The ms सैवत्सरी यज्ञपति. The entire sūtra is corrupt.

9 MS II. 7. 15: 97. 1.

10 MS II. 7. 18: 103. 6.

11 MS II. 7. 19: 103. 15.

12-12 The ms °त्यथ द्वितीयं तृतीयं पश्चाद् द्वितीयं दक्षिणतः. Cp II. 2. 1, 21.

13 MS II. 7. 20: 104. 16.

सम्यच्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्य ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

उग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

प्राची च प्रतीची च वसूनां रुद्राणामादित्यानां ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

यन्त्री च यमनी च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुस्ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

ध्रुवा च पृथिवी च सवितुर्मरुतां वरुणस्य ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

उर्वी चाधिपत्नी च बृहस्पतेर्विश्वेषां देवानां ते ते ऽधिपतयस्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दधामि ॥

इति वैश्वदेवीः^१ प्रथमा व्रतस्य ॥ १ ॥ प्राच्या त्वा दिशा सादयामीति पञ्चात्मे-
ष्टका एकैकां लोकेषु ॥ २ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति^२ दशार्थर्वशिरो नव पूर्वाध-
पकां मध्ये ॥ ३ ॥ तिस्रो गायत्रीः पुरस्तादायाहि सुषुमा हि तै इति ॥ ४ ॥ रथन्तरं
द्वे द्वे तिस्रः कृत्वोपदधाति—

अभि त्वा शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव धेनवः ।

ईशानमस्य जगतः स्वईशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥

न त्वावं अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते ।

अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥^५

इति रथन्तरम् ॥ ५ ॥ द्वे द्वे चित्यामुपदधाति ॥ ६ ॥

त्वामग्ने वृषभं चेकितानं पुनर्युवानं जनयन्नुपागाम् ।

अस्थूरि नौ गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नस्तेजसा सैशिशधि ॥

इत्यृषभमुपधाय लोकं पृणया चितिं^६ संछादयति ॥ ७ ॥ चित्यां चित्यां
हिरण्यशकलमप्यस्यति ॥ ८ ॥ अश्वं श्यावमालभते ॥ ९ ॥ पृथो द्विवीतिं^७ चात्वा-
लात्पुरीषमतिहृत्य व्यूहति ॥ १० ॥ अग्निहोमचितिहोमान्नुहोति ॥ ११ ॥ अग्ने
कथ्येति^८ पञ्चाग्निहोमाः ॥ १२ ॥ या त इष्टुरिति^९ सर्वत्रानुषजेत् ॥ १३ ॥ तेषामेकैकेन
चित्यां चित्यां जुहोति^{१०} ॥ १४ ॥ यो अप्सवन्तरभिरिति^{११} पञ्च चितिहोमाः ॥ १५ ॥

1 The ms °देवी.

2 MS II. 13. 6: 154. 9.

3 MS II. 13. 9.

4 Although derived from MS ib the two verses are here given sakalapā-

thena.

5 MS II. 13. 11: 161. 14.

6 MS II. 13. 12.

7 The ms adds चितिहोमान एव.

8 MS II. 13. 13: 162. 10.

अग्ने देवं इहावह जज्ञानो वृक्तवर्हिषे ।

असि होता न ईज्यः ॥

अगन्म महा नमसा यविष्ठं यो दीदाय समिद्धः स्वे दुरोणे ।

[चित्रभाजुं रोदसी अन्तरुर्वीं स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चम्]^१ ॥

[मेधा] कारं विदथस्य प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।

त्वामर्थस्य हविषः समानमित्त्वां महो वृणते नान्यं त्वत् ॥

मनुष्वत्त्वा निधीमहि मनुष्वत्समिधीमहि ।

अग्ने मनुष्वदङ्गिरो देवान्देवयते यज ॥

अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।

अग्नी राये स्वाभुवं स प्रीतो याति वीर्यमिषं स्तोतृभ्य आभर ॥

इति पञ्च ॥ १६ ॥ तासामेकैक्यां चितिं चितिमभिमृशत्यग्ने धामानीति^३
च ॥ १७ ॥ व्रतप्रभृत्यभिमर्शनान्तं सर्वचितिषु ॥ १८ ॥ अनूपसदमग्निं चिन्वन्ति
चिन्वन्ति ॥ १९ ॥

इति चयने [प्रथमे ऽध्याये] ऽष्टमं खण्डम् ॥

इति^४ प्रथमो ऽध्यायः ॥

1 Though read sakalapāṭhena the verse is from MS II. 13. 5: 154. 1-2.

3 MS II. 13. 11: 162. 3.

4 The ms adds चयने.

2 The ms तासामेकैकां.

अश्वं श्वेतमालभन्वितीरुपदधाति ॥ १ ॥ ध्रुवक्षितिरिति^१ पञ्चाश्विनीलो-
केषु ॥ २ ॥ उपधायर्तव्या उपदधाति पञ्च पञ्चोत्तराः सज्जद्वैरिति^२ पर्यायैः ॥ ३ ॥
सज्जद्वैरुभिरिति^३ पुरस्तात्पर्यायाणामनुषजेत्सज्जद्वैर्वैद्युनाधैरित्युपरिष्ठात् ॥ ४ ॥ प्राणं
[मे] पाहीत्यृतव्यासु वायव्या अनूपदधीतापः पिन्वेति^४ वायव्यास्वपस्याः क्षत्रं
वयं इत्यपस्यासुतपश्चाच्चतस्रः पुरस्तादुपधायोत्तरैः पर्यायैः पञ्च पञ्चाभित
उपदधाति^५ ॥ ५ ॥ व्याख्याताः सार्वचितिकाः ॥ ६ ॥ तृतीयामुपदधाति^६ ॥ ७ ॥
इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति^७ स्वयमातृणामभिमन्त्र्य विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य
पृष्ठे^८ ॥ अन्तरिक्षं यच्छेति^९ सादयति ॥ ८ ॥ नात्राविद्वान्न वरदानम् ॥ ९ ॥
अन्तरिक्षमाक्रमिषमिति यजमानं वाचयति ॥ १० ॥ ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छेति^{१०}
हिरण्येष्टकां राश्यसि प्राची दिगिति^{११} पञ्च दिश्या लोकेषूपधाय रेतःसिचं रेतः-
सिचौ वा विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीमिति^{१२} विश्वज्योतिषम-
पराजिता नामासीति^{१३} मण्डलां सादयति^{१४} ॥ ११ ॥ आयुर्मे पाहीति^{१५} दश पुरस्तादुप-
धायोत्तरैः पर्यायैर्द्वादश द्वादशाभित उपदधाति^{१६} ॥ १२ ॥ मूर्धासि राडिति^{१७} सप्त
पुरस्ताद्यन्त्री राडिति^{१८} सप्त पश्चात् ॥ १३ ॥ समीचीरक्षणया द्वेष्यस्य ॥ १४ ॥
व्याख्याताः सार्वचितिकाः ॥ १५ ॥ चतुर्थीमुपदधाति ॥ १६ ॥ आशुस्त्रिवृदिति^{१९}
पुरस्ताद्वयोमा सप्तदर्श इति दक्षिणतो भान्तः पञ्चदर्श इत्युत्तरतो धरुण एकविंश

1 MS II. 8. 1.

9 MS II. 7. 16: 99, 10.

2 † The ms लोकेपि.

10 MS II. 7. 15.

3 The ms ०व्ये.

11 The ms नात्र विद्वान्वरदानं.

4 MS II. 8. 2.

12 MS II. 8. 9: 113. 5.

5 †

13 MS II. 8. 14: 117. 9.

6 Based on MS III. 2. 9: 29, 11-13.

14 † The ms मंगलावृत्त्या.

7 The ms तृतीयानुपवन्ती first hand, तृतीयां

15 From MS III. 2. 9: 30, 5.

चितिं चिनोत्य् second hand.

16 MS II. 8. 4.

8 MS II. 8. 3.

17 The ms ध्वान्तः.

इति पश्चात्प्रतूर्तिरष्टादश इति षोडश शेषेणोपधायर्तव्ये उपधायैक्या स्तुवतेति^३
 सप्तदश सृष्टीरुपधाय ऋत्नां पत्नीति^३ पञ्चदश व्युष्टीरुपदधाति ॥ १७ ॥ व्या-
 ख्याताः सार्वचितिकाः ॥ १८ ॥ पञ्चमीमुपदधाति ॥ १९ ॥ अग्ने जातानिति^४ पश्चा-
 च[तुश्च]त्वारिंशी स्तोमं इत्युत्तरतो ऽग्नेः पुरीषमिति^५ मध्ये ॥ २० ॥ चत्वारिंशतमे-
 वरछन्द इति प्रथमं दशवर्गं पुरस्तादुपदधात्यथ द्वितीयं पश्चात्तृतीयं^६ दक्षिण-
 तश्चतुर्थमुत्तरतः ॥ २१ ॥ रश्मिना क्षयाय क्षयं जिन्वेति^७ त्रयस्त्रिंशत् स्तोमभागौ^८-
 श्चतुरः सप्त वर्गान्दक्षिणत उपधाय पञ्च लोकेषूपदधाति ॥ २२ ॥ राश्यसि
 प्राची दिगिति^९ पञ्च नाकसदो लोकेषु ॥ २३ ॥ अयं पुरो हरिकेश इति पञ्चचूडाः
 पञ्च नाकसत्स्वर्धुपदधाति पश्चात्प्राचीमुत्तमाम् ॥ २४ ॥ पुरोवातसनिरसीति^{१०}
 पञ्च वृष्टिसनयो लोकेषु सैन्यान्याहुपधायाम्बा च बुलीं चेति^{११} षोडश ॥ २५ ॥
 येनां ऋषेयं इति त्रिभिरनुवाकैरेकत्रिंशतममृतम् ॥ २६ ॥ तपो योनिरित्यष्टौ
 ऋचा त्वा छन्दसा सादयामीति^{१२} च ॥ २७ ॥ दूतं^{१३} [वो] विश्ववेदसमिति^{१४} पञ्च ॥ २८ ॥
 छन्दश्चितिमुपदधाति—अयमग्निः सहस्रिणं इति तिस्रो गायत्रीः पुरस्तात् ॥ २९ ॥
 तिस्रस्तिस्रो ऽभित उपदधाति । [त्रिष्टुब्भिर] दक्षिणतः । जगतीभिः पश्चात् ।
 अनुष्टुब्भिरुत्तरतः ॥ ३० ॥ पङ्क्तिभिः पुरस्तादुपदधाति । बृहतीभिर्दक्षिणतः ।
 उष्णिग्भिः पश्चात् । ककुब्भिरुत्तरतः ॥ ३१ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

भद्रो नो अभिराहुतो भद्रा रातिः सुभगो भद्रो अप्वरः ।

भद्रा उत [प्रशस्तयः] ॥

[भद्रा उत] प्रशस्तयो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये ।

1 MS II, 8, 4.	11 The ms पुरस्ता०.
2 MS II, 8, 6; 110, 6.	12 MS II, 8, 13.
3 MS II, 13, 10; 159, 14.	13 The ms सैन्याज्या०.
4 MS II, 8, 7.	14 The ms ०धायाम्बावतु.
5-5 ? The ms ०दधातीत्य द्वितीयं तृतीयं	15 The ms रये । न रुषय. (for येना).
पश्चाद् द्वितीयं. Cp II, 1, 7, 19.	16 MS II, 12, 4; 147, 6.
6 MS II, 8, 8; 112, 5.	17 ?
7 The ms ०भाग० and वर्गा (for ०भागान्	18 MS II, 13, 2; 153, 6.
and वर्गान्).	19 MS II, 13, 4; 153, 13.
8 MS II, 8, 9; 113, 5.	20 The ms first hand हुतं.
9 MS II, 8, 10; 114, 13.	21 MS II, 13, 5; 153, 17.
10 The ms ०त्यु० first hand, ०भ्यु०	22 MS II, 13, 7; 155, 13.
second hand, Cp MS III, 3, 1; 32, 7.	

येना समत्सु सासहि ॥

येना समत्सु सासह्यव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम् ।

वनेमा ते अभिष्टिभिः ॥

इति ॥ १ ॥ विराजः प्रेद्धो अग्ने^१ ॥ इमो अग्ने^१ इति ।

अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युती [जनयन्त प्रशस्तम्] ।

[दूरे] दशं गृहपतिमथर्धुम् ॥

इति ॥ २ ॥ अग्ने तमयेति^३ दक्षिणतः । अग्निं हो[तारं मन्ये^४ इत्य]तिच्छन्दसः

पश्चात् ॥ ३ ॥ त्वं नो अग्ने^५ ॥ स त्वं नो अग्ने^५ ॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः^६ ॥ [अथा ह्य]ग्ने^५ ॥

एवा ह्यग्ने^५ इति द्विपदा उत्तरतः ॥ ४ ॥ रेतःसिचमुपधाय परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः

पृष्ठे ज्योतिष्मतीमिति^७ विश्वज्योतिषम् ॥ ५ ॥ अधिद्यौर्नामासीति^८ मण्डलाम् ॥ ६ ॥

ऋतव्ये उपधाय तमुपधायति ॥ ७ ॥ यवा अयवौ इति सप्त ॥ ८ ॥ पृथिव्यसि जन्म-

नेति^९ पञ्चभिरनुवाकैरेकोना सप्तततिः ॥ ९ ॥ या देव्यसीष्टक इति पुरस्तात्पर्यायाणा-

मनुषजेदुपशीवरीत्युपरिष्ठात् ॥ १० ॥ ऋचे त्वा । रुचे त्वा । धुते त्वा । भासे त्वा । ज्योतिषे

त्वेति^{१०} पञ्चभिर्धृतपिण्डान् ॥ ११ ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय ।

तस्यां देवाय सँविशत्युत्तमे नाक इह मादयतामँ ॥

इति पौर्णमासीम् ॥ १२ ॥ कृत्तिका नक्षत्रमिति^{११} नक्षत्रेष्टकाः पुरस्तात्प्रतीची-

रुनात्रिंशतम् । अग्ने रुचः स्थैर्येनुषजेत् ॥ १३ ॥ पुरस्ताद्विशौखस्यामावास्या सुभगे-

त्यमावास्यामुपरिष्ठाद्धरणानां पौर्णमासीममावास्यां च ॥ १४ ॥ ऋषभमुपधाय

लोकंपृणया चिति^{१२} संछादयति ॥ १५ ॥ स्वरसि स्वमे यच्छेति^{१३} हिरण्येष्टकाम् ॥ १६ ॥

परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीमिति^{१४} स्वयमातृणामध्वर्युः प्रोथदर्वै इति

विकर्णीं^{१५} शर्करां प्रतिप्रस्थाता युगपदुपधत्तः ॥ १७ ॥ दिवमाक्रमिषमिति यजमानं

वाचयति ॥ १८ ॥ न स्वयमातृणामुपवपति ॥ १९ ॥ पुरीषप्रभृति समानम् ॥ २० ॥

1 MS II. 10. 6: 139. 5.

2 MS IV. 10. 1: 143. 6.

3 MS I. 10. 3: 144. 2.

4 MS II. 13. 8.

5 MS IV. 10. 4.

6 MS I. 5. 3: 69. 10.

7 MS II. 7. 16: 99. 12.

8 MS II. 8. 14: 117. 12.

9 ?

10 MS II. 13. 12: 162. 6.

11 MS II. 13. 15-19.

12 These five formulas are derived from TS IV. 4. 6. 2, for MS II. 7. 18: 101. 14 has only four.

13 For corrections see TS III. 5. 1. 1.

14 MS II. 13. 20: 165. 12.

15 The ms °द्वैशा°.

16 The ms चिती or चिती.

17 MS II. 7. 15: 98. 9.

18 MS II. 8. 14.

19 ? The ms °दुपावंतो (for °दुपवपतः ?)

जानुदग्रं प्रथमं चिन्वानश्चिन्वीत नाभिदग्रं द्वितीयं चुबुकदग्रं तृतीयं ततो न
ज्यायाँसम् ॥ २१ ॥ साहस्रं प्रथमं द्विसाहस्रं द्वितीयं त्रिसाहस्रं तृतीयम् ॥ २२ ॥
संचितं सहस्रेण हिरण्यशकलैः प्रोक्षति पञ्चधा विभज्य—सहस्रस्य मासीति^१
पर्यायैः ॥ २३ ॥ साहस्रो ऽसि सहस्राय त्वेत्यनुषजेत् ॥ २४ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पश्चात्पान्तिवति घृतेन प्रोक्षति पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्नुत्तरैः
पर्यायैरनुक्रामन् ॥ १ ॥

नितानैस्त्वा मारुतो मरुद्भिर्हृतरतः पातु ॥

आदित्यास्त्वा पुरस्ताद्विश्वेदेवैः पान्तु ॥

पितरस्त्वा यमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्तु ॥

देवेन्द्रस्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ताच्चोपरिष्ठाञ्च पान्तु ॥

इति मध्ये ॥ २ ॥ इमा मे अग्ना इष्टका धेनवः सन्वित्यभिमन्य शतरुद्रियं
जुहोत्यर्कपर्येनाजक्षीरेण गवींश्चुकासकतून्कृत्वा षड्ढा विभज्योत्तरापरस्यामिष्ट-
कायामुदर्हं तिष्ठन्नात्यद्वोहन्नर्गिनं नमस्ते रुद्र मन्यव इति प्रभृतिना नमः सेनाभ्यः सेना-
नीभ्यश्च वो नम इत्यन्तेन जानुदग्ने ॥ ३ ॥ नमो रथिभ्य इति प्रभृतिना नमो मेध्याय च
विद्युत्याय चेत्यन्तेन नाभिदग्ने ॥ ४ ॥ नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय चेति^२ प्रभृतिना प्रत्यव-
रोहेभ्यस्तृतीयमास्यदग्ने ॥ ५ ॥ नमो अस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवीति^३ त्रीन्प्रत्यवरोहान्
॥ ६ ॥ आस्यदघ्नादीन्यजमानं वाचयन्तेषु देशेषु जुहोति ॥ ७ ॥ असंचरे ऽर्कपर्यं
न्यस्यति । यं द्विष्यात्तस्य पशूनां संचरे न्यस्येदिति^४ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ ८ ॥ गावी-
धुकं चरं पयसि शृतमुपदधाति तस्यामेवेषुकायाँ

यो रुद्रो ऽप्सु यो ऽमौ य ओषधीषु ।

यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो ऽस्तु देवाय ॥

इति ॥ ९ ॥ तिसृधन्वमयाचितो^५ ब्राह्मणाय ददाति ॥ १० ॥ अशमन्ज-
मित्युदकुम्भेनाग्निं त्रिः परिषिच्य त्रिः प्रतिपर्येति ॥ ११ ॥ यद्यभिचरेदेतदेव यजु-

1 Nearly identical with MS III. 3. 2: 9-9 MS II, 9, 4-7: 124, 1-125, 13.

34. 6 sqq.

2 MS II, 8. 14.

3 ? The ms युंजान०.

4 MS II, 8. 14: 118. 14.

5 The ms first hand गवेधु०.

6 उदङ् is omitted by the first hand.

7 ?

8-8 MS II, 9, 2-4: 120, 16-124, 1.

10 MS II, 9, 7-9: 125, 13-129, 8.

11 MS II, 9, 9: 129, 9.

12 MS III, 3. 4: 37, 9.

13 ? Thus the second hand. The origi-
nal must have been different as the
first hand reads त्रीनिषवंतश्चान्याचितो.

14 MS II, 10, 1: 131, 1.

रिति^१ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ १२ ॥ आग्नेयपावमान्यां गायत्रे^२ गायति शिरासि
रथन्तरं दक्षिणस्मिन्पक्षे । बृहदुत्तरस्मिन् । वामदेव्यं दक्षिणस्यां श्रोण्याम् ।
पुच्छे यज्ञायज्ञियम् । प्रजापतेर्हृदयमनृचमपिपक्षे ॥ १३ ॥ अक्षयैः सामभिरकं
परिणुवन्ति^३ ॥ १४ ॥ स्तुतं होतानुशंसति ॥ १५ ॥ इष्टो यज्ञो मृगुभिरित्याग्निकं
समिष्टयजुर्वजमानं वाचयति ॥ १६ ॥ अवकां वेतसशाखां मण्डूकमिति वंशे
प्रवध्य समुद्रस्य त्वावकयेति^४ सप्तभिरग्निं परिकर्षति ॥ १७ ॥ प्राणो माण्डुके^५ ॥ १८ ॥
विकर्षणं संलुप्योत्करे न्यस्यति ॥ १९ ॥ कृष्णाजिनस्योपानहौ प्रतिमुच्य नमस्ते
हरसं इत्यारोहति ॥ २० ॥ पञ्चगृहीत आज्ये पञ्च हिरण्यशकलान्प्रास्थं स्वय-
मातृणां पञ्च कृत्वो ऽक्षया व्याधारयति—हुषेद वडिति^६ पर्यायैः ॥ २१ ॥
द्वाभ्यामुत्तमं मध्ये ॥ २२ ॥ दध्ना मधुमिश्रेणाग्निं व्यवोक्षति—अन्नपतं इति
दर्भगुरुमुष्टिना ॥ २३ ॥ प्राणदो इत्यवरोहति ॥ २४ ॥ व्यवोक्षणात्तं कृत्वोत्तमे^७
प्रवर्ग्यानुवाक्येन गणेन पश्चाद्धे चतुर्थमीदृ चेति^८ पञ्चमीमीदृक्षां इति षष्ठी-
मिन्द्रं देवीर्विशं इति सप्तमीम् ॥ २५ ॥ यदि कामयेत विशां क्षत्रं हन्यामिति^९ ब्राह्मणव्या-
ख्यातम् ॥ २६ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

वसोर्धारां जुहोति ॥ १ ॥ समुद्राद्भिरिति^{११} सूक्तेन घृतमभिमन्त्र्यौदुम्बर्या
महत्या स्त्रुचा पश्चाच्चमसः सुकपात्रेण संछादितस्य^{१२} मृदाहितायामाद्यं चमस
आसिञ्चति^{१३} ॥ २ ॥ वैश्वानरीये धारां पातयत्यग्निविष्णु सजोषसेति^{१४} जपित्वा-
विच्छिन्नाम् ॥ ३ ॥ वाजश्च म इति पञ्चानुवाकान्यजमानं वाचयति ॥ ४ ॥ एका
च तिस्रश्च त्रयस्त्रिंशत्तिस्रश्चाष्टौ चेति^{१५} चतुरभ्यासेनाष्टाचत्वारिंशतः । धेनुश्चान्द्वौ-
श्चेत्युक्त्वायुर्वज्ञेन कल्पते इति प्रभृतिना स्वर्मूर्धा स्वाहा वैयशनः स्वाहा व्यशनान्त्यः^{१६} स्वाहा-
न्त्यो भौवनः स्वाहा भुवनस्य पतये ऽधिपतये स्वाहेति^{१७} स्वर्देवा अगामामृता अभूम प्रजापतेः प्रजा

1 MS III. 3. 5: 37. 17.

2 The ms गायत्र्या.

3 Identical with MS III. 3. 5: 38. 11.

4 MS II. 12. 3: 147. 3.

5 MS II. 10. 1.

6 The sūtra is not complete.

7 The ms प्राशं (for प्रास्थं).

8 Here something seems to be miss-
ing.

9 MS II. 11. 1.

10 MS III. 3. 10: 44. 4.

11 MS I. 6. 2: 87. 13.

12 The ms ०तस्या.

13 The sense of the sūtra is not clear.

14 MS IV. 10. 1: 142. 3.

15 MS II. 11. 2-6.

16 ? The ms तिस्रश्चेत्य यजुरात्रयश्च०.

17 MS II. 11. 6: 143. 14, 17.

18 MS I. 11. 3: 163. 13

19 MS I. 11. 3 व्यश्यन्नान्त्यः.

20 MS ib.

अभूम स्वाहेत्यन्तेन धारा ॥ ५ ॥ अग्नौ सुचमनुप्रहरति ॥ ६ ॥ यदाज्यमुच्छिष्यते तस्मिँश्चतुःशरावमोदनं पक्त्वा मध्यतःकारिभ्यो ददाति चतस्रश्च धेनूः ॥ ७ ॥ वाजप्रसव्यं जुहोति—वाजाय स्वाहेति^१ त्रयोदशाहुतीः^२ ॥ ८ ॥ सर्वाणि ग्राम्याण्यारण्यान्याज्येन प्रयुत्यौर्दुम्बरेण सुवेण जुहोति—अग्ने अच्छा वदेह न इत्यष्टौ^३ विश्वे नो अद्येति षट् ॥ ९ ॥ हुत्वा हुत्वा पात्र्याँ संपातानवनयत्यभिषेकाय ॥ १० ॥ अग्नेऽग्निभिषिञ्चत्यासन्धां कृष्णाजिने ब्रह्मवर्चसकामं वस्ताजिने पशुकामम् ॥ ११ ॥ देवस्य त्वेति बृहस्पतिमिति ब्राह्मणमिन्द्रमिति राजन्यं भवमिति वैश्यम् ॥ १२ ॥ द्वादशगृहीतेन राष्ट्रभृतो जुहोति—ऋताषाडिति^४ षड्भिः पर्यायैर्द्वे^५ पर्यायेण । स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पावित्यनुषजेत् ॥ १३ ॥ अमृडय्य इति राजन्यस्योत्तमां कुर्यात्प्रजापतिः परमेष्ठीति^६ वैश्यस्य ॥ १४ ॥ स नो भुवनस्य पतँ इति रथमुखे दश ॥ १५ ॥ प्रक्षालितशिरसँ रथमध्यग्निं धारयन्ति ॥ १६ ॥ प्रत्यङ्मुखे प्रथमं द्वे द्वे दिक्ष्वनुपरिहारं पश्चात्प्राङ्मुखे द्वितीयम् ॥ १७ ॥ ततो हुत्वाध्वयोरवसथँ हरन्ति ॥ १८ ॥ तं दक्षिणायाः काले यजमानोऽनुदिशति ॥ १९ ॥ त्रीन्वातहोमानञ्जलिना परिग्राहं^७ जुहोति—समुद्रोऽसि नभस्वानिति^८ पर्यायैः ॥ २० ॥ पृष्ठ्यावर्हिः प्रभृति समानमा धिष्यथान्निर्वपति ॥ २१ ॥ उपेष्विष्टका दध्नाति वैहवीरौवर्तयन् ॥ २२ ॥ अश्मनवर्मो आग्नीध्र एकविंशति^९ होत्रिय एकादश ब्राह्मणाच्छ्वस्ये षण्मार्जालीये षष्ठाष्टावितरेषु ॥ २३ ॥ अग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमग्नये गृहपतये इत्यष्टौ देवस्वाँ हवीँ^{१०} ध्यनुनिर्वपति सर्वपृष्ठ्यां चाग्नये गायत्रायेति^{११} दशहविषम् ॥ २४ ॥

इति चयने [द्वितीयेऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

श्वो भूते परिधीन्परिधायाग्निं युनज्मीति^{१२} दक्षिणं पक्षमभिमृशतीमौ ते पक्षावित्युत्तरमिन्दुदर्शं^{१३} इत्यात्मानम् ॥ १ ॥ एकयूप ऐकौदशिनानुपाकरोति यद्ये-

1 MS I. 11. 3.

9 The ms second hand ०र्द्धि.

2 Based on MS I. 11. 8: 169, 20, III.

10 The ms परिग्राहन्वातं.

4. 2: 46, 19.

11 MS II. 12. 3: 145, 14.

3 ? The ms सर्वानानिम्यान्यारण्यानित्याज्येन first hand, सर्वानप्रानारण्यानित्याज्येन

12 ? The ms first hand ०र्वप०, second hand worthless.

second hand. Cp MS III. 4. 3: 47, 6.

13 The ms first hand उपद० (for द०).

4 ? The ms प्रसवह्योदु० first hand, प्रसह्योदु० second hand.

14-14 ? The ms ०रावर्तनस्य नवमा.

5 MS I. 11. 4: 164, 6-165, 6.

15 MS II. 6. 13: 72, 8.

6 MS II. 12. 1: 144, 4-15.

16 MS III. 5. 10: 180, 7.

7 ? The ms अग्नेणर्दो० first hand.

17 MS II. 12. 3.

8 MS II. 12. 2.

18 The ms एके यूप एका०.

काहो भवति ॥ २ ॥ हिरण्यस्थालं शतमानस्य मधुनः पूर्णं दक्षिणाभिः सहा-
तिह्रन्ति मन्त्रवर्गम् ॥ ३ ॥ तच्चित्रं देवानामिति यजमानो ऽवेक्ष्याश्वेनावघ्राप्यै
ब्राह्मणाय ददाति ॥ ४ ॥ पुरस्ताद्यज्ञायज्ञियस्य दिवो मूर्धासीत्यप्सुमतीभ्या-
मग्निं संस्मृशति ॥ ५ ॥

इमं स्तनं मधुमन्तं धयापां प्रपीनमग्ने सलिलस्यै मध्ये ।

उत्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्ध्नि समुद्रयं सदनमाविवेशं स्वाहा ॥

इति परिधिविमोकमभिजुहोति । वि ते मुञ्चामीति^१ च ॥ ६ ॥ समारो-
पयन्त्यास्ते अग्ने^२ ॥ या वो देवाः^३ ॥ रुचं नो धेहि^४ ॥ तत्त्वायामर्त्याहुतीर्जुहोति समीची
नामासीति^५ द्वे^६ मधु^७ ॥ स्वयं कृण्वाने^८ इति पञ्चभिराज्यं हिरण्यगर्भं^९ इत्यष्टौ हुत्वा
प्रत्यवरोहति—

पुनर्मनः पुनरायुर्ना आगात्पुनः प्राणः पुनराकूतमागात् ।

पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं म आगात् ॥

वैश्वानरो ऽदब्धस्तनूपा अपबाधतां दुरितानि विश्वा ।

उरुशंस मा ना आयुः प्र मोषीः^{१०} ॥

इति ॥ ७ ॥ दीक्षया त्वापं तपसा त्वापं सत्यया त्वापं वशया त्वापमवसृथेन त्वापमिति
यजमानो ऽग्निमुपतिष्ठते ॥ ८ ॥ अग्निं चित्वा न रामामुपेयाद् द्वितीयं चित्वा
नान्यस्य भार्यां तृतीयं चित्वा न कांचन ॥ ९ ॥ यद्युपेयान्मैत्रावरुणायामिक्षया
यजेत ॥ १० ॥ अग्निं चित्वा मैत्रावरुणायामिक्षया यजेत सौत्रामण्या वा ॥ ११ ॥
अग्निचिद्वसोत्मीभया.....तं पापं कीर्तयेन्नं कंचन प्रत्यवरोहेत् ॥ १२ ॥ सैवत्सरं
न वर्षति धावेद्यावज्जीवै वीं ॥ १३ ॥

ये ऽमयः पुरीषिण आविष्टाः पृथिवीमनु ।

तेषामसि त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे सुव ॥

1 The ms दक्षिणातिसद्यतिह०.

12 MS II. 8. 12: 116, 3.

2 The ms ०श्वेनोपस्थाप्य.

13 MS II. 13. 22: 167, 14.

3 MS II. 12. 3: 146, 15.

14 MS II. 13. 23: 168, 5.

4 Tho ms ०म्रीडिन्मृ० first hand, ०ग्निम-
मिन्मृ० second hand.

15 Excepting the second line the rest
is MS I. 2. 3: 12. 5, 6, III. 4. 8:
56. 8.

5 The ms second hand सरिरस्य.

16 The passage is entirely damaged.
The last words may be: नास्य पापं
कीर्ययेत्. Cp KS XIX. 10: 12. 8.

6 The ms second hand ०विशस्व.

7 MS I. 4. 1: 48, 2.

8 MS II. 7. 16.

9 MS III. 4. 8.

17 ? The ms first hand यावज्ज्यं वा. The
second hand strikes off these two
words.

10 MS II. 13. 21: 166, 13.

11 The ms द्वी.

इति प्रोष्य स्वाग्निमुपतिष्ठते—उप त्वाम्ने दिवे दिवं इति तृचेनान्येषाम् ॥ १४ ॥
 यदि चित्वा प्रयायाद्यमनन्तरं सोममाहरेत्तस्मिन्पुनश्चितिमुपदधाति ॥ १५ ॥
 अष्टौ नानामन्त्राः ॥ १६ ॥ संस्थितयोः पूर्वाह्निक्योः प्रवर्ग्योपसदोर्ध्वे[ना ऋषयः]^१
 इत्यष्टावुपदधात्यष्टौ च लोकंपृणाः ॥ १७ ॥ पृष्ठे दिवीति^२ चात्वालात्पुरीषमति-
 हृत्य व्यूहति ॥ १८ ॥ समानमन्यत् ॥ १९ ॥ प्रथमं चिन्वानो मध्यमायां चितावुप-
 दधाति स्तोमा नानामन्त्राः प्राग्लोकंपृणायाः ॥ २० ॥ द्वितीयं चिन्वान उत्त-
 मायां प्राग्लोकंपृणायाः ॥ २१ ॥ यद्यग्निचिदनग्निचित्यं सोममाहरेदकविंशति-
 मुपदधीताष्टौ नानामन्त्रास्त्रयोदश च लोकंपृणाः ॥ २२ ॥ अयं ते योनिर्ऋत्विर्यं
 इत्यग्निं संमृशति ॥ २३ ॥ यदि तापश्चितमाहरेत्संवत्सरं दीक्षितो भवति संव-
 त्सरमुपसद्भिश्चरति ॥ २४ ॥ पुरस्तादुपसदामग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेदैन्द्रमेका-
 दशकपालम् ॥ २५ ॥ दाशतयैस्त्वाग्नेयैः सूक्तैः^३ प्रतिसूक्तमिष्टका उपदधाति ॥ २६ ॥
 अभिजिद्विश्वजिद्धा संस्था ब्राह्मणव्याख्याता ब्राह्मणव्याख्याता^४ ॥ २७ ॥

इति चयने [द्वितीये ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति^५ द्वितीयो ऽध्यायः

1 Prof. Caland suggests स्वमग्निमु०. Cp KS XXII. 10: 67. 3.

2 MS I. 5. 3: 69. 3.

3 † The ms सोममाभरस्विन्.

4 † MS II. 12. 4: 147. 6.

5 MS II. 13. 11: 161. 14.

6 MS I. 5. 1: 66. 4.

7 Here something seems to be missing. Cp KS XXII. 3: 58. 22 sqq, TS V. 6. 5. 1.

8 We have not been able to trace the passage alluded to in MS.

9 The ms adds चयने.

अथ
वाराहश्रौतसूत्रे
वाजपेयादिकम्

1

17

ब्राह्मणो राजन्यो वा शरदि वाजपेयेन यजेत ॥ १ ॥ षोडशिकी रा[ज]-
 क्रयणी ॥ २ ॥ सप्तदश दीक्षास्तिस्त्र उपसदः ॥ ३ ॥ कृते वरे^१ दक्षिणस्य हविर्धा-
 नस्य पश्चादक्षमुपयामेभ्यः खरं करोति ॥ ४ ॥ हविर्धानगते सोमे सुरां द्रोणं
 वालमित्यपरेण द्वारेण प्रपादयति ॥ ५ ॥ प्रतिप्रस्थातुः सुरायाः^२ कर्म ॥ ६ ॥
 खादिरश्चतुरस्रो यूपः सप्तदशारक्षिः ॥ ७ ॥ गोधूमपिष्टानां चषालं समं यूपाग्रेण
 ॥ ८ ॥ रशनास्थाने सप्तदशभिर्वसाभिर्वैष्टयति ॥ ९ ॥ श्वो भूते वाजपेयसंस्था
 ॥ १० ॥ देव सवितरिति^३ सवनमुखेषु जुहोति ॥ ११ ॥ हिरण्यस्रज ऋत्विजः सोमैः
 प्रचरन्ति ॥ १२ ॥ आग्रायणस्थालीं प्रयुज्य पञ्च खादिराणि वायव्यानि पात्राणि
 प्रयुनक्ति ॥ १३ ॥ षोडशिपत्रां प्रयुज्य सप्तदश खादिराणि वायव्यानि सप्तदश
 मार्त्तिकानुपयामान् ॥ १४ ॥ अतिपाव्यमाने द्रोणं^४ वालं चित्त्य सुरामतिपाव-
 यति—पुनातु ते परिस्तुतमिति^५ ॥ १५ ॥ आग्रायणं गृहीत्वा पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृ-
 ह्णाति—उपयामगृहीतो ऽसि द्रुषदं त्वेति^६ पर्यायैः कुविदहेति^७ सप्तदश प्राजापत्यानया विष्टेति^८
 सप्तदश सुरां [ग्रहान्] ॥ १६ ॥ पूर्वो ऽध्वर्युर्गृह्णाति ॥ १७ ॥ पुरोऽक्षमध्वर्युः सो-
 मग्रहान्सादयति पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता सुरोपयामान् ॥ १८ ॥ व्यत्यासं गृहीतः
 ॥ १९ ॥ पशूनुपाकरोत्याग्नेयमजमै[न्द्राग्रमजमै]न्द्रं वृष्णिं सारस्वतीं मेधीं^९ सा-
 रस्वतं मेघं मारुतीं पृश्निं वशां सप्तदश प्राजापत्यान्श्यामांस्तूपरानजानेकरूपा-
 न्सारस्वतीं मेधीमपन्नदतीम् ॥ २० ॥ पर्यग्निकृतानामाग्नेयप्रभृतीनां चतुर्णां^{१०}
 वपाभिः प्रचरन्तीतरान्परिशा[य]यन्ति ॥ २१ ॥ माध्यन्दिनीयान्सवनीयाननु

1 ? To be emended to खरे ?

2 The ms सुरायां.

3 MS I, 11, 1: 161, 7.

4 ? The ms ०माने द्रोण first hand, मणं
 द्रोणं second hand.

5 MS II, 3, 8: 35, 17.

6 MS I, 11, 4.

7 The ms सुराः.

8 Sūtras 17 and 18 are only tentative-
 ly put above. The ms first hand
 पर्याध्वर्युः साननुगृहीतो सुरोपयामे ऽध्वर्युः
 समग्रहं सादयत्यपरं. The second hand
 is worthless.

नैवारं चरुं निर्वपति बार्हस्पत्यं सप्तदशशरावम् ॥ २२ ॥ औदुम्बर्यां स्तुवा त्रिर्य-
जुषा तूष्णीं चतुर्थं पयसि शृतं पात्र्यामुद्धृत्य चात्वाले ऽवदधाति ॥ २३ ॥
दक्षिणाकाले दक्षिणतः पुरस्तात्प्राग्वंशस्य वाजस्य नु प्रसवं इति रथमुपावहरति
॥ २४ ॥ अप्सवन्तरमृतमित्यश्वान्क्षपयन्ति ॥ २५ ॥ वायुर्वा त्वेति^१ युनक्ति^२ ॥ २६ ॥
अपां नपादाशुहेमन्निति^३ रराटानि प्रतिमार्ष्टि^४ ॥ २७ ॥ प्रष्टिवाहिनं रथं युञ्जन्ति
तूष्णीं^५ षोडशेतान् ॥ २८ ॥ सप्तदश ददाति सप्तदश हस्तिनः सप्तदश दासी-
निष्ककण्ठीः सप्तदश गवां शतानि^६ दश सप्तदशानि प्रकृतीनां युक्तं दक्षिणानाम्
॥ २९ ॥ रथांस्तीर्थान्ते^७ ऽवस्थापयन्ति ॥ ३० ॥ माहेन्द्रकाले वेदिस्त्रक्तिषु दुन्दु-
भीनवघ्नन्ति ॥ ३१ ॥ रथाक्षं चात्वाले निघ्नन्ति ॥ ३२ ॥ तस्मिन्प्रथचक्रं मुञ्चत्यौ-
दुम्बरं सप्तदशारम् ॥ ३३ ॥ सप्तदशोषपुटानश्वत्थपर्णेषूपनद्धाश्चतुरश्चतुरः पञ्चै-
कस्मिन् ॥ ३४ ॥ उत्तरतः पुरस्तात्सप्तदशस्विषुक्षेपेष्वौदुम्बरीं काष्ठां निघ्नन्ति
॥ ३५ ॥ प्रस्तुते^८ माहेन्द्रस्य स्तोत्रे देवस्य सवितुरिति^९ ब्रह्मा रथचक्रं सर्पति ॥ ३६ ॥
आरुह्य वाजसाम गायति ॥ ३७ ॥ चक्रमवेष्टयति ॥ ३८ ॥ विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि विष्णोर्विक्रमणमसीति पर्यायैर्यजमानस्त्रीन्क्रमान्क्रमते रथाय व्रजन्
॥ ३९ ॥ देवस्य वयमिति^{१०} यजुर्युक्रमारोहति ॥ ४० ॥ अभिरेकाक्षरामित्युज्जितिर्यजमानं
वाचयति ॥ ४१ ॥ वाजिनौ वाजजिताविति^{११} युग्यौ^{१२} नैवारमवघ्रापयति ॥ ४२ ॥
उत्तरेण पर्यायेण^{१३} प्रप्रोथेषु लेपान्निर्मांष्टि^{१४} ॥ ४३ ॥ अवरोहति यजमानः ॥ ४४ ॥
राजभव्यः पुत्रः प्रतिहित आर्जिं धावति ॥ ४५ ॥

इति वाजपेये [प्रथमे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

अङ्कौ न्यङ्कवभितो रथं ये ध्वान्ता वाता अग्रमभि ये संपतन्ति ।

दूरेहेतिः पतत्री वाजिनीवांस्ते नो अग्रयः पप्रयः पारयन्तु ॥

इति चक्रमभिमन्त्रयते ॥ १ ॥ अश्वजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्समत्सु
चोदयेति काशामादायावांसि सप्तिरसीत्यश्वान्संक्षिपति ॥ २ ॥ विश इतराः प्रेष्टाना-

1 MS I. 11, 1.

2 Identical with MS I. 11, 6: 168, 3-6.

3 † The ms द्वादशानि.

4 The last five words do not yield any sense.

5 † The ms रथांस्तीर्त्वा.

6 The ms माहेन्द्र°.

7 † The ms प्रश्नते.

8 MS I. 11, 7: 168, 11, 15.

9 The ms वज° first hand, वाजि° se-
cond hand.

10 MS I. 11, 10: 171, 14.

11 MS I. 11, 3: 163, 11.

12 The ms युग्यै.

13 MS ib 12.

14 The ms first hand लेपनं निमा°.

15 MS III, 12, 4: 161, 10.

रोहन्ति ॥ ३ ॥ तैः सहार्जिं धावति ॥ ४ ॥ वाजं वाजिनो जयतेति^१ यजुषा ॥ ५ ॥
 चतसृभिर्धावति ॥ ६ ॥ रथा आवर्तन्ते^२ । प्रदक्षिणं काष्ठां कृत्वायन्ति^३ ॥ ७ ॥
 आ मा वाजस्येत्येतया[ग]तेषु जुहोति ॥ ८ ॥ प्रतिरथं कृष्णलान्याहरन्ति ॥ ९ ॥
 हिरण्यस्थालं^४ शतमानस्य मधुनः पूर्णं ब्रह्मणे ॥ १० ॥ इन्द्राय वाचं वदतेति^५ दुन्दुभी-
 नाघ्नन्ति ॥ ११ ॥ इयं वः सा सत्येतीन्द्राय वाचं विमुच्यध्वमिति^६ रथविमोचनीयं
 जुहोति ॥ १२ ॥ तेन धर्मेण युग्यौ नैवारमवघ्रापयति ॥ १३ ॥ दर्भमयं वासः पत्नी
 परिधत्ते तार्य^७ यजमानः क्षौमं यूषे सर्पिषि वा पर्यस्तम् ॥ १४ ॥ स्त्रो रोहावेति^८
 यजमानः पत्नीमामन्त्रयत एहीति^९ पत्नी तैरेतेन धर्मेण ॥ १५ ॥ अहं नाबुभयो रोह्यामी-
 त्युक्त्वायुर्थज्ञेन कल्पते^{१०} इति यजमानो यूषमारोहति ॥ १६ ॥ अन्नाय त्वा वाजाय त्वेति^{११}
 विश ऊषपुटैर्यजमानमर्पयन्ति पुरस्तात्प्रत्यञ्चम् ॥ १७ ॥ यो यः पर्येति तं तम-
 भिर्पर्यावर्तते ॥ १८ ॥ स्वर्देवा अगामेत्यूर्वाव्यधिसिन्नयति^{१२} ॥ १९ ॥ अग्ने अच्छा वदेह
 नं^{१३} इति सप्तभिर्न्नहोमान्जुहोति ॥ २० ॥ अग्नया एकाक्षराय छन्दसे स्वाहेत्यनुवाकशे-^{१४}
 षेण यजमानमवरोहयति ॥ २१ ॥ इयं ते^{१५} राशिमत्रस्य यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणो रय्यै
 पोषाय कृष्यै क्षमायेत्यवरोहन्तमनुमन्त्रयते ॥ २२ ॥ कृष्णाजिनमासन्ध्यामास्तृणाति
 वस्ताजिने रुक्मं शतमानम्^{१६} । तेजो ऽसीति रुक्मे पादमादधाति पुष्टिरसि प्रजनन-
 मसीति वस्ताजिने ॥ २३ ॥ दिवं प्रोष्ठनीमारोह तामासद्य प्रपश्यैकराणमनुष्याणामित्यारो-
 हन्तमनुमन्त्रयते ॥ २४ ॥ तेन धर्मेण परिपिञ्चति ॥ २५ ॥ अत्रैवास्य श्वेतं क्षुत्रं
 धारयन्त्याजिशरेण वीं ॥ २६ ॥ परिधानीयां संपाद्य मोहन्द्रेण प्रचरत्यैन्द्रैश्चाति-
 ग्राह्यैः ॥ २७ ॥ उपाकृते ब्रह्मसाम्नि सरस्वतीप्रभृतीनां वपाः संस्कुर्वन्ति ॥ २८ ॥
 प्रायाजिकस्याशेषेणाभिधारयति ॥ २९ ॥ ब्राह्मणाङ्गुसिचमलैः प्रचर्य सहप्राजा-
 पत्यमपन्नदत्या वपया प्रचर्य नैवारणं प्रचर्य पशुपुरोडाशैः प्रचरति ॥ ३० ॥
 सहस्विष्टकृदिडं नैवारस्य पशुपुरोडाशानां च ॥ ३१ ॥ पशुकाल इतरैः
 पशुभिः प्रचरति ॥ ३२ ॥ वनस्पतिस्विष्टकृदिडमिति^{१७} परिशा[य]यन्ति ॥ ३३ ॥
 षोडशिवमलैः प्रचर्य होतृचमसमुष्यान्वाजपेयचमसानुन्नयति ॥ ३४ ॥ स्तुत-

1 MS I, 11, 2: 162, 8.

8-8 ? The ms °पर्यावर्जयेयुः देवाः.

2 Ib 10 sqq.

9 Hopelessly corrupt.

3 ? The ms स्वामावर्तते.

10 MS I, 11, 4: 164, 6.

4 ? The ms काष्ठान्कृत्वायन्म्.

11 MS I, 11, 10: 173, 2.

5 MS I, 11, 3.

12-12 ? The ms °शेषेणायमवरोहयति यज-

6 The ms स्थलं first hand, स्थालीं

मानो यं ते.

second hand. But cp MS I, 11, 7: 169, 12.

13 ? The ms first hand शतमानस्याराहं.

14 ?

7 ? The ms तार्यमयं.

15 The ms °दिडमिति.

शस्त्रवन्तः ॥ ३५ ॥ संपृचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्तेति प्राङ्ध्वर्युः सोमग्रहैरुद्भवति ।
 विपृचः स्थ वि मा पाप्मना पृङ्क्तेति प्रत्यङ् प्रतिप्रस्थाता सुराग्रहैः ॥ ३६ ॥ पश्चा-
 द्धविर्धानस्य निदधाति ॥ ३७ ॥ ग्रहचमसैः प्रचरन्ति ॥ ३८ ॥ [उ]पोद्यच्छन्ति
 सुरोपयामान् ॥ ३९ ॥ भक्षयन्ति चमसान् ॥ ४० ॥ उपरि स्थापयन्ति ग्रहान्
 ॥ ४१ ॥ सारस्वतप्रभृतिभिर्मूर्ध्नि प्रचरन्ति ॥ ४२ ॥ सहस्विष्टकृदिडं पूर्वेषां च
 ॥ ४३ ॥ उपहृतायामिडायां वशायां यान्यवदानीयान्यङ्गानि तान्यृत्विग्भ्यो हरन्ति
 सोमग्रहौश्च यान्यनवदानीयानि तान्याजिसृग्भ्यः सुरो[पयामाँश्च] पर्याका-
 जनीनां प्रतिहितः प्रस्तन्ति ॥ ४४ ॥ न वाजपेययाजी कंचन प्रत्यवरोहेन प्रत्युत्ति-
 षेत् ॥ ४५ ॥ यदि प्रत्यवरोहेत्प्रत्युत्तिष्ठेद्वा बृहस्पतिसवेन यजेतेन्द्रसवेन राजन्यः
 ॥ ४६ ॥ सम्राडित्येनमाचक्षीरन् ॥ ४७ ॥

इति वाजपेये [प्रथमे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

इति^१ प्रथमो ऽध्यायः ॥

1 The ms °या.

2 The ms ग्रहसोमाँश्च.

3 Hopelessly corrupt.

4 The ms adds वाजपेये.

इष्टिप्रथमयज्ञानां द्वादशाहे ऽह्नीन्स्यापि वा सत्वे गृहपतिरेवेष्टप्रथमयज्ञः
 ॥ १ ॥ ब्राह्मणानां सप्तदशानां सतामेको गृहपतिः षोडश ऋत्विजो यजमाना-
 श्वैव कर्ण्याश्च ॥ २ ॥ एकप्रभृतीनां त्रय संसृतोहिनोदंकितौ याजयन्ति ॥ ३ ॥
 अन्नं हि तेन ॥ ४ ॥ सावित्राणि होष्यन्तो^१ गृहपतेरश्विष्वग्रीन्संनिवपन्ते ब्रह्मा
 होताध्वर्युरुद्राता तत्पुरुषाश्चैतेनानुपूर्वेण^२ ॥ ५ ॥ भवतं नः समनसाविति^३ जपति
 यो निवपति येन येनायं हुत्वाधिनिवपन्ते^४ ॥ ६ ॥ पञ्चपशूनां यक्ष्यमाणानामेको
 ऽग्निः^५ ॥ ७ ॥ तेभिरिष्टौ^६ विनिवपन्ते ॥ ८ ॥ दीक्षिष्यमाणाः [सं]निवपन्ते ॥ ९ ॥
 चैत्रपक्षस्य सप्तम्यां दीक्षन्ते ॥ १० ॥ द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो ऽमावास्यां यज-
 नीये ऽहनि वा^७ ॥ ११ ॥ गृहपतिमुख्यान्मध्यतः कारिणो ऽध्वर्युर्दीक्षयते प्रति-
 प्रस्थाता पत्नीः ॥ १२ ॥ अध्वर्युमुख्यानर्थिनः प्रतिप्रस्थाता नेष्टाः पत्नीः ॥ १३ ॥
 प्रतिप्रस्थातृमुख्यान्तृतीयिनो नेष्टोन्नेता पत्नीः ॥ १४ ॥ नेष्टृमुख्यान्पादिन
 उन्नेता ॥ १५ ॥ स एव पत्नीः ॥ १६ ॥ अदीक्षित उन्नेतारमध्युन्दनेन समेत्य
 पर्यञ्जनेन समीयात् ॥ १७ ॥ एवं समानजातीयेन तृणान्तर्धानेन सर्वाननुका-
 मति^८ ॥ १८ ॥ दीक्षिता इमे ब्राह्मणा इति सर्वानावेदयति ॥ १९ ॥ नामगोत्राण्यु-
 क्त्वा त इन्द्राग्निभ्यां दीक्षां प्राहुरित्याह ॥ २० ॥ प्रवरणवेलायां सकृदाश्राव्य सर्वा-
 न्वृणति । समार्षेयाणां समाननामधेयानां च सकृद्वचनम् ॥ २१ ॥ कर्मणो ऽवि-
 प्रतिषिद्धेन सर्वे याजमानं कुर्वन्ति पराङ् गृहपतिरेव यथा यूपान्जनमग्निमन्थ-
 नमग्निपरिमाणं याज्येति ॥ २२ ॥ दीक्षिताः सर्वतो यजमाना इति गमयन्ति ॥ २३ ॥

1 The ms first hand प्रमहिन०.

8 MS I. 2. 7: 16. 8.

2 The ms ०मान०.

9 The sūtra is partly unintelligible.

3 ? To be emended to चैककार्याश्च ?

10 The ms ०माणमेकोभि first hand,
०माणमेकोभि second hand.

4-4 Hopelessly corrupt.

5 ?

11 ? The ms चम इष्ट्वा.

6 The ms ०न्ते. Cp Ap XXI. 2. 12.

12 In place of वा the ms वसुवो first hand,

7 The ms second hand ०पूर्व्येण.

वसवो second hand.

एकं रुक्मं सर्वे प्रतिमुञ्चन्ति तिव्यपासं^१ च क्रमान्क्रामन्ति ॥ २४ ॥ बह्वु राजानं
क्रीणाति ॥ २५ ॥ षोडशिकी^२ राजक्रयणी ॥ २६ ॥ अतिग्राह्याणां प्रयुक्तेऽग्रायणं^३
पात्रप्रयोजनं प्रातः सवने ग्रहणं च माहेन्द्रमनु होमः ॥ २७ ॥ प्रायणीयोऽतिरात्रः
प्रथमसंस्था ॥ २८ ॥ द्वादशभागं राज्ञोऽवहरति ॥ २९ ॥ नित्येन मित्वा

वायुरासि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मे दाः ॥

चक्षुरासि श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्ये आयुर्मे दाः ॥

रूपमसि वृणो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दाः ॥

ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये क्षत्रं मे दाः ॥

भूतमसि भव्यं नाम विश्वेषां देवानामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धाः ॥

ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य त्वा विभूमन [ऋतस्य त्वा सस्याय] ऋतस्य त्वा विधर्मण
ऋतस्य त्वा ज्योतिष इति दश सप्त त्रयः ॥ ३० ॥ तासु द्वाभ्यां मिमीते । द्वितीयं
नित्येन मित्वायं पुरो भूरिति^४ पञ्चमी ॥ ३१ ॥ प्राणग्रहपर्यायाणां प्रथमेन मिमीते—
प्रजापतिगृहीतेन त्वया प्राणं गृह्णामीत्येतेन धर्मेण व्यत्यासं प्रायणीयोदयनीययोर्दशमे
चाहनि ॥ ३२ ॥ यथाकालमुत्तरस्मिन्नहनि वत्सानपाकरोति ॥ ३३ ॥ अदक्षि-
णानि सत्त्राणि ॥ ३४ ॥ द्वादशशतं दक्षिणा अहन्यहन्यहीने^५ ॥ ३५ ॥ सत्त्रे तु
दाक्षिणौ होमौ हुत्वाहरहः कृष्णाजिनानि धूर्त्वा दक्षिणापथेन व्रजन्ति—इदमहं
मां कल्याण्यै कीर्त्यै खर्गाय लोकायामृतत्वाय [ददामीति^६] ॥ ३६ ॥ पत्नीसंयाजान्तान्य-
हान्योत्तरस्मादह्नः ॥ ३७ ॥ पुरस्ताद्यज्ञायज्ञियस्य^७ वसतीवरीर्गृह्णाति ॥ ३८ ॥
हारियोजनातिप्रैषप्रेषित आग्नीध्रस्तिष्ठन्तुं त्यामावेदयति—इन्द्राग्निभ्यां श्व सुत्यां प्रव-
वीमि मित्रावरुणाभ्यां विश्वेभ्यो देवेभ्यो ब्राह्मणेभ्यः सोमिभ्यः सोमपेभ्यो ब्रह्मन्वाचं यच्छेति ॥ ३९ ॥
[ब्रह्मा वाचं] यच्छ्रुत्या वसतीवरीणां परिहरणात् ॥ ४० ॥ अन्वहं पृष्ठयं षड-
हमुपयन्ति^८ ॥ ४१ ॥ वसतीवरीः परिहृत्य त्रिवृतमग्निष्टोममुपयन्ति रथन्तरपृ-
ष्ठम् ॥ ४२ ॥ माहेन्द्रकाले रथं शब्दवन्तं बहिर्वेदि दक्षिणतो व्यतिवर्तयन्ति ॥ ४३ ॥
श्वो भूते पञ्चदश उक्थ्यो बृहत्पृष्ठः ॥ ४४ ॥ माहेन्द्रकाले दुन्दुभिमाग्नन्ति ॥ ४५ ॥
श्वो भूते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपपृष्ठः ॥ ४६ ॥ माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरिष्यन्वि-
धुमुद्रात्रे प्रयच्छति ॥ ४७ ॥ श्वो भूत एकविंशः षोडशी वैराजपृष्ठः ॥ ४८ ॥

1 ? Thus the ms.

नयामीति (after Ap).

2 The text is corrupt.

8 The ms ०न्युत्त०.

3 MS II. 7. 19: 103. 15.

9 The ms second hand ०यज्ञीयं.

4 But the Samhitā (ib 104. 2) ०गृहीतया.

10 The ms तिस्र (for तिष्ठन).

5 ? The ms दक्षिणान्यहन्यहीने.

11 The ms पनयन्ति (for उपयन्ति).

6 The ms धूत्वा वा.

12 The word, though corrupt, should mean "a fan".

7 The ms second hand has instead

अत्रा आयूषि पवसे इत्याग्नेयमतिग्राह्यं गृह्णाति ॥ ४६ ॥ माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरि-
ष्यन्नरणिशकलमुद्रात्रे प्रयच्छति ॥ ४७ ॥ उद्रातुरूरावाग्निं मन्यन्ति ॥ ४८ ॥
समाप्ते स्तोत्रे ऽध्वर्युर्भवतं नः समनसावित्यनुग्रह्य प्रेक्षो अग्नौ इत्यभिजुहोति^१ ॥ ४९ ॥
न्यूङ्खथमूर्ध्वं^२ भवति ॥ ५० ॥ अग्नेश्च त्वा ब्रह्मणश्चेत्यतिग्राह्यं हुत्वाभ आयुष्करेति^३
भक्षयति ॥ ५१ ॥ मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निस्तेजो दधात्वित्यात्मानं प्रत्यभिमुशति
॥ ५२ ॥ मयीन्द्र ओजो दधातु मयि सूर्यो भ्राजो दधात्वित्युत्तरयोः ॥ ५३ ॥ श्वो भूते
त्रिणव उक्थ्यः शाक्यपृष्ठः ॥ ५४ ॥ ओजस्तदस्य तित्विषं इत्यैन्द्रमतिग्राह्यं गृह्णाति
॥ ५५ ॥ माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरिष्यन्तोयावकमुद्रात्रे प्रयच्छति ॥ ५६ ॥ इन्द्र-
स्य च त्वा क्षत्रस्य चेत्यतिग्राह्यं हुत्वेन्द्राजस्करेति^४ भक्षयति ॥ ५७ ॥ श्वो भूते त्रय-
स्त्रिंश उक्थ्यो रैवतपृष्ठः ॥ ५८ ॥ अदध्नस्य केतवं इति सौर्यमतिग्राह्यं गृह्णाति
॥ ५९ ॥ ऋतंव्यापात्रेण स्वयमृतुमहख्यवधानंति^५ यजन्यध्वर्युः ॥ ६० ॥ यजे-
त्युक्ते ऽध्वर्युर्यजते ॥ ६१ ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

ये यजामहे ॥ अश्विनाध्वर्यू आध्वर्यवात् ॥ ऋतुना सोमं पिबतम् ॥

अश्विना पिबतं नूनं दीद्यमी शुचिवन्ता ।

ऋतुना यज्ञवाहसा ॥

इति समूहेषु ॥ १ ॥ अन्यूढे सलिलं गातृष्ण्यं^६ द्वितीयं कुर्वीत ॥ २ ॥
माहेन्द्रस्य काले प्रसदसि^७ वत्सगवाँ साँवाशिनां^८ कुर्वीत ॥ ३ ॥ सूर्यस्य च त्वौषधीनां
त्वैत्यतिग्राह्यं हुत्वा सूर्यं भ्राजस्करेति^९ भक्षयति ॥ ४ ॥ [तृतीय]सवने वालखिल्या-
न्मैत्रावरुणो विहरति—वृषाकपिं ब्राह्मणाञ्छंसी शंसेत्येवयामरुतमच्छावाकः शिष्ये^{१०}
प्रतिगरः ॥ ५ ॥ समाप्ते ऽहनि वाचं यच्छत्या रसप्राशनात् ॥ ६ ॥ दीक्षिताः
प्राश्नन्ति मधु ॥ ७ ॥ अहीने दीक्षितः ॥ ८ ॥ संस्थिते पृष्ठयण्डहे छन्दोमानुप-

1 MS I. 3. 31.

2 MS I. 2. 7; 16. 8.

3 MS II. 10. 6: 139. 5.

4 The ms इत्यग्निं जुहोति.

5 The ms inserts अत before ऊर्ध्वं.

6 MS IV. 7. 3: 96. 6, 7, 11 (०कार

for our ०कार).

7 The ms आयुष्मतेति. See MS ib 10.

8 MS I. 3. 32.

9 The ms श्वो भूते मा०.

10 The ms करिष्यन्तयोरवकामिति मु०.

11 MS I. 3. 33.

12 ? The ms पृथि०. ऋतव्यापात्र is perhaps
the same as ऋतुपात्र.

13 Hopelessly corrupt.

14 ?

15 We expect the word to mean "out-
side the sadas."

16 ? The ms वत्सात्वथासानासिनं.

17 Cp MS IV. 7. 3: 96. 9, 13.

यन्ति ॥ ६ ॥ त्रीण्युक्त्यानि ॥ १० ॥ बृहत्पृष्ठावमितो मध्ये [रथन्तरपृष्ठः] ॥ ११ ॥
रथन्तरपृष्ठश्चतुर्थः ॥ १२ ॥ अविवाक्यं नाम स्मरन्ति ॥ १३ ॥ प्रन्यतिशिल्पे
ब्रह्मा गृहपतिरुपद्रष्टा वा चित्रतया तु या बाहिरक्षरं व्यञ्जनैस्तानि होता परो-
क्षमनुष्ठुम् संपादयेत् ॥ १४ ॥ समाप्ते ऽह्न्याहवनीयमुपतिष्ठन्ते—

अयं सहस्रमनवे दशः कवीनां मतिर्ज्योतिर्विधर्म ।

ब्रध्नः समीचीरुषसः समैरयत् ॥

अरोपसः सचेतसः स्वसरे मन्युमन्ताश्चितौ गौर्गौः ॥

इति ॥ १५ ॥ निधनमुपयन्ति ॥ १६ ॥ हविर्धाने मानसं ग्रहं गृह्णाति—
पृथिव्या पात्रेण समुद्रं रसामनुपयामगृहीतो ऽसिं प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति ॥ १७ ॥
स्तुतशस्त्रवान्भवति ॥ १८ ॥ आसादनभक्षणं^१ मनसा कुर्वीत ॥ १९ ॥ परिधा-
नीयां संपाद्याभिमुखो होतारमुपविशति ॥ २० ॥ आमन्त्रयते होता—अध्वर्यो
ब्रह्म वदिष्याव उच्चैस्तरां होतरित्यध्वर्युः ॥ २१ ॥ चित्तिः सुर्गध्वर्यो होता चित्तमाज्य-
र्मध्वर्युरामन्त्रयते होतर्ब्रह्म वदिष्याव इत्युच्चैस्तरां तथाध्वर्यो इति तिष्ठति ॥ २२ ॥
ओ श्रावयेति चतुरक्षरम् । अस्तु श्रौषडिति चतुरक्षम् । यजेति द्व्यक्षरम् । ये यजामह
इति पञ्चाक्षरम् । अक्षरो वषट्कारः । एष वै होतः^२ प्रजापतिः सप्तदशः ॥ २३ ॥
उपयथा होता येषां वै होतः^३ प्रजापतिः सप्तदशो यज्ञो ऽन्वायत्तः ॥ २४ ॥ यद्य-
नुवाक्याया एति यदि याज्याया अतश्चेदेव नैति । नास्य यज्ञो व्यथते प्रजापतौ
यज्ञेन प्रतितिष्ठति^४ ॥ २५ ॥ अरात्स होतरिति ॥ २६ ॥ एतेन धर्मेण चतुर्होतृना-
चष्टे ॥ २७ ॥

अर्वाञ्चमद्य यथ्यं नृवाहणं रथं युजाथामिह वा विमोचनम् ।

पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनीवसू ॥

इति गृहपते यजेत्युक्ते गृहपतिर्यजति—ये यजामहे ॥ अग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात् ॥ सुगृ-
हपतिस्त्वयाग्ने ऽयं सुवन्यजमानः स्यात्सुगृहपतिस्त्वमनेन सुन्वता यजमानेन ॥ अग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्या-
दनुना सोमं पिबतु गार्हपत्ये ऽनु समनुना ॥ अयं हि गौरसि ॥ देवायते यजेति समूढेष्वव्यूढे गायति^५ ॥
॥ २८ ॥ यदि त्वाद्यपतेभ्यश्च त्वर्यति नैषां यज्ञो व्यथते प्रजापतौ यज्ञेन प्रतितिष्ठति

1 ?

6 MS I. 9. 1: 131. 1.

2 The passage is for the major part unintelligible.

7 Not in the Samhitā.

8-8 Our text is corrupt. For उप...

3 The ms स्वरेस्वतारेसंवमनश्चिता.

होतः the Samhitā has एष वै.

4 The mantra is corrupt. The only other known version is Āp XXI. 10. 2.

9 Sūtras 23, 24, 25 are from MS I. 4. 11: 59. 20—60. 3.

10 There is great confusion in this sūtra.

5 ? The ms भक्षयत्याभक्षण.

॥ २६ ॥ अरात्म होतरित्यन्तमुच्चैरोमध्वर्यो तथाध्वर्यो इति प्रतिचारः ॥ ३० ॥ ग्रहेण प्रचर्य ग्रहशेषं प्रजापतिपीतं भक्षयन्ति ॥ ३१ ॥ तार्तीयसवनिको भक्षमन्त्रः ॥ ३२ ॥ यत्समीक्षते स उपहवः ॥ ३३ ॥ उप स्वजा वरुणैमित्यौदुम्बरीमन्वारभन्ते ॥ ३४ ॥ वागैतु वायुपैतु वाक्ममेतूप मैतु वाक् ॥ भूर्भुवः स्वरित्यन्वारभ्य वाचं यच्छ्रुत्याधिवृक्षस्यार्थादा वा नक्षत्रदर्शनात् ॥ ३५ ॥ वाचं विसृज्याग्नीध्रीयमुपतिष्ठन्ते—

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तं तमिद्धतं वज्रेण तं तमिद्धतम् ।

दूरे चत्ताय छन्त्सद्गहनं यदिनक्षत् ।

अस्माकं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षाष्टे [विश्वतः] ॥

इति श्वो भूत उदयनीयो ऽतिरात्रः ॥ ३६ ॥ स प्रायणीयेन व्याख्यातः ॥ ३७ ॥ होता कर्माणि^१ कुरुते ॥ ३८ ॥ समूढं चेदैन्द्रवायवाग्रौ प्रायणीयोदयनीयौ दशमं चाहः । इतरेषां नवानामैन्द्रवायवाग्रं प्रथममहः । अथ शुक्राग्रमथाग्रायणाग्रमिति त्रिरभ्यस्य ॥ ३९ ॥ व्यूढस्यैन्द्रवायवाग्रौ प्रायणीयोदयनीयौ । इतरेषां दशानामैन्द्रवायवाग्रं प्रथममहः । अथ द्वे आग्रायणाग्रे अथैन्द्रवायवाग्रमथ द्वे शुक्राग्रे अथाग्रायणमथ द्वे ऐन्द्रवायवाग्रे ॥ ४० ॥ व्यूढस्यैतस्मिन्पृष्ठये षडहे^२ ॥ ४१ ॥ छन्दोगानां^३ जगत्यः प्रातःसवनं भजन्ते गायत्र्यो माध्यन्दिनं त्रिष्टुभस्तृतीयसवनम् । छन्दोभिरव्यूहेनानुष्टुभः^४ प्रातःसवनं भजन्ते जगत्यो माध्यन्दिनं गायत्र्यस्तृतीयसवनम् ॥ ४२ ॥ पवमानाभिर्मन्त्रणं भक्षणमिति यथा-छन्दः ॥ ४३ ॥ कृष्णशीर्षाग्रेय इत्यैकादशिनाः^५ ॥ ४४ ॥ तानन्वहं विहृतानालभन्ते ॥ ४५ ॥ अंजमाग्रेयमुदयनीयः ॥ ४६ ॥ उदवसानीयाभिरिष्ट्वा ज्योतिष्टोमैः पृष्ठशमनीयैरतिरात्रैर्यजेरन् ॥ ४७ ॥ पृष्ठव्यसने^६ पृथगवसानीयाभिरिष्ट्वा ज्योतिष्टोमेन यजेरन् ॥ ४८ ॥ द्वादशाहेन सत्त्राहीना व्याख्याताः ॥ ४९ ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

- 1 ? To be emended to प्रतिगरः ? first hand, छन्दोभिरव्यूहेनानुष्टुभः second hand,
 2 The ms यस्त०.
 3 ? Perhaps to be emended to उपसृज- 9 ? The ms पवमानस्त्रि०.
 न्धरणम्.
 4 The ms दर्मा दर्षष्ट.
 10 For the entire list see MS IV. 7. 8: 103. 7-9.
 5 ? Perhaps to be emended to वपन- 11-11 ? The ms अजमाग्रेय इत्यस्थादवासा०
 कर्माणि.
 first hand, अज आग्रेय इत्युदवा० second hand,
 6 ? The ms पृष्ठयेहे first hand, पृष्ठयाहे
 second hand.
 12 The ms पृष्ठमैः दर्शनीये तिरात्रे.
 7 Probably to be emended to छन्दोमानां. 13 ?
 8-8 ? The ms छन्दोभि किं व्यूहेनानानुष्टुभः

गवामयनम् ॥ १ ॥ पौर्णमास्याश्चतुरहे पुरस्तादीक्षन्ते ॥ २ ॥ तामिस्रस्या-
ष्टम्यामृत्विग्भ्यो^१ ऽग्निष्टोमस्य पञ्चम्यां प्रसवः ॥ ३ ॥ समानः प्रायणीयः ॥ ४ ॥
उक्थ्यो द्वितीयमहरग्निष्टोमो वा ॥ ५ ॥ अन्वहमभिस्रवँ षडहमुपयन्ति ॥ ६ ॥
ज्योतिरग्निष्टोमो रथन्तरपृष्ठो गौरुक्थ्यो बृहत्पृष्ठ आयुरुक्थ्यो रथन्तरपृष्ठः पुन-
र्गोआयुषी ज्योतिरग्निष्टोमो रथन्तरपृष्ठ एव^२ ॥ ७ ॥ चतुरो ऽभिस्रवानुपयन्ति ॥ ८ ॥
पृष्ठयः । स मासः ॥ ९ ॥ तौ^३श्चतुरो मासानुपयन्ति ॥ १० ॥ त्रयो ऽभिस्रवाः पृष्ठयो
ऽभिजित्स्वरसामान उक्थ्या वाग्निष्टोमा वा ॥ ११ ॥ तेष्ववृत्ता संततिः^४ ॥ १२ ॥
अतिग्राह्यं गृह्णाति ॥ १३ ॥ उपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्य इति गृहीत्वाद्भ्य ओष-
धीभ्यः स्वाहेति प्रथमे ऽहनि जुहोति ॥ १४ ॥ ओषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्य इति गृहीत्वौष-
धीभ्यः प्रजाभ्यः स्वाहेति द्वितीये ॥ १५ ॥ प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतय इति गृहीत्वा प्रजाभ्यः
प्रजापतये स्वाहेति तृतीये ॥ १६ ॥ स मासः^५ । स पूर्वः [पक्षः] ॥ १७ ॥ श्वो भूते विषु-
वान्दिवाकीर्त्यो^६ ऽग्निष्टोमः ॥ १८ ॥ उदिते प्रातरनुवाकमुपाकरोति ॥ १९ ॥
अवृत्तान्संततीन्गृहीत्वोदु त्वं जातवेदसमिति^७ स्तोत्र आदित्यं वृत्तान्संततीन्गृहीत्वा
वाचस्पतिमिति वैश्वकर्मणमिति^८ ॥ २० ॥ आदित्यं श्वो भूते वैश्वकर्मणं व्यत्यासं गृह्णा-
त्या महाव्रतात् ॥ २१ ॥ उभे महाव्रते ॥ २२ ॥ सौर्यं^९ श्वेतमजं सवनीयं तन्त्र-
मुपालम्भमारभेरन् ॥ २३ ॥ प्रागस्तमयादहः संस्थापयन्ति ॥ २४ ॥ वैश्वकर्मणं
महीमू षु मातरमित्याहन्यम् ॥ २५ ॥ सूर्यो देवं इत्यस्तमिते जुहोति ॥ २६ ॥ पृष्ठया-
भिप्लवान्मासांस्त्वावृत्तानुत्तरस्मिन्पक्ष उपयन्ति ॥ २७ ॥ विषुवतमुपेत्यावृत्तांश्च
स्वरसान्न उपयन्ति ॥ २८ ॥ विश्वजितं पृष्ठयं त्रीनभिप्लवान् ॥ २९ ॥ चतुरो
मासानुपयन्ति ॥ ३० ॥ त्रीनभिप्लवानायुर्गौर्दशाहो महाव्रतमिति द्विसंभा-
र्यताम् ॥ ३१ ॥ एकसंभार्यता हविनामृद्धौ^{१०} विश्वजितैः पञ्च मासानुपेत्य द्वावुप-
प्लवावायुर्गौर्दशाहो महाव्रतमुपयन्ति तेन त्वावृत्तान्सरसानुपयन्ति ॥ ३२ ॥
विभजितं पृष्ठयं त्रीनभिप्लवांश्चतुरो मासानुपेत्यैन्द्रवायवः शुक्र आग्रायण इति
प्रहाग्राणि नैकमावर्त^{११} षणमासान् ॥ ३३ ॥ अथ शुक्राग्रे द्वे विषुवान् ॥ ३४ ॥ आ-

1 Some words seem to be missing.

6 MS I. 3. 37: 43. 6.

2 † The ms first hand °पृष्ठो व. Perhaps to be emended to बृहत्पृष्ठो रथन्तर-पृष्ठो वा.

7 There is great confusion in the text of this sūtra.

3 The ms तानुमद्राप° first hand, तन्प-चमासानुप° second hand.

8 MS IV. 10. 1: 144. 10.

4 The ms अवृहतासंततर first hand, अवृहदंता second hand.

9 As the mantra is not derived from MS, we expect it to be read sakala-pāthēna.

5 The ms षणमासाः.

10 We expect पृष्ठयाभिप्लवानावृत्तान्.

11 †

वृत्योत्तरस्मिन्नुपक्रामम् ॥ ३५ ॥ अपि वा यथा पृष्ठे प्रतिकृतो यथाभिप्तवे स्वर-
सामं च ॥ ३६ ॥ शेषे यथादिष्टम् ॥ ३७ ॥ आग्नेयाय सवनं ऐन्द्राग्नौ ॥ ३८ ॥
अपि वा विहृतानैकादशिनानावर्तमा दशरात्रस्य चतुर्थादहः^३ ॥ ३९ ॥ वैष्णवं
वामनं चतुर्थे ऽह्न्यैन्द्राग्नं पञ्चमे । वैश्वदेवं षष्ठे । द्यावापृथिव्यं प्रथमे छन्दोमे ।
तस्याश्वतरवत्सं वायवे नियुत्वते द्वितीये । अवि^४ वशा[मुत्तमे । मैत्रावरुणी^५
वशा]मविवाक्ये । प्राजापत्यं तूपरं महाव्रते ॥ ४० ॥ अपि वा प्रायणीयोदयनीय-
योर्विभक्तानैकादशिनानालभेरन्नैन्द्राग्नानन्तरा^६ ॥ ४१ ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

यद्युत्सर्गिणामयनं^७ कुर्युर्द्वितीयस्य मासस्य प्रथममहस्तृजेरपि चोत्त-
रेषां मासानां प्रथमान्याभिप्तविकान्यर्धमासेभ्यस्त्रयो ऽभिप्तवास्तेषां मध्यमस्य
प्रथममेकसंभार्यं द्वयोरभिप्तवयोः ॥ १ ॥ अपि वा यदहः पूर्णमास्यमामावास्या^८
वा तदहस्तृजेरन् ॥ २ ॥ अ उत्तद्यास्मह इतीन्द्राय वत्सानुपाकुर्वन्ति ॥ ३ ॥
श्वो भूते प्राजापत्यं पशुमालभेरन् ॥ ४ ॥ तस्य वपोर्पर्याग्नेयेनाष्टकपालेन सव-
नीयेनाष्टकपालेन वैश्वदेवेन वारुणेन्द्रेणेति^९ प्रचरति ॥ ५ ॥ माध्यन्दिनस्य सव-
नस्य स्थाने पशुपुरोडाशैः [प्रचर्यै^{१०}]कादशकपालेन सवनीयेनैकादशकपालेन
मरुत्वतीयेनैकादशकपालेन वारुणेन्द्रेणेति प्रचरति ॥ ६ ॥ तृतीयसवनस्य
स्थाने पशुना प्रचर्य सवनीयेन द्वादशकपालेन वैश्वदेवेन द्वादशकपालेन चरु-
णाग्निमारुतेनेति प्रचरति ॥ ७ ॥ पृषदाज्येन चरित्वा पत्नीः संयाजयन्ति ॥ ८ ॥
अनुसवनमेकै^{११} पयः समामनन्ति प्रतिधुक्^{१२} प्रातःसवने शृतं^{१३} माध्यन्दिने दधि^{१४}
तृतीये सवने ॥ ९ ॥ यदि दीक्षासु प्रदीक्षितारितितस्ते विहारं कृत्वा दण्ड-
प्रदानान्ते ऽग्निमभ्यस्य वाग्यतमवेदयेद्यद्याग्नीध्रीये प्रणीतौ यदीक्षितान्तरितं श्वो
विहारं करोति क्रयं वेदिसदो हविर्धानं सोमप्रणयनमिति परिहासं न्युपाय

1 ? The ms first hand स्वस्वामस च.

2 ?

3 The ms first hand अपि विहृत्य नैकाद-
शानिनावर्तमान दशरात्रस्य चतुरादहो. The
second hand is worthless.

4 After अन्तरा the ms adds गवामयनम्.

5 The ms ०त्सर्गिणो मंथनं.

6 The ms चथोप० first hand, चरोरुप०
second hand.

7 The ms वारुणादथैन्द्रेणेति.

8 We have not been able to identify
these "eke."

9 The ms प्रतित्वक्.

10 The ms स्तनं.

11 The ms दग्ना.

12 From here upto the end of this
section the entire passage is unin-
telligible, and hence we had to
leave it unpunctuated.

याज्ञाग्नी पार्श्वतः शालामुखीयस्याहवनीयं प्रतिष्ठाप्य तस्मादौत्तरवेदिकं प्रणये-
दाग्नीध्रीयं यद्यस्याग्नीध्रीयमाहवनीयशेषं शालामुखीयेन संसृजत्यग्निभ्यां
प्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीति संप्रेष्यत्यग्निभ्यामग्निं संसृजति सर्वत्र समानशीलसुत-
पासुपद्येत ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] उत्सर्गिणां चतुर्थं खण्डम् ॥

अग्निष्टोमं व्रतपृष्ठं महाव्रतम् ॥ १ ॥ उदिते प्रातरनुवाकमुपाकरोति
॥ २ ॥ दधिग्रहेण प्रचर्यादाभ्यं दधिग्रहपात्रेण गृह्णाति—अग्नये त्वा प्रवृहामीति^१
पर्यायैः ॥ ३ ॥ त्रीनँशून्प्रवृह्य निग्राभ्याणामपत्यानामँशून्चतुराधूनोति—रेशीनां
त्वा पत्न्याधावूनोमीति^२ द्वाभ्यां [द्वाभ्यां] पर्यायाभ्याम् ॥ ४ ॥ अग्निः प्रात-
रिति^३ गृह्णाति । उपयामगृहीतो ऽसि शुक्रं त्वा शुक्र शुक्रायेति^४ च ॥ ५ ॥ आ समुद्रौ इत्यु-
त्तिष्ठति ॥ ६ ॥ वसूनामाधीताविति^५ जुहोति ॥ ७ ॥ उशित्तवं देव सोमेति^६ पर्यायैर-
शुष्कानँशून्प्यस्यति ॥ ८ ॥ गौरिर्वीतमुद्राता गायति पुरस्तादुपँश्वभिषवस्यँशू-
[ना]दत्ते ग्रहपात्रे ॥ ९ ॥ वरं दत्त्वा सकृदभिषुत्य सकृद् गृह्णात्यभिप्राणन्
॥ १० ॥ पराचीनेन प्राणतेति^७ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ ११ ॥ अव्यवानं गृह्णाति जुहोति
च ॥ १२ ॥ यदि व्यवान्याद्धिरण्यमभि व्यवान्यात् ॥ १३ ॥ कया नश्चित्र आभुव-
दिति^८ मनसा प्रजापतय इति^९ गृहीत्वा दधन्वे वा यदीमन्विति^{१०} जुहोति ॥ १४ ॥

आ नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षादिवस्परि ।

आयुः पृथिव्या अधि ॥

अमृतमसि ॥ प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि व्यनेयात् ।

इन्द्राग्नी मे वर्चः कुण्डताँ वर्चः सोमो वातो बृहस्पतिः ।

वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो मे धत्तमश्विना ॥

इत्युदकं स्पृशति ॥ १५ ॥ वासो ऽधीवासश्चतस्रो धेनूर्द्वादश [वा]
हिरण्यं चैतेषामेकं दानम् ॥ १६ ॥ अंशावदाभ्ये चँ सर्वयज्ञेषु ॥ १७ ॥ आत्-
व्यवतादाभ्यो ग्रहीतव्यः सत्त्रे साहस्रे सर्ववेदसे सर्वस्तोमे सर्वपृष्ठे विश्वजिति
वाजपेये राजसूये ऽश्वमेधे तेषु बुभूषताँ ॥ १८ ॥ अतिग्राह्यान्गृह्णाति— उपयाम-
गृहीतो ऽसीन्द्राय त्वार्कवते जुष्टं गृह्णामीत्यनुषजेत् ॥ १९ ॥ इन्द्रमिन्द्रार्थिनं इति पूर्वार्धे ।

1 The ms अग्निष्टोमव्रतं पृष्ठौ मह व्रतं दिवा-
कीर्त्य.

2 MS I, 3, 36.

3 MS IV, 7, 7: 102, 16 sqq.

4 MS II, 13, 9: 159, 4.

5 Prof. Caland suggests प्राजापत्यया (for

प्रजापतय इति) after Ap XII, 8, 9.

6 MS II, 13, 5: 154, 4.

7 1 The ms आत्यदाभ्ये व वा (second
hand).

8 1 The ms first hand बुभूषताश्वर्.

9 MS II, 13, 6: 154, 15.

अभि त्वा शूर नोनुरं इति दक्षिणार्धे । त्वामिद्धि हवामहं इत्युत्तरार्धे ।

इमा नु कं भुवना सिषधेमेन्द्रश्च विश्वे [च] देवाः ।

यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह सीषधातु ॥

इति पश्चार्धे ।

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषमृम्याः ।

सद्यो जज्ञानो निरिणाति शत्रूननु यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥

इति मध्यमे ॥ २० ॥ वृष्टिग्रहं गृह्णाति मार्त्तिके चतुष्टये^२—

क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्ध्नि धेनुरिव पयो अस्मासु ध्रुव ।

मधुरक्षुतं घृतमिव सुपूतमृस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥

इति उदीरयता मरुतः^३ ॥ सुत्रामाणम् ॥ महीसु षु मातरमिति^४ चतुः प्रत्यृचम-
दित्यै त्वेति^५ चतुर्थं जुष्टं गृह्णामीत्यनुषजेत् ॥ २१ ॥ वैजुषननुपृष्ठयामतिग्राह्यान्वैश्व-
कर्मणादित्यौ सारस्वतवैष्णवाविति गृह्णाति ॥ २२ ॥ महेन्द्रस्य स्तोत्रं औदु-
म्बरीमासन्दीमुद्रातारोहति ॥ २३ ॥ औदुम्बरीं कुर्वीतयद्यां ॥ २४ ॥ वार्षं शत-
तन्तुं मौञ्जि[भि]र्ग्रन्थिभिरध्वर्युरुद्रात्रे प्रयच्छति ॥ २५ ॥ अध्वर्युरन्यश्चैकष्वं-
दिष्टं त्वयं मासपूजादधाज्युदालिकापिष्टेकाः कारडवीणाश्च^६ ॥ २६ ॥ वेदिस्त्रकिषु
दुन्दुर्भानाघ्नन्ति ॥ २७ ॥ भूमिदुन्दुभिः पञ्चमः पश्चादाग्नीध्रीयस्य सवनीयस्य
चर्मणापिहितः ॥ २८ ॥ तस्य पुच्छेन वादयन्ति ॥ २९ ॥ पुरस्तादाग्नीध्रीयस्या-
न्तर्वेदि ब्रह्मचारी बहिर्वेदि पुंश्चली ॥ ३० ॥ [सा] ब्रह्मचारिणमाह—अनार्यकर्म-
वकीर्णिन्दुश्चरितिन्निति^७ ॥ ३१ ॥ धिक्त्वा जालिम पुंश्चलि परस्यार्यजनस्यै मार्जनीति ब्रह्म-
चारी प्रत्याह ॥ ३२ ॥ अन्तर्वेद्यभिगरो बहिर्वेद्यपगरः ॥ ३३ ॥ नारात्सुरिमे सन्निष
इत्याहापगर ओरसः केशान्प्ररोह्य पशून्पिष्ट्वा पवमाना दग्गलोकमभ्यर्चन्त
आसिषतेति^८ ॥ ३४ ॥ अरात्सुरिमे सन्निष इत्याहाभिगरस्तपस्विनो वरकलसिनो
जयप्ररोहापक्सुपयन्तः स्वर्गलोकमभ्यर्चन्त आसिषतेति^९ ॥ ३५ ॥ परिश्रयति

1 MS II. 13. 9: 158, 14, 18.

plete.

2 The ms चतुष्टे first hand, चतुष्पथे second hand. Cp KS XXX. 4: 186.

9 The sūtra is hopelessly unintelligible.

2 चतुस्तनं पात्रं भवति.

10 The ms ब्रह्मचारिणानिमाह नर्यः कर्म कर्म-
नव क्रीर्तितश्चरितिनिति.

3 MS II. 4. 7: 45. 1.

11 ? The ms पुरस्यर्यजमस्य.

4 MS IV. 10. 1: 144. 8, 10.

12 ? The ms आहानरात्स चिमे सन्निष इत्या-
हारकरमुरसः केशान्प्ररोह्य पशून्पिष्ट्वाः पव-
माना दग्गलोकमभ्यर्चन्तमाशिषतेति.

5 The ms त्वा.

6 ? The ms second hand जु० (for वैजु०).

7 The ms स्तोत्रम्.

13 The sūtra is not clear. The ms वर-

8 ? The sūtra is corrupt and incom-

कलसिनो and आसिषतीति.

मिथुनचारिभ्यां^१ दक्षिणापरां^२ प्रति वेदिश्रोणिं बहिर्वेदि ॥ ३६ ॥ तौ मिथुनं^३ संभ-
वतः ॥ ३७ ॥ अग्रेण मार्जालीयं^४ शूद्रायौ चर्ममण्डले व्यायच्छेते कृष्णशुक्लसंहते
कृकदावरे^५ ऽभ्यन्तरतः पार्श्वे ॥ ३८ ॥ अन्तर्वेद्यायौ बहिर्वेदि शूद्र आह—इम
उद्वासीकारिण इमे दुर्भूतमक्रन्निति । इमे ऽरात्तुरिमे सुभूतमक्रन्नित्याहार्यः ॥ ३९ ॥ संजित्य
प्रसदस्यध्यस्यत्युपरिष्ठाच्छुक्लमवस्तात्कृकदम् ॥ ४० ॥ मार्जालीयान्ते^६ कुम्भीभ्यः^७
प्रयच्छति ॥ ४१ ॥ परियन्ति चतस्रः षडष्टौ वा दास्यश्चतुः प्रत्यृचम्—

गावः सुरभयो नित्यं गावो गुग्गुलुगन्धयः ।

गावो घृतस्य मातरस्ता इह सन्तु भूयस्यः ॥

इदं मध्विदं मध्विति पादान्निघ्नन्ति ॥ ४२ ॥

नर्तुं गावो मागीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः ।

पपुः सरस्वत्या नद्यास्ताः प्राचीश्चोज्जगाहिरे^{११} ॥

एता वयं भ्रवामहे शम्याः प्रतरतामिव ।

निकीर्ये तुभ्यं मध्य आकर्ष्ये काष्ठ्यौ यथा ॥

यदा राघटी वदतो ग्राम्यमनिरसाकसैजनस्य ।

भद्रे मे वतं राज्ञे राज्ञः परिक्षितः ।

कर्मप्रामो ऽवरन्देतानङ्वांस्तप्यते बहर्त्तु ॥

इति ॥ ४३ ॥ परीत्य मार्जालीयं [यथार्थं गच्छ]न्ति ॥ ४४ ॥ उत्तरत-
स्तीर्थस्थं^{१२} वाशं^{१३} चर्म वर्धायोपकल्पयति ॥ ४५ ॥ दक्षिणतः संजानप्रपावधाः^{१४}
क्षत्रियारथेषु कवचिनः संनद्धा विध्यन्ति ॥ ४६ ॥ विहारं त्रिषतं^{१५} पर्यायन्ति ॥ ४७ ॥
सारथयो^{१६} भवन्ति ॥ ४८ ॥ मध्ये ग्रीवासु भसदो ऽग्रं वा^{१७} प्रतिदिशमिपूर्नस्त्वा-
यन्ति ॥ ४९ ॥ प्राप्तानर्हन्ति ॥ ५० ॥ स्तोत्रान्ते शब्दाः शाम्यन्ति ॥ ५१ ॥ औदु-

1 The ms °वारित्यां.

2 The ms दक्षिणां परां.

3 ? The ms तानुमिथुनं.

4 The ms °शुक्ले.

5 ? The ms °चरे.

6 ? The ms सुरार्थप्रसदस्यध्याभ्यु०.

7 The ms कृकदम्.

8 The ms °न्ति.

9 The ms कुनिभ्यः.

10 The ms न वै.

11 The ms प्राचीः सचगाहिरे.

12 ? The last three lines are after the

ms first hand. The corrections by

the second hand are in accordance

with Ap.

13 The ms उत्तरतीर्थस्थ.

14 The ms वासं.

15 ?

16 ? The ms त्रिसंतं.

त्रिषतं=त्रिः ?

17 ? The ms सारथ्यो.

18 The ms ग्रीवास्वभंतो ऽग्निं वा.

19 The ms °मिष्ट्वन०.

स्वरं श्रेष्ठं होतारोहति ॥ ५२ ॥ औदुम्बरं फलकमपादमध्वर्युः ॥ ५३ ॥ तस्मिन्प्र-
तिगृणाति ॥ ५४ ॥ एकं महच्छुखं परःशतं^१ शंसति ॥ ५५ ॥ परिधानीयां संपाद्य
मध्यमैक्येग्रहानमसवनयति^२ ॥ ५६ ॥ त्वे क्रतुमपि वृजन्ति विश्व इति पूर्वार्धस्य द्विर्य-
देते त्रिर्भवन्त्युमा इति दक्षिणार्धस्य स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समित्युत्तरार्धस्यात
ऊ पु मधुना मधुनाभिद्योर्धीति पश्चार्धस्य विग्रहमुपशये पर्यासिच्य महेन्द्रेण प्रचर-
त्यतिग्राह्यश्च ॥ ५७ ॥ ग्रहान्समवनीय सर्वे भक्षयन्ति—महस्ते भक्षयामि यशस्ते
भक्षयामि स्तोमं ते भक्षयाम्यन्नायं ते भक्षयामि प्रजां मे भक्षयामि प्रतिष्ठां भक्षयामीति ॥ ५८ ॥
प्रागस्तमयादहः संस्थापयन्ति ॥ ५९ ॥ सूर्यो देव इत्यस्तमिते जुहोति ॥ ६० ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] महाव्रतं पञ्चमं खण्डम् ॥

एकादशिन्यां प्रतिपशु यूपाँश्छिन्दन्ति^१ ॥ १ ॥ उपशयं द्वादशं पात्नीवतं
त्रयोदशम् ॥ २ ॥ एका यूपाहुतिः ॥ ३ ॥ पृथगास्वनीयाँ ॥ ४ ॥ जोषणेन समेत्य
पर्यञ्जनेन समीयात् ॥ ५ ॥ एवं समानजातीयेन सर्वाननुकामति पशूँश्च ॥ ६ ॥
अग्नीषोमीयकाले यूपानुच्छ्रयत्यपि वींश्छिद्यं श्वो भूत इतरान् ॥ ७ ॥ अग्नेणाहव-
नीयं परिलिखति ॥ ८ ॥ दक्षिणमग्निष्ठात्परिलिख्योत्तरं परिलिखति ॥ ९ ॥ एतेन
धर्मेण व्यत्यासम् ॥ १० ॥ उदगपवर्गा यूपा दक्षिणापवर्गाः पशवः ॥ ११ ॥ स्फ्येन
परिलिखति ॥ १२ ॥ रथाक्षमात्राणि यूपान्तरालानि^२ ॥ १३ ॥ तिरश्चान्तं संमि-
नोति ॥ १४ ॥ एवं संमिता भवन्ति ॥ १५ ॥ अञ्जनादि परिव्ययणान्तमग्निष्ठान्तं
संमिनोति ॥ १६ ॥ यदि श्वो भूते समानम् ॥ १७ ॥ अथ चेत्पूर्वैद्युरञ्जनेन समे-
त्योच्छ्रयणेन समीयात् ॥ १८ ॥ समस्याग्निष्ठस्य रशने परिव्ययतीतरेषां च द्वे द्वे
॥ १९ ॥ समासे समाग्निष्ठे परिष्वत्यभि वा ता वसत्यग्निष्ठवर्जम् ॥ २० ॥ यं काम-
येत पितृलोकं ऋन्तुयादिति^३ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ २१ ॥ दक्षिणस्मात्पक्षादक्षिणतः
प्राञ्चमुपशयं निदधाति^४—इदमहममुमासुष्यायणमसुष्याः पुत्रमिन्द्रपाशेनाभिर्नस्यामीति^५
यूपं रशनयाभिर्नस्यति^६ ॥ २२ ॥ इदमहममुमासुष्यायणमसुष्याः पुत्रमिन्द्रवज्रेणाभिर्निद-
धामीति^७ यूपाग्रं स्वरुणाभिर्निदधाति ॥ २३ ॥ तूष्णीमनभिचरतः ॥ २४ ॥ समान्मि-

1 ? The ms परशस्त्राव first hand, प्रशास्ता second hand.

2 Hopelessly corrupt.

3 The ms विद्वयहमुं first hand, विप्रा-हमुं second hand.

4 The ms ०श्चिन्वन्ति.

5 1

6 The ms चा०.

7 The ms यूपान्तराणी.

8 ? The ms नेत्यू०.

9 The sūtra is unintelligible.

10 MS IV. 7. 9: 105. 8 sqq.

11 The ms प्राञ्चमुत्तयन्तिदधाति.

12 We expect the present tense and not the future. Cp the mantra in the following sūtra.

13 MS IV. 7. 9: 106. 3.

न्यात्प्रतिष्ठाकामस्य ॥ २५ ॥ त्रीन्मध्यतः समान्पशुकामस्य ॥ २६ ॥ व्यतिषजे-
दितरान् ॥ २७ ॥ अग्निष्ठं वर्षिष्ठमिन्द्रियकामस्य ग्रहशेषाँश्च संमिनोति ॥ २८ ॥ यौ
ताभ्यामनन्तरौ तावग्निष्ठस्य समौ ॥ २९ ॥ एद्यंतानात्संमिनोत्यग्निष्ठौ हसीयस
इतरान् यदि कामयेत [विद् क्षत्रादो]जीयसी स्यादबलीयः क्षत्रमिति ये दक्षि-
णतो अग्निष्ठोत्तान्वर्षीयसः कुर्यात् ॥ ३० ॥ उन्नताँ संमिनोति ॥ ३१ ॥ आश्विनं
गृहीत्वा यूपात्सनाद्यग्निष्ठदेवं दायँ रशने द्वे द्वे समे एकैकँ परीवीय कृष्ण-
शीर्षमाग्नेयमग्निष्ठे मेषीँ सारस्वतीमुत्तरस्मिन्सौम्यं बभ्रुं दक्षिणस्मिन् ॥ ३२ ॥
व्यतिषजेदितरान् ॥ ३३ ॥ श्यामः पौष्णः शितिपृष्ठो वार्हस्पत्यः पिशङ्गो वैश्वदेवो
वृष्णिरैन्द्रः कल्माषो मारुतः संहित पेन्द्राग्नो ऽधोरामः सावित्रः पेतवो वारुणः
॥ ३४ ॥ वारुणं दक्षिणार्धम् ॥ ३५ ॥ उपशयाय पशुं निर्दिशत्यारण्यम् ॥ ३६ ॥
सुगलस्ते ऽयं पशुरिति वा ॥ ३७ ॥ यं द्विव्यात्तं ब्रूयादसौ ते पशुरिति^१ ॥ ३८ ॥ वाम-
त्राहे मित्राहे द्वयोर्द्विषड्वहुषु बहुवती^२ ॥ ३९ ॥ अमुमिति यत्र स्यात्तत्र बहुत्वं
निगमयेत् ॥ ४० ॥ ये पश्वभिधायिनः शब्दाः पश्वङ्गान्युभिपताँ पिता माता
भ्राता सखेति व्यूहति^३ ॥ ४१ ॥ हविर्वर्हिर्वाङ्मनः प्राणश्चक्षुः श्रोत्रं त्वगसुरुन्मेति^४
॥ ४२ ॥ अपाकरणौ द्वौ दर्भावेका शाखा ॥ ४३ ॥ प्रतिपशु शस्त्रं वपाश्रपणी
॥ ४४ ॥ सर्वानन्वारभ्य शामित्रं नयन्ति प्रतिपश्वध्वर्यवो ऽन्वारम्भेण वपोद्धरणे
वपाश्रपणे च सकृदादित्योपस्थानं प्रव्रजनमन्त्रश्च ॥ ४५ ॥ एकव्यं^५ पाशाननुग्रह-
रति तृणाग्राणि वपाश्रपणीः स्वरूँश्च ॥ ४६ ॥ एकः पशुपुरोडाशः समानदेवतेषु
प्रतिपशु नानादेवतेषु ॥ ४७ ॥ आवर्तते मनोता ॥ ४८ ॥ एकादश जुह्वरुत्पाद्या-
वदानेनानुक्रम्य चरणेनानुक्रामति ॥ ४९ ॥ यद्येका जुह्वर्भवति प्रतिदेवतं पशुभिः
प्रचरति ॥ ५० ॥ एकस्मिन्नर्धर्चं सर्वेषाँ याज्यायाँ वसाहोमं जुहोति ॥ ५१ ॥ समा
सिच्य दिग्धोमम् ॥ ५२ ॥ ततो वनेप्स्वाँ ॥ ५३ ॥ गुदादीनां जाघनीनां सर्वेषां
प्रधानम् ॥ ५४ ॥ अनुबन्ध्याया हुतायाँ वपायामग्रेण शालामुखीयं प्राग्वशे पाली-
वतँ^६ संमिनोति ॥ ५५ ॥ पौर्णमाँसिकी वेदिः ॥ ५६ ॥ पाशुकान्याज्यानि ॥ ५७ ॥
अधोनाभिमचपालम् ॥ ५८ ॥ अनवस्तीर्णो यूपावटः ॥ ५९ ॥ तस्मिन्सारङं

1 Based on MS IV. 7. 9: 105. 6.

2 ।

3 The ms तामग्निष्ठोमस्य.

4 The sentence is corrupt.

5 MS ib 106. 2.

6 This might refer to the mantra in
MS I. 2. 15: 24. 12 sqq.

7 The ms प्रवृषण०.

8 । The ms ०र्ध्वेषाँ प्राया.

9 । The ms वनिष्ट्या.

10 The ms पलीवतं.

11 The ms सपौर्णमा०. Cp Mān V. 2.

12. 35 दार्शिकी वेदिः.

त्वाष्ट्रं सकलमुपाकरोति ॥ ६० ॥ आवेदनवेलायां त्वष्टारं वनस्पतिं चावाहयति
पर्यग्निकृतमुत्सृज्य यावन्ति पशोरवदानानि तावत्कृत्व आज्यस्यावदायाग्रैषं^२
त्वष्टारं वनस्पतिं च यजति ॥ ६१ ॥ अपि वा पर्यग्निकरणान्तं करोति ॥ ६२ ॥

इति द्वादशहो [द्वितीये ऽध्याये] एकादशिनीयं षष्ठं खण्डम् ॥

सौत्रामणिं^१ सोमवामिनः सोमाभिव्यजनस्य राजसूयेनाभिषिषिचान-
नस्यं भूतिकामस्य ज्योगामयाविनो ऽन्नाद्यकामस्य पशुकामस्य आतृव्यवतो^२
ऽभिशस्यमानस्य वा ॥ १ ॥ सीसेन क्लीवाच्छृणाणि कृष्णेन तसरपद्मणं^३ सोम-
विक्रयिणो^४ वा [क्रीणाति] ॥ २ ॥ गार्हपत्य ओदनं श्रपयित्वा लाजान्संसृज्या
तोषमं नग्नहुर्लाजा मासरमिति^५ ॥ ३ ॥ स्वाद्वीं त्वा स्वादुनेति^६ शष्पैः सुरां संसृजति ॥ ४ ॥
सोमो ऽस्य अश्विभ्यां पचस्वेति^७ ककुभ्यां^८ समवदधाति ॥ ५ ॥ तिस्रो रात्रीः संहिता
वसति ॥ ६ ॥ तिसृणां^९ पारे पशुबन्धः ॥ ७ ॥ प्रणीते ऽग्नौ दक्षिणतो ऽग्नेर्दक्षिण-
स्मिन्वेद्यंसे प्रणयत्यपि वा पर्यग्निकरणान्तं कृत्वा तदेवोल्मुकमुपसमादध्यात्
॥ ८ ॥ तस्य शेषं पशुश्रपणं हरेयुः ॥ ९ ॥ सन्नेष्वाज्येषु सुरामभ्युदानयन्ति
॥ १० ॥ ब्राह्मणस्य मूर्धनसादयित्वा द्रोणे वालं वितत्य सुरामतिपावयति—
पुनातु ते परिश्रुतमिति^{१०} ॥ ११ ॥ प्रत्यक्सोमं^{११} इति सोमातिपवितस्य ॥ १२ ॥ अग्रेण
दक्षिणाग्निं^{१२} सिकतानां खरः ॥ १३ ॥ तस्मिन्पालाशमाश्वत्थमौदुम्बरं नैयग्रो-
धमिति पात्राणि ॥ १४ ॥ तेषु कुविद्वेति^{१३} सुराग्रहान्गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽस्यच्छिद्रां
त्वाग्निद्रेणेत्याश्विनं गृहीत्वा कुवलसक्तुभिः श्रीणाति^{१४} ॥ १५ ॥ सिंहाघध्वर्युर्ध्या-
यति ॥ १६ ॥ सारस्वतं द्वितीयं प्रतिप्रस्थाता ॥ १७ ॥ कर्कन्धुसक्तुभिर्व्याघ्र-
लोमैश्च^{१५} श्रीणाति ॥ १८ ॥ व्याघ्रौ प्रतिप्रस्थाता ध्यायति ॥ १९ ॥ इन्द्राय सुत्राम्णे
तृतीयं यजमानः ॥ २० ॥ [वदरसक्तुभिः श्रीणाति ॥ २१ ॥ वृकौ यजमानो ध्यायति
॥ २२ ॥] एष ते योनिरमुष्मै त्वेत्यायतने यथास्थानं सादयति ॥ २३ ॥ यूपं संमीय
पशूनुपाकरोत्याश्विनमजं सारस्वतीं मेष्मिमैन्द्रं वृषभं वृष्णिं [वा] ॥ २४ ॥
बार्हस्पत्यं चतुर्थं^{१६} सोमातिपवितस्य ॥ २५ ॥ इन्द्राय सुत्राम्ण एकादशकपालः

1 The ms शकल०.

2 ?

3 The ms ०भिषिचानस्य.

4 The ms ०वधोतो (for ०वतो).

5 ? The ms रथंपचत.

6 ? The ms ०विक्रिणा first hand, ०विक्र-
यिणा second hand.

7 The sūtra is not perfectly intelligi-

ble. Cp Āp XIX. 5. 7-11.

8 MS II. 3. 8.

9 The ms स्तृणां.

10 The ms ०न्छा०.

11 The ms स्तृणाति.

12 व्याघ्रलोमैश्च is not based on the Sam-
hitā, and may be an interpolation.

सवित्रे ऽष्टाकपालो वारुणो यवमयश्चररिति^१ पशुपुरोडाशान्निरुप्य ग्रहैः प्रचरति
 ॥ २६ ॥ आश्विनमध्वर्युरादत्ते सारस्वतं प्रतिप्रस्थातैन्द्रं यजमानः ॥ २७ ॥
 अश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सोमानामनुब्रूहि ॥ अश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे
 सोमानप्रस्थितान्प्रेष्येति संप्रेष्यति ॥ २८ ॥ वषट्कृतानुवषट्कृते हुत्वाभिषेकाभि-
 ग्रहणादि^२ पशूनां च वसया क्षत्रस्य योनिरसीति^३ सार्येण धिमास्तमांसन्दीमास्तीर्य
 दक्षिणत आहवनीयस्य निदधाति—स्योनासि सुषदेति^४ ॥ २९ ॥ सुषदामासीदेत्यारो-
 हन्तमनुमन्त्रयते ॥ ३० ॥ निषसाद धृतव्रतं इति रूढार्यं व्याघ्रविष्टदिवेति^५ चाभि-
 षिच्यमानं^६ साम गायत्यैन्द्रयां बृहत्याम्—संश्रवसे विश्रवसे सत्यश्रवसे श्रवस इति ।
 निधनमुपयन्ति ॥ ३१ ॥ साम गायति द्विर्वा स्वाहाकरोति ॥ ३२ ॥ देवस्य त्वेत्यै-
 भिषेकमादाय त्रया देवा इति यजमानमीक्षमाणो जुहोति ॥ ३३ ॥ प्रथमास्त्वा द्वितीयै-
 रित्यैभिषिञ्चति ॥ ३४ ॥ भूः स्वाहेत्याहवनीय आहुतिं जुहोति यथा राजसूये
 ॥ ३५ ॥ शिरो मे श्रीरिति^७ यथारूपं गात्राणि संमृशति ॥ ३६ ॥ लोमानि प्रयतिरिति^८
 पूर्णाहुतिं जुहोति ॥ ३७ ॥ जङ्घाभ्यां पद्भ्यामित्यैवरोहति ॥ ३८ ॥ द्वात्रिंशतं गा
 ददाति वडवांश्च सकिशोरान् ॥ ३९ ॥ यद्देवा देवहेडनमिति^९ तिसृभिरवभृथमेप्यज्ञा-
 हुतिं जुहोति ॥ ४० ॥ धात्रो धात्रः^{१०} ॥ यद्ग्रामं इति मार्जयते ॥ ४१ ॥ पवित्रमसीत्यै-
 वभृथे स्नात्वोद्वयं तमसस्परीत्यादित्यमुपस्थायापो अथान्वचारिषमिति^{११} समिध आह-
 रन्ति ॥ ४२ ॥ एधो ऽस्येधिषीमहीति^{१२} समिदाधानः ॥ ४३ ॥ समावृतदिति^{१३} पूर्णाहुतिं
 जुहोति ॥ ४४ ॥

यदापिपेष मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् ।

एतत्ते अग्ने अन्न[णो भवाम्यहतौ पितरौ मया ॥]

सुरावन्तमित्युत्तरस्मिन्नग्नौ पयोग्रहान्जुहोति ॥ ४५ ॥ यस्ते रंसं इति दक्षिण-
 स्मिन्सुराग्रहान् ॥ ४६ ॥ समवनीयाध्वर्युः प्रतिप्रस्थाताग्नीध्र इत्याश्विनं भक्त-
 यन्ति ब्रह्मा होता मैत्रावरुण इति सारस्वतमैन्द्रं यजमानः ॥ ४७ ॥ यमश्विना
 नमुचेरिति^{१४} पयोग्रहान्भक्तयन्ति ॥ ४८ ॥ यदत्र शिष्टमिति^{१५} सुराग्रहान्समवनीय

1 The ms यवमयश्चररैन्द्र एकादशकपाल इति. 8 ? To be emended to °माने ?

2 ? The ms °ग्रहणाभि.

9 ? Tho ms एन्द्रया बृहस्पत्या.

3 MS II. 6. 9: 69. 3.

10 MS III. 11. 8.

4 ?

11 MS III. 11. 10.

5 MS II. 6. 12: 71. 10, 11.

12 MS II. 12. 5: 149. 12.

6 The ms रूढार्या first hand, रूढार्य second hand.

13 MS I. 3. 39.

14 MS III. 11. 10: 157. 13.

7 ? Perhaps the original was some-

15 MS III. 11. 7.

thing like व्याघ्रचर्म विवेष्टयति.

दक्षिणस्मादग्नेर्दक्षिणा त्रीनङ्गारानुदूह्य सुचर्याभिजुहोति—पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः ॥ पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः ॥ प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नम इति ॥४६॥ अर्चन्पितरः ॥ अमीमदन्त पितरः^२ ॥ पितरः शुन्धध्वमित्यपो निनयति ॥ ५० ॥ तेन धर्मेण सुराँ विचारयति वालमन्तर्धायोर्णासूत्रं [वा]—त्वं सोम प्रचिकित^३ इति द्वादश पुनन्तु मा पितर^४ इति द्वादश चतस्रोऽन्यासांतश्रोण्यासाँ^५ व्यत्यासमृत्विजः सर्वे स्रवन्तीमनुमन्त्रयन्ते ॥ ५१ ॥ ऐन्द्रस्यावदानैः प्रथमं प्रचरति जघन्यमाश्विनस्य ॥ ५२ ॥ पशुपुरोडाशैः प्रचर्य पशुभिः प्रचरति ॥ ५३ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो रसं जुहोति द्वात्रिंशता शृङ्गशफैः सीसेन तन्त्रमिति^६ षोडश द्वयोर्द्विग्राह्यैकैकं वा जुहोति ॥ ५४ ॥ हुत्वा पात्र्याँ संपातानवनयति ॥ ५५ ॥ अभिरोति^७ संस्कृता-मन्वहं—परीतो षिञ्चता सुतमिति^८ पयसा परिषिञ्चत्येकस्या दुग्धेन प्रथमायाँ व्युष्टायाँ^९ द्वयोर्द्वितीयस्याम् ॥ ५६ ॥ [अदित्यै घृते चरु]रैन्द्रश्च प्रथमं^{१०} व्युदानयति ॥ ५७ ॥ न मूर्धनि सादयति ॥ ५८ ॥ तेन धर्मेण सुरामतिपाव्य ब्रह्म चत्र-मित्यूर्णासूत्रेण पयोऽतिपावयति ॥ ५९ ॥ तथावेक्षते^{११} ॥ ६० ॥ द्वे द्वे वायव्ये ॥ ६१ ॥ तेषु कुविदज्ञेति^{१२} पयोग्रहान्गृह्णाति—उपयामगृहीतोऽस्यच्छिद्रां त्वाञ्छिद्रेणेति^{१३} यथादेवतम् ॥ ६२ ॥ ब्रीहिसक्तुभिराश्विनं श्रीणाति यवसक्तुभिः सारस्वतं गोधूमसक्तुभिरैन्द्रं^{१४} श्यामाकसक्तुभिरुपवाकसक्तुभिरितरान् ॥ ६३ ॥ इयेन-पत्रेण परिमार्जनम् ॥ ६४ ॥ एष ते योनिस्तेजसे त्वेति प्रथमं सादयति वीर्याय त्वेति द्वितीयं बलाय त्वेति तृतीयम् ॥ ६५ ॥ नाना हि वामिति^{१५} सुराग्रहान्गृह्णाति—उपयामगृहीतोऽस्याश्विनं तेज इति प्रथमं सारस्वतं वीर्यमिति द्वितीयमेन्द्रं बलमिति तृतीयम् ॥ ६६ ॥ एष ते योनिर्मोदाय त्वेति प्रथमं सादयत्यानन्दाय त्वेति द्वितीयं महसे त्वेति तृतीयम् ॥ ६७ ॥ सोमो राजेत्यनुवाकेन ग्रहानुपतिष्ठते ॥ ६८ ॥ ते पशवो बार्हस्पत्यवर्जम् ॥ ६९ ॥ त्वग्रस्याश्विनो^{१६} ऽजः ॥ ७० ॥ ते पशुपुरोडाशाः ॥ ७१ ॥ ते ग्रहैः प्रचरन्ति द्वाभ्यां द्वाभ्यामेकैकः ॥ ७२ ॥ समानः संप्रैषः ॥ ७३ ॥

1 The ms अवत्र first hand, अवर्त्यः second hand (for अचर).
2 MS I, 10, 3: 143, 3.
3 MS IV, 10, 6: 156, 6.
4 MS III, 11, 10: 155, 6.
5 ?
6 MS III, 11, 9: 153, 1.
7 ? विग्राहं (for द्वयोर्द्विग्राहं) ?
8 ? सुराँ संस्करोति ?

9 MS III, 11, 7: 149, 18.

10 In place of व्युष्टायाँ the ms has शूला-यामदित्यै घृते चरु.
11 MS ib 150, 10.
12 ? The ms वेक्षे.
13 MS II, 3, 8.
14 The ms first hand adds सप्यसक्तुभिः.
15 MS III, 11, 6: 148, 9.

[आश्वि] नस्य^१ सारस्वतेन यजति सारस्वतीमैन्द्रस्याश्विनेन ॥ ७४ ॥ समवनीय होताध्वर्युः परिक्रीतौ यदत्र शिष्टमिति^२ भक्षयतः ॥ ७५ ॥ यदि न भक्षयतां द्वे क्षुती^३ इति वल्मीकवपायामवनयेदशौ विचारयेत् ब्राह्मणो वा प्राश्नीयाद्यैजमानो वा स्वयं भक्षयेत् ॥ ७६ ॥ ये^४ भक्षयन्त^५ इति तिसृभिस्तिस्त्र आहुतीर्जुहोति ॥ ७७ ॥ कुम्भी^६ शतातृणामध्यधि दक्षिणमग्निं कृत्वा तस्यां सुरां^७ विचारयति [हिरण्य]-मन्तर्धाय ॥ ७८ ॥ त्वं सोम प्रचिकित^८ इति तासां तिसृभिस्तिस्त्रभिरेकैको ऽनुमन्त्रयते पुरस्तादध्वर्युर्दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्धोतोत्तरत आशीघ्नः ॥ ७९ ॥ पितरो मादयन्तां [व्यशेम देवहितं] यदाशुरिति सर्वे स्रवन्तीमनुमन्त्रयन्ते ॥ ८० ॥ ऐन्द्रस्यावदानैः प्रथमं चरति जघन्यमाश्विनस्य ॥ ८१ ॥ पशुभिः प्रचर्य पशुपुरोडाशैः प्रचरति ॥ ८२ ॥ सहस्विष्टकृदिडं पशूनां पशुपुरोडाशानां च ॥ ८३ ॥ ऋषभो दक्षिणा सूत्वरौ च वडवा ॥ ८४ ॥ संस्थिते मासरैः शूलैश्चावभृथं यन्ति यथा चरुणप्रघासेषु ॥ ८५ ॥ मासराणि पुरोडाशस्थाने ॥ ८६ ॥ चरुणा प्रचर्य हृदय-शूलानुपचरन्ति^९ ॥ ८७ ॥

इति द्वादशाह [द्वितीये ऽध्याये] सौत्रामण्यां सप्तमं खण्डम् ॥

कौकिल्यां ते कामा ये पूर्वस्यामन्ये च तेजस्कामस्य वीर्यकामस्य बल-
कामस्य नर्याणि त्रीणि ॥ १ ॥ तेन धर्मेण सुरां संस्क... ॥ २ ॥

[यदापिपेभ मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् ।

एतत्ते अग्ने अन्तृ]णो भवाम्यहतौ पितरौ मया ॥

अन्तृणो देवानामन्तृणः पितृणां मनुष्याणामन्तृणो भवामि यदन्तृणं संस्करादीष्टं सर्व-
स्मादन्तृणो भवामीति हुत्वेष्टिं निर्वपति ॥ ३ ॥ अदित्यै घृते चरुः ॥ ४ ॥ संस्थिता-
यामिन्द्राय वयोधसे पशुर्ऋषभो दक्षिणा धेनुरदित्यां ॥ ५ ॥ वत्सं पूर्वस्यां ददाति
मातरमुत्तरस्याम् ॥ ६ ॥ प्रथमो ऽनुवाकः प्रथमस्य पशुबन्धस्याग्नीः ॥ ७ ॥
आ चर्षणिर्प्रा^१ इति षडर्चं^२ याज्यानुवाक्याः ॥ ८ ॥ द्वितीयो ऽनुवाकः प्रयाजप्रेषाः
॥ ९ ॥ तृतीय आग्नीः ॥ १० ॥ चतुर्थस्य तिस्रो वपायास्तिस्त्रः पशुपुरोडाशानाम्
॥ ११ ॥ तासां प्रथमामनूच्य मध्यमया यजेन्मध्यमामनूच्योत्तमया यजेदुत्तमा-

1 ?

2 MS II. 3. 8.

3-3 ? The ms ० यक्षमाणो वाशंक्यत्यत्रेव.

4 The ms क्षुचौ first hand, क्षुचा second hand.

5 MS IV. 10. 6: 156. 6.

6 The ms संस्थिते मावेरे स्थलैः स्वा० first

hand, संस्थिते मासरैश्शूलैः स्वा० second hand.

7 ? The ms चरुषे प्ररुषे प्रचर्यतीरहृदयशूला-
नुपचर्यति.

8 The sūtra is corrupt.

9 MS IV. 14. 8: 248. 9.

मनूच्य प्रथमया यजेदिति व्यतिषजेत् ॥ १२ ॥ अवदानेषु सप्तमः ॥ १३ ॥ ग्रहा-
णामनुवाक्या उत्तरः प्रैषा उत्तरा याज्योत्तरास्तिस्रो ऽवदानानामुत्तमः स्विष्ट-
कृतः पञ्चमो ऽनुयाजप्रैषा वायोधसस्य कवाद्वायो वसां प्रैषानधीमहि^१ ॥ १४ ॥
तस्योत्तमस्त्वाग्रीरुत्तमो याज्यानुवाक्या उत्तमो याज्यानुवाक्या ॥ १५ ॥

इति द्वादशाहे [द्वितीये ऽध्याये] अष्टमं खण्डम् ॥

समाप्तं द्वादशाहम् ॥

इति द्वितीयो^२ ऽध्यायः^३ ॥

1 The sūtra is corrupt.

2 The ms तृतीयो.

3 The ms adds समाप्तः

राज्ञो राजसूयः ॥ १ ॥ अग्निष्टोमेनेष्ट्वा चैत्र्यां पौर्णमास्यां सप्तरात्रस्य
 पुरस्तादिष्टिं निर्वपति ॥ २ ॥ अनुमत्या अष्टाकपालं निर्वपति ॥ ३ ॥ ये प्रत्यञ्चः
 शम्यामतिशीयन्ते तत्रैर्ऋतमेककपालम् ॥ ४ ॥ उभौ सह शृतौ कुर्वन्ति ॥ ५ ॥
 नैर्ऋतेन पूर्वेण प्रचरन्ति ॥ ६ ॥ वीहि स्वाहाहुतिं जुषाणं इति गार्हपत्ये हुत्वा दक्षिणा
 परेत्य स्वकृत इरिण एकोल्मुकं निधाय विस्त्रंसिकायाः काण्डाभ्यां नैर्ऋतं जुहो-
 त्यङ्गुष्ठाभ्यां वा—जुषाणां निर्ऋतिर्वैतु स्वाहेति ॥ ७ ॥ वासः कृष्णं भिन्नान्तं दक्षिणां
 ॥ ८ ॥ स्वाहा नमो य इदं चकारेति गार्हपत्ये हुत्वानुमतेन प्रचरन्ति ॥ ९ ॥ धेनुर्दक्षिणा
 ॥ १० ॥ अथ य उदञ्चः शम्यामतिशीयन्ते तानुदङ् परेत्य वल्मीकवपामुद्रज्य
 शुक्त्याभिजुहोति—इदमहममुष्यामुष्यायणस्य क्षेत्रियमवयज इति ॥ ११ ॥ तेनैर्व लोष्टे-
 नापिदधाति—इदमहममुष्यामुष्यायणस्य क्षेत्रियमपिदधामीति ॥ १२ ॥ श्वो भूत आदि-
 त्येभ्यो भुवद्रघ्न इति घृते चरुः ॥ १३ ॥ पञ्चाग्रायणषष्ठ्यै सरस्वत्यै चरुः सरस्वते
 द्वादशकपाल इति मिथुनौ गावौ दक्षिणा ॥ १४ ॥ सैवत्सरं चातुर्मास्यैर्यथाविहि-
 तमिष्ट्वेन्द्रतुरीयेण यजेत ॥ १५ ॥ सायं पञ्चैध्मीयेन ॥ १६ ॥ अपां न्ययनादपामा-
 र्गानाहरन्ति ॥ १७ ॥ तान्सकून्कृत्वा दक्षिणा परेत्य स्वकृत इरिण एकोल्मुकं
 निधाय पर्णमयेन स्रुवेण जुहोति—देवस्य त्वेति ॥ १८ ॥ हतं रक्षोऽवधिष्म रक्षं इति
 हुत्वानुनिगदति ॥ १९ ॥ वासो दक्षिणा ॥ २० ॥ आहवनीयं चतुर्धा प्रतिदिशं
 व्यूहति मध्ये पञ्चमम् ॥ २१ ॥ ये देवाः पुरःसर्द इति पर्यायैर्जुहोति मध्ये पञ्चमेन
 ॥ २२ ॥ इदमहं रक्षोऽभिसमूहामीति समूह्याग्रये पुरःसर्दे स्वाहेति पर्यायैः प्रदक्षिणं जुहोति
 मध्ये च ॥ २३ ॥ रथः पञ्चवाही दक्षिणा ॥ २४ ॥ आभिरिष्टिभिर्यजेतऽनुमत्यै चरु-

1 Sūtras 3-6 are from MS II. 6. 1: 6 ?

64. 1-2.

2 The ms वीहि स्वाहे जुषाणेति.

3 Cp MS ib 3-4

4 Identical with MS ib 4-5.

5-5 MS ib 5-9.

7 ? The ms पंचाग्रहयणः षष्ठ्यै.

8-8 Identical with MS II. 6. 3: 64.

18 sqq.

9 MS II. 6. 3.

10 Identical with MS ib 65. 13-14.

रिति^१ पञ्च देविकाहवी^२षि ॥ २५ ॥ मध्ये चरुं^३ धात्रे निर्वपत्यन्ते वा ॥ २६ ॥
 पशुकामं याजयेदिति^४ ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ २७ ॥ अन्तराणि त्रीणि सह हवी^५षि
 पूर्वं त्रिषंयुक्तम् ॥ २८ ॥ अन्तराणि त्रीणि द्वितीयम् ॥ २९ ॥ अग्नीषोमीय एका-
 दशकपाल [इन्द्रासोमीय एकादशकपालः] सौम्यश्चरुर्बभ्रुर्दक्षिणेति तृतीयम्
 ॥ ३० ॥ तैरिष्ट्वाग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो वारुणश्च यवमयश्चरुः प्रादेश-
 मात्रः ॥ ३१ ॥ हिरण्यमश्वश्च दक्षिणं ॥ ३२ ॥ यो ज्योगामयावी वध्येत^६ ॥ ३३ ॥
 बार्हस्पत्यश्चरुर्ब्रह्मणो गृहं इत्येकादशं रत्निद्वी^७षि ॥ ३४ ॥ महिष्या गृहे प्रचर्य भाग-
 श्चरुर्वसिन्यां गृहे विचित्तगर्भा पष्ठौही दक्षिणा ॥ ३५ ॥ नैर्ऋतश्चरुर्निर्विष्टतानां
 त्वार्याद्यां परिवंचतायां गृहे ऽङ्गुष्ठपर्वमात्रं श्रपयित्वा स्वकृत इरिणे प्रदरे वा
 जुहोति ॥ ३६ ॥ भागधातिकं भागदुघमि^८त्याचक्षते ॥ ३७ ॥ तस्य गृहे प्रचर्याध्वने
 स्वाहेति छाणुश्चेत्स्यं गृहे जुहोति ॥ ३८ ॥ यथासमाम्नातमितरैर्नाममन्त्रैः प्रचरति^९
 ॥ ३९ ॥ इन्द्रायहोसुर्वे इति द्विविधे ॥ ४० ॥ मैत्राबार्हस्पत्यमभिषेचनीयस्य दीक्ष-
 णीर्यं ॥ ४१ ॥ स्वयंरुणाया अश्वत्थशाखायाः पात्रं भवति^{१०} ॥ ४२ ॥ तस्मिन्श्वेता-
 याः श्वेतवत्साया दुग्धं भवति ॥ ४३ ॥ ^{११}तत्स्वयं मूर्छति ॥ ४४ ॥ स्वयं मथ्यते
 ॥ ४५ ॥ स्वयं विलीनमाज्यं भवति^{१२} ॥ ४६ ॥ अर्घ्यं वेद्याः कुर्वन्त्यर्घ्यं स्वयंकृतम्
 ॥ ४७ ॥ अर्घ्यं बर्हिषो दात्यर्घ्यं स्वयंदिनम् ॥ ४८ ॥ अर्घ्यमिध्मस्य क्षिन्त्यर्घ्यं
 स्वयमावपनम् ॥ ४९ ॥ मित्राय जुष्टं बृहस्पतये जुष्टमिति निर्वपन्ति^{१३} ॥ ५० ॥ ये^{१४} क्षोदि-
 ष्ठास्तरुडलास्तं बार्हस्पत्यं चरुं शृतं कुर्वन्ति ॥ ५१ ॥ तत्र तत्पात्रमपिधायाज्य-
 मासिच्य ये स्थविष्ठास्तरुडलास्तानावपन्ति ॥ ५२ ॥ उभौ सह शृतौ कुर्वन्ति^{१५}
 ॥ ५३ ॥ मैत्राजुत्तराधरौ श्रपयन्ति ॥ ५४ ॥ ^{१६}मैत्रेण पूर्वेण प्रचरन्ति ॥ ५५ ॥ अश्वो
 मैत्रस्य दक्षिणा शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यस्य सा वा श्वेता श्वेतवत्सा ॥ ५६ ॥ यस्य

1 MS II. 6. 4: 65. 15.

2 The ms चरुणा.

3 MS IV. 3. 5: 44. 8.

4 The ms दक्षिणतो.

5 ? Cp MS IV. 3. 7: 46. 18.

6 MS II. 3. 8: 47. 6-7.

7 The ms इत्येका द्वादश.

8 ?

9 ? The ms second hand परिवाताया.

10 The ms first hand भागदुघपत्तिमि०.

11 ? Cp. Āp XVIII. 10. 25 पालाकलस्य.

12 The ms प्रचर्यरति first hand, प्रचर्य चरति second hand.

13 MS II. 6. 6: 66. 14.

14 The ms ०यः.

15 The sūtra is identical with MS ib 15.

16-16 Identical with MS ib 67. 1-2.

17 Cp MS ib 2.

18-18 Identical with MS ib 2-4.

19 Probably मैत्रान् is to be struck off.

Cp Āp XVIII. 11. 19.

20-20 Identical with MS ib 5.

राष्ट्रं शिथिरमिव स्यात्तमेतेन याजयेन्मैत्रावाहस्पत्येन^१ ॥ ५७ ॥ पयसि वा सह
मैत्रावरुणीमामिक्षां संस्कुर्वन्ति ॥ ५८ ॥ सारस्वत्यो वसतीवर्यो भार्गवो होता
दशोपेय^२ ॥ ५९ ॥ अग्नीषोमीयस्य पुरोडाशमन्वमये गृहपतय^३ इत्यष्टौ देवस्वो^४ हवी^५षि
निर्वपति सर्वपृष्ठां^६ चाग्नेये गायत्रायेति दशहविषम् ॥ ६० ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

पुरस्तात्स्विष्टकृतः सविता त्वा प्रसवानामिति^३ हस्तमन्वारभ्य जपत्यमुध्याः
पुत्रमिति^३ यस्याः पुत्रो भवत्यमुष्यो^३ विशीति^३ यस्या विशो राजा भवति ॥ १ ॥
अत्रैवावेदनु क्रमक्रमणमनु^३ मन्त्रानित्यधीयते ॥ २ ॥ उक्थ्यो ऽभिषेचनीयसंस्था
॥ ३ ॥ माध्यन्दिनीयान्सवनीयाननु^३ मारुतमेकविंशतिकपालं निर्वपति ॥ ४ ॥
शुकज्योतिश्चेति^३ पर्यायैः कपालान्युपदधाति ॥ ५ ॥ द्वात्रिंशतं सहस्राणि चतु-
स्त्रिंशतमयुतं वा ददाति^३ ॥ ६ ॥ माहेन्द्रकाल आग्नीध्रे^३ पवित्राणि गृह्णाति ॥ ७ ॥
देवीरापो अपां नपादित्यपो ऽभिजुहोति ॥ ८ ॥ उत्तरोत्तरैः पर्यायैर्होमग्रहाणि
सर्वत्र ॥ ९ ॥ वृषोर्मिरसीति^{१०} प्र[तीप]सारणीनाम् ॥ १० ॥ वृषसेनो ऽसीत्यन्वीपसारणी-
नाम् ॥ ११ ॥ अपां पतिरसीति^{१०} नदस्य^{११} ॥ १२ ॥ अप्रहावरीः स्थेत्यनुपदासीनां स्थाव-
राणाम् ॥ १३ ॥ परिवाहिणीः स्थेति^{१०} नीवाहस्यं ॥ १४ ॥ ओजस्विनीः स्थेत्यतीर्थे प्रव-
हन्तीनाम् ॥ १५ ॥ मान्दाः स्थेति^{१०} कूप्यानाम् ॥ १६ ॥ व्रजक्षितः स्थेति^{१०} स्थावरा-
णाम् ॥ १७ ॥ सूर्यवर्चसः स्थेति^{१०} या आतपति वर्षति^{१२} ॥ १८ ॥ सूर्यत्वचसः स्थेति^{१०}
यासु परिदृश्यते^{१३} ॥ १९ ॥ मरुतामोजः स्थेत्यपृष्ठे^{१०} ॥ २० ॥ वशाः स्थेति^{१०} पुष्पाणाम्^{१४}
॥ २१ ॥ शकरीः स्थेति^{१०} गोमूत्रस्य ॥ २२ ॥ विश्वभृतः स्थेति^{१०} पयसः ॥ २३ ॥ जनमृतं
इति घृतस्य ॥ २४ ॥ अपामोषधीनामिति^{१०} मधुनः ॥ २५ ॥ षोडश गृहीत्वा देवीरापो

1 Identical with MS IV. 3. 9: 48, 18.

hand, Cp Ap XVIII. 12, 14.

2 The ms दशायेये दर्वा first hand,

10 MS II. 6. 7.

दशाये अर्वाग् second hand.

3 MS II. 6. 6.

11 The ms तदस्य first hand, समुद्रियाणां
second hand.

4 ? The ms देवस्थो first hand, देविका
second hand.

12 Cp MS IV. 4, 1: 50, 13.

5 ? The ms सर्वपृष्ठया.

13 The ms दृश्यति first hand, यासु
रूपाणि परिदृश्यते second hand (after
Ap XVIII. 13, 11).

6 The ms सह०.

7 ?

14 The ms पुष्पाणाम्. So also MS ib
51, 1, which is to be similarly
emended.

8 The ms ऽशतसंपूर्तं वा दधाति.

9 ? The ms ऽध्र first hand, ऽध्रः second

मधुमतीरिति^१ संसृजति ॥ २६ ॥ अनाष्टाः सीदतेत्यन्तरा होतुर्धिष्ण्यं ब्राह्मणाच्छं-
 सिनश्च सादयति ॥ २७ ॥ अपो देवीरित्यभिमन्त्र्यानिमृष्टमसीति^२ शतकृष्णलं रुक्मं
 शतादृष्टमादाय तेन सह शुका वः शुकेण पुनामीति^३ पूयोवावदितो^४ ऽनुषजत्यस्थो^५
 गायत्र्या त्री रुक्मेणोत्पूय^६ पालाशमाश्वत्थमौदुम्बरं नैयग्रोधमिति पात्राणि तेषु
 राजसूया^७ इत्यपो व्यानयति ॥ २८ ॥ रुद्र यत्त^८ इति शेषमाग्नीध्रीये हुत्वा सोमा इन्द्र^९
 इति यजमानमामन्त्रयते ॥ २९ ॥ क्षत्रस्य योनिरसीति^{१०} तार्य^{११} यजमानः परिधत्ते
 क्षत्रस्योत्त्वमसीति^{१२} क्षौमं संशुद्धं क्षत्रस्य नाभिरसीत्युष्णीषम् ॥ ३० ॥ मधुतोक्ममिश्र-
 माशयति^{१३} ॥ ३१ ॥ पञ्चाशता दक्षिणमद्याङ्क एकपञ्चाशता वामम् ॥ ३२ ॥
 अभ्यक्तमुदकं स्पर्शयति ॥ ३३ ॥ आवित्तो ऽभिरित्यावेदयति ॥ ३४ ॥ अमुष्याः पुत्रं
 इति व्याख्यातम् ॥ ३५ ॥ एष ते जनते राजेत्यनुदिशति जनतायै ॥ ३६ ॥ सोमो
 ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेत्युपांशु जपति ॥ ३७ ॥ इन्द्रस्य वज्रो ऽसीति^{१४} यजमानाय धनुः
 प्रयच्छति ॥ ३८ ॥ शत्रुबाधनाः स्थेति^{१५} त्रित्वशुमृदुसुखान्बाणवतः ॥ ३९ ॥ तान्पात
 प्राश्नमित्यभिमन्त्र्य मित्रो ऽसीति^{१६} दक्षिणं बाहुमुद्यच्छति वरुणो ऽसीति^{१७} सव्यम् ॥ ४० ॥
 हिरण्यवर्णमुषसं^{१८} इत्युद्यतबाहुं तिष्ठन्तमभिमन्त्रयते ॥ ४१ ॥ समाप्रतिष्ठन्तमन्व-
 मिधावन्दिश उपतिष्ठते—समिधमातिष्ठेति^{१९} पर्यायैः ॥ ४२ ॥ सोमस्य त्विषिरसीति^{२०} व्याघ्र-
 चर्म विवेष्ट्यासन्ध्यामास्तृणाति ॥ ४३ ॥ प्रत्यस्तं नमुचेः शिरं^{२१} इति बहिर्वेदि सते^{२२}
 सीसं परङ्गाय प्रत्यस्यति ॥ ४४ ॥ अवेष्टा दन्दशूका^{२३} इति लोहितायसं केशवा-
 पाय ॥ ४५ ॥ मृत्योः पाहीति^{२४} रजतं रुक्ममधस्ताद्व्याघ्रचर्म व्यपोहति दिदिवः
 पाहीति^{२५} हरितं रुक्ममुपरिष्टादध्यूहति^{२६} ॥ ४६ ॥ अमये स्वाहेति^{२७} पर्यायैर्द्वादश
 पार्थानि हुत्वा मारुतस्य दैवतेर्न प्रचरति ॥ ४७ ॥ सोमस्य त्वा शुक्नेनेत्येनमासन्ध्या-
 मूर्ध्वबाहुं तिष्ठन्तमभिषिञ्चति पालाशेन ब्राह्मण आश्वत्थेन वैश्य औदुम्बरेण
 भ्रातृव्यो यो जन्यो मित्रं स नैयग्रोधेन^{२८} ॥ ४८ ॥ रुक्मं प्रत्यञ्चं सिञ्चति ॥ ४९ ॥
 पालाशे शेषान्समवनीय कृष्णविषाणया वासांसि विस्त्रस्येन्द्रस्य योनिरसीति^{२९} वास

1 MS II. 6. 8.

second hand) क०.

2 ? The ms second hand उत्पूयो भावा-
दितो.

8 ?

9 MS II. 6. 10.

3 ? The ms second hand ०षजति.

10 ? The ms शते.

4 ? The ms गायत्र्या रिरुणाथूप first hand,
गायत्र्या थूप second hand.

11 ? The ms ०परिष्टादध्युपहति.

12 MS II. 6. 11.

5 MS II. 6. 9.

13 यो जन्यो० is identical with MS IV.

6 The ms ०मासादयति.

4. 2: 52. 9.

7 The ms दक्षिणामिश्रको (दक्षिणमक्षि ए

उपादत्ते ॥ ५० ॥ समाववृत्रन्निति^१ समुन्माष्टि^२ ॥ ५१ ॥ इन्द्रस्य वज्रो ऽसीति^३ रथमुपा-
वहरति ॥ ५२ ॥ मित्रावरुणयोस्त्वेति^४ युनक्ति ॥ ५३ ॥ विष्णोः क्रमो ऽसीति^५ रथमा-
क्रामति ॥ ५४ ॥ मरुतां प्रसवे^६ जयेत्यारुह्य जपति ॥ ५५ ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

असावि देवं गोमृत्जीकमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो जनुषेमुवोच ।

बोधामसि त्वा हर्यश्च यज्ञैर्बोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु ॥

इति त्रिष्टुभा ब्रह्मान्वेति^७ ॥ १ ॥ सृत्वा राजन्यं जिनाति^८ ॥ २ ॥ तस्मै
तामिषुमस्यति^९ ॥ ३ ॥ तदस्यामोघायास्तमभूर्त् ॥ ४ ॥ आप्तं मनं इति वृत्तं परि-
गृह्य याति^{१०} ॥ ५ ॥ एष वज्रं इति पत्न्यै धन्वार्तिं^{११} प्रयच्छति^{१२} ॥ ६ ॥ उपददाति^{१३}
॥ ७ ॥ इयदसीति^{१४} राजतं रुक्ममभिमृशति युद्धसीति^{१५} हरितमूर्गसीत्यादि^{१६} म्वरम्
॥ ८ ॥ मित्रो ऽसीति^{१७} दक्षिणं बाहुमवहरति वरुणो ऽसीति^{१८} सव्यम् ॥ ९ ॥ सदसीति^{१९}
हस्तावामिच्छायाम् ॥ १० ॥ पशूनां मन्युरसि तदेव मे मन्युर्भूयात् ॥ ११ ॥ नमो मात्रे
पृथिव्या इति वाराही उपानहा अभ्यवरोहति^{१२} ॥ ११ ॥ प्रति सन्नाम राज्यमधायीति^{१३}
निमृष्टे^{१४} ॥ १२ ॥ तणाधीता समासन्दीमास्थाय^{१५} दक्षिणत आहवनीयस्य निद-
धाति स्योनासि सुषदेति^{१६} ॥ १३ ॥ विष्णोः कान्तमसीत्यासन्धै क्रामति ॥ १४ ॥ स्योनमा-
सीद सुषदामासीदेत्यारोहन्तमनुमन्त्रयते निषसाद धृतव्रत^{१७} इत्यारूढम् ॥ १५ ॥ अग्रे
स्वाहेति^{१८} रथविमोचनीयं जुहोति ॥ १६ ॥ हंसः शुचिषदित्यादधाति ॥ १७ ॥ सह
सारथिना रथमादधाति^{१९} ॥ १८ ॥ आहितादवरोहति ॥ १९ ॥ ब्रह्मास्त्वं ब्रह्मासीति^{२०}
यजमानो ऽध्वर्युमामन्त्रयते ब्रह्माणं होतारमुद्रातारम् ॥ २० ॥ सवितासि सत्यसर्वं
इति पर्यायैः प्रत्याहुः ॥ २१ ॥ एष वज्रं इति ब्रह्मा स्पर्धयं राज्ञे प्रयच्छति राजा

1 MS II. 6. 11.

10 Identical with MS ib 19 sqq.

2 The ms रथापक्रा० first hand, रथम-
पक्रा० second hand.

11 ?

12 MS II. 6. 12.

3 The ms प्रसवेन.

13 The ms ०त्युदु०.

4 The closing words are from MS IV.
4. 5: 55. 9.

14-14 Identical with MS IV. 4. 6: 56.
10-11.

5 Cp MS ib 17.

15 ? The ms ०धायि निमृष्टं निमृष्टे. Cp Ap
XVIII. 12. 9 ०राज्यमधायीति वारुणीभ्यां
यजमानो मुखं विमृष्टे.

6 Identical with MS ib 18.

7 ? Perhaps वृत्रं "the enemy."

8 Perhaps परिगृह्यायाति.

16 Hopelessly corrupt.

9 ? The ms and the Samhitā (ib 20)
धन्वार्तिम्.

17 From MS ib 57. 4 (आदधाति to be
emended ?).

प्रतिहिताय प्रतिहितः सेनान्ये सेनानी संग्रहीत्रे संग्रहीता सूताय सूतो ग्रामण्ये
ग्रामणीरक्षावापाय ॥ २२ ॥ तेन स्पथेनाधिदेवनं कुर्वन्ति ॥ २३ ॥ तत्र पष्ठौही^१
विदीव्यन्ते^२ ब्राह्मणो राजन्यो वैश्यः शूद्रः ॥ २४ ॥ ओदनं राजा प्रतिश्रावयति^३
॥ २५ ॥ ब्राह्मणश्चतुःशतमक्षानपच्छिद्योद्धिन्नं^४ राज्ञे इति राज्ञे प्रयच्छति ॥ २६ ॥
तद्राजा कृतं विचिनोति^५ ॥ २७ ॥ ततः पश्चाक्षान्प्रयच्छन्नाह—दिशो अभ्यभूदय-
मिति^६ ॥ २८ ॥ क्षेत्रं ददाति^७ ॥ २९ ॥ वरं वृणीते^८ ॥ ३० ॥ मङ्गल्यनाम्नो ह्वयति^९—
सुश्लोकाः सुमङ्गलाः सत्यराजान इति ॥ ३१ ॥ ऋचो गाथाश्च होता शंसति हिरण्य-
कूर्चं आसीनः ॥ ३२ ॥ हिरण्यकूर्चं हिरण्यकशिपुनि वासीनो ऽध्वर्युः प्रति-
गृणाति—ओमित्यृचुं^{१०} तथेति गाथासु ॥ ३३ ॥ परिधानीयां संपाद्य मैत्रावरुण्या-
मिक्षया प्रचरति ॥ ३४ ॥ सहस्विष्टकृदिडं मारुतस्य च ॥ ३५ ॥ अत्रैव रुक्मौ^{११}
ददाति ॥ ३६ ॥ अभिषेकशेषं गार्हपत्यं^{१२} इति प्रतिहितस्य वयं स्याम पतयो रयीणा-
मिति^{१३} जपित्वा ॥ ३७ ॥ समानमावभृथात् ॥ ३८ ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

अपां नज्रे स्वाहेत्यपा[म]न्ते ऽवभृथे जुहोत्यूर्जो नज्रं^१ इति दर्भस्तम्बे वल्मी-
कवपायां वामये गृहपतयं^२ इति गार्हपत्ये ॥ १ ॥ ऐन्द्री सूतवशानुबन्ध्या ॥ २ ॥
नैवारः पशुपुरोडाशः ॥ ३ ॥ पात्रीस्थाने सूनाया अधि^३ चतुष्पद्या निर्वपति ॥ ४ ॥
पश्चात्प्राग्वंशस्य विहारं विहृत्य सावित्रो ऽष्टकपालं^४ इतिप्रभृतयः सप्त संसृपः ॥ ५ ॥
ताभिरन्वहं यजते ॥ ६ ॥ पूर्वस्याः पूर्वो ऽपरस्यां^५ गार्हपत्यः ॥ ७ ॥ प्राग्वंशे
त्वाष्ट्रः^६ ॥ ८ ॥ तस्मिन्संस्थिते दशपेयाय दीक्षते ॥ ९ ॥ न केशश्मश्रु वपति ॥ १० ॥
अप्सुदीक्षा श्वेतान्द्रादश पुण्डरीकांश्च यजमानो बध्नीते ॥ ११ ॥ सद्यो जातं^७
चिसृजति ॥ १२ ॥ सद्यो राजानं क्रीणाति दशभिः साण्डैर्वत्सतरैर्नित्यैश्च ॥ १३ ॥

1 Identical with MS IV. 4. 6: 57. 9-10.

8 The ms रुक्मी first hand, रुक्मं second hand.

2 ? The ms प्रसुश्रावपति first hand, प्रसु-
श्रापयति second hand.

9 Here some words have fallen out.

10 MS II. 6. 12: 72. 7.

3 ? The ms ब्राह्मणं चतुःशतं मध्येहतभिन्न-
राज्ञे इति राज्ञे first hand, ०शतं अक्षन-
पधियाहे उद्धिन्नं second hand.

11 MS II. 6. 13.

12 ? The ms सूनाय अभि.

4 MS ib 12.

13 ? The ms पूर्वस्या यवापिरस्या first hand,
पूर्वस्या आहवनीय अपरस्या second hand.

5 ? The ms विवी (विमी second hand)
मीति.

14 The ms त्वष्ट्र first hand, चेष्टा second
hand.

6 Identical with MS ib 13-16.

15 The ms first hand श्वेत.

7 The ms ०मित्युक्ते.

16 ? वाचं ?

पुरस्तादुपसदामाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेन्मध्ये सौम्यमुपरिष्ठाद्वैष्णवम् ॥ १४ ॥
 अग्निष्टोमो दशपेयसंस्था ॥ १५ ॥ शतं ब्राह्मणाः सोमं पिबन्ति दश दशैकैकं
 चमसम् ॥ १६ ॥ दशं पृच्छति कस्ते पितामहः कस्ते पितामह इति स्त्रियश्च ॥ १७ ॥
 येषां^१ दशसु न मीमांसेरँस्त ऋत्विजो यसर्पिणश्च^२ पिवा^३ किं ब्राह्मणस्येत्युक्त्वा
 प्रसर्पति^४ ॥ १८ ॥ दक्षिणाकाले स्वमो होतुः सगुद्रातुः प्रावेपा अध्वर्योरिति^५ ब्राह्मणव्या-
 ख्यातम् ॥ १९ ॥ सारङ्गस्त्रिवत्सो प्रावस्तुतो वँत्सतर्युन्नेतुरजः सुब्रह्मण्यस्य
 ॥ २० ॥ नँ प्रसर्पकेभ्यो^६ ददाति ॥ २१ ॥ श्रायन्तीयं ब्रह्मसार्म ॥ २२ ॥ अभिषेच-
 नीयदशपेयौ वत्सतरापवर्गौ^७ ॥ २३ ॥ पूर्णमास्यौ यजनीये ऽहन्यभिषेचनीयाय
 दीक्षते ॥ २४ ॥ द्वादश मासान्दीक्षितो भवति ॥ २५ ॥ उपसत्सु नाश्नाति ॥ २६ ॥
 तिस्र उपसदः ॥ २७ ॥ चतुर्थ्या^८ सौम्यमहः ॥ २८ ॥ तदहः संसृपां प्रथमां दश-
 म्यामुत्तमाम् ॥ २९ ॥ सा प्रथमा दशाहानि यस्योपसदः^९ ॥ ३० ॥ त्रयोदश्यां
 सौम्यमहस्तदहर्दिशामवेष्टिभिः ॥ ३१ ॥ वैष्णवादुत्तराणि पञ्च हवीर्नपि^{१०} ॥ ३२ ॥
 तत्र ब्राह्मणो यजेत बार्हस्पत्यं मध्ये निधायानुतिमाहुतिं^{११} हुत्वाभिघारयेत्^{१२} ॥ ३३ ॥
 अन्नकामो यजेतेति^{१३} ब्राह्मणव्याख्यातम् ॥ ३४ ॥ सायं पूर्वाः प्रयुज उत्तराणि हवीर्नपि^{१४}
 ॥ ३५ ॥ दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा^{१५} ॥ ३६ ॥ षडुत्तराणि प्रातः ॥ ३७ ॥
 सव्यो रथवाहनवाहो दक्षिणा^{१६} ॥ ३८ ॥ पौर्णमास्यामग्निहोत्रं जुहोति ॥ ३९ ॥
 संवत्सरमग्निहोत्रं हुत्वा^{१७} केशवपनीयाय दीक्षते ॥ ४० ॥ प्रतीचीनस्तोमो^{१८} ऽतिरात्रः
 षोडशिकः संस्था ॥ ४१ ॥ अनुबन्ध्यायां हुतायामग्निचयवर्द्धक्षिणस्यां वेदिश्रो-
 ण्यामासन्ध्यामासीनस्य ये केशिनः प्रथमे सत्रमासतेति^{१९} प्रवपति ॥ ४२ ॥ तस्मिन्सं-
 स्थिते पशुबन्धेन यजते ॥ ४३ ॥ मारुती पृश्निः पृष्टौही^{२०} गर्भिण्यादित्याजा मलिहा

1 The ms दशान्.

12 MS II, 6, 13: 72. 14 sqq.

2 The ms second hand एषां.

13 But for the initial तत्र the entire
sūtra is identical with MS IV. 4. 9:
60. 11-12.

3 ? The ms second hand ये सर्पिणश्च.

14 MS ib 10.

4 ? The ms second hand पिब.

5 The entire sūtra is unintelligible.

15 MS II, 6, 13: 72. 17 sqq

6 MS IV, 4, 8: 59. 1-3.

7-7 The ms वत्सतर्यः नेतुरजसोब्राह्मणस्य न
first hand, वत्सतर्यः नेष्टुः ऋषभो ब्राह्म-
णाच्छंसिने second hand.

16 Identical with MS ib 73. 1-2, 3-4.

8 ? The ms सर्पतोश्चो first hand, सर्पतो
ऽश्चं second hand.

17 Based on MS IV. 4. 9: 61. 4-5.

9 Cp MS IV, 4. 9: 59. 15.

18 The ms °सोमो. Cp MS IV. 4. 10:
62-11.

10 ?

19 ? The ms अग्निश्चयवा.

11 ? The ms first hand दशन्यै यस्योपसद.

20 The verse does not occur in MS.

21 The ms adds दक्षिणा.

गर्भिणी^१ ॥ ४४ ॥ सवित्रे प्रसवित्रे^२ इति सत्यदूतास्त्रीणि हवींषि ॥ ४५ ॥ दण्ड
उपानहौ शुष्कद्वितिरिति दक्षिणौ दूतार्यं प्रयच्छति ॥ ४६ ॥ पशुबन्धेन यो यजते
यो ऽस्य सद्यन्तजातीयो^३ राजा तस्मै प्रहिराति—अभ्यषिञ्चि राजाभूमौ ॥ अस्म्यहमहं
इति ॥ ४७ ॥ व्युष्टिद्विरात्रेण यजते ॥ ४८ ॥ अग्निष्टोमः प्रथममहरायुरतिरात्र
उत्तरम् ॥ ४९ ॥ क्षत्रस्य धृतिमाग्निष्टोमेनेष्टिभिर्यजेत देविकाभिर्देवसूभिर्वैश्वानर-
वारुण्या सौत्रामण्या सौत्रामण्या ॥ ५० ॥

इति राजसूये [तृतीये ऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

इति तृतीयो^४ ऽध्यायः ॥

इति राजसूयः समाप्तः ॥

1 Identical with MS II, 6. 13: 73. 4

In its brāhmaṇa (IV. 4. 9) MS has

also मलिहा.

2 MS ib 5.

3 See MS IV. 4. 9; 61. 2.

4 See MS II, 6. 13: 73. 6-7.

5 The ms द्वुताय.

6 ?

7 MS IV. 4. 9: 61. 3-4.

8 The sūtra is hopelessly corrupt.

9 The ms इति राजसूये चतुर्थो.

राजा विजित्याश्वमेधेन यजेत ॥ १ ॥ पुरयनामधेयं देवयजनमध्यव-
 स्यति ॥ २ ॥ ऋषभस्तूपरः सर्वरूपः ॥ ३ ॥ तेन प्राजापत्येन ॥ ४ ॥ यदत्यामन्तं^१
 गिरिरिददार्यं परिवहेयुस्तत्र यजेत ॥ ५ ॥ अमावास्यायां ब्रह्मौदनं श्रपयति पूर्व-
 स्याम् ॥ ६ ॥ उत्तरस्यां पर्याग्निं कृत्वा^२ केशश्मश्रु वापयित्वा हतं वास आच्छाद्याह-
 वनीये वैतसं कटमुपसमाधाय नमस्कारैरुपतिष्ठेत् द्रष्ट्रे नम उपद्रष्ट्रे नमः ख्यात्रे नम
 इत्युपस्थानान्यधीयते ॥ ७ ॥ हिरण्यगर्भं^३ इत्यष्टौ पूर्णाहुतीर्हुत्वास्तमयमनु वाचं
 यच्छति^४ ॥ ८ ॥ रात्रीं^५ वाग्यतो भवति ॥ ९ ॥ अपदाती नृत्विजः समानयन्ति
 ॥ १० ॥ चतुष्टयीष्वप्सु ब्रह्मौदनं श्रपयति ॥ ११ ॥ तं महर्त्विजः प्राश्नन्ति ॥ १२ ॥
 तेभ्यः शतमानं ददाति ॥ १३ ॥ द्वादशारत्निं^६ रशनां त्रयोदशारत्निं^७ वा मौञ्जीं^८
 दर्भमयीं^९ वा ब्रह्मौदने पर्यस्तामिमामगृभ्णन्तित्यश्वाभिधानीमादायाभिधा असी-^{१०}
 त्यश्वमभि निदधाति कृष्णपिशङ्गं त्रिहायणं सोमपं सोमपयोः पुत्रम् ॥ १४ ॥ स्वगा
 त्वा देवेभ्य इति ब्रह्माणमामन्त्रयते ॥ १५ ॥ तं वधान देवेभ्य इति ब्रह्मा प्रत्याह ॥ १६ ॥
 शतैः सह प्रोक्षति पुरस्तादध्वर्युर्दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्धेतोत्तरत उद्गाताभिषे-
 क्यारणां राजपुत्राणां शतैः सहाध्वर्युं राज्ञां ब्रह्मा सूतग्रामणीनां होता क्षत्रसंगृ-
 हीतृणामुद्गाता ॥ १७ ॥ प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीति^{११} पर्यायैः ॥ १८ ॥ सर्वे पञ्चमेन^{१२}
 ॥ १९ ॥ यः पितुरनुजायाः पुत्रः [स] पुरस्तादश्वं तीर्थाय नयति [यो] मां तुरनु-
 जायाः पुत्रः स पश्चादन्वेति ॥ २० ॥ सैध्रकं मुसलेमादाय पौंश्चलेयः पश्चादन्वे-
 ति ॥ २१ ॥ अनुनयन्ति श्वानं चतुरक्षम् ॥ २२ ॥ तीर्थान्ते पदतो^{१३} ऽभ्यश्वस्य
 नयति ॥ २३ ॥ यो अर्वन्तं जिघांसतीति^{१४} पौंश्चलेयो मुसलेन श्वानं हन्ति ॥ २४ ॥
 परो मर्तः परः श्वेति^{१५} श्वानमश्वस्याधस्पदमपहावयति ॥ २५ ॥ उत्क्रामन्तमश्वमैषी-

1 ?

2 MS II, 13, 23 (containing 8 verses).

3 Thus emended after Mān. The ms

•हुत्वास्तमयमनुकं वाचयति.

4 The ms has nominatives.

5 MS III, 12, 1.

6 I.e. with the fifth formula सर्वेभ्यस्त्वा

देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि ib: 160, 5-6.

केणोदूहेनोदूहति ॥ २६ ॥ वेतसशाखानुबद्धा भवति ॥ २७ ॥ अग्नये स्वाहेत्यनुवाक-
मावर्तयन्नश्वं मार्जयन्त्यश्वस्तोक्याभिः ॥ २८ ॥ विभूमन्त्रेत्यश्वमवसृजति ॥ २९ ॥ देवा
आशापालौ इति परिददाति ॥ ३० ॥ शतं तल्प्या राजपुत्राः कवचिनोऽनिवर्तयन्तो
ऽश्वं रक्षन्ति त्रिदशानुपरिक्षिणः^१ कृत्वा ॥ ३१ ॥ यद्यश्वस्य तासां^२ च शङ्केताग्नये
ऽहोमुच्ये इति मृगारेष्टिमश्वस्य वेरे^३ निर्वपति ॥ ३२ ॥ पुरस्तात्स्विष्टकृतो हिकाराय
स्वाहेत्यनुवाकेनाश्वचरितां^४ जुहोति ॥ ३३ ॥ सावित्रोऽष्टाकपालः पूर्वाह्ने सवित्रे
प्रसवित्र एकादशकपालो मध्यन्दिने सवित्र आसवित्र द्वादशकपालोऽपराह्ने ॥ ३४ ॥
संस्थितासु परिस्रवमाचष्ट होता हिरण्यफलक आसीनः ॥ ३५ ॥ हिरण्यफलके
कशिपुनि वासीनोऽध्वर्युः प्रतिगृणाति—ओमित्युच्यते^५ तथेति गाथासु ॥ ३६ ॥ परि-
धानीयां संपाद्य ब्राह्मणो वीणागाथी गायतीत्यददा इत्ययजथा इत्यदः कल्पमकरोदिति
मिश्रास्तिस्रो गाथाः ॥ ३७ ॥ सायं जुहोतीह ऋतिरिति^६ पर्यायैः ॥ ३८ ॥ राजन्यो वीणा-
गाथी गायतीत्ययुध्यथी इत्यमुं संग्राममजयन् ॥ अदो वीर्यमकरोदिति मिश्रास्तिस्रो गाथाः
॥ ३९ ॥ इष्टिप्रभृतिगाथाश्च^७ ॥ ४० ॥ सकृदश्वचरितां^८ जुहोतीष्टिरेवं ब्राह्मणगानं
च ॥ ४१ ॥ एकादशे मासि सावित्रं^९ प्रत्युखासंभरणं क्रियेतामावास्यायाः^{१०} सँव-
त्सरः ॥ ४२ ॥ तमासमाप्यति ज्योत्स्नस्य यद्रात्रं त्रिभिः सावित्रमिति^{११} जुहोति
॥ ४३ ॥ वीणागाथिभ्यां शते ददात्यनसी च युक्ते^{१२} ॥ ४४ ॥ सप्तम्यामसंप्राहत्या-
श्ववायां^{१३} वडवायां^{१४} सप्तम्यां पञ्च पशुनेष्ट्वा पण्ड्यां दीक्षते ॥ ४५ ॥ त्रैधातव्यानि-
तिरात्रस्य दीक्षणीया ॥ ४६ ॥ समानमा दीक्षाहुतिभ्यो भुञ्जीते^{१५} ॥ ४७ ॥ चतस्र
आध्वरिकीः सप्ताहं जुहोति काय स्वाहेति^{१६} चार्धानुवाकस्य मिश्रमिश्रानन्वहं पूर्णा-
हुतिवर्जम् ॥ ४८ ॥ आध्वरिकीर्हुत्वाकृतमग्निमिति^{१७} षडाग्निकीर्जुहोति शेषं चाश्व-
मेधिकीनामन्ते पूर्णाहुतीनाम्^{१८} ॥ ४९ ॥ आ ब्रह्मन्त्रिति^{१९} ब्रह्मैषां^{२०} प्रवर्त्यमानमनुमन्त्र-

1 MS III. 12. 2.

complete.

2-2 ? The ms °न्त्याश्वस्तोकास्ताभावादिभू.

13 ? The ms second hand °चरितानि.

3 MS III. 12. 4.

14 ? The ms °ष्टिदेवा.

4 ?

15 ? The ms °त्र first hand, °त्रे second hand.

5 MS III. 15. 11: 181. 1.

6 MS III. 12. 3.

16-16 Hopelessly corrupt.

7 The ms second hand चरितानि.

17 ? The ms ददात्यसां च संयुक्ते.

8 The ms °युक्तम्.

18 ? The ms °ते.

9-9 ? The ms गाथाया सं.

19 MS III. 12. 5: 161. 14.

10 MS III. 12. 4: 161. 12.

20 MS II. 7. 7: 82. 7.

11 The ms first hand adds इत्ययं इत्या.

21 Cp Āp XX. 8. 5-9.

12 ? The ms गाथां च. The sūtra is in-

22 MS III. 12. 6.

यते ॥ ५० ॥ पौर्णमासी प्रथमा दीक्षाणामेकादशी वापरपक्षस्य चतस्रो ऽवशि-
ष्यन्ते ॥ ५१ ॥ ता उपसदो ऽष्टौ चोत्तरस्य पक्षस्य नवमदशमेकादशमिति सौम्या-
न्यहानि ॥ ५२ ॥ त्रिस्तावा वेदिः ॥ ५३ ॥ एकविंशतिर्यूपा राज्जुदालो^१ ऽग्निष्ट
एकविंशत्यरत्निः पौतुद्रवावभितः ॥ ५४ ॥ इतरेषां वा^२ षट् पालाशान्पद्मैस्त्वा-
न्संमिनोति यथैकादशिना^३ ॥ ५५ ॥ अग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमन्वमये गृहपतय
इत्यष्टौ^४ देवस्वो^५ हवी^६ षि निर्वपति सर्वपृष्ठां^७ चामये गायत्रयेति^८ दशहविषम् ॥ ५६ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] प्रथमं खण्डम् ॥

अग्निष्टोमः प्रथमो^१ संस्था ॥ १ ॥ पत्नीसंयाजान्ते संस्थिते ऽस्तमिते ऽन्नानि
प्रजुह्वति ॥ २ ॥ यद्यसंस्थिमत्युभौ चेदेकादशः संस्थापयेदेकदेशो ऽन्नानि जुहु-
यात् ॥ ३ ॥ ^{१०}सकलाथो जाना कुसुमसर्पिः पयोशुडान्मृष्टशान्तिकरणानि पृथु-
कानि मध्वापमिति^{१०} खादिरैः सुवैः प्रत्यन्नं^{११} जुहुयात् ॥ ४ ॥ आ ब्रह्मन्नित्यनुवाके-
नाज्यं सर्वमितरैः^{१३} ॥ ५ ॥ एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहेत्यैकोनशताद् द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः
स्वाहेत्यैकशतादयुग्मिराज्यं जुह्वति युग्मैरन्नानि ॥ ६ ॥ एतेन धर्मेणारभ्य माष्ट्राभ्यो
नाभ्यं^{१०} उपक्रमेतानवस्येदश्वो^{१३} दशभ्यः स्वाहा विंशतये स्वाहेति दशाभ्यासेनां पञ्चा-
शतः ॥ ७ ॥ पञ्चाशत्प्रभृत्याज्यं जुह्वति पञ्चाशते स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां [शताभ्यां]
स्वाहेति शताभ्यासेना सहस्रात् ॥ ८ ॥ सहस्राभ्यासेनायुतात् ॥ ९ ॥ अयुताभ्या-
सेना [प्रयुतात्] ॥ १० ॥ प्रयुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा परार्धाय स्वाहा धेनवत्सेते^{१३} स्वाहा
विवस्वते स्वाहा ॥ व्युच्छन्त्यै स्वाहा व्युच्छन्त्याम् । व्युष्ट्यै स्वाहा व्युष्टायाम् । उदेव्यते स्वा-
होदेव्यत्युद्यते स्वाहोद्यत्युदिताय स्वाहोदिते । सर्वस्मै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहेत्यन्ततो हुत्वा-
तिरिक्तमन्नमभ्वाय निदधाति ॥ ११ ॥ उक्थ्यः शाकरो^{१४}पृष्ठो मध्यममहः ॥ १२ ॥
उपांश्वन्तर्यामयोः पात्रे प्रयुज्य महिम्नोः पात्रे प्रयुनक्ति सौवर्णराजते ॥ १३ ॥

1 ? The ms first hand नैतुदवो.

2 वा seems to be superfluous.

3 ?

4 MS II, 6, 6: 67, 5-10.

5 The ms देवस्यो first hand, देविका
second hand.

6 The ms ०पृष्ठ्यां.

7 MS III, 15, 10: 180, 7.

8 ? The ms प्रथमः.

9 The entire sūtra is corrupt.

10-10 The names of the various sacri-
ficial substances are mostly corrupt.

11 ? The ms प्रत्यन.

12 MS III, 12, 6.

13 With MS III, 12, 7-14 ?

14 MS III, 12, 15.

15 ? The ms ०त्यैकोनशताय.

16 ? The ms ०त्यैक०.

17 ? The ms second hand धर्मेणारभ्य
अष्टाभ्यो स्वाहेति.

18 Here and in sūtras 8, 10 the ms
reads ०भ्यांसेना.

19 ? The ms सार० first hand, साम०
second hand.

आप्रायणस्थालीं प्रयुज्य प्राजापत्याद्यपात्रं^१ प्रयुनक्ति ॥ १४ ॥ उपांश्वन्तर्यामौ
गृहीत्वा महिमानौ गृह्णाति हिरण्यगर्भं^२ इति द्वाभ्याम् ॥ १५ ॥ रुक्मप्रतिहितेना-
द्येन तमैानयति ॥ १६ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] द्वितीयं खण्डम् ॥

ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधु घृतं पिता देवानां जनिता विभूवसुः ।

तस्यादधातु रत्नं स्वधयोरपीच्यं मदिन्तमो मत्सर इन्द्रियो रसः ॥

इत्यश्वस्य ग्रीवासु रुक्मं प्रतिमुच्य श्येनो ऽसि गायत्र इति पवमानानुमन्त्र-
णेनांश्वस्य पुच्छमन्वारभन्ते^३ ॥ १ ॥ अग्निर्वृत्राणि जह्वनदिति^४ पवमानं यन्त्यास्तावं
प्राञ्चः ॥ २ ॥ उद्गातारमपरुणद्धि—उद्गातर्निष्केण त्वा शतपलेनापरुणद्धीति ॥ ३ ॥ तम-
परुध्यतिर्विजो ऽपरुन्धन्ति ॥ ४ ॥ अश्वायोपरुन्धन्ति वडवाः ॥ ५ ॥ संक्रन्दय-
त्यश्ववडवम् ॥ ६ ॥ अश्वेनास्तावमाक्रमयन्ति ॥ ७ ॥ अश्वक्रान्त आर्चिष्या-
नुपयच्छन्ति ॥ ८ ॥ उद्गातारमुपह्वयते—उद्गातर्निष्केण त्वा शतपलेनोपह्वयामीमां देवता-
मुद्गायन्तीमनुद्गायेति ॥ ९ ॥ स्तुते शतमानमुद्गात्रे ददाति ॥ १० ॥ सोपशयान्यूपा-
न्समीर्य पशुनुपाकरोति ॥ ११ ॥ अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या^५ अग्निष्ठे
॥ १२ ॥ कृष्णग्रीव आग्नेयो ललार्ह इत्यश्वे पर्यङ्गधाः ॥ १३ ॥ सौर्ययामौ श्वेतश्च
कृष्णश्च पार्श्वयोः^६ ॥ १४ ॥ सौर्यं^७ श्वेतमुत्तरतो यामं कृष्णं दक्षिणतः ॥ १५ ॥
वायव्यः श्वेतः पुच्छा इन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवं इति ॥ १६ ॥ बभ्रुरणवभ्रुरित्यनुवाकैः^८
यथादेवतमुपाकरोति जानपदीभिः संज्ञाभिः प्रतियज्ञांशे वत्सवत्या इति समा-
न्तरानु वः किहा इति वाकैनां पुंससृष्टा इति वैकथितामुत्सृष्टीं ॥ १७ ॥
त्र्यवर्थे^९ इत्यर्थहायना दित्यवाहं^{१०} इति द्विहायना न्यवाहयति^१ आपराग्न्यव्ययं इति
त्रिहायनाः ॥ १८ ॥ तुर्यवाहं^{१२} इति चतुर्हायनाः ॥ १९ ॥ पष्ठवाहं^{१३} इति पञ्चवर्षाः
॥ २० ॥ धूम्रा वसन्तायेत्यनुवाकाभ्यामन्वहं पशुबन्धैरिष्ट्वा सोमानामाहरेत
॥ २१ ॥ वसन्ताय कपिञ्जलानि^{१४}त्येकविंशत्यनुवाकैरारण्यानुपाकरोति कुम्भेषु

1 1

2 MS III. 12. 16.

3 I.e. the horse ?

4 1 The ms ०मंत्रयतेना०.

5 The ms ०रभेते.

6 MS IV. 10. 1: 140. 9.

7 The ms ०स्नायं प्राग्यो (प्राक्चो second hand).

8 The ms यूपानुपसमाय (०समेत्य second

hand).

9 Identical with MS III. 13. 2.

10 Probably MS III. 13. 3-20.

11-11 Hopelessly corrupt.

12 MS III. 13. 17.

13 MS III. 13. 18.

14 MS III. 13. 19.

15 MS III. 14. 1.

पन्नगानौषजलजरासुं हस्तिनः पञ्जरेषु नखिनो दंष्ट्रिणश्च ॥ २२ ॥ यूषेषु
 ग्राम्यान्पशून्त्रियुनक्त्यन्तरालेष्वारण्यान्धारयन्ति ॥ २३ ॥ वेतसशाखया प्राजा-
 पत्यानुपकरोति सप्तशाखाग्रेणेतरान् ॥ २४ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमित्यश्वं युनक्ति
 ॥ २५ ॥ युञ्जन्यस्य काम्येति^१ रथं युनक्ति ॥ २६ ॥ केतुं कृण्वन्निति^२ ध्वजमुपकर्षति
 ॥ २७ ॥ जीमूतस्थेवेति^३ वर्माध्यूहते^४ ॥ २८ ॥ धन्वना गौ इति धनुरादत्ते ॥ २९ ॥
 वक्ष्यन्तीवेति^५ ज्यामभिमन्त्रयते ॥ ३० ॥ ते आचरन्तीति^६ धनोरात्नीम् ॥ ३१ ॥ बहूनां
 पितेतीर्षुधिम् ॥ ३२ ॥ रथे तिष्ठन्निति^७ सारथिम् ॥ ३३ ॥ तीव्रान्वेषानित्यैश्वान्
 ॥ ३४ ॥ वनस्पते वीड्वङ्ग इत्यारोहति^८ ॥ ३५ ॥ स्वादुर्षसर्द इत्यारुह्य जपति ॥ ३६ ॥
 अहिरिवेति^९ तलं बद्ध्वा जपति ॥ ३७ ॥ [काशा]मादायार्वांसि सप्तिरसीत्यैश्वान्सं-
 क्षिपति ॥ ३८ ॥ आश्वासयति^{१०} ॥ ३९ ॥ दुन्दुभीनाम्रन्त्यामूर्जेति^{११} ॥ ४० ॥
 यद्वातो ऽपि इत्यश्वेनापो ऽवगाहेत ॥ ४१ ॥ एतं स्तोतरित्यावर्तयति ॥ ४२ ॥ वि ते
 मुच्चामीति^{१२} विमुञ्चति ॥ ४३ ॥ पत्न्यो ऽभ्यञ्जन्ति—वसवस्त्वाञ्जन्तिवति^{१३} कासाम्ब-
 वेन महिषी रुद्रास्त्वाञ्जन्तिवति^{१४} गौलगुलवेन वावातादित्यास्त्वाञ्जन्तिवति^{१५} मौस्तफाटेन^{१६}
 परिवृक्री ॥ ४४ ॥ त्रिसहस्रं मणीन्लोमस्ववयवेषु^{१७} अथनन्ति ॥ ४५ ॥ भूरिति^{१८}
 हरितान्महिष्यभिषेकार्हाजपुत्राणां दुहितृशतेन सह ॥ ४६ ॥ भुवं इति रज-
 तान्वावातारात्रां दुहितृशतेन सह ॥ ४७ ॥ स्वरिति^{१९} शङ्खमयान्परिवृक्री सूत-
 ग्रामणीनां दुहितृशतेन सह ॥ ४८ ॥ लोमभ्यस्वेस्वेनातमापयति^{२०} ॥ ४९ ॥ होता
 च ब्रह्मा च ब्रह्मोद्यं वदतो दक्षिणत आहवनीयस्य ब्रह्मोत्तरतो होता ॥ ५० ॥
 कः सिन्देकाकी चरतीति^{२१} पृच्छति सूर्य एकाकी चरतीति^{२२} प्रत्याह ॥ ५१ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] तृतीयं खण्डम् ॥

पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् ।

पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥

इति ।

इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः ।

अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥

1 ?

8 MS III. 12. 18.

2 The ms यूषे first hand, यूषे second hand.

9 MS I. 4. 1: 48. 2.

10 MS III. 12. 19.

3 ? The ms ग्राम्यन्यस्वन्नितुनक्त्यायशेकेष्वा०.

11 ? The ms मोस्तुफाटेन first hand, मौस्त-
 कृतेन second hand.

4 MS III. 16. 3.

5 ? The ms वर्माध्यूहति.

12 ? The ms लोममन्त्रा चायमय first hand,
 लोमि अश्ववायवेषु second hand.

6 The ms इति आहति.

7 MS III. 12. 4: 161. 10.

13-13 Hopelessly corrupt.

इति प्रत्याह ॥ १ ॥ का स्वदासीत्पूर्वचित्तिरिति पृच्छति । यौरासीत्पूर्वचित्तिरिति प्रत्याह ॥ २ ॥ अन्यतरः पृच्छत्यन्यतरः प्रत्याह ॥ ३ ॥ समानमोपपायनात् ॥ ४ ॥ यद्यश्वो न पिबेत्तं ब्रूयात्—

अग्निः पशुरासीत् । तमालभन्त । तेनायजन्त । स इमं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः । स ते लोको भविष्यति यदि पास्यसि । तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि न पास्यसि ॥

वायुः पशुरासीत् । तमालभन्त । तेनायजन्त । सोऽन्तरिक्षं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः । स ते लोको भविष्यति यदि पास्यसि । तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि न पास्यसि ॥

आदित्यः पशुरासीत् । तमालभन्त । तेनायजन्त । सोऽमुं लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः । स ते लोको भविष्यति यदि पास्यसि । तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि न पास्यसि ॥

इति ॥ ५ ॥ पर्याग्निकृतानुत्सृजन्त्यारयान्प्राभ्यांश्च पुरुषाँश्च ॥ ६ ॥ शामि-
त्रायाश्वस्य नयमानस्य पौष्णमजमग्रतो नयन्ति ॥ ७ ॥ अधस्ताद्भर्मास्य-
ति ॥ ८ ॥ वासो हिरण्यरुक्मे ताप्यैर्होष्वं संज्ञपयन्ति श्यामूलेन वा ॥ ९ ॥ स्प-
न्दयेतरान् ॥ १० ॥ प्राणाय स्वाहेति^१ संज्ञप्यमानेषु जुहोति ॥ ११ ॥ अग्न्यम्बिकै
इति महिषीं पत्न्य उदानयन्ति ॥ १२ ॥ सव्यान्ग्रन्थान्कृत्वा नव कृत्वः पशून्प्र-
सव्यं परियन्ति—गणानां त्वा गणपतिं^२ हवामह इति पर्यायैर्वसो ममेत्यनुषजति ॥ १३ ॥
आहमजानीति^३ महिष्यनुपरिविष्यति^४ ॥ १४ ॥ तौ सहेति^५ पादान्प्रसारयन्स्वर्गं लोके
श्रोर्गुवातामित्यहतेन वाससा पादतोदशेन प्रच्छाद्य वृषा वामश्वं इति संहितप्रजन-
नयोः पत्नीं यजमानोऽनुमन्त्रयते ॥ १५ ॥ ऊर्ध्वाग्नेनामुश्चापयेति^६ महिषीं पत्न्य
उदानयन्ति ॥ १६ ॥ गायत्री त्रिष्टुबिति^७ पर्यायैः शूचीभिरसिपथान्कल्पयति द्वाभ्यां
द्वाभ्यामेकैका हरिणीभिर्महिषी रजताभिर्वावाता लोहमयीभिः परिवृक्त्यसंल-
भनायाशालमीपिष्टैरवलिप्य ॥ १७ ॥ वपाभिः प्रचरन्ति सह प्राजापत्यानां सहे-
तरेषाम् ॥ १८ ॥ नाश्वस्य वपा भवति ॥ १९ ॥ चन्द्रं नाम मेदः ॥ २० ॥ तदस्य
वपास्थाने ॥ २१ ॥ प्रजापतये हयस्य छागस्य गोमृगस्य चन्द्रवपानां मेदस इति प्राजा-
पत्यानां संप्रैषः । विश्वेभ्यो देवेभ्यरच्छागानामुष्ट्राणां भेषाणां वपानां मेदस इतीतरेषाम्
॥ २२ ॥ अभितो वपा महिमानौ जुहोति ॥ २३ ॥ हुत्वा परिवप्यौ परिवाप्यमा-
नाभ्यां^८ सूकरविकर्तमश्वं निकृन्तति ॥ २४ ॥ तस्य पवमानो^९ लोहितं श्रपयति
॥ २५ ॥ दक्षिणाकाले काममात्रा दक्षिणा ददाति ॥ २६ ॥ यदि कामान्नापयेदिषुष्टं^{१०}
ब्राह्मणानामन्नं दद्याद्भूमिपुरुषवर्जं प्राच्यां दिश्यध्वर्यवे दक्षिणस्यां ब्रह्मणे प्रतीच्यां
होत्र उदीच्यामुद्गात्रे ॥ २७ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थेऽध्याये] चतुर्थं खण्डम् ॥

1 ?

2 ? The ms पवताध्वैर्णा०.

3 MS III, 12, 20.

4 Perhaps to be emended to उपसँविशति.

5 MS III, 13, 1: 168, 1.

6 MS II, 12, 21.

.....^१ प्रात्यं सिँहचर्मण्याभिषिञ्चन्त्युषभचर्माध्यधि
धारयन्ति—सहस्रशीर्षा पुरुष इति शतकृष्णलं रुक्मं शतातृणमुपरिष्ठादधाति
हिरण्यगर्भं^३ इति पूर्वासाँ सप्तानां प्रथमानां पुरस्तादपानमृत इत्युपरिष्ठान्मास-
नामानि हुत्वा प्रातर्हस्तं^४ गृह्णाति ॥ ५ ॥ जागतान्विष्णुक्रमान्क्रामति ॥ ६ ॥
प्राजापत्यं चरुशेषं पालाशपात्रेष्वसिच्यं मध्यतःकारिणो अभिषिञ्चन्ति ॥ ७ ॥
वि रत्नो वि मृधो जहीति^५ मुखं विमृष्टे ॥ ८ ॥ प्रचरणकाल उत्तरत आहवनीयस्य
वैतसे कटे ऽश्वस्यावद्यति तैजने दक्षिणतो ऽन्येषां पशूनाम् ॥ ९ ॥ पुरस्ताँदा-
हवनीये वैतसं कटमास्तीर्य तस्मिन्प्राजापत्यान्संचिनोति प्राञ्चमश्वं प्राञ्चं
तूपरं प्रत्यञ्चं गोमृगमिति ॥ १० ॥ शार्दं दक्षिः स्वाहावकान्दन्तमूलैः स्वाहेति^६ पर्यायै-
र्यावापृथिवी वतोभ्यामित्येतस्य पुरस्तादरण्ये ऽनुवाक्येन गणेन जुहोति ॥ ११ ॥ उदुह्यं^७
जांवुकं^८ पूषणं वनिष्ठुर्ना ॥ मा नो मित्रः^९ ॥ समिद्धो अज्जन्ति^{१०} त्रिभिरनुवाकैराहुती-
र्जुहोति ॥ १२ ॥ द्विपदाभिर्नन्ततो हुत्वा स्विष्टकृतं प्रत्यश्वलोहितं जुहोति—अग्नये
स्विष्टकृते स्वाहेति गोमृगकण्ठेनाश्वशफेन चरुणां ॥ १३ ॥ सर्वस्तोमो ऽतिरात्र
उत्तममहः ॥ १४ ॥ ऐकादशिनानालभते ॥ १५ ॥ समानमावभृथात् ॥ १६ ॥
आवभृथके कर्मणि कृते शुक्लस्य खलतेर्विक्लिधस्य पिङ्गाक्षजटिलगांभवस्याव-
भृथमवसृप्तस्य मूर्धनि जुहोति—जम्बुकाय स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहेति ॥ १७ ॥ नव
सौरीर्वशा श्वेता अनुवन्ध्याः ॥ १८ ॥ तासाँ वपासु द्वयमानासु प्रतिवातं पाप-
कृतस्तिष्ठेताध्वर्युः पापान्मुच्यते ॥ १९ ॥ पापाद्वासवपार्श्वं सत्त्वाहं तस्मिन्सारहं
त्वाष्ट्रं सकिकिदीविविदीगयमित्युपाकरोति ॥ २० ॥ सोदवसनीये सँस्थिते
पशुवन्धेन यजते ॥ २१ ॥ त्रिशालो यूपो ऽष्टाश्रयः शाखापृथुकपालानि^{११} तन्त्रं
स्वरुपहरति^{१२} ॥ २२ ॥ त्वैतानाँ^{१३} प्रथमः कालकमेविवभ्रुस्तं^{१४} मध्यमे विशाखयूप
आश्विनमालभेत ॥ २३ ॥ तयोर्द्वितीयस्तं भौमं दक्षिणार्धं ॥ २४ ॥ यस्तृती-
यस्तमूर्जं उत्तरार्धं ॥ २५ ॥ पशूनां पुरोडाशमनु मृगारोष्टिं निर्वपति ॥ २६ ॥

1 The lacuna is filled up by युजन्ति

disturbed.

ब्रध्नं...अमूरजेति (III. 4. 3. 25-40).

5 ?

Then follows the single word

6 The formula is not derived from MS.

प्रत्यावर्तयति. The numbering of the
sūtras is wholly provisional.

7 The ms adds स्विष्टकृत इति.

8 MS III. 15. 1.

2 Neither the sūkta nor the verse
occur in our MS, but it may have
formed a part of the Āraṇyaka.

9 MS III. 15. 9.

10 MS III. 16. 1.

11 MS III. 16. 2.

3 MS III. 12. 16: 165. 1.

12 Cp Āp XX. 21. 14.

4 ? The sequence of the acts is also

13 The text is partly corrupt.

सहस्रिष्टकदिडं मृगारेष्टिपशुपुरोडाशानां च ॥ २७ ॥ तस्मिन्संस्थिते द्वादश
ब्रह्मौदनान्श्रपयति ॥ २८ ॥ तान्महर्त्विजः प्राश्नन्ति ॥ २९ ॥ तेभ्यो द्वादश द्वादश
रुक्मान्ददाति ॥ ३० ॥ संतिष्ठते ऽश्वमेधः ॥ ३१ ॥ तरति मृत्युं तरति पाप्मानं
तरति ब्रह्महत्यां^१ यो ऽश्वमेधेन यजते^२ यश्चैव देविकाप्रभृतिभिरिष्टिभिर्यजते
यजते^३ ॥ ३२ ॥

इत्यश्वमेधे [चतुर्थे ऽध्याये] पञ्चमं खण्डम् ॥

इति चतुर्थो^४ ऽध्यायः ॥

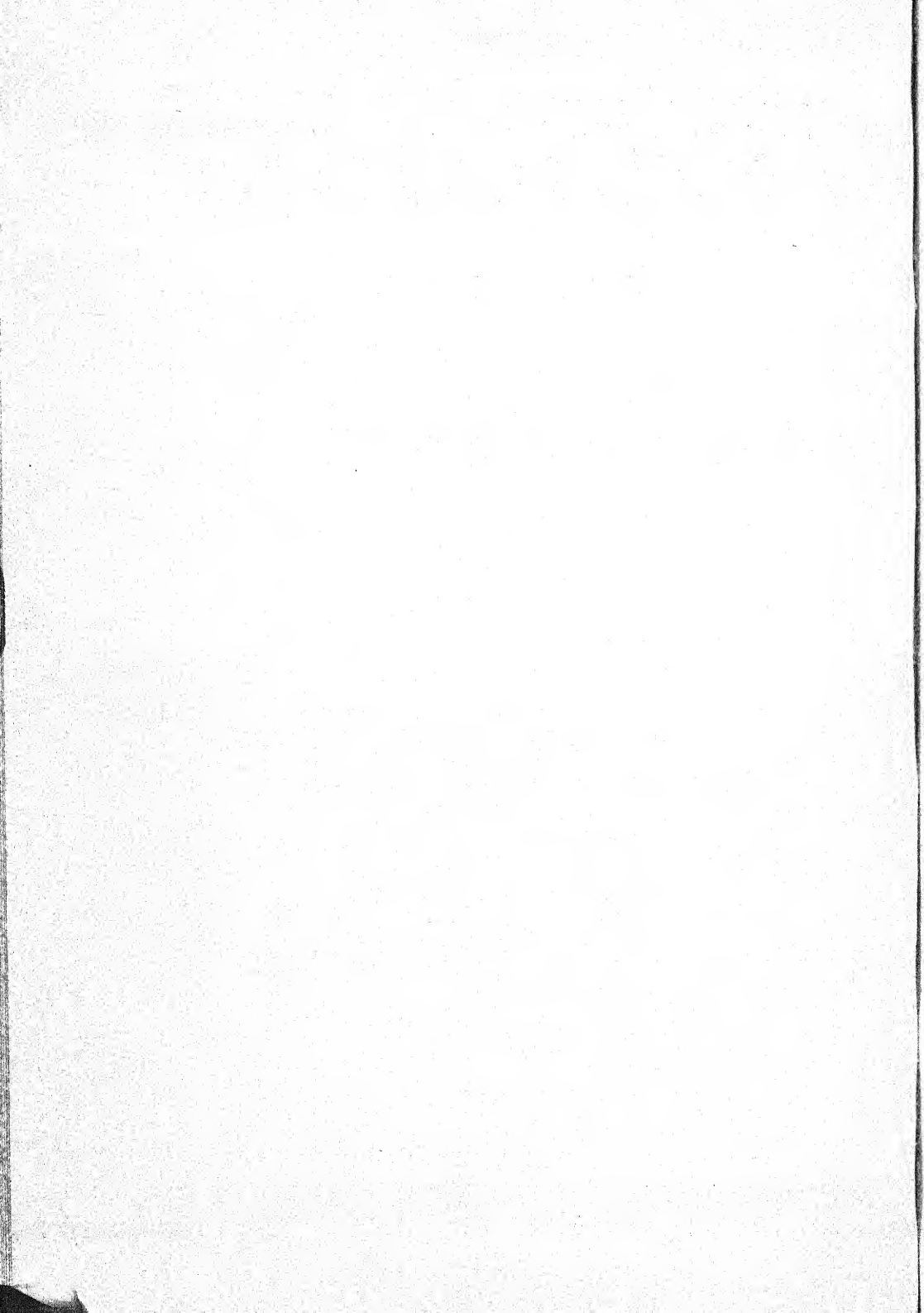
1 The ms adds तरति.

2 Cp ŚatBr XIII. 3. 1. 1.

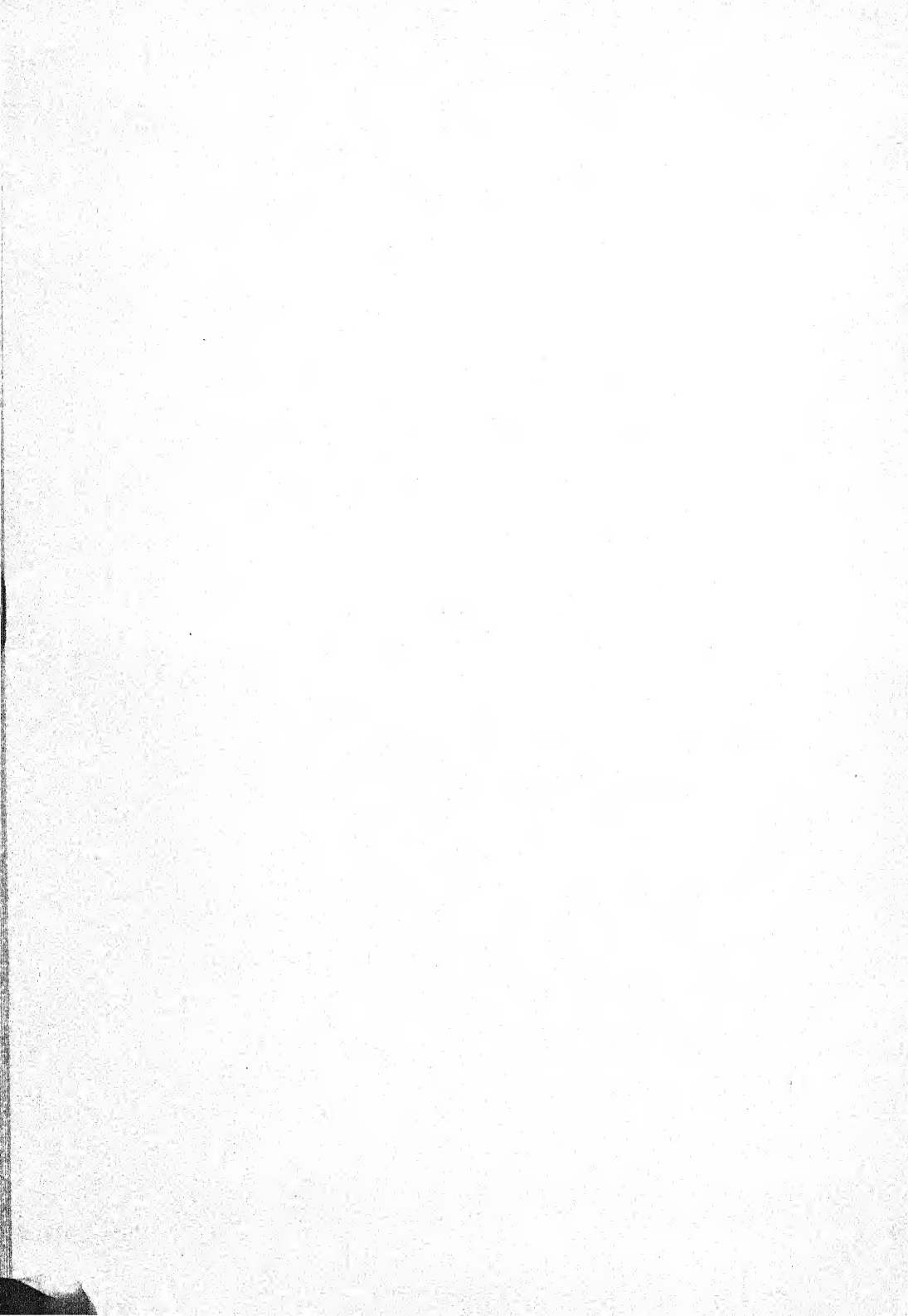
3 Instead of the second यजते the ms

has: अध्यायसमाप्तौ द्विरभ्यासः श्रान्तौ
वाचार्यः.

4 The ms पंचमो.

MANTRA INDEX

अकन्कर्म	१.७.२.३३
अकन्ददग्निः	२.१.३.१०, ३०
अक्षन्मीमदन्त	१.२.३.३४, ७.४.५५
अक्षन्पितरः	३.२.७.५०
अक्षितो नामासि०	१.१.३.१६
अक्षितो ऽस्यक्षित्यै त्वा	१.१.३.१६
अगन्	१.३.६.१७
अगन्म महा नमसा०	२.१.८.१६
अगन्म स्वः सं ज्योतिषाभूम	१.१.४.२४
अगाइनमीत्	१.३.६.१७
अम आयुष्कर	३.२.१.५४
अमया एकाक्षराय छन्दसे स्वाहा	३.१.२.२१
अमये ऽहोमुचे	३.४.१.३२
अमये कव्यवाहनाय स्वधा नमः	१.२.३.१२
अमये गायत्राय	२.२.४.२४, ३.३.१.६०, ४.१.५६
अमये गृहपतये	२.२.४.२४, ३.३.१.६०, ४.१.५६
अमये च त्वा पृथिव्यै चोन्नयामि	१.५.२.२२
अमये जाताय	१.६.४.११
अमये त्वा प्रवृहामि	३.२.५.३
अमये देवेभ्यः पितृभ्यः०	१.७.४.२५
अमये ऽनुब्रूहि	१.६.६.२३
अमये पुरःसदे स्वाहा	३.३.१.२३
अमये पुष्टिपतये स्वाहा	१.५.२.४६
अमये प्रणीयमानायानुब्रूहि	१.६.२.२
अमये प्रहियमाणाय	१.६.४.१२

अमये प्रेष्य	१.६.६.२३
अमये मथ्यमानायानुब्रूहि	१.६.४.१०
अमये वो जुष्टान्निर्वपामि	१.२.४.२८
अमये वो जुष्टान्प्रोक्षामि	१.२.४.३८
अमये वो जुष्टान्सर्वपामि	१.३.१.१२
अमये समिध्यमानायानुब्रूहि	१.३.३.३१,
६.४.१८	
अमये स्वाहा	३.३.२.४७, ३.१६, ४.१.२८
अमये स्विष्टकृते स्वाहा	३.४.५.१३
अमा अग्निः	१.६.४.१३
अमा आयूषि पवसे	१.१.४.२७, ४.३.३, ५.४.६, ३.२.१.४६
अमाग्ने ऽमावसे०	१.५.१.१३
अमाविष्णू	१.१.५.१५, ३.४.८
अमाविष्णू सजोषसा	२.२.४.३
अग्निं युनज्मि	२.२.५.१
अग्निं होतारम्	१.१.२.१८
अग्निं हो[तारं मन्ये]	२.२.२.३
अग्निः कव्यवाहनः	१.७.४.४६
अग्निः पशुरासीत्०	३.४.४.५
अग्निः प्रातः	३.२.५.५
अग्निः प्राश्नातु प्रथमः०	१.५.५.८
अग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्	३.२.२.२८
अग्निं गृह्णामि सुरथं यः०	१.१.२.३
अग्निना यज्ञश्चक्षुष्मान्०	१.१.३.२
अग्निं नरो दीधितिभिररख्योः०	२.२.२.२
अग्निं नरो दीधितिभिरिति०	१.४.३.२५

अग्निभ्यः कामाय जुष्टम्	२.१.२.४	अग्ने तमद्याश्वम्	१.७.४.५६
अग्निभ्यां प्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहि	१.७.२.१०,	अग्ने तव श्रवो वयः	२.१.५.२०
३.२.४.१०		अग्ने ऽदब्धायो ऽदब्धमनो पाहि०	१.३.७.१२
अग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमः	२.१.१.८	अग्ने दुःशीर्तितनो जुषस्व स्वाहा	१.५.३.८
अग्निरन्नादो ऽग्नेरहं देवयज्यया०	१.१.३.४	अग्ने देवं इहावह०	२.१.८.१६
अग्निरैकाक्षराम्	३.१.१.४१	अग्ने धामानि	२.१.८.१७
अग्निर्गृहपतिर्गाहपत्यादनुना०	३.२.२.२८	अग्ने बलद	१.४.४.४७
अग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य प्रतिष्ठा तस्याहं०	१.१.४.६	अग्ने ब्रह्म गृह्णीष्व	१.३.१.२६
अग्निर्देवो दैव्यो होता०	१.३.४.१८	अग्ने ऽभ्यावर्तिन्	२.१.२.३३
अग्निर्मा दुरिष्टात्पातु सविताघशंसात्०	१.१.३.८	[अग्ने] ऽभ्यावर्तिन्	२.१.३.११
अग्निर्यज्ञं नयतु प्रजानन्०	१.६.२.७	अग्ने युक्त्वा हि ये तव	२.१.७.२
अग्निर्वृत्राणि जह्वन्त	३.४.३.२	अग्नेरन्तःश्लेषो ऽसि	२.१.६.३४
अग्निर्हि वाजिनं विशे०	२.१.८.१६	अग्ने रुचः स्थ	२.२.२.१३
अग्निर्होता	१.१.३.३	अग्नेरुजितिमनूजेषम्	१.३.६.२
अग्निष्टे त्वचं मा हिंसीत्	१.३.१.२६	अग्नेर्जनित्रमसि	१.६.४.७
अग्निस्तिग्मेन	१.७.२.४३, ४.७६, ५.४	अग्नेर्जिह्वासि	१.२.४.४५
अग्निस्तेजसा	२.१.७.५	अग्नेर्भस्मासि	१.६.१.३७, २.१.४.६
अग्निः स्विष्टकृद्यज्ञस्य प्रतिष्ठा०	१.१.३.७, ४.१	अग्नेर्भन्वे	१.४.३.३५
अग्नीदौपयजानङ्गारानाहर०	१.६.७.२१	अग्नेर्वैश्वानरस्य	२.१.७.५
अग्नीद्रमय	१.३.६.१०	अग्नेर्वो ऽपन्नगृहस्य सदसि सादश्यामि	१.३.६.२२
अग्नीन्समाधेहि	१.५.४.२६, ३५	अग्ने बहे शुन्धस्व	१.५.२.१४
अग्नीषोमौ प्रथमौ०	१.४.४.४१	अग्ने वाजं जय	१.३.४.५
अग्नीषोमौ वृत्रहणा अग्नीषोमयोरहं०	१.१.३.५	अग्ने वेहोत्रम्	१.७.३.२६
अग्ने अङ्गिरः	१.६.१.२२	अग्ने व्रतपते	१.१.२.५
अग्ने अच्छा वदेह नः	२.२.४.६, ३.१.२.२०	अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तं ते०	१.१.४.३३
अग्नेः पुरीषम्	२.२.१.२०	अग्ने शुन्धस्व	१.५.२.१४
अग्ने कथ	२.१.८.१२	अग्नेश्च त्वा०	३.२.१.५४
अग्ने गृहपत उप मा ह्यस्व०	१.३.२.१६	अग्नेष्टे हरो मा विनैत्	१.३.२.२६
अग्ने गृहपते	१.१.४.२७, ५.४.१६	अग्नेष्ट्वा तेजिष्ठस्य तेजसा निष्टपामि	१.३.२.१४
अग्ने गृहपते परिषद्य जुषस्व स्वाहा	१.५.२.४६	अग्नेष्ट्वा देवस्य	१.४.३.१
अग्ने गृहपते शुन्धस्व	१.५.२.१४	अग्नेष्ट्वास्येन प्राश्रामि	१.१.५.१७
अग्ने ऽङ्गिरः	२.१.२.३३	अग्नेः समिदसि	१.५.४.७, ३६
अग्ने ऽङ्गिरो ऽहुताद्यान्मा०	१.१.५.५	अग्ने [हविर] निर्वप्यामि	१.२.४.१७
अग्ने जातात्	२.२.१.२०	अग्ने हव्यै रत्नस्व	१.२.४.३७
अग्ने तमद्य०	२.२.२.३	अग्ने हव्याय वोढवे	१.४.३.२२

अग्रे बृहन्नुषसाम्	२.१.३.१४	अदो मागच्छतु	१.१.४.७
अङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं ये०	३.१.२.१	अदो मागम्यात्	१.१.४.७
अङ्गिरसो मास्य यज्ञस्य०	१.१.२.२८	अदो मा मा हासिष्ट	१.५.४.२३
अजीजनन्नमृतं मर्त्यासः०	१.४.२.१६	अदो वीर्यमकरोत्	३.४.१.३६
अणूनि कुर्वतात्	१.२.४.७०	अद्भिः परिप्रजाताः स्थ०	१.३.१.१५
अत ऊ षु मधुना०	३.२.५.५७	अद्भ्य ओषधीभ्यः स्वाहा	३.२.३.१४
अतस्त्वं बर्हिः	१.२.१.१६	अद्भ्यश्च त्वौषधीभ्यश्चोन्नयामि	१.५.२.२२
अतिरिक्तं कर्मणो यच्च हीनम्०	१.३.७.२०	अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यः	१.६.४.१६
अतिरिक्तं न्यूनं जुहोमि स्वाहा	१.३.७.२०	[अधा ह्य]भे	२.२.२.४
अतिसृष्टो गवां भागः	१.२.१.१५	अधियोर्नामासि	२.२.२.६
अतो नः पितरो ऽन्यन्मा योष्ट	१.२.३.२८	अध्वने स्वाहा	३.३.१.३८
अत्यन्यानगाम्०	१.६.१.८	अध्वर्यो ब्रह्म वदिष्यावः	३.२.२.२१
अत्र पितरो मादयध्वम्	१.२.३.२६, ७.४.५०	अनर्वा प्रेहि	१.६.५.१२
अथा सपत्नानिन्द्राभी मे	१.३.६.१	अनाज्ञातं यदाज्ञातम्०	१.३.७.२०
अथा सपत्नानिन्द्रो मे	१.३.६.१	अनाष्टाः सीदत	३.३.२.२७
अदः कल्पमकरोत्	३.४.१.३७	अनाभो मृड धूर्ते	१.५.२.४०
अददाः	३.४.१.३७	अनार्यकर्मक्षवकीर्णिन्दुश्चरितिन्	३.२.५.३१
अदब्धेन त्वा चक्षुषावेक्षे०	१.३.२.२५	अनिमृष्टमसि	३.३.२.२८
अदर्शि गातुवित्तम इति०	१.४.३.२७	अनिष्टेभ्यः स्वाहा भेषजम्	१.३.७.२०
अदस्तमसि विष्णवे त्वा	१.२.२.३३	अनु त्वा माता मन्यताम्	१.६.४.१७
अदितिरसि नाष्टिन्नपत्रा	१.३.१.२४	अनुग्रहर सैवदस्व	१.३.६.१२
अदितिरेव सुपुत्रा०	१.३.२.२५	अनुमत्यै चरुः	३.३.१.२५
अदितिष्टे बिलं गभ्यानु	२.१.१.३८	अनृणो देवानामनृणः पितृणाम्०	३.२.८.३
अदितिष्ट्वा	२.१.१.४२	अनृतात्सत्यमुपैमि०	१.४.१.२१
अदितेरहं देवयज्यया०	१.१.३.६	अन्तरिक्षं यच्च	२.२.१.८
अदित्या राक्षासि १.२.१.२१, २.१.८, २.१.१.३७	१.२.१.३७	अन्तरिक्षमसि	१.३.३.२०
अदित्यास्त्वगसि	१.२.४.४०	अन्तरिक्षमाकमिषम्	२.२.१.१०
अदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा०	१.२.४.४१	अन्तरिक्षाय त्वा	१.३.३.४, ६.३.१
अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयामि १.१.५.१७, २.१.२६	१.२.४.३६	अन्तरिक्षे ऽह्न्व	१.३.६.६
अदित्यास्त्वोपस्थे सादयामि	१.२.४.३६	अन्तरिक्षे रक्षो ऽन्तरिता अरातयः	१.५.२.२०
अदित्याः स्कन्धो ऽसि	१.२.४.६३	अन्तरेण मा संचारिषुः	१.२.२.११
अदित्यै त्वा	३.२.५.२१	अन्तश्चरति	१.४.३.२२
अहँहथाः शर्कराभिः०	१.४.२.७	अन्नपते	२.१.३.२२, २.३.२३
अहश्चस्य केतवः	३.२.१.६२	अन्नं मे बुध्य पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७

अंज मे बुध्याजुगुपः	१.५.४.३६	अभ्यषिक्ति राजाभूम	३.३.४.४७
अन्नाय त्वा वाजाय त्वा	३.१.२.१७	अभ्यस्थाँ विश्वाः	१.४.३.१६, ५.४.११,
अपः पिन्व	२.२.१.५		२.१.६६
अपबाहँ रक्तः०	१.३.१.४२	अभिरसि नारिरसि	१.६.१.१६
अपराजिता नामासि	२.२.१.११	अमावास्या सुभगा	२.२.२.१४
अपहतँ रक्तो हविष्कृदेहि	१.२.४.४-	अमावास्या सुभगा सुरेवा०	१.३.४.३४
अपहता यातुधाना हविष्कृदेहि	१.२.४.४७	अमीमदन्त पितरः	१.२.३.२६, ७.४.५३,
अपहतो ऽघर्षेसो हविष्कृदेहि	१.२.४.४७		३.२.७.५०
अपामे ऽभिमामादं जहि	१.३.१.१	अमीवहा वास्तोष्पते	१.५.४.४२
अपानमृतः	३.४.५.५	अमुँ यज	१.१.१.५०
अपानाय त्वा	१.२.४.६५	अमुँ संग्राममजयत्	३.४.१.३६
अपां त्वा गह्वत्सादयामि	२.१.६.३६	अमुत्र भूयात्	२.१.२.८
अपां त्वेमन्त्सादयामि	२.१.७.१६	अमुम्	३.२.६४०
अपां नपादाशुहेमन्	३.१.१.२७	अमुमभितिष्ठ	२.१.१.१२
अपां नप्रे स्वाहा	३.३.४.१	अमुष्मा अनुबूहि	१.१.१.४६
अपामोषधीनाम्	३.३.२.२५	अमुष्मै त्वा जुष्टम्	१.६.४.५
अपां पतिरसि	३.३.२.१२	अमुष्मै प्रणीयमानायानुबूहि	१.१.१.७२
अपां पते यो ऽपां भागः स त एषः	१.५.४.१६	अमुष्मै प्रेष्य	१.१.१.५०
अपां पृष्ठमसि	२.१.१.१८, ६.११	अमुष्मै वो जुष्टान्	१.२.४.२८, ३८, ३.१.१२
अपां पेरुरसि	१.६.४.१७	अमुष्यौ विशि	३.३.२.१
अपाररुम्	१.३.१.४६	अमुष्याः पुत्रः	३.३.२.३५
अपेतो यन्त्वसुराः पितरूपाः०	१.२.३.१	अमुष्याः पुत्रम्	३.३.२.१
अपेतो यन्त्वसुरा ये पितृषदः	१.२.३.२	अमुष्याहं देवयज्यया	१.१.३.६
अपो अद्यान्वचारिषम्	३.२.७.४२	अमूम्	१.२.२.२१
अपोढं जन्यं भयमपोढाः०	१.५.२.१७	अमृडयः	२.२.४.१४
अपो देवीः	३.३.२.२८	अमृतमसि	१.३.२.३१, ३.२.५.१५
अप्नुमी रिहाणाः	१.३.६.६	अमृताहुतिममृतायां जुहोमि०	१.५.२.५
अप्रहावरीः स्थ	३.३.२.१३	अम्बा च बुला च	२.२.१.२५
अस्वन्तरमृतम्	३.१.१.०५	अम्ब्यम्बिके	३.४.४.१२
अभि त्वा शूर नोनुमः	३.२.५.२०	अम्भः स्थाम्भो वो भक्षाय	१.५.४.८
अभि त्वा शूर नोनुमः०	२.१.८.५	अयँ यो ऽसि यस्य त इदँ शिरः	२.१.१.५२
अभिधा असि	३.४.१.१४	अयँ वेदः पृथिवीमन्वविन्दत्०	१.१.२.१६
अभूदिदम्	२.१.७.५	अयँ सहस्रमनवे० (corrupt)	३.२.२.१५
अभ्यङ्क्त्वासौ	१.२.३.२६	अयँ सो अग्निः	२.१.४.११

अयँ हि गौरसि	३.२.२.२८	स्थितान्प्रेष्य	३.२.७.२८
अयद्धमा वः प्रजया०	१.२.२.१७	अषाढासि	२.१.६.३५
अयजथाः	३.४.१.३७	असा अनु मा तनु	१.१.४.२८
अयं ते योनिर्ऋत्वियः	१.४.१.१८, ५.४.४२, २.१.१.२४, ४.१.२.५.२३	असावि देवं गोऋजीकम्०	३.३.३.१
अयमग्निः सहस्रिणः	२.१.६.१६, २.१.२६	असुन्वन्तम्	२.१.४.२३
अयं पुरो भूः	२.१.७.१८, ३.२.१.३१	असौ ते पशुः	३.२.६.३८
अयं पुरो हरिकेशः	२.२.१.२४	असौ स्वस्ति ते ऽस्त्वसौ०	१.५.४.२५
अयाङ् यज्ञं जातवेदा अन्तरः०	१.१.४.२१	अस्तु श्रौषद्	१.१.१.४६, ३.२.२.२३
अया विष्ठा	१.७.४.२२, ५४, ३.१.१.१६	अस्तु स्वधा	१.७.४.४१
अयाश्चामे ऽसि	१.३.७.२०	अस्मास्विन्द्रः	१.१.३.१०
अयुध्यथाः	३.४.१.३६	अस्म्यहमहः (corrupt)	३.३.४.४७
अयुपिता योनिः	१.२.१.२१	अस्यामृधेद्धोत्रायाम्	१.३.६.८
अरण्योर्निहितो जातवेदा इति०	१.४.३.२४	अहं नावुभयो रोक्ष्यामि	३.१.२.१६
अरात्सुरिमे सत्त्रिणः	३.२.५.३५	अहं भूपतिरहं भुवनपतिः०	१.१.५.६
अरात्सु होतः	३.२.२.२६, ३०	अहिरिव	३.४.३.३७
अरेपसः सचेतसः०	३.२.२.१५	अहिर्बुध्न्य मन्त्रं मे ऽजुगुपस्तम्०	१.५.४.३६
अर्को ज्योतिः	१.४.४.२०	अहिर्बुध्न्य मन्त्रं मे पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७
अर्वाध्वमथ यय्यम्०	३.२.२.२८	अहीनः प्राणः	१.३.६.१३
अर्वासि सप्तिरसि	३.१.२.२, ४.३.३८	अहे दैधिषव्योदतास्तिष्ठान्यस्य०	१.१.५.६
अलुभिता योनिः	१.२.१.२४	अहुतमसि	१.२.४.२५
अवधूतं रक्षः	१.२.४.४०	आकूतमग्निम्	२.१.२.१८, ३.४.१.४६
अवाम्ब रुद्रमदिमहि	१.७.४.६४	आकूतये स्वाहा	१.४.४.४५
अविदहन्तः श्रपयत	१.३.१.२८	आकूताय स्वाहा	१.४.४.४५
अविषं नः पितुं पच	१.४.४.२१	आक्रम्य वाजिन्	२.१.१.११
अवेष्टा दन्दशूकाः	३.३.२.४५	आखुं ते रुद्र पशुं करोमि	१.७.४.६२
अरमन्तूर्जम्	२.२.३.११	आगत्य वाज्यध्वानम्	२.१.१.१०
अश्रावितमत्याश्रावितम्०	१.३.७.२०	आग्ने देवयजनं वह	१.३.१.३
अश्वजनि वाजिनि०	३.१.२.२	आङ्त्वासौ	१.२.३.२६
अश्विनाध्वर्यु आध्वर्यवात्	३.२.२.१	आ चर्षणिप्राः	३.२.८.८
अश्विना पिबतम्०	३.२.२.१	आचामन्तु पितरः	१.२.३.१५
अश्विभ्याँ सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सोमानाम-		आह्वदि त्वा	१.४.३.१
नुब्रूहि	३.२.७.२८	आह्वेत्ता ते मा रिषम्	१.२.१.१८
अश्विभ्याँ सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सोमान्प्र-		आजिं त्वाग्ने सरिष्यन्तम्०	१.३.४.५

आजि त्वाम्रे सस्रुवौसम्०	१.३.५.१६	आयुः प्राणम्	१.३.२.१४
आ ते अम्र इधीमहि	१.२.३.३५	आयुरासि	१.६.४.६
आ त्वा जिघर्मि	१.४.१.१०, २.१.१.१५	आयुर्धा अम्रे ऽसि	१.३.६.१५
आ त्वाद्वाषिम्	२.१.३.१२	आयुर्मे पाहि	२.२.१.१२
आदधानि	१.४.३.२	आयुर्मे यच्छ	१.५.२.३२
आदधे	१.४.३.२	आयुर्थज्ञेन कल्पते	२.२.४.५, ३.१.२.१६
आदित्यः पशुरासीत्०	३.४.४.५	आयुषे त्वा	१.३.६.७
आदित्यं गर्भम्	२.१.७.६	आयुषे प्राणः सततः०	२.१.७.२०
आदित्यानां त्वा देवानाम्	१.४.३.१	आरभेथामनुसैरभेथाम्०	१.३.७.७
आदित्यास्त्वा	१.३.२.४	आर्द्रः पृथस्तुर्भुवनस्य गोपाः०	१.३.३.२४
आदित्यास्त्वाञ्जन्तु	३.४.३.४४	आवित्तो ऽग्निः	३.३.२.३४
आदित्यास्त्वा पुरस्तात्०	२.२.३.२	आ विश्वतः	१.४.१.१०
आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यः	३.३.१.१३	आशासाना सौमनसम्०	१.३.२.२१
आधत्त पितरो गर्भम्०	१.२.३.३६	आशुस्त्रिवृत्	२.२.१.१७
आ नः प्रजां जनयतु	१.५.५.७	आ समुद्राः	३.२.५.६
आ नः प्राण एतु०	३.२.५.१५	आहमजानि	३.४.४.१४
आनन्दाय त्वा	३.२.७.६७		
आपस्त्वामश्विनौ०	१.२.१.२७	इडा धेनुः सहवत्सा न आगात्०	१.१.३.१२
आपस्त्वा समरिसवन्	१.६.७.८	इडामग्रे	२.१.४.१२
आपो जायत	१.२.२.३४	इडायास्पदं घृतवच्चराचरम्०	१.५.२.१७
आपो देवीः	२.१.१.२४ ३.३४	इडावत्सरीयां स्वस्तिमाशासे	१.७.२.३७
आपो रिप्रं निर्वहत	१.६.१.३०	इडास्मं अनुवस्तां घृतेन०	१.१.४.१०
आपो रेभत पिपृत०	१.३.३.१	इडाः स्थ	१.५.४.१३
आपो हि घ्रा	२.१.१.३३	इतो यज्ञः	१.५.२.१०
आप्तं मनः	३.३.३.५	इदं यजमानस्य	१.१.३.१४
आप्यायतां ध्रुवा घृतेन०	१.३.७.२१	इदं विष्णुः १.१.५.१५, ३.२.२६, २.१.७.१	
आप्यायध्वमध्व्या देवेभ्यः०	१.२.१.७	इदं हविः	१.१.४.१७
आप्यायस्व	२.१.५.२१	इदं तस्मै हर्म्यं करोमि०	१.३.१.३७
आ ब्रह्मन्	३.४.१.५०, २.५	इदं देवानाम्	१.२.४.२६, ५.२.२८
आ मा वाजस्य	३.१.२.८	इदमग्नीध इदं ब्रह्मणः०	१.१.३.१४
[आ]माशिषः	१.१.३.११	इदमग्नीषोमयोः	१.३.१.१८
आयं गौः	१.४.२.२२	इदमग्नेः	१.३.१.१८
आ यज यज	१.१.१.४७	इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपिकृन्तामि	१.६.२.१५
आयाहि सुषुमा हि ते	२.१.८.४	इदमहं रक्षो ऽभिसमूहामि	३.३.१.२३

इदमहं रक्षोऽववाधे० १.२.४.५७,६.५.२३
 इदमहं दुरघ्न्यां निष्प्लावयामि १.५.४.२०
 इदमहममुमासुष्यायणम्० ३.२.६.२२,२३
 इदमहमसुष्य प्राणं निवेष्टयामि १.१.४.२४
 इदमहमसुष्यासुष्यायणस्य क्षेत्रियमपिदधामि ३.
 ३.१.१२
 इदमहमसुष्यासुष्यायणस्य क्षेत्रियमवयजे ३.३.
 १.११
 इदमहमवर्गिवसोः सदने० १.१.५.८
 इदमहमस्मादन्तरिक्षात्० १.१.४.२३
 इदमहमस्याः पृथिव्याः० १.१.४.२३
 [इदमहमस्या दिवः०] १.१.४.२३
 इदमहमाभ्यो दिग्भ्यः० १.१.४.२३
 इदमहं मां कलयाण्यै० ३.२.१.३६
 इदमु नः सह १.२.४.२६,५.२.२८
 इदं मध्विदं मधु ३.२.५.४२
 इन्दुर्दक्षः २.२.५.१
 इन्द्रयोषास्त्वा १.६.१.३१
 इन्द्रं दैवीर्विशः २.२.३.२५
 इन्द्रम् २.२.४.१२
 इन्द्रमिन्द्राथिनः ३.२.५.२०
 इन्द्रस्य च त्वा क्षत्रस्य च ३.२.१.६०
 इन्द्रस्य चपालमसि १.६.३.८
 इन्द्रस्य त्रातुरहं देवयज्यया० १.१.३.६
 इन्द्रस्य त्वा १.४.३.१
 इन्द्रस्य त्वा जठरे दधामि १.१.५.१८
 इन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे १.२.१.२७
 इन्द्रस्य बाहुरसि १.३.१.३२,३.१.४
 इन्द्रस्य योनिरसि ३.३.२.५०
 इन्द्रस्य वज्रो ऽसि ३.३.२.३८,५२
 इन्द्रस्य वैमृधस्याहं देवयज्यया० १.१.३.६
 इन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियवान्भूयासम् १.१.३.५
 इन्द्राग्निभ्यां श्वःसुत्याम्० ३.२.१.३६
 इन्द्राग्निभ्यां छागस्य वपाया मेदसःप्रेष्य १.६.६.१०

इन्द्राग्निभ्यां छागस्य वपाया मेदसोऽनुबूहि १.
 ६.६.१०
 इन्द्राग्निभ्यां छागस्य हविषः प्रेष्य १.६.७.११
 इन्द्राग्निभ्यां छागस्य हविषोऽनुबूहि १.६.७.११
 इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्य प्रेष्य १.६.६.२२
 इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्यानुबूहि १.६.६.२२
 इन्द्राग्नी अव्यथमानाम् २.२.१.८
 इन्द्राग्नी मे वर्चः० ३.२.५.१५
 इन्द्राग्न्योरहं देवयज्यया० १.१.३.५
 इन्द्राण्याः संनहनम् १.२.१.२४
 इन्द्राय त्वा भार्गं सोमेनातनन्ति १.२.२.३२
 इन्द्राय वाचं वदत ३.१.२.११
 इन्द्राय वाचं विमुच्यध्वम् ३.१.२.१२
 इन्द्रायहोमुचे ३.३.१.४०
 इन्द्रियवतीमय १.५.४.२२
 इन्द्रो दधीचो अस्थभिः २.१.८.३
 इन्द्रोपानस्यकेहमनसो वेशान्कृधि० १.३.७.१३
 इन्द्रौजस्कर ३.२.१.६०
 इम उद्रासीकारिण इमे० ३.२.५.३६
 इमं विष्यामि वरुणस्य० १.३.७.१७
 इमं स्तनं मधुमन्तं धयापाम्० २.२.५.६
 इमं पशुं पशुपते० १.६.४.१
 इमं मा हिंसीः २.१.७.१२
 इमा अस्माकम् १.२.३.२७
 इमा नु कं भुवना० ३.२.५.२०
 इमां नरः कृणुत वेदिमेत्य० १.३.२.१
 इमान्मे मित्रावरुणौ गृहानजुगुपतम्० १.५.४.३७
 इमान्मे मित्रावरुणौ गृहान्नोपायतम्० १.५.४.२८
 इमामगृभ्यान् २.१.१.५, ३.४.१.१४
 इमामूर्जं पञ्चदशीं याः प्रविष्टाः० १.१.२.४
 इमा मे अग्ना इष्टकाः० २.२.३.३
 इमां प्राचीमुदीचीम्० १.२.१.४
 इमे ऽरास्तुरिमे सुभूतमक्रन् ३.२.५.३६
 इमो अग्ने २.२.२.२

इमौ ते पक्षौ	२.२.५.१	उदु तिष्ठ स्वध्वर	२.१.१.२६
इयँ वः सा सत्या	३.१.२.१२	उदुत्तमम्	२.१.३.१३
इयँ वेदिः परो अन्तः०	३.४.४.१	उदु त्वं जातवेदसम्	३.२.३.२०
इयँ स्थाल्यमृतस्य पूर्णा०	१.१.३.१६	उदु त्वा विश्वे देवाः	२.१.३.२६
इयँ स्वस्ति सँवत्सरीया०	१.५.५.७	उदेषां बाहून्	२.१.२.२६
इयत्यग्र आधीदतः०	१.४.२.२	उदेष्यते स्वाहा	३.४.२.११
इयदसि	३.३.३.८	उदेह्यमे अधि मातुः पृथिव्याः०	१.४.२.८
इयं ते राणिमत्रस्य०	३.१.२.२२	उद्गातर्निष्केण त्वा०	३.४.३.३, ६
इरा भूतिः पृथिव्या रसो मोत्कमीत्	१.३.३.२७	उद्ग्राभश्च	१.३.६.१
इषमावद	१.२.४.५०	उद्भूत उद्धर पाप्मानम्०	१.५.२.४
इषमूर्जम्	२.१.५.१४	उद्भवः स्थोदहं प्रजया०	१.५.२.१८
इषिता दैव्या होतारः०	१.३.६.७	उद्भिन्नं राज्ञः	३.३.३.२६
इषे त्वा १.२.१.३, ५.२.३५, ६.४.२.५.२४		उद्यते स्वाहा	३.४.२.११
इषे राये रमस्व	१.४.३.३, २३	उद्ययं तमसस्पति	३.२.७.४२
इष्टिश्च स्विष्टिश्च०	१.३.७.१०	उन्नयामि	१.५.२.२१
इष्टेभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०	उन्नीतं रायः	१.३.४.१६
इष्टो यज्ञो भृगुभिः १.१.४.६, २.२.३.१६		उन्नेष्यामि	१.५.२.२१
इष्ट्यै स्वाहा	१.३.७.२०	उपच्छरन्ति सिन्धवः	१.४.१.१०
इह धृतिः	३.४.१.३८	उप त्वामि दिवे दिवे १.५.४.११, २.२.५.१४	
इह प्रजा विश्वरूपा रमन्ताम्	१.६.५.१	उपप्रयन्तो अध्वरम्	१.५.४.४
ईदंज्ञासः	२.२.३.२५	उपप्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्यः	१.६.४.३०
ईदं च	२.२.३.२५	उपमृदेहि देवस्त्वा०	१.३.४.७
उग्रा च भीमा च पितृणाम्०	२.१.८.१	उपयामगृहीतो ऽसि द्रुषदं त्वा	३.१.१.१६
उत नो ऽहिर्बुध्न्यः	१.४.४.१८	उपयामगृहीतो ऽसि शुक्रं त्वा०	३.२.५.५
उत्काम	२.१.१.१४	उपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय०	३.२.५.१६
उत्तिष्ठ बृहती भव	२.१.१.४७	उपयामगृहीतो ऽस्यच्छिद्रां त्वा० ३.२.७.१४, ६२	
उत्सं दुहन्ति कलशं चतुर्विलम्०	१.२.२.२०	उपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वा०	३.२.३.१४
उत्समुद्रान्मधुमं ऊर्मिरागात्०	१.४.२.१	उपयामगृहीतो ऽस्याश्विनं तेजः	३.२.७.६६
उदकमीत्	२.१.१.१४	उपशीवरी	२.२.२.१०
उदपुरा नामासि	२.१.६.३२	उपसृष्टं मे प्रब्रूतात्	१.२.२.११
उदिताय स्वाहा	३.४.२.११	उप स्वजा वरुणम् (corrupt)	३.२.२.३४
उदीरयता मरुतः	३.२.५.२१	उपहृता पृथिवी माता०	१.३.५.१२
		उपहृतो यौः पिता०	१.३.५.१२
		उपावरोह जातवेदः०	१.५.४.४७

उपावसुः	१.३.६.५	ऋचा स्तोमम्	२.१.१.३
उपावीरसि	१.६.४.३	ऋचे त्वा	२.१.७.५, २.२.११
उपेमसृक्षि	२.१.२.७	ऋतमसि सत्यं नाम०	३.२.१.३०
उपो देवान्	१.६.४.४	ऋतसत्याभ्यां त्वा पर्युक्षाभि	१.५.२.१५
उरं नो लोकमनुनेषि विद्वान्०	१.१.६.६	ऋतसदसि	१.३.१.४४
उरु प्रथस्व	१.३.१.२१, ३.११	ऋतस्य त्वा देवहविः	१.६.४.१४
उरु वाताय	१.२.४.२६	ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य०	३.२.१.३०
उरु विष्णो विक्रमस्व	१.६.१.५	ऋताषाट्	२.२.४.१३
उरो अन्तरिक्ष	१.६.४.३१	ऋतुना सोमं पिबतम्	३.२.२.१
उर्वन्तरिक्षं वाहि	१.२.१.१४, २८, ४.१५, ५.२.२६, ६.५.२८	ऋतूनां पत्नी	२.२.१.१७
उर्वन्तरिक्षमन्विहि	१.२.४.३६	ऋत्विग्वती स्थो अग्निरेतसौ०	१.४.१.१६
उर्वश्यासि	१.६.४.८	ऋध्यासमद्य पृषतीनां ग्रहम्	१.६.२.१४
उर्वी चाधिपत्नी च०	२.१.८.१	ऋभूणां त्वा	१.४.३.१
उर्वी चासि वस्वी चासि रन्ती चासि	१.३.२.५	ऋषभै वाजिनै वयम्०	१.३.४.३३
उलूखले मुसले यत्कपाले०	१.३.७.१४	ऋषभो ऽसि	१.३.३.२२
उशन्तस्त्वा हवामहे	१.७.४.२६	एकताय स्वाहा०	१.३.१.२६
उशिक्षत्वं देव सोम	३.२.५.८	एकयास्तुवत	२.२.१.१७
ऊर्गसि	३.३.३.८	एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा	३.४.२.६
ऊर्गस्यूर्जं मयि धेहि	१.१.३.१६	एका च तिस्रश्वा त्रयस्त्रिंशतः०	२.२.४.५
ऊर्गमव बर्हिषद्भ्यः	१.३.३.६	एतै स्तोतः	३.४.३.४२
ऊर्जमावद	१.२.४.५०	एतत्	१.३.६.१४
ऊर्जस्वतीर्धृतवत्०	१.२.२.१६	एतत्ते मम पितरसौ	१.२.३.१४
ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत	१.५.४.१२	एतत्ते मम पितामहासौ	१.२.३.१६
ऊर्जे त्वा	१.५.२.३५, ६.५.२५	एतत्ते [मम] प्रपितामहासौ	१.२.३.१६
ऊर्जो नप्त्रे	३.३.४.१	एतत्ते ऽमुष्य पितः०	१.२.३.१८
ऊर्णावन्तम्	१.६.२.४	एत पितरः	१.२.३.११
ऊर्ध्वसूर्वानस्पत्यः	१.२.४.४६	एतसु त्वं मधुना संयुतं यवम्०	१.५.५.८
ऊर्ध्वा अस्य समिधः	२.१.२.११	एता वयं प्लवामहे०	३.२.५.४३
ऊर्ध्वामेनामुश्चापय	३.४.४.१६	एधो ऽस्येधिषीमहि	३.२.७.४३
ऊर्ध्वो अघ्वरः	१.३.४.१२	एधो ऽस्येधिषीमहि स्वाहा	१.६.७.३७
ऋचा त्वा छन्दसा सादयामि	२.२.१.२७	एन्द्र सानसिँ रयिम्	२.१.६.८
		एवरछन्दः	२.२.१.२१
		एवा ह्यमे	२.२.२.४

एष ते जनते राजा	३.३.२.३६	कस्मै वो युनक्ति तस्मै वो युनक्तु	१.२.४.१०
एष ते योनिरमुष्मै त्वा	३.२.७.२३	कः स्विदेकाकी चरति	३.४.३.५१
एष ते योनिर्मोदाय त्वा	३.२.७.६७	काण्डात्काण्डात्	२.१.६.२४
एष ते योनिस्तेजसे त्वा	३.२.७.६५	कामं कामदुधे धुक्व	२.१.५.१६
एष ते रुद्र भागः	१.७.४.६३	कामधुक्तः	१.२.२.२१
एष वज्रः	३.३.३.६, २२	काय स्वाहा	३.४.१.४८
एषा ते अग्ने समित्	१.५.२.३३	कालाय वाम्	१.५.४.२०
एषा ते अग्ने समित्तया त्वं वर्धस्व०	१.१.५.२०	का स्विदासीत्पूर्वचितिः	३.४.४.२
एषा युष्माकं पितरः	१.२.३.२७	कुटरुरासि	१.२.४.५०
एहि	३.१.२.१५	कुविदङ्ग	३.१.१.१६, २.७.१५, ६२
ऐन्द्रः प्राणः	१.६.७.१८	कुह्वा अहं देवयज्यया प्रतिष्ठां गमेयम्	१.१.४.६
ऐन्द्रं बलम्	३.२.७.६६	कृणुष्व पाजः	२.१.६.१३
ओजसे बलाय त्वा	१.४.३.६	कृतिका नक्षत्रम्	२.२.२.१३
ओजस्तदस्य तित्विषे	३.२.१.५८	कृत्वाय सा महीम्	२.१.१.३६
ओजस्विनीः स्थ	३.३.२.१५	कृष्णो ऽस्याखरेष्टः or ०ष्टाः	१.२.१.३३ ३.३.३
ओदनौदनस्य त्वा०	१.१.५.४	केतुं कणवन्	३.४.३.२७
ओम्	३.३.३.३३, ४.१.३६	को वः प्रणयति	१.१.२.१६
ओमध्वर्यो तथाध्वर्यो	३.२.२.३०	को वः प्रणयति स वः प्रणयतु	१.२.४.६
ओं प्रणय	१.१.५.१०	को वो युनक्ति स वो युनक्तु	१.२.४.१०
ओ श्रावय	१.१.१.४६, ३.२.२.२३	क्षत्रं वयः	२.२.१.५
ओषधयः प्रतिगृभ्णीत	२.१.१.३०	क्षत्रस्य नाभिरसि	३.३.२.३०
ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः स्वाहा	३.२.३.१५	क्षत्रस्य योनिरसि	३.२.७.२६, ३.२.३०
ओषधीभ्यस्त्वा	१.५.२.३७, ६.७.२५	क्षत्रस्योत्बमसि	३.३.२.३०
ओषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यः	३.२.३.१५	क्षुच सेदिश्च स्निहितिश्च०	१.४.४.६
ओषधे त्रायस्वैनम्	१.६.१.६, ५.१६	क्षत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिम्	३.२.५.२१
ओ स्वधा	१.७.४.४०	खमङ्क्व त्वचमङ्क्व०	१.३.३.२८
क इदमध्वयुर्मविष्यति०	१.३.४.१८	गणानां त्वा गणपतिम्०	३.४.४.१३
कया नाश्चित्र आभुवत्	३.२.५.१४	गन्धर्वो ऽसि	१.३.३.१४
कर्मासि करणमसि क्रियासँ सुकृतम्	१.३.७.१६	गर्भेभ्यः स्वाहा	१.५.२.४५
कल्पेतां द्यावापृथिवी	१.४.४.२२	गात्रारयस्य मा हिँसीः	१.६.५.१७
कस्मै वः प्रणयति तस्मै वः प्रणयतु	१.२.४.६	गायत्रमसि	१.६.४.१०
		गायत्री त्रिष्टुप्	३.४.४.१७

गावः सुरभयो नित्यम्०	३.२.५.४२	जह्वाभ्यां पद्भ्याम्	३.२.७.३८
गृहपते यज	३.२.२.२८	जनमृतः	३.३.२.२४
गोपीथाय त्वा रक्षायै त्वा नारात्यै	१.२.४.३०	जनस्य गोपाः	१.४.१.१०
गोमं अग्ने	१.१.४.३२	जम्बुकाय स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा	३.४.५.१७
गोषदसि	१.२.१.१३	जातवेदो भुवनस्य रेतः०	१.४.१.१८
ग्रास्त्वा देवीः	२.१.१.४४	जातवेदो वपया गच्छ देवान्०	१.६.६.११
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि०	१.१.३.१	जीमूतस्येव	३.४.३.२८
घर्मः शिरः	१.४.४.२०	जुषाणा निर्ऋतिर्वेतु स्वाहा	३.३.१.७
घर्मसदसि	१.३.१.४४	जुष्टं गृह्णामि	३.२.५.२१
घर्मो जठरे	१.५.४.२४	जुष्टं देवेभ्यः	१.६.६.२८
घर्मो ऽसि	१.३.१.२०	जुहुधि	१.७.३.२२
घर्मो ऽसि रात्यस्पोषवनिः०	१.५.२.२०	जुह्वेद्वामिष्ट्वा ह्वयति०	१.३.४.७
घृतं घृतपावानः	१.६.७.१२	ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छ	२.२.१.११
घृतवन्तं कुलायिनम्	१.१.४.३१	ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधु घृतम्०	३.४.३.१
घृताची यजमानस्य धुर्यो पाताम्	१.३.६.२३	ज्योतिर्वैश्वानरम्	१.२.४.३५
घृतेन द्यावापृथिवी	१.६.३.४,५.२८	ज्योतिषे तन्तवे त्वा	१.१.४.२६,५.४.१७
घृतेन मा समुक्षत	१.१.३.१०	ज्योतिषे त्वा	२.१.७.५,२.२.११
घृतेनाह्नौ पशून्वायेथाम्	१.६.४.२२	त इन्द्रामिभ्यां दीक्षां प्राहुः	३.२.१.२०
चक्षुरसि श्रोत्रं नाम०	३.२.१.३०	तच्चित्रं देवानाम्	२.२.५.४
चक्षुः श्रोत्रम्	१.३.२.१५	तत्त्वा याभि	२.२.५.७
च[तुश्च]त्वारिंशी स्तोमः	२.२.१.२०	तत्सत्यं यद्वीरं बिभृतः०	१.४.१.१६
चन्द्रमग्निं चन्द्ररथं हरिव्रतम्०	१.४.२.५	तथा	३.३.३.३३,४.१.३६
चितः स्थ परिचितः स्थ	१.३.१.७,२.१.४.८	तथाध्वर्यो	३.२.२.२२
चित्तमाज्यम्	३.२.२.२२	तदग्नये प्रब्रवीमि०	१.१.५.६
चित्ति जुहोमि	२.१.६.२०	तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठम्०	३.२.५.२०
चित्तिः सुक्	१.१.२.२७, ४.२.११	तद्विष्णोः	१.६.३.१८
चित्तिः सुगध्वर्यो	३.२.२.२२	तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः	२.२.२.४
चित्यग्निभ्यः	२.१.६.५	तपो योनिः	२.२.१.२७
चित्रं देवानाम्	२.१.७.७	तपो योनिरसि	२.१.६.११
चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीथ०	१.५.४.८	तप्तायनी मे ऽसि	१.६.१.१६
चिदसि	१.१.३.१०, ३.१.५	तम्	२.१.१.६
चिदसि तथा देवतया०	२.१.४.१२	तं बधान देवेभ्यः	३.४.१.१६
		ताँ सवितुर्वरेण्यस्य	१.४.४.२

दा ते धामानि	१.६.३.१२	दशभ्यः स्वाहा विंशतये स्वाहा	३.४.२.७
तीत्रान्वोषान्	३.४.३.३४	दित्यवाहः	३.४.३.१८
तुर्यवाहः	३.४.३.१६	दिदिवः पाहि	३.३.२.४६
तृप्तिरसि गायत्रं छन्दस्तर्पय०	१.३.३.२८	दिवं ते धूमो गच्छतु	१.६.७.२८
तृप्तिरसि जागतं छन्दस्तर्पय०	१.३.३.२८	दिवमग्नेषोत्तमान	१.६.३.११
तृप्तिरसि त्रैष्टुभं छन्दस्तर्पय०	१.३.३.२८	दिवमाकमिषम्	२.२.२.१८
ते आचरन्ती	३.४.३.३१	दिवं प्रोष्ठनीमारोह०	३.१.२.२४
तेजो ऽनुप्रच्यवस्व	१.३.२.२८	दिवः शिल्पमवततम्०	१.३.२.१८
तेजो ऽसि	१.१.४.२६, ३.२.२७, ३०, २.१.६.१७, ३.१.२.२३	दिवस्परि	२.१.३.१६
तेन छन्दसा	२.१.७.१०	दिवः सान्नेष	१.६.३.२५
तेन रुचा रुचमशीथाः	१.४.३.१	दिवि श्रयस्व	२.१.५.२४
ते मा प्रजाते प्रजनयिष्यतः०	१.४.१.१६	दिवीव चक्षुराततम्	१.६.२.१६
तौ सह	३.४.४.१५	दिवे त्वा	१.३.३.४, ६.३.१
त्रयस्त्रिंशत्तन्तवः	१.३.७.२०, ५.१.१०	दिवो मूर्धासि	२.२.५.५
त्रया देवाः	३.२.७.३३	दिव्यङ्क्ष्व	१.३.६.६
त्रिशंद्धामा	१.४.३.७	दिशः स्वाहा	१.६.७.१५
त्र्यम्बकं यजामहे	१.७.४.७१	दिशां क्लृप्तिरसि दिशः प्रीणामि०	१.१.३.१५
त्र्यवयः	३.४.३.१८	दिशो अभ्यभूदयम्	३.३.३.२८
त्वं यविष्ठ	२.१.७.१४	दीक्ष्या त्वापं तपसा त्वापम्०	२.२.५.८
त्वं सोम प्रचिकितः	३.२.७.५१, ७६	दीक्षिता इमे ब्राह्मणाः	३.२.१.१६
त्वं नो अग्ने	१.३.७.२०, २.२.२.४	दीक्षिताः सर्वतो यजमानाः	३.२.१.२३
त्वष्टुरहं देवयज्यया०	१.१.४.६	दीदिहि दीदाय दीदिदाय स्वाहा	१.५.२.५१
त्वामग्ने वृषभं चेकितानम्०	२.१.८.७	दीर्घामनु प्रसृतिम्	१.२.४.६६
त्वामिद्धि हवामहे	३.२.५.२०	दुराद्वयै स्वाहा	१.३.७.२०
त्वामु ते दधिरे देवयन्तः०	१.६.६.१	दुरिष्टेभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०
त्वे क्रतुमपि वृज्जन्ति विश्वे	३.२.५.५७	दूर्तं [वो] विश्वेदेसम्	२.२.१.२८
त्वेषस्ते धूम ऋणवतीति०	१.४.३.२६	हँह गा हँह गोपतिम्०	१.२.२.३०
दँष्ट्राभ्याम्	२.१.२.२७	हँहन्तां दुर्याः	१.२.४.३१
दक्षिणतः परीतोत्तरतः परीत	१.३.५.१०	दृशानो रुक्मः	२.१.३.१
दधन्वे वा यदीमनु	३.२.५.१४	देवंगममसि	१.३.३.४
दधिकावणो अकारिषम्	१.१.४.१८	देवता वर्धय त्वम्	१.१.५.१२
दध्विर्नामास्यदग्धोऽहं भ्रातृव्यं दमेयम्	१.१.३.४	देवपुरश्चरस ऋष्यासं त्वा	१.२.१.३३
		देव सवितः	३.१.१.११
		देव सवितरेतं त्वा वृणते०	१.१.५.२

देवस्तै सविता प्रतिनुदतु०	१.३.६.३	देवेभ्यस्त्वोर्ध्वबर्हिभ्यः	१.२.१.१६
देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु	१.६.३.८	देवो वः	१.२.१.६
देवस्त्वा सविता श्रपयतु	१.३.१.२६	देवो वः सविता विविनक्तु०	१.२.४.५८
देवस्त्वा सवितोद्वपतु	२.१.१.४६	देवो वः सविता हिरण्यपाणिः०	१.२.४.६८
देवस्य त्वा २.१.१.१७, २.४.१२, ३.२.७.३३,	३.१.१.८	देवो वः सवितोत्पुनातु	१.२.२.१०
देवस्य त्वा० आददे	१.२.१.१२	देवौ यज यज	१.७.४.५७
[देवस्य त्वा०] दामि	१.२.१.१६	दैवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०
देवस्य वः	१.२.४.२८, ३.१.१.१	द्यावापृथिवी वतोंभ्याम्	३.४.५.११
देवस्य वयम्	३.१.१.४०	द्यावापृथिव्योरहं देवयज्यया०	१.१.३.६
देवस्य सवितुः	३.१.१.३६	द्युते त्वा	२.२.२.११
देवस्य सवितुः प्रसवे	१.१.५.१०	द्यौरसि	१.२.२.१३, ३.३.१८
देवा आशापालाः	३.४.१.३०	द्यौरासीत्पूर्वचित्तिः	३.४.४.२
देवाः पितरः	१.१.२.३१	द्यौस्ते पृष्ठम्	२.१.१.१३
देवा गातुविदः०	१.२.१.२	द्रप्सश्चस्कन्द	२.१.६.१५
देवानां त्वा पत्नीः	२.१.१.४२	द्रप्सस्ते	१.३.१.४०
देवानामसि वह्नितमम्	१.२.४.२३	द्रष्ट्रे नम उपद्रष्ट्रे नमः	३.४.१.७
देवानां पत्नीनामहं देवयज्यया०	१.१.४.६	द्रुषदे वट्	२.२.३.२१
देवानां पत्नी राकाँ सिनीवालीम्	१.३.७.५	द्रुजः	२.१.२.२२.
देवानां परिषूतमसि	१.२.१.१५	द्वाभ्याँ स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा	३.४.२.६
देवान्यज	१.३.५.१८	द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्युमाः	३.२.५.५७
देवायते यज	३.२.२.२८	द्विपतो वधो ऽसि	१.३.२.६
देवीरापः	१.६.५.१३	द्विपन्नस्तप्यतां बहु०	१.३.२.१८
देवीरापः शुद्धा यूयम्	१.३.३.१	द्वे सुती	३.२.७.७६
देवीरापो अपां नपात्	३.३.२.८	धन्वना गाः	३.४.३.२६
देवीरापो ऽप्रेणुवः	१.२.२.१०	धरुण एकविंशः	२.२.१.१७
देवीरापो मधुमतीः	३.३.२.२६	धरुणमसि	१.३.१.५
देवेन्द्रस्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानः०	२.२.३.२	धत्रेमसि	१.३.१.५
देवेभ्यः कल्पयस्व	१.६.१.२७	धर्मासि	१.३.१.५
देवेभ्यः प्रथस्व	१.६.१.२६	धर्षा मानुषाः	१.६.४.१५
देवेभ्यः प्रेष्य	१.६.७.२७	धा असि त्वधा असि	१.३.२.५
देवेभ्यः शुन्धध्वम्	१.२.४.६०	धान्यमसि	१.२.४.६४
देवेभ्यः शुन्धस्व	१.२.४.६, ६.१.२८, ५.२६	धामासि	१.३.२.३२
देवेभ्यः शुम्भस्व	१.२.४.७, ६.१.२६, ५.२७	धाम्नो धाम्नः	३.२.७.४१

धात्री धात्री राजन्	१.६.७.३७	नमो वः पितरः शुष्माय	१.२.३.२६
धित्वा जाल्मि पुँश्चलि०	३.२.५.३२	नमो वः पितरो बलाय	१.२.३.२६
धिषणा त्वा देवी	२.१.१.४३	नमो वः पितरो मन्यवे	१.२.३.२६
धिषणासि पार्वती	१.२.४.६१	[नमो वः पितरो यज्जीवं तस्मै]	१.२.३.२६
धिषणासि पार्वती प्रति त्वा०	१.२.४.६२	[नमो वः पितरो यद्धारं तस्मै]	१.२.३.२६
धूमा वसन्ताय	३.४.३.२१	नमो वः पितरो रसाय	१.२.३.२६
धूरसि	१.२.४.२२	नमो वर्ष्माय चावर्ष्माय च	२.२.३.५
धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छ	१.३.१.१	नमो ऽस्तु सर्पेभ्यः	२.१.६.१५, ७.१५
धेनुश्चानड्वाँश्च	२.२.४.५	नराशंसस्याहं देवयज्यया०	१.१.४.१
ध्रुवक्षितिः	२.२.१.२	न वा एतन्म्रियसे	१.६.५.४
ध्रुवमसि	१.४.४.३२	नाना प्राणो यजमानस्य पशुना०	१.६.५.१
ध्रुवमसि पृथिवीं हँह	१.३.१.३	नाना हि वाम्	३.२.७.६६
ध्रुवा अस्मदन्	१.३.३.२३	नारात्सुरिमे सत्त्रिणः	३.२.५.३४
ध्रुवा अस्मिन्	१.२.१.१०	निग्राभश्च	१.३.६.१
ध्रुवा च पृथिवी च सवितुः०	२.१.८.१	नितानस्त्वा मारुतः०	२.२.३.२
ध्रुवासि	१.३.६.१६	नित्यहोतारं त्वा	१.३.३.१५
ध्रुवासि धरुषा	२.१.६.१७	निरस्तः परावसुः [सह] पाप्मना	१.१.५.७
		निर्दग्धं रक्षः	१.३.१.४
नक्तोषासा	२.१.३.२, ७, ७.३	निर्वरुणस्य	१.२.४.३३
न त्वावं अन्यो दिव्यः०	२.१.८.५	निवेशनः	२.१.४.२६
ननु गावो मागीरस्य०	३.२.५.४३	निवेशनी संगमनी वसूनाम्०	१.४.४.४१
नमः कृताय कर्मणे	१.१.४.२१	निषसाद धृतव्रतः	१.४.४.११, ३.२.७.३१, ३.३.१५
नमस्त आतान	१.६.५.११	निष्कृताहावमवटम्०	२.१.५.१
नमस्ते रुद्र मन्यवे	२.२.३.३	निष्कृत्यै दुरिष्ट्यै स्वाहा	१.३.७.२०
नमस्ते हरसे	२.२.३.२०	निष्कृत्यै स्वाहा	१.३.७.२०
नमः सूर्यस्य संदशे	१.६.५.२८	निष्कव्यादं नुदस्व	१.३.१.२
नमः सेनाभ्यः०	२.२.३.३	निष्टप्तं रक्षो निष्टप्ता आरातयः	१.२.२.१२, ५.२.२१
नमो अस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि	२.२.३.६	न्यूनमतिरिक्ते जुहोमि स्वाहा	१.३.७.२०
नमो नमो वः पितरः	१.२.३.२६		
नमो मात्रे पृथिव्यै	३.३.३.११	पञ्चानां त्वा वातानाम्	१.१.२.२२
नमो मेध्याय च विद्युत्याय च	२.२.३.४	पञ्चाशते स्वाहा शताय स्वाहा०	३.४.२.८
नमो रथिभ्यः	२.२.३.४	पलि पत्न्येष ते लोकः०	१.३.२.१६
नमो वः पितर इषे	१.२.३.२६	पयस्वतीरोषधयः०	१.१.२.५
नमो वः पितर ऊर्जे	१.२.३.२६		

परमस्याः परावतः	२.१.२.२४	पुनन्तु मा पितरः	३.२.७.५१
परमेष्ठी त्वा सादयतु०	२.२.२.५, १७	पुनरासद्य	२.१.३.३५
परस्या अधि सँवतः	२.१.२.२३	पुनरूर्जा	२.१.२.३३, ३.३६
परापूर्तं रक्षः	१.२.४.५५	पुनरूर्जा निवर्तस्व	१.५.१.१२
परिचिदसि	१.३.१.५, २.१.४.१३	पुनर्मनः पुनरायुर्ना आगात्०	२.२.५.७
परि त्रिविष्टयध्वरम्०	२.१.५.२०	पुनर्यमश्चज्जुरदात्०	१.३.६.१६
परि वाजपतिः	१.३.१.२५, २.१.१.१६, ५.२०	पुनस्त्वादित्याः	१.५.१.६
परिवाहिणीः स्थ	३.३.२.१४	पुनातु ते परिस्तुतम्	३.१.१.१५, २.७.११
परिवीरसि	१.६.३.२१	पुरा क्रूरस्य	१.३.२.५
परीतो विश्वता सुतम्	३.२.७.५६	पुरीष्यो ऽसि	२.१.१.२१
परेतन	१.२.३.३२	पुरुध्यवानो महिषः	१.५.४.२४
परेतन पितरः	१.२.३.१४, ७.४.५३	पुरूरवा असि	१.६.४.१०
परो मर्तः परः श्वा	३.४.१.२५	पुरोवातसन्निरसि	२.२.१.२५
पर्यग्नये क्रियमाणायानुब्रूहि	१.६.४.२४	पुष्टिरसि प्रजननमसि	३.१.२.२३
पवित्रमसि	३.२.७.४२	पूर्णमासाय सुराधसे स्वाहा	१.३.४.३३
पवित्रे स्थो वैष्णवे	१.२.२.६	[पूर्णा दर्वे] परापत	१.७.३.२१
पशूनां मन्युरसि०	३.३.३.११	पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तात्०	२.२.२.१२
पशून्मे यच्छ	१.५.२.२६	पूषणं वनिष्कुना	३.४.५.१२
पशून्मे शंस्य पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७	पूषा ते अन्धिं विष्यतु	१.३.३.६
पशून्मे शंस्याजुगुपः	१.५.४.३६	पूषा ते अन्धिं ग्रथ्नातु	१.२.१.२५, ३.२.२२
पश्चात्पशुम्	१.६.५.७	पूषा युनक्तु	२.१.५.२
पष्ठवाहः	३.४.३.२०	पूषा वः	१.४.४.३१
पात प्राश्नम्	३.३.२.४०	पूषा वः परस्या अदितिः०	१.२.१.६
पार्थिवमसि	१.२.४.७	पूषा वाँ विश्ववेदा विभजतु०	१.३.१.१७
पावका नः सरस्वती	१.१.५.१५	पूषासि	१.५.२.४३
पाहि माम् दुश्चरितात्०	१.३.४.१३	पूष्यो ऽहं देवयज्यया०	१.१.३.६
पितरः शुन्धध्वम्	३.२.७.५०	पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः०	३.४.४.१
पितरस्त्वा यमराजानः०	२.२.३.२	पृथिवि देवयजनि	१.३.१.३२
पितरो मादयन्ताम्०	३.२.७.८०	पृथिवि पृथिव्याँ सीद	२.१.७.४
पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः	३.२.७.४६	पृथिवीमाक्रमिषम्	२.१.६.२१
पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः	३.२.७.४६	पृथिवी होता	१.१.२.३२
पितृषदन् त्वा	१.६.३.३	पृथिव्यसि	१.३.३.२०
पितृजिन्व	१.५.२.४२	पृथिव्यसि जन्मना	२.२.२.६
पितृणां भागधेयीः स्थ	१.६.१.३२	पृथिव्या पात्रेण०	३.२.२.१७

पृथिव्यामह्व	१.३.६.६	प्रजां मे यच्छ	१.५.२.४१
पृथिव्याममृतं जुहोमि स्वाहा	१.५.२.४७	प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि	२.१.६.५
पृथिव्या वर्मासि	१.३.१.३२	प्रति त्यक्षाम राज्यमधायि	३.३.३.१२
पृथिव्यास्त्वा दात्रा प्राश्रामि०	१.३.५.१२	प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु	१.२.४.५४
पृथिव्याः संपृचः पाहि	१.२.१.१७	प्रतिषिक्ता अरातयः	१.५.४.१६
पृथिव्यै त्वा	१.३.३.४.६.३.१	प्रतूर्ति वाजिन्	२.१.१.५
पृथिव्यै त्वा रक्षसां भागो ऽसि	१.६.५.२२	प्रतूर्तिरष्टादशः	२.२.१.१७
पृथुप्रावासि	१.२.४.४३	प्रत्यक्सोमः	३.२.७.१२
पृथेनः पयो ऽस्यग्रेयवस्तस्य०	१.३.१.२४	प्रत्यस्तं नमुचेः शिरः	३.३.२.४४
पृथतीनां ग्रहो ऽसि विष्णोर्हृदयमसि	१.६.२.१४	प्रत्युष्टं रक्षः	१.२.१.१४, ४.१६, ३.२.१३, ६.५.२६
पृष्टो दिवि	२.१.४.१५, ८.१०, २.५.१८	प्रत्यूढं जन्यं भयं प्रत्यूढाः०	१.५.२.२१
पोषाय त्वा	१.२.२.१६, २.४.६	प्रथमास्त्वा द्वितीयैः	३.२.७.३४
प्रघास्यान्हवामहे	१.७.२.३०	प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिः	१.४.४.१६
प्रजा अग्ने	१.४.१.१४	प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा०	३.२.७.४६
प्रजापतये	३.२.५.१४	प्र प्रायमग्निः	२.१.३.२४
प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि	३.४.१.१८	प्रयुता द्वेष्पसि	१.६.७.८
प्रजापतये स्वाहा	१.३.४.३, ५.२.३६	प्रयुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा०	३.४.२.११
प्रजापतये ह्यस्य छागस्य०	३.४.४.२२	प्रविद्धो रक्षसां भागः	१.२.४.५६
प्रजापतिः परमेष्ठी	२.२.४.१४	प्र वेधसे कवये वेद्याय०	१.४.१.६
प्रजापतिः प्रायच्छत्	१.४.४.४६	प्र वो वाजा अभिद्यवे०	१.४.१.१०
प्रजापतिगृहीतेन त्वया०	३.२.१.३२	प्रसद्य भस्मना	२.१.३.३५
प्रजापतिरहं त्वया साक्षाद्भ्यासम्	१.१.३.१६	प्राची च प्रतीची च वसूनाम्०	२.१.८.१
प्रजापतिष्ट्वा सादयतु	२.१.६.१७	प्राची दिक्	१.५.४.१५, २.१.७.२१
प्रजापतिष्ट्वा सादयतु०	२.१.४.३७	प्राचीमनु प्रदिशाम्	१.४.३.११, २.१.६.६
प्रजापते न त्वत्	१.२.३.३१	प्राच्या त्वा दिशा सादयामि	२.१.८.२
प्रजापते पशून्मे पाहि	१.५.२.३८	प्राणदाः	२.२.३.२४
प्रजापतेर्जायमानाः०	१.६.४.१	प्राणं मे पाहि	२.२.१.५
प्रजापतेर्भागो ऽस्यूर्जस्वान्पयस्वान्	१.१.३.१६	प्राणापानाभ्यां त्वा सतनुं कृणोमि	१.३.३.७
प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मै०	१.१.४.१५	प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ०	१.१.३.१६
प्रजापतेस्त्वा प्रायेन०	१.४.२.१४	प्राणाय त्वा	१.२.४.६५, ३.२.५.१५
प्रजाभ्यः प्रजापतये स्वाहा	३.२.३.१६	प्राणाय स्वाहा	३.४.४.११
प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये	३.२.३.१६	प्रेदने	२.१.३.२६
प्रजां मे नर्यै पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७	प्रेद्धो अग्ने	१.४.४.२, २.२.२.२, ३.२.१.५२
प्रजां मे नर्याजुगुपः	१.५.४.३६		

प्रेयमगात्	१.२.१.१४	ब्रह्मन्प्रवरायाश्रावयिष्यामि	१.३.४.१८
प्रेष्य	१.६.७.२७	ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः०	१.३.५.१५
प्रेष्य प्रेष्य	१.६.४.२०	ब्रह्मपूताः स्थ	१.१.२.१७
प्रोक्षणीरासादयेध्माबर्हिरुपसादय०	१.३.२.५	ब्रह्मवनिं त्वा	१.६.३.१६
प्रोक्ष यज्ञं बृहस्पते०	१.१.५.११	ब्रह्मोस्त्वं ब्रह्मासि	३.३.३.२०
प्रोथदश्वः	२.२.२.१७	ब्राह्मणस्योदरेण बृहस्पतेर्ब्रह्मणा	१.१.५.१७
बधान देव सवितः	१.३.१.३५	भगो ऽसि भगस्येषः (?)	१.७.४.६६
बभ्रुररुणवभ्रुः	३.४.३.१७	[भद्रा उत्त] प्रशस्तयः०	२.२.२.१
बर्हिरसि	१.३.३.३	भद्राक्षः श्रेयः समनैष्ट देवाः०	१.५.५.८
[बर्हिरसि] देवंगमम्	१.२.१.२६	भद्रो नो अग्निराहुतः०	२.२.२.१
बर्हिषो ऽहं देवयज्यया०	१.१.४.१	भरन्नग्निम्	२.१.१.२६
बलाय त्वा	३.२.७.६५	भवतं नः समनसौ	१.६.४.१३, ३.२.१.६, ५२
[बहु दुग्धि] महेन्द्राय [देवेभ्यो हविः]	१.२.२.२६	भवम्	२.२.४.१२
बहु दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हविः	१.२.२.२६	भान्तः पञ्चदशः	२.२.१.१७
बहूनां पिता	३.४.३.३२	भासे त्वा	२.१.७.५, २.२.११
बृहद्ग्रावासि	१.२.४.४६	भुवः	१.४.३.७, ३.४.३.४७
बृहस्पतिं हवामहे	१.१.५.१५	भुवनमसि	१.५.४.१३
बृहस्पतिप्रसूतः	१.१.५.१०	भुवः स्वाहा	१.३.७.२०
बृहस्पतिम्	२.२.४.१२	भुवो यज्ञस्य	२.१.६.१६
बृहस्पतिर्देवानां ब्रह्माहम्०	१.१.५.२	भूः	२.१.६.१६, ३.४.३.४६
बृहस्पतिर्वः प्रणयतु	१.२.४.६	भूतमसि भव्यं नाम०	३.२.१.३०
बृहस्पतिर्वो युनक्तु०	१.२.४.१०	भूतेभ्यस्त्वा	१.६.१.३४
बृहस्पतिष्ट्वा सादयतु०	२.१.६.३१	भूत्यै नमः	२.१.४.२७
बृहस्पतेर्मूर्ध्राहरामि	१.२.१.२८	भूपते भुवनपते०	१.१.५.१
बोधा मे अस्य	२.१.३.३६	भूर्भुवः स्वः	१.३.४.१८, ४.३.२.२२, २.१.६.१७, ३.२.२.३५
ब्रध्न पाहि	१.१.३.१३	भूर्भुवः स्वः प्रणय यज्ञम्०	१.१.५.१०
ब्रह्म क्षत्रम्	२.१.२.३०, ३.२.७.५६	भूर्भुवः स्वरग्निहोत्रं होत्रा०	१.५.२.३४
ब्रह्म जज्ञानम्	२.१.६.१२	भूर्भुवः स्वर्देवस्य सवितुः०	१.१.६.५
ब्रह्मणवदा च वक्तु०	१.३.४.२१	भूर्भुवः स्वः स्वाहा	१.३.७.२०
ब्रह्म हँह क्षत्रं हँह	१.६.३.१७	भूर्भुवो ऽङ्गिरसां त्वा०	१.४.३.१
ब्रह्मक्षपः प्ररोष्यामि	१.२.४.६	भूश्च कश्च वाक् च [ऋक्च]०	१.१.२.१६
ब्रह्मभिर्ध्वं वेदिं बर्हिः प्रोक्षिष्यामि	१.३.३.२	भूः स्वाहा	१.३.७.२०, ३.२.७.३५
ब्रह्मन्नुत्तरं [परिग्राहं] परिग्रहीष्यामि	१.३.२.४		

भृगुणां त्वा	१.४.३.१	महेन्द्रस्याहं देवयज्यया०	१.१.३.५
भृगवङ्गिरसां त्वा	१.४.३.१	महेन्द्राय [त्वा भागम्०]	१.२.२.३२
भेषजं मेघे	१.७.४.७०	महो मे ऽवाचो यशो मे ऽवोचः०	१.१.५.२
भ्रातृव्याणां सपत्नानाम्	१.५.४.२१	मा छन्दः	२.१.७.८
		मातरिश्वनो घर्मः	१.२.२.१३
मखस्य शिरो ऽसि	१.३.१.१७, २.१.१.३६	मातेव पुत्रम्	२.१.४.१६
मधु वाता ऋतायते	२.१.६.३६	मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यम्०	२.१.३.५
मधुश्च	२.२.५.७	माधो मोपरि परुस्त ऋध्यासम्	१.२.१.१६
मधुश्च माधवश्च	२.१.६.३३	मानुषीभ्यः स्वाहा	१.३.७.२०
मनुष्वत्त्वा निधीमहि०	२.१.८.१६	मा नो मित्रः	३.४.५.१२
मनो ज्योतिः	१.३.७.२०	मा नो हिंसीत्	२.१.५.१३
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यस्य०	१.३.५.११	मान्दाः स्थ	३.३.२.१६
मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्य०	१.६.६.२६	मा प्रगाम पथो वयम्०	१.५.४.३०
मनो न्वाहुवामहे	१.२.३.३३	मार्जयन्तां पितरः०	१.२.३.२६
मनोष्ट्वा	१.४.३.१	मा वः शिवा ओषधयः	१.३.१.३६
मनो ऽसि प्राजापत्यम्०	१.१.२.२६	मा सु भित्थाः	२.१.२.२०
मनो हार्दिं यच्छ	१.६.७.२४	मित्रस्य चर्षणीधृतः	२.१.१.४५
मम च नाम तव च जातवेदः०	१.५.४.३८	मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रतीक्षे	१.१.५.१६
मम नाम प्रथमं जातवेदः०	१.५.४.२६	मित्रस्य वश्चक्षुषा प्रेक्षे	१.२.४.२७
मसाने वर्चः	१.१.२.२५, ५.४.१	मित्रस्य वश्चक्षुषावेक्षे	१.२.४.६७
ममाग्रे वर्चो विद्वेषु	१.१.२.३	मित्रः सैत्सज्य	२.१.१.३४
मयि गृह्णामि	१.४.२.१२, २.१.४.७	मित्राय जुष्टं बृहस्पतये जुष्टम्	३.३.१.५०
मयि प्राणापानौ	१.३.३.८	मित्रावरुणयोस्त्वा	३.३.२.५३
मयि मेधां मयि प्रजाम्०	३.२.१.५५	मित्रावरुणौ त्वा	१.३.३.१४
मयीन्द्र ओजो दधातु०	३.२.१.५६	मित्रैतां त उखां परिददामि०	२.१.१.४४
मस्तामोजः स्थ	३.३.२.२०	मित्रैतां ते	२.१.१.४८
मस्तां प्रसवे जय	३.३.२.५५	मित्रो ऽसि	३.३.२.४०, ३.६
महसे त्वा	३.२.७.६७	मूर्धासि राट्	२.२.१.१३
महस्ते भक्षयामि०	३.२.५.५८	मृत्योः पाहि	३.३.२.४६
महाहविर्होता	१.१.३.१६	[मेधा]कारं विदधस्य प्रसाधनम्०	२.१.८.१६
मही द्यौः	२.१.६.३६	मो घू णः	१.७.२.३१
महीनां पयो ऽसि०	१.६.२.१४		
महीम् पु मातरम्	३.२.३.२५, ५.२.१	यच्चिद्धि त्वं गृहे गृहे०	२.१.७.१
मही विशपत्नी सदनी ऋतस्य०	१.४.१.२०	यज	३.२.१.६४, २.२३

यजमानस्य पशून्पाहि	१.२.१.११	[यदापिपेष मातरम्०]	३.२.८.३
यजमान हविर्निर्वप्यामि	१.२.४.१६	यदा राघटी वदतः०	३.२.५.४३
यजमाने प्राणापानौ दधामि	१.३.३.६	यद् ग्रामे	१.७.२.३२, ३.२.७.४१
यज यज	१.३.४.२४, ५.१८	यद् धर्मः पर्यावर्तयत्०	१.७.२.४३
यज्ञः प्रत्यष्टात्सुमतिः सुमेधाः०	१.६.२.४	यद्विषो ऽनामृतम्०	१.४.३.२२
यज्ञं गच्छ स्वाहा	१.६.७.३२	यदेवा देवहेडनम्	३.२.७.४०
यज्ञं प्रजाम्	१.३.२.१७	यद्वातो ऽपः	३.४.३.४१
यज्ञस्य संततिरसि०	१.२.४.१	यद्वो रेवती रेवत्यम्०	१.२.४.८
यज्ञस्य संततिरसि यज्ञस्य त्वा०	१.५.२.१६	यद्वो ऽशुद्ध आलेभे	१.२.४.३६
यज्ञायुरनुसंचरान्	१.२.१.३२	यं ते देवी	२.१.४.२५
यज्ञेन यज्ञः संततः	१.३.४.१७	यन्त्री च यमनी च०	२.१.८.१
यज्ञो बभूव स उ वावभूव०	१.१.४.३५	यन्त्री राट्	२.२.१.१३
यज्ञो यज्ञस्य	१.३.४.१८	यं त्वामयँ स्वधितिः	१.६.१.१२
यत्कृष्णो रूपं कृत्वा०	१.२.१.३२	यन्नो गृहं भयमागादबुद्धम्०	१.३.७.२०
यत्ते कूरँ यदास्थितम्	१.६.५.१६	यमं गाय भङ्गध्रुवः०	२.१.१.५०
यत्ते पावक चक्रमा कच्चिदागः०	१.६.२.१	यमश्चिना नमुचेः	३.२.७.४८
यत्ते भामेन विचकार	१.५.१.६	यमायाङ्गिरस्वते स्वधा नमः	१.२.३.१२
यत्ते मन्युपरोत्तस्य	१.५.१.६	यं परिधि पर्यधःथाः०	१.३.६.१६
यत्ते शोचिः परावर्धात्०	१.६.३.१	यवा अयवाः	२.२.२.८
यत्त्वा क्रुद्धः परोवाप	१.५.१.६	यवो ऽसि	१.६.३.२
यत्पर्यपश्यत्सलिलस्य मध्ये०	१.४.२.२	यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टः०	१.३.३.२६
यत्पशुर्मायुमकृत०	१.६.५.५	यस्ते अद्य	१.४.१.१०
यत्पृथिव्या अनामृतम्०	१.४.३.१	यस्ते रसः	३.२.७.४६
यत्र मासा अर्धमासाः०	१.७.५.४	या इदँ विश्वं भुवनँ व्यानशुः०	१.१.२.१६
यद्मे यानि कानि च	२.१.२.२५	या ओषधयः	२.१.५.८
यद्वा शिष्टम्	३.२.७.४६, ७५	या त इषुः	२.१.८.१३
यद्दध्नामसि कृष्णं तदिहास्तु	१.४.२.३	या ते अग्ने उत्सीदतः पवमाना०	१.५.१.३
यद्दो दिवो यदिदं पृथिव्याः०	१.४.२.४	या ते अग्ने उत्सीदतः पावकाप्सु०	१.५.१.३
यदन्तरिक्षम्	१.७.४.५२	या ते अग्ने उत्सीदतः सूर्ये०	१.५.१.२
यदन्तरिक्षस्यानामृतम्०	१.४.३.७	या ते अग्ने पवमाना पशुषु०	१.४.४.३
यदप्सु ते सरस्वति०	१.१.४.२०	या ते अग्ने पावकाप्सु०	१.४.४.३
यदस्य पारे	२.१.४.२२	या ते अग्ने सूर्ये शुचिः०	१.४.४.३
यदस्य पारे रजसः	२.१.४.२६	यात्र पितरः स्वधा०	१.२.३.२५
यदापिपेष मातरम्०	३.२.७.४५	या देव्यसीष्टके	२.२.२.१०

या वाजिन्मने:	१.४.३.८	ये बध्यमानम्	१.६.४.२६
या वो देवा:	२.२.५.७	ये भक्षयन्तः	३.२.७.७७
या सरस्वती वेशभगीना	१.१.४.१२, ३.७.१५,	ये यजामहे	३.२.२.१, २३, २८
	४.४.४१	येह पितर ऊर्क्षस्यै०	१.२.३.२६
या सरस्वती वेशयमनी	१.३.७.१५ ४.४.४१	यो अप्स्वन्तरग्निः	२.१.८.१५
यास्ते अग्न आर्द्रा योनयः	२.१.६.२३	यो अर्वन्त जिघाँसति	३.४.१.२४
यास्ते अग्ने	२.२.५.७	यो अस्मभ्यमरातीयात्	२.१.२.२८
यास्ते अग्ने सूर्ये रुचः	२.१.६.२५	योगे योगे	२.१.१.७
युक्त्वा हि देवहूतमान्	२.१.७.२	योजा न्विन्द्र ते हरोम्	१.७.४.५१
युङ्क्षसि	३.३.३.८	यो नो अग्निः	१.४.२.१२, २.१.४.७
युञ्जन्ति ब्रध्मम्	३.४.३.२५	यो नो द्वेष्टयधरः स पयताम्	१.६.५.६
युञ्जन्त्यस्य काम्या	३.४.३.२६	यो भूतानामधिपतिः०	१.३.५.१७
युज्जार्थो रासर्भे युवम्	२.१.१.६	यो यज्ञस्य प्रसाधनः०	१.५.४.३०
युज्जानः प्रथमम्	२.१.१.३	यो रुद्रो ऽप्सु यो ऽमौ य ओषधीषु०	२.२.३.६
युनज्मि त्वा	१.१.२.२३	यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः	१.१.४.२५,
युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा०	३.२.२.३६		३.१.३८
यूपाय परिवीयमाणायानुब्रूहि	१.६.३.२०	यो ऽस्य कौष्ठ्य जगतः०	२.१.१.५०
यूपायाज्यमानायानुब्रूहि	१.६.३.६	यो ऽस्याः पृथिव्या अधि०	१.७.४.७६
यूपायोच्छ्रीयमाणायानुब्रूहि	१.६.३.१०		
ये अग्नयः समनसः	१.४.४.५	रथे तिष्ठन्	३.४.३.३३
ये अग्नयो दिवः	१.४.४.६	रश्मिना क्षयाय क्षयं जिन्व	२.२.१.२२
ये केशिनः प्रथमे सत्त्रमासत	३.३.४.४२	राकाया अहं देवयज्यया वीरान्विदेयम्	१.१.४.६
ये ऽग्नयः पुरीषिणः०	२.२.५.१४	राजसूयाः	३.३.२.२८
ये चत्वारः पथयो देवयानाः०	१.५.५.७	राश्यसि प्राची दिक्	२.२.१.११, २३
ये चात्र त्वामनु तेभ्यः स्वधा	१.२.३.१७	रायस्पोषमावद	१.२.४.५०
ये जनेषु मल्लिम्बवः	२.१.२.२६	राये अग्ने महे त्वा०	२.१.२.६
ये ऽत्र पितरः प्रेता युष्माँस्ते ऽनु०	१.२.३.२६	रुक्मो वर्चसा	२.१.७.५
ये ऽत्र पितरः प्रेता यूयम्०	१.२.३.२६	रुचं नो धेहि	२.२.५.७
ये देवाः पुरःसदः	३.३.१.२२	रुचे त्वा	२.१.७.४, २.२.११
ये देवा यज्ञहनः	१.१.४.२६	रुद्र यत्ते	३.३.२.२६
येन देवा ज्योतिषा	२.१.३.२१, ४.३०	रुद्रास्त्वा	१.३.२.४
येना ऋषयः	२.२.१.२६	रुद्रास्त्वाज्जन्तु	३.४.३.४४
ये[ना ऋषयः]	२.२.५.१७	रुद्रैष ते भागः	१.७.४.७४
येना समत्सु सासह्यव स्थिरा०	२.२.२.१	रूपमसि वर्णो नाम०	३.२.१.३०

रेडसि	१.६.७.७	वसीयस्येहि	१.१.३.१०
रेवति	१.६.४.२७	वसुरसि	१.३.६.५
रेवती रमध्वम्	१.५.४.६	वसूनां रुद्राणाम्	१.३.१.८, ३.१७
रेशीनां त्वा पत्न्यन्नाधूनामि	३.२.५.४	वसूनामाधीतौ	३.२.५.७
		वसूनां पवित्रमसि	१.२.२.१२
लाङ्गलं पवीरवम्	२.१.५.३	वसो मम	३.४.४.१३
लोभानि प्रयतिः	३.२.७.३७	वस्विहागच्छतु	१.१.४.४
		वागस्यैन्द्री सपत्न्ययणी०	१.१.२.३०
वक्ष्यन्तीव	३.४.३.३०	वागात्विज्यं करोतु०	१.३.४.१८
वनस्पतये ऽनुब्रूहि	१.६.७.१४	वागैतु वागुपैतु०	३.२.२.३५
वनस्पतये प्रेष्य	१.६.७.१४	वाग्घोता दीक्षा पत्न्यापो ऽध्वर्युः०	१.६.१.२
वनस्पते वीड्वङ्गः	३.४.३.३५	वाङ् म आसन्०	१.१.५.१६
वनस्पते शतवल्शो विरोह	१.६.१.१३	वाचमस्य मा हिँसीः	१.६.५.१६
वयँ सोम व्रते तव०	१.२.३.३४	वाचं पशून्	१.३.२.१६
वयँ स्याम पतयो रयीणाम्	३.३.३.३७	वाचं प्रपद्ये	१.३.४.१८
वरुणो गृह्णातु	१.७.२.२६	वाचस्पतिम्	३.२.३.२०
वरुणो ऽसि	३.३.२.४०, ३.६	वाचस्पते ऽङ्घ्रिद्रया वाचा०	१.६.१.३
वर्चो मे यच्छ	१.५.२.३६	वाचा त्वा होत्रा०	१.५.२.३
वर्षतु ते पर्जन्यः	१.३.१.३४	वाजँ वाजिनो जयत	३.१.२.५
वर्षवृद्धमसि	१.२.४.१४, ५२	वाजश्च मे	२.२.४.४
वर्षवृद्धाः स्थ	१.२.४.५३	वाजस्य नु प्रसवे	३.१.१.२४
वर्षा ऋतूनां ग्रीणामि०	१.१.३.१	वाजस्य मा	१.३.६.१
वर्षागो वर्षायसः	१.६.४.३५	वाजाय स्वाहा	२.२.४.८
वशाः स्थ	३.३.२.२१	वाजिनौ वाजजितौ	३.१.१.४२
वसन्तमृतूनां ग्रीणामि०	१.१.३.१	वातः प्राणः	१.४.४.२०
वसन्ताय कपिञ्जलान्	३.४.३.२२	वातस्य जूतिम्	२.१.७.११
वसन्तो ग्रीष्मो मधुमन्ति वर्षाः०	१.५.५.७	वानस्पत्यासि	१.२.४.१३
वसवस्त्वा	१.३.२.४	वानस्पत्यो ऽसि	१.२.४.६
वसवस्त्वा कुरुवन्तु	२.१.१.३६	वायवः स्थ	१.२.१.५
वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु	२.१.१.४८	वायवे च त्वान्तरिक्षाय चोन्नयामि	१.५.२.२२
वसवस्त्वाञ्जन्तु	३.४.३.४४	वायवे त्वा	१.५.२.३१
वसवस्त्वा धूपयन्तु	२.१.१.४१	वायव्यः श्वेतः पुच्छा इन्द्राय०	३.४.३.१६
वसवस्त्वा रुद्रैः पश्चात्पान्तु	२.२.३.१	वायुः पशुरासीत्०	३.४.४.५
वसवस्त्वा हरन्तु	१.६.१.२२	वायुरसि प्राणो नाम०	३.२.१.३०

वायुर्वा त्वा	३.१.१.२६	विष्णोः क्रमो ऽसि	१.२.४.२४, २.१.३.६,
वायुः सूर्यो यज्ञं नयतु	१.६.२.७		३.३.२.५४
वास्तोष्पते	१.५.४.४२	विष्णोः क्रान्तमसि	३.३.३.१४
वि ते मुञ्चामि १.१.४.५, २.१.१.३२, २.५.६,		विष्णोः क्रान्तमसि०	३.१.१.३६
	३.४.३.४३	विष्णोर्मनसा पूते स्थः	१.२.२.६
वित्स्व यज्ञपतेः	१.६.१.२३	विष्णोः स्तुपः	१.२.१.१५
विदेरपने	१.६.१.२१	विष्णोः स्तुपो ऽसि	१.३.३.६
विद्युदसि विद्य मे पाप्मानम्	१.५.४.२	विष्णोः स्थाने तिष्ठामि	१.३.४.१८
विधेम ते	१.४.४.२	विष्णोः स्थामासि	१.३.४.६
वि पाजसा	२.१.१.३२	विष्णो हव्यं रक्षस्व	१.२.२.३४
विपृचः स्थ वि मा पाप्मना पृङ्क्त	३.१.२.३६	वीर्याय त्वा	३.२.७.६५
विभूर्मात्रा	३.४.१.२६	वीहि स्वाहाहुतिं जुषाणः	३.३.१.७
विभ्राड् बृहत्	१.६.१.३७	वृषणौ स्थः	१.६.४.७
विमुच्यध्वमज्याः	२.१.५.६	वृषसेनो ऽसि	३.३.२.११
वि रक्षो वि मृधो जहि	३.४.५.८	वृषाकर्पिं ब्राह्मणाञ्छंसी शंस(?)	३.२.२.५
विराड् ज्योतिरधारयत्०	२.१.६.२६	वृषा वामश्वः	३.४.४.१५
विश्वकर्मन्हविषा घृतेन०	१.५.४.३६	वृषोर्मिरसि	३.३.२.१०
विश्वकर्मा त्वा सादयतु०	२.२.१.८, ११	वृष्टिरसि वृथ मे पाप्मानम्	१.५.४.१७
विश्वजनस्य विधृती स्थः	१.३.३.१६	वेदिरसि	१.३.३.३
विश्वदानीमाभरन्तः०	१.५.४.३६	वेदेन वेदिं विविदुः पृथिव्याः०	१.१.२.२०
विश्वभृतः स्थ	३.३.२.२३	वेदो ऽसि	१.१.४.३०
विश्वायुरसि	१.६.१.३५	वेदो ऽसि वित्तिरसि विदेयं प्रजाम्	१.३.७.१६
विश्वा रूपाणि	२.१.३.६	वेषाय वाम्	१.२.४.१
विश्वावसुः	१.३.६.५	वैवस्वतो न तृप्यति०	२.१.१.५०
विश्वासु दिन्नु सीद	१.३.१.५	वैश्वानरो ऽदब्धस्तनूपाः०	२.२.५.७
विश्वे नो अद्य	२.२.४.६	व्यचस्वती सँवसेथाम्	२.१.१.२०
विश्वेभ्यः कामेभ्यो देवयज्यायाः	१.२.४.१०	व्यानाय त्वा	१.२.४.६५
विश्वेभ्यो देवेभ्यश्छागानाम्०	३.४.४.२२	व्युच्छन्त्यै स्वाहा	३.४.२.११
विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा	१.६.६.६	व्युष्ट्यै स्वाहा	३.४.२.११
विश्वेषां देवानामहं देवयज्याया०	१.१.३.६	व्योमा सप्तदशः	२.२.१.१७
विष्णवे त्वा	१.६.१.८	व्रजक्षितः स्थ	३.३.२.१७
विष्णुः पृथिव्यां व्यकँस्त	१.१.४.२२	व्रजं कृणुध्वँ स हि वो नृपाणः०	२.१.५.२०
विष्णुर्दिन्नु व्यकँस्तानुष्टुमेन छन्दसा १.१.४.२२		व्रजं गच्छ गोस्थानम्	१.३.१.४३
विष्णोः कर्माणि	१.६.३.१३		

शकरीः स्थ	३.३.२.२२	सचेहि या ते यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोह	१.५.४.४४
शतायुधाय शतवीर्याय०	१.५.५.७	सजातानस्मै यजमानाय०	१.३.१.५
शतेन पार्शैर्वरुणाभिधेहि०	१.६.५.१०	सजातो गर्भः	२.१.१.२७
शत्रुबाधनाः स्थ	३.३.२.३६	सजूरब्दः	२.१.४.३७
शं नो देवीरभिष्टये०	२.१.४.२७	सजूर्धनुभिः	२.२.१.४
शमद्भयः	१.६.५.१७	सजूर्जातिवेदो दिवा पृथिव्या जुषाणः०	१.५.३.६
शमितार उपेतन	१.६.५.६	सजूर्देवैः	२.२.१.३
शरदतूनां प्रीणामि०	१.१.३.१	सजूर्देवैः प्रातर्यावभिः	१.५.२.२७
शर्म च स्थः	२.१.१.१६	सजूर्देवैर्वयुनाधैः	२.२.१.४
शल्लकैरग्निमिन्धानः०	१.४.१.१६	सजूर्देवैः सार्ययावभिः	१.५.२.२७
शादं दद्भिः स्वाहा०	३.४.५.११	संजानाथां यावापृथिवी	१.३.६.६
शिरो मे श्रीः	३.२.७.३६	संज्ञानमसि	२.१.४.१०, ५.२.१
शुकज्योतिश्च	३.३.२.५	स ते मा स्थात्	१.२.१.२६, ३.२.२३
शुका वः शुकेण पुनामि	३.३.२.२८	सत्यच्छताभ्यां त्वा पर्थुक्षामि	१.५.२.१५
शुगसि यं द्विष्मस्तममिशोच	१.६.७.३६	सत्यसदसि	१.३.१.४४
शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः०	१.२.१.८	सत्येन त्वाभिजिघर्षि	१.१.५.१८
शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे	१.२.२.१०	स त्वं नो अग्ने	१.३.७.२०, २.२.२.४
शुन्धन्तां लोकाः	१.६.३.१	सदसि	१.१.४.२०, ३.३.३.१०
श्रुतं हविः शमितः	१.६.६.२५	स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु	२.२.४.१३
श्रुतम्	१.६.६.२६	सनिरसि सनितसि सनेयं पशून्	१.३.७.१६
श्येनो ऽसि गायत्रः	३.४.३.१	स नो भुवनस्य पते	२.२.४.१५
श्रावय	१.३.६.१७	सं ते तन्वा तन्वः पृच्यन्ताम्	१.३.१.२२
श्रौषट्	१.३.६.१७	सं ते पयसांसि	२.१.५.२१
श्व उत्सष्टास्महे	३.२.४.३	सं ते वायुः	१.६.४.१६
		सप्तच्छषिभ्यः स्वाहा	१.५.२.४८
सं यज्ञत्रैरङ्गानि	१.६.४.१६	सप्तच्छषीणां सुकृतां यत्र लोकः०	१.१.५.१०
सं यज्ञपतिराशिषा	१.१.४.१४, ६.४.१६	सप्त ते अग्ने	१.४.१.१०, ४.७
सं वरत्रा दधातन	२.१.५.१	सप्रथः सभां मे ऽजुगुपस्तां मे पुनर्देहि	१.५.४.३६
सं वः सृजामि [हृदयम्]०	१.४.२.८	सप्रथः सभां मे पाहि	१.४.४.१, ५.४.२७
संसितं मे	२.१.२.२६	सप्रथा नमः(१)	१.३.४.६
संश्रवसे विश्रवसे सत्यश्रवसे श्रवसे	३.२.७.३१	समै समे जुहोमि स्वाहा	१.३.७.२०
संसीदन्तां दैवीर्विशः	१.२.४.१२	समह्मग्निना हविः०	१.३.४.१४
संस्वावभागाः स्थ	१.३.६.२१	समन्या यन्ति	२.१.५.२२
संहितासि विश्वरूपा	१.५.४.१०	समस्य तन्वा भव	१.६.४.३४

समापा ओषधीभिः	१.३.१.१४	सविता त्वा प्रसवानाम्	३.३.२.१
समायुषा	१.३.७.१६	सवितासि सत्यसवः	३.३.३.२१
समाववृत्रन्	३.३.२.५१	सवित्रे प्रसवित्रे	३.३.४.४५
समावृतत्	३.२.७.४४	सह रय्या	२.१.२.३३, ३.३६
समास्त्वाग्ने	२.१.२.७	सह रय्या निवर्तस्व	१.५.१.१२
समितं संकल्पेथाम्	२.१.४.१८	सहस्रदा असि	२.१.७.६
समितस्त्रवन्ति	२.१.७.५	सहस्रवल्श्याः	१.२.१.२०, ६.१.१४
समिदसि समेधिषीमहि	१.६.७.३८	सहस्रशीर्षा पुरुषः	३.४.५.५
समिद्धो अञ्जन्	३.४.५.१२	सहस्रस्य भासि	२.२.२.२३
समिद्धयः प्रेष्य	१.६.४.२०	सहमे ऽग्निना जायस्व०	१.४.२.१३
समिधमातिष्ठ	३.३.२.४२	सा मे सत्याशीः	१.१.४.३
समिधाग्निम्	२.१.३.२३	सारस्वतं वीर्यम्	३.२.७.६६
समिधो यज	१.३.४.२४	सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावताम्	१.४.३.३, २३
समीची नामासि	२.२.५.७	सावित्रो ऽष्टकपालः	३.३.४.५
समुद्रं वः प्रहिणोमि०	१.१.४.२१	सा विश्वकर्मा	१.२.२.२२
समुद्रं गच्छ स्वाहा	१.६.७.२४	सा विश्वभूः	१.२.२.२२
समुद्रस्य त्वावक्रया	२.२.३.१७	सा विश्वायुरस्त्वसौ	१.२.२.२२
समुद्रादूर्भिः	१.४.४.४, २.२.४.२	साहस्रो ऽसि सहस्राय त्वा	२.२.२.२४
समुद्रो ऽसि नभस्वान्	२.२.४.२०	सिंहीरसि महिषीरसि	१.६.१.२८
सं पत्नी पत्या	१.३.७.७	सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहा	१.६.१.३२
संपृचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्ते	३.१.२.३६	सिनीवाल्या अहं देवयज्यया०	१.१.४.६
संपृच्यध्वमृतावरीः०	१.२.२.२८	सीदन्तु विशः	१.३.१.१६
सं ब्रह्मणा पृच्यस्व	१.३.१.२७	सीसेन तन्त्रम्	३.२.७.५४
संमृद्धि	१.३.४.४	सुगन्धि पतिवेदनम्०	१.७.४.७२
सं मे संनतयः संनमन्ताम्०	१.१.३.१८	सुगृहपतिस्त्वयाग्ने०	३.२.२.२८
सम्यच्च प्रचेताश्वाग्नेः सोमस्य०	२.१.८.१	सुजातो ज्योतिषा	२.१.१.२५
सम्राट् च स्वराट् च	१.४.४.१०	सुत्रामाणम्	३.२.५.२१
सम्राडसि व्रतपा असि०	१.१.२.६, ४.३४	सुपर्णस्य त्वा गरुत्मतश्चक्षुषावेक्षे	१.१.५.१७
सम्राड् ज्योतिरधारयत्	२.१.६.२८	सुपर्णो ऽसि गरुत्मान्	२.१.३.३, ८
सरस्वत्या अहं देवयज्यया०	१.१.३.६	सुपिप्पला ओषधीः	१.६.३.६
सर्पदेवजनेभ्यः स्वाहा	१.५.२.५०	सुपिप्पला ओषधीःस्तुधि	१.६.६.२
सर्पेभ्यः पिपीलिकाभ्यश्च स्वाहा	१.५.२.४६	सुप्रजसस्त्वा वयम्०	१.३.२.२०
सर्वस्मै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा	३.४.२.११	सुभूताय	१.२.१.३
सलिलः सलीगः	१.५.१.१६	सुयमे मे अथ स्तम्	१.३.४.८

सुरावन्तम्	३.२.७.४५	स्योनं ते सदनं कृणोमि	१.३.३.२४
सुरूपं त्वा वसुविदम्०	१.३.३.२५	स्योनमासीद सुषदामासीद	३.३.३.१५
सुवीराय स्वाहा	१.३.४.१६	स्योनासि सुषदा	३.२.७.२६, ३.३.१३
सुश्लोकाः सुमङ्गलाः सत्यराजानः	३.३.३.३१	स्वः	३.४.३.४८
सुषदामासीद	३.२.७.३०	स्वगा त्वा देवेभ्यः	३.४.१.१५
सुसंद्देशं त्वा वयम्	१.७.४.५०	स्वगा दैव्या होतृभ्यः०	१.३.६.१८
सुसंभृता त्वा संभरामि	१.२.१.२३	स्वधा नमः	१.७.४.४३
सूक्तवाके सूक्ता प्रेष्य	१.६.७.३०	स्वधा पितृभ्यः पृथिवीपद्भ्यः०	१.२.३.१६
सूर्य एकाकी चरति	३.४.३.५१	[स्वधा वः पितरः]	१.२.३.२६
सूर्यत्वचसः स्थ	३.३.२.१६	स्वधिते मैत्रेहिंसीः	१.६.१.१०, ५.२०
सूर्यपत्नीः	१.५.४.२४	स्वयं कृणवानः	२.२.५.७
सूर्यं भ्राजस्कर	३.२.२.४	स्वयंभूरसि	१.१.४.२३
सूर्यवर्चसः स्थ	३.३.२.१८	स्वरभिव्यक्शम्	१.२.४.३४
सूर्यस्त्वा रश्मिभिः	१.३.३.१६	स्वरसि स्वर्मे यच्छ	२.२.२.१६
सूर्यस्य च त्वौषधीनां त्वा	३.२.२.४	स्वराङ् ज्योतिरधारयत्०	२.१.६.२७
सूर्याय च त्वा दिवे चोन्नयाभि	१.५.२.२२	स्वर्गे लोके प्रोणुवाताम्	३.४.४.१५
सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा	१.५.२.३४	स्वर्देवा अगाम	३.१.२.१६
सूर्यो दिवो यज्ञं पातु०	१.१.५.६	स्वर्देवा अगामामृता अभूम०	२.२.४.५
सूर्यो देवः	३.२.३.२६, ५.६०	स्वर्मूर्धा स्वाहा०	२.२.४.५
सुगलस्ते ऽयं पशुः	३.२.६.३७	स्वर्बिदसि	१.६.५.३
सोमं पितृमन्त्रं स्वधा	१.७.४.४२	स्वस्ति सैवत्सराय परिवत्सराय०	१.५.५.७
सोमस्य त्वा युष्मेन	३.३.२.४८	स्वः स्वाहा	१.३.७.२०
सोमस्य त्विषिरसि	३.३.२.४३	स्वात्तं सद्भविः	१.६.४.१८
सोमस्याहं देवयज्यया०	१.१.४.६	स्वादुर्षंसदः	३.४.३.३६
सोमा इन्द्रः	३.३.२.२६	स्वादोः स्वादीयः स्वादुना०	३.२.५.५७
सोमाय पितृमते ऽनु स्वधा	१.७.४.३६	स्वादीं त्वा स्वादुना	३.२.७.४
सोमाय पितृमते स्वधा नमः	१.२.३.१२	स्वावेशो ऽसि	१.६.३.४
सोमेन यज्ञश्चक्षुष्मान्सोमस्याहम्०	१.१.३.२	स्वाहाकृतिभ्यः प्रेष्य	१.६.६.४
सोमो राजा	३.२.७.६८	स्वाहाग्रये वैश्वानराय स्वाहा	१.५.२.३०
सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा	३.३.२.३७	स्वाहा देवेभ्यः	१.६.६.६
सोमो ऽस्यश्विभ्यां पचस्व	३.२.७.५	स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याम्	१.२.४.३२
स्तोकेभ्यो ऽनुब्रूहि	१.६.६.१	स्वाहा नमो य इदं चकार	३.३.१.६
स्थिरो भव वीङ्मङ्गः	२.१.१.२८	स्वाहा पितृभ्यो धर्मपावभ्यः	१.३.३.६
स्युता देवेभिः	२.१.७.३	स्वाहोर्ध्वनभसम्	१.६.६.११

स्विष्टेभ्यः स्वाहा वषट्	१.३.७.२०	हिकाराय स्वाहा	३.४.१.३३
स्विष्ट्यै स्वाहा	१.३.७.२०	हिरण्यकेशान्सुधुरान्०	२.१.२.१
स्वो रोहाव	३.१.२.१५	हिरण्यगर्भः	२.१.२.१०, ६.१४, २.५.७, ३.४.१.८, २.१५, ५.५
हँसः शुचिषत्	२.१.३.१५, २७, ३.३.३.१७	हिरण्यवर्णमुषसे	३.३.२.४१
हर्तै रक्षो ऽवधिष्म रक्षः	३.३.१.१६	हुतः स्तोकः	१.२.२.२६
हरस्ते मा विनैषम्	१.५.२.१६	हेमन्तशिशिरावृत्तानां प्रीणामि०	१.१.३.१
हविष्कृदागहि	१.२.४.४८	होतः	३.२.२.२१
हविष्कृदाद्रव	१.२.४.४८	होतर्ब्रह्म वदिष्यावः	३.२.२.२२

